

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
İSLÂM HUKUKU BİLİM DALI

MERZİFON MÜFTÜSÜ SEYYİD ABDÜLGAFÛR'UN *FETÂVÂ-YI ALİ*
EFENDİ'DEN YAPTIĞI SEÇMELER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Mücahit ÇAKIR

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Muharrem YILMAZ

TOKAT-2023

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Muharrem YILMAZ danışmanlığında hazırlamış olduğum “Merzifon Müftüsü Seyyid Abdülgafûr’un *Fetâvâ-yı Ali Efendi*’den Yaptığı Seçmeler ve Değerlendirilmesi” adlı Yüksek Lisans tezinin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

26 / 04 / 2023

Mücahit ÇAKIR

JÜRİ KABUL VE ONAY

ÖNSÖZ

Fetvâ, bir konu hakkında müftü tarafından araştırma yapılarak hüküm verme işlemidir. İslâm dünyasında farklı zaman ve mekânlarda hayatın akışına paralel olarak şahıslara ya da kurumlara yöneltilmiş soruların ve bunlara verilen cevapların kaleme alınması neticesinde fetvâ mecmûaları oluşturulmuştur. Bu fetvâ mecmûalarından birisi de İslâm tarihinde önemli bir kesiti oluşturan Osmanlı İmparatorluğu'nun hüküm sürdüğü XVII. asırda yaşamış Çatalcalı Ali Efendi'ye (ö. 1103/1692) ait *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'dir. Bu mecmûa birçok müstensih tarafından istinsah edilmiştir. XVIII. yüzyılda Merzifon'da Müftülük yapan Seyyid Abdülgafûr (?) da *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'yi istinsah eden müstensihlerden biridir. Seyyid Abdülgafûr'un kaleme aldığı söz konusu yazma eser Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunmaktadır ve çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Tez çalışması süresince çalışmayı titizlikle takip eden ve tezin tamamlanması noktasında öneri ve tavsiyeleriyle destekte bulunan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Muharrem YILMAZ'a teşekkürlerimi sunarım. Tezin başından sonuna kadar emek sarf eden, tecrübesiyle yol gösteren Doç. Dr. Halis DEMİR'e, yüksek lisans ders döneminde kendilerinden istifade ettiğim Prof. Dr. Ahmet İNANIR ve Doç. Dr. Hilal ÖZAY hocalarıma ve bana her zaman destek olan aileme şükranlarımı arz ederim.

Mücahit ÇAKIR

Tokat-2023

ÖZET

MERZİFON MÜFTÜSÜ SEYYİD ABDÜLGAFÛR'UN *FETÂVÂ-YI ALİ EFENDİ*'DEN YAPTIĞI SEÇMELER VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Çakır, Mücahit

Yüksek Lisans, Temel İslâm Bilimleri Ana Bilim Dalı, İslâm Hukuku Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Muharrem Yılmaz

Nisan 2023, xiii + 210 sayfa

Tezimizde *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin yazma nüshası üzerine çalışılmıştır. Nüsha, Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Nüshanın 2a-56b varakları arasındaki 881 fetvâ latinize edilmiştir. Çalışmanın birinci bölümünde fetvânın tanımı yapılmıştır. Akabinde Hz. Peygamber (s.a.v.), sahâbe, tâbiîn, müctehid imamlar ve Osmanlı Devleti dönemlerinde işleyişi anlatılmıştır. Müellif Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) hayatı, eğitimi ve vazifelerinden bahsedilmiş, *Fetâvâ*'sına dair bilgiler paylaşılmıştır. İkinci bölümde Amasya ve Merzifon'un XVIII. yüzyıldaki siyasî, iktisadî ve sosyal durumu anlatılmıştır. Bu bölgelerde yaşayan halkın inançlarının, sosyal ve kültürel durumlarının müstensih Seyyid Abdülgafûr'un *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'den yaptığı seçkilerdeki tezahürü üzerinde durulmuştur. Orijinal nüshadaki fetvâlar içerisinden bazılarının tercih edilmesinin nedenleri fetvâ örnekleriyle birlikte açıklanmıştır. Mecmûanın 2a-56b varakları arasındaki 881 fetvânın soruları ve cevapları örnekleriyle birlikte tablolar halinde verilmiştir. Çalışmanın sonuna 881 fetvânın latinize metni, fetvâ sayılarının bâblara göre dağılımı, örnek metinler ve mecmûanın kütüphane kayıtlarına hatalı işlenişine dair görsel eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Fetvâ, Çatalcalı Ali Efendi, Şeyhülislâm, Seyyid Abdülgafûr, İstinsah.

ABSTRACT

CHOICES FROM *FETÂVÂ-YI ALİ EFENDİ* BY SEYYİD ABDÜLGAFÛR THE MUFTI OF MERZIFON AND THEIR EVALUATION

Çakır, Mücahit

Master's Thesis, Department of Basic Islamic Sciences, Islamic Law Department

Advisor: Asst. Prof. Muharrem Yılmaz

April 2023, xiii + 210 pages

The manuscript of *Fetâvâ-yı Ali Efendi* was studied in our thesis. The manuscript is in Amasya Beyazıt Manuscript Library. 881 fatwas between pages 2a-56b of the manuscript have been latinized. The definition of fatwa was given in the first chapter on study. Subsequently, the functioning of the fatwa in the periods of the Prophet (PBUH), companions, successors, mujtahid imams and the Ottoman Empire were explained. The life, education and duties of author Çatalcalı Ali Efendi (d. 1103/1692) were mentioned, information about her *Fetâvâ* was shared. In the second chapter, the political, economic and social situation of Amasya and Merzifon in the 18th century were explained. The manifestation of the beliefs, social and cultural conditions of the people living in these regions in the selections made by the copyist Seyyid Abdülgafûr from *Fetâvâ-yı Ali Efendi* has been emphasized. The reasons why some of the fatwas in the original manuscript were preferred are explained together with the fatwa examples. The questions and answers of 881 fatwas between the pages 2a-56b of the journal was given in tables with their examples. The latinized text of 881 fatwas, the distribution of the number of fatwas to the chapters, sample texts and the image of incorrect processing of library records were added at the end of the study.

Key Words: Fatwa, Çatalcalı Ali Efendi, Shaykh al-İslâm, Sayyid Abdülgafûr, Copy.

İÇİNDEKİLER

ETİK SÖZLEŞME	i
JÜRİ KABUL VE ONAY	ii
ÖNSÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vi
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI	3
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	4
3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI	5
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
BÖLÜM 1: FETVÂ KAVRAMI, ÇATALCALI ALİ EFENDİ’NİN HAYATI VE FETÂVÂ-YI ALİ EFENDİ ADLI ESERİ	7
1.1. FETVÂNIN TANIMI	7
1.2. FETVÂNIN TARİHSEL SÜRECİ	9
1.2.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Fetvâ	10
1.2.2. Sahâbe Döneminde Fetvâ	12
1.2.3. Tâbiîn Döneminde Fetvâ	14
1.2.4. Müctehid İmamlar Döneminde Fetvâ	15
1.2.5. Osmanlı Döneminde Fetvâ	16
1.3. ÇATALCALI ALİ EFENDİ’NİN HAYATI	20
1.4. ÇATALCALI ALİ EFENDİ’NİN FETÂVÂ’SI	22
BÖLÜM 2: FETÂVÂ-YI ALİ EFENDİ’NİN İSTİNSAH METNİNİN İNCELENMESİ	24
2.1. FETVÂLARIN İSTİNSÂHINDA ETKİLİ OLAN UNSURLAR	25
2.2. FETVÂLARIN İÇERİKLERİ	35
2.2.1. Sorular	35
2.2.1.1. Hüküm Öğrenmeye Yönelik Sorular	37
2.2.1.2. Bilgi Edinmeye Yönelik Sorular	44
2.2.1.3. Seçenek Tercihine Yönelik Sorular	46

2.2.2. Cevaplar.....	47
2.2.2.1. Olur, Olunur, Olurlar Şeklindeki Cevaplar	47
2.2.2.2. Olmaz, Olunmaz, Olmazlar Şeklindeki Cevaplar	50
2.2.2.3. Olur - Olmaz Haricindeki Kısa Cevaplar	52
2.2.2.4. Olur - Olmaz Cevabından Sonra Açıklama Yapılanlar.....	54
2.2.2.5. Şarta Bağlı Cevaplar	55
2.2.2.6. Seçenek Tercihine Yönelik Cevaplar	56
2.2.2.7. Bilgi Vermeye Yönelik Cevaplar.....	58
SONUÇ VE ÖNERİLER	60
KAYNAKLAR	62
EKLER	70
EK 1: MECMÛANIN 2A-56B VARAKLARI ARASININ LATİNİZE METNİ	70
Kitâbü't-Tahâret.....	70
Kitâbü's-Salât	71
Bâb-u Cenâiz	72
Kitâbü'z-Zekât	73
Kitâbu's-Savm	76
Kitâbü'l-Hacc.....	77
Kitâbü'n-Nikâh	78
Fasl-u fi'l Muharremât	81
Bâb-ü'l-Velî ve'l-Küfûv	82
Fi'l-İhtilâf fi'l-Cehâz.....	88
Bâb-ü'l-Mehir.....	89
Fasl-u li'z-Zevc ve'z-Zevceti en-Yef'ale	96
Bâb-u'r-Radâ'	99
Kitâbü't-Talâk.....	101
Bâb-u Ta'lîku't-Talâk	105
Bâb-u'l-Hul'	114
Bâb-u'l-İddet	118
Bâb-u Subûtü'n-Neseb.....	120
Bâb-ü'l-Hidâne	123
Bâb-u'n-Nafaka	127
Nev'i Âhar mine'n-Nafaka	130

Kitâbü'l-I'tâk	134
Bâb-u't-Tedbîr.....	139
Bâb-u'l-İstîlad ve mâ Yünâsibe.....	139
Bâb-u'l-Mükâtebe.....	141
Bâb-u'l-Velâ.....	142
Bâb-u'l-Eymân	143
Kitâbü'l-Hudûd	144
Nev-i Âhar	146
Bâb-u't-Tâ'zîr.....	146
Nev-i fî-Tecdîdî'l-Îmân ve'n-Nikâh.....	150
Kitâbü's-Sirkat	151
Kat-i Yed	152
Bâb-u Kat-i't-Tarîk.....	152
Kitâb-u Esîr.....	153
Fî İslâm-i'l-Zimmî	155
Nev-i Âhar	157
Bâb-u'l-Mürted ve'l-Buğat	159
Fî'l-Tımâr ve'l-Livâ'	161
Kitâbü'l-Âbîk.....	164
Kitâbü'l-Mefkûd	165
Kitâbü'ş-Şirket.....	167
Kitâbü'l-Vakf.....	174
Fasl-u fî Tasarrufâtî'l-Mütevellî	178
Fasl-u fî'l-İcârâtî'l-Ma'hûdeti fî Hâzihi'd-Diyâr.....	184
Nev-ü fî mâ Yetealleku bi İstibdâli'l-Vakf.....	187
Fî Damân-ı Mütevellî ve mâ Yetlif.....	187
Nev-i Âhar fî mâ Yetealleku'l-Vezâif.....	189
El-Mesâilü'l-Müteallekat bi'l-Rakabet	192
Fasl-u fî mâ Yetealleku bi Şartî'l-Vakıf.....	193
Fasl-u fî Da'va'l Vakf-ı ve mâ Yetealleku Beriyye	200
Mesâilü'l-Şey-i min-e'l Vakf.....	202
EK 2: MECMÛADA BULUNAN BÂBLAR VE FETVÂ SAYILARI.....	204

EK 3: MECMÛANIN ÖRNEK METİNLERİ	206
EK 4: MECMÛANIN KÜTÜPHANE KAYDI	209

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Hüküm Öğrenmeye Yönelik Soruların Bâblara Dağılımı	38
Tablo 2: Hüküm Öğrenmeye Yönelik Soru Örnekleri	41
Tablo 3: Bilgi Edinmeye Yönelik Soruların Bâblara Dağılımı.....	44
Tablo 4: Bilgi Edinmeye Yönelik Soru Örnekleri	45
Tablo 5: Seçenek Tercihine Yönelik Soruların Bâblara Dağılımı	46
Tablo 6: Seçenek Tercihine Yönelik Soru Örnekleri	47
Tablo 7: Olur, Olunur, Olurlar Şeklindeki Cevapların Bâblara Dağılımı	48
Tablo 8: Olur, Olunur, Olurlar Şeklindeki Cevap Örnekleri	49
Tablo 9: Olmaz, Olunmaz, Olmazlar Şeklindeki Cevapların Bâblara Dağılımı.....	50
Tablo 10: Olmaz, Olunmaz, Olmazlar Şeklindeki Cevap Örnekleri.....	51
Tablo 11: Olur - Olmaz Haricindeki Kısa Cevapların Bâblara Dağılımı	53
Tablo 12: Olur - Olmaz Haricindeki Kısa Cevap Örnekleri.....	53
Tablo 13: Olur - Olmaz Cevabından Sonra Açıklama Yapılanların Bâblara Dağılımı..	54
Tablo 14: Olur - Olmaz Cevabından Sonra Açıklama Yapılanların Örnekleri.....	55
Tablo 15: Şarta Bağlı Cevapların Bâblara Dağılımı	55
Tablo 16: Şarta Bağlı Cevap Örnekleri	56
Tablo 17: Seçenek Tercihine Yönelik Cevapların Bâblara Dağılımı.....	57
Tablo 18: Seçenek Tercihine Yönelik Cevap Örnekleri.....	57
Tablo 19: Bilgi Vermeye Yönelik Cevapların Bâblara Dağılımı.....	58
Tablo 20: Bilgi Vermeye Yönelik Cevap Örnekleri	59
Tablo 21: Bâblara Göre Fetvâ Sayıları	204

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Yazma Eserin 1b Sayfası.....	1
Şekil 2: 140b’de Yer Alan İstinsah Kaydı	2
Şekil 3: Arapça Fetvâ (618.).....	36
Şekil 4: Arapça Fetvâ (834.).....	36
Şekil 5: Mecmûanın Örnek Metinleri	206
Şekil 6: Mecmûanın Kütüphane Kaydı.....	209

KISALTMALAR

a.g.e.	Adı geçen eser
a.g.m.	Adı geçen makale
a.g.md.	Adı geçen madde
b.	Oğlu
b.y.	Basım yeri yok
bint.	Kızı
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
c.c.	Celle Celâluhu
çev.	Çeviren
d.	Died/death
Ed.	Editör
H.	Hicri
hızl.	Hazırlayan
Hız.	Hazreti
Ktp.	Kütüphane
M.	Miladi
nşr.	Neşreden
nr.	Kayıt numarası
OTAM	Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi
ö.	Ölüm
PBUH	Peace be upon him
r.a.	Radiyallahu anhü
r.anhâ	Radiyallahu anha
S.	Sayı
s.	Sayfa
s.a.v.	Sallallahü Aleyhi ve Sellem

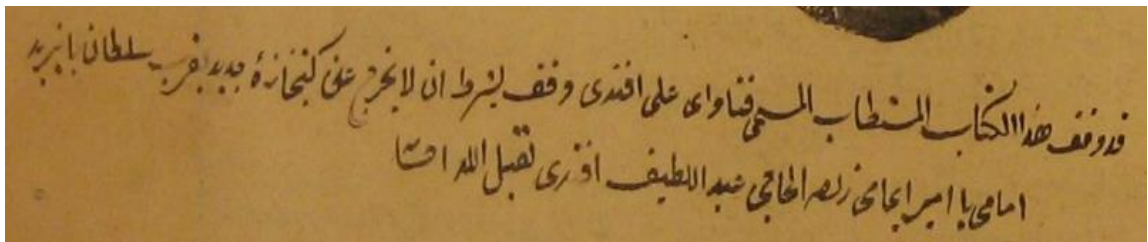
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
thk.	Tahkik eden
ts.	Tarihsiz
vb.	Ve benzeri
v.dğr.	Ve diğerleri
y.y.	Yayıncı yok
yy.	Yüzyıl

GİRİŞ

Tezimizde incelenen yazma eser, Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nin 05 Ba 243/2 demirbaşına kayıtlıdır. Müellifi İstanbul Kâdîsı Şerîfzâde Mehmed (ö. 1193/1779), eserin adı ise *Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fıkhîye*'dir.¹ Şerîfzâde Mehmed, Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) torunudur. Dedesinin Şeyhülislâmlık yaparken verdiği fetvâları derleyerek bir mecmûa kaleme almıştır. Bir nüshası İstanbul Müftülüğü Kütüphanesi'nde bulunan bu mecmûanın giriş kısmında Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin fetvâlarını temize çekmeden vefat ettiği belirtilmiş, temize çekme işinin Şerîfzâde Mehmed tarafından yapıldığı, esere *el-Mecmû'atü'l-Âliyye fî'l-fıkhî'l-Hanefiyye* adının verildiği ifade edilmiştir. Yine bu mecmûada yer alan bilgiye göre Şerîfzâde Mehmed'in kızı Şerife Fâtıma Hanım bint. Hatice Hanım (?) bu eseri fetvâhâneye vakfetmiştir.²

Yazma eserin içeriğinde yer alan bilgiler, Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nin kayıtlarıyla uyuşmamaktadır. Söz konusu yazma eserde, müellifin İstanbul Kâdîsı Şerîfzâde Mehmed, adının *Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fıkhîye* ya da *Mecmû'atü'l-Âliyye fî'l-fıkhî'l-Hanefiyye* olduğuna ilişkin ibâre bulunmamaktadır. Nitekim yazma eserin 1b sayfasında “Ali Efendi'nin fetvâları olarak isimlendirilen bu kitap, Sultan Beyazîd yakınındaki yeni kütüphaneden çıkarılmamak şartıyla vakfedilmiştir.” açıklaması yer almaktadır.

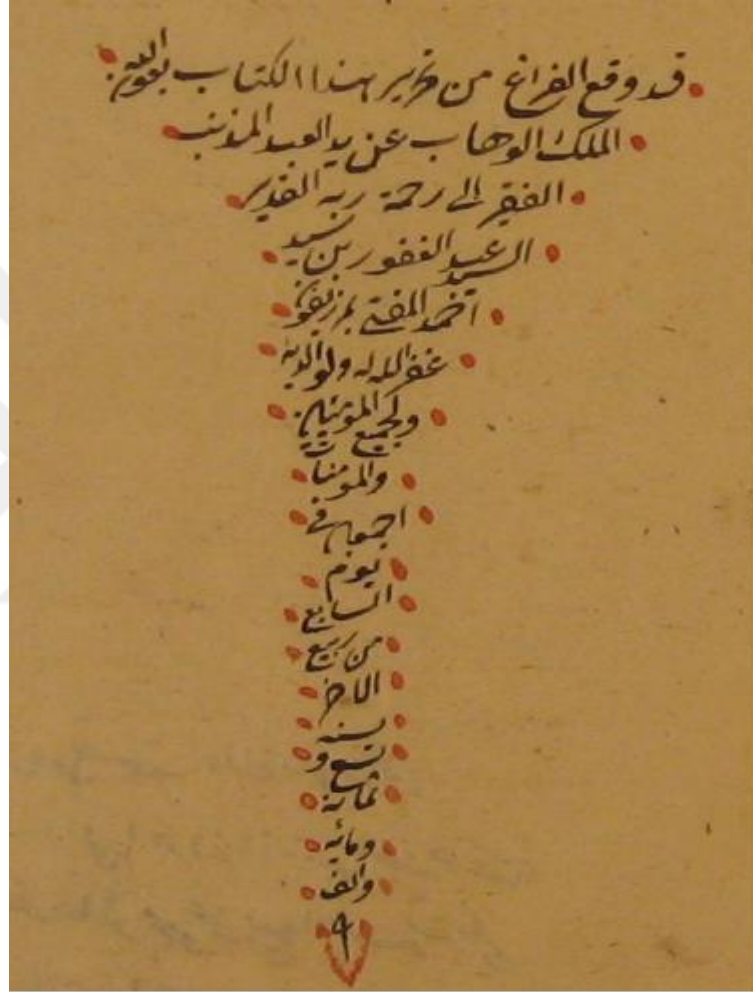

Şekil 1: Yazma Eserin 1b Sayfası

¹ *Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fıkhîye*, <http://yazmalar.gov.tr/eser/mecm%C3%BBa-i-fetava-ve-mesail-i-fikh%C3%AEye/19605> (Erişim 10 Nisan 2021).

² Tahsin Özcan, “Seyyid Mehmed Şerif Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 37, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s. 69-70; Şerîfzâde Seyyid Mehmed Efendi, *el-Mecmûatü'l-Âliyye fî'l-fıkhî'l-Hanefiyye*, İstanbul Beyazıt Devlet Kütüphanesi, nr. 2704; Şükrü Özen, “Osmanlı Döneminde Fetvâ Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5 (2005), s. 369-370.

Ferağ kaydının³ yer aldığı 140b'de: “Bu kitap, Melik ve Vehhâb olan Allah’ın yardımıyla, günahkâr kul, her şeye gücü yetenin rahmetine muhtaç es-Seyyid Abdülgafûr bin Seyyid Ahmed el-Müftî bi Merzifon tarafından kaleme alınmıştır. Allah anne bâbasını, tüm mü’min ve mü’minatı affeylesin. Sene 1189, Rebûlâhir ayının 7’si.” açıklaması bulunmaktadır.

Şekil 2: 140b’de Yer Alan İstinsah Kaydı

Çatalcalı Ali Efendi’nin (ö. 1103/1692) fetvâlarını içeren *Fetâvâ-yı Ali Efendi* adlı eserin TBMM Kütüphanesinde yer alan nüshası⁴ ile çalışmamızda incelenen mecmûa karşılaştırılmıştır. Bu mukayese sonucunda *Fetâvâ-yı Ali Efendi*’nin 4654 fetvâdan

³ Bir metnin kopyasını çıkarmaya “istinsah”, kopyayı çıkaran kişiye “müstensih”, istinsahın bittiğini belirtmek üzere müstensih tarafından nüshanın sonuna düşülen kayda “ferağ kaydı/istinsah kaydı” denir. Berat Açıl v.dğr., *Tenkitli Neşir Kılavuzu (Osmanlı Türkçesi Metinleri İçin)*, 1. Baskı, TDV Yayın Matbaacılık, Ankara 2022, s. 91-101.

⁴ *Fetava-i Ali Efendi*, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/1057> (Erişim 14 Mayıs 2021).

oluştugu,⁵ tezimizde ele alınan mecmûada ise toplamda 2070 fetvâ bulunduğu tespit edilmiş, 2070 fetvânın tamamının orijinal metinde yer aldığı belirlenmiştir. Netice itibariyle tezimizde incelenen eserin, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'de bulunan fetvâların bir kısmının bir araya getirilmesinden müteşekkil olduğu, söz konusu yazma eserin, XVIII. asırda Merzifon'da müftülük yapan Seyyid Abdülgafûr (?) tarafından istinsah edildiği ve kütüphaneye vakfedildiği anlaşılmıştır.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU VE SINIRLARI

Tezimizde *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin fetvâları esas alınmaktadır. Müstensih, orijinal nüshadaki fetvâların tamamını alıntılammış, yaklaşık 2500 fetvâya kendi istinsahında yer vermemiştir. Dolayısıyla araştırmamız, müstensih Seyyid Abdülgafûr'un (?) istinsah metodunu ve fetvâların seçilmesinde etkili olan unsurların tespitini konu edinmektedir.

Müstensih Seyyid Abdülgafûr'un nüshası, klasik dönem fûrû-ı' fıkıh kitaplarındaki tertibe göre; kitâb, bâb ve fasıl gibi alt-üst konu başlıklarına uygun düzenlenmiştir. Konuların tasnifinde Ebû'l-Fazl Mecdüddîn Abdullah b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî'nin (ö. 683/1284) *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr* adlı eseri esas alınmış ise de tamamen bu esere bağlı kalınmamıştır. Yazma eser, *el-İhtiyâr*'da olduğu gibi kitâbü't-tahâret, kitâbü's-salât, kitâbü'z-zekât, kitâbü's-savm ve kitâbü'l-hacc konuları ile başlamakta; kitâbü'l-cinâyât, kitâbü'd-diyât, kitâbü'l-vesâyâ ve kitâbü'l-ferâiz konuları ile bitmektedir. Bu iki kısım arasındaki konuların tertibi ise farklıdır. *El-İhtiyâr*, ibadetlerden sonra borçlar hukuku ile devam etmekte iken, yazma eser aile hukuku ile devam etmektedir. Yazma eserde aile hukukunu müteakip ceza hukuku, akabinde vakıf konuları işlenmekte iken, *el-İhtiyâr*'da önce vakıf konuları, sonra aile hukuku ve en son ceza hukuku işlenmektedir.⁶ Dolayısıyla yazma eserin konularının tasnifi Mevsîlî'nin *el-İhtiyâr*'ından bazı noktalarda farklılık içermektedir.

Yazma eserdeki birkaç Arapça fetvâ dışındaki diğer tüm fetvâlar Türkçe soru cevap şeklindedir. Eserde 157 bâb ve 2070 fetvâ yer almaktadır. Bâb ve fetvâ sayısının

⁵ Esra Kılavuz Eser, "17. Yüzyıl Osmanlı Şeyhülİslâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi*, C. 34, S. 34, (2020), s. 177.

⁶ Bilal Aybakan, "Fûrû' Fıkıh Sistematigi Üzerine", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 31, (2006), s. 5-32.

fazla olması nedeniyle araştırmamız, kitâbü't-tahâret ile başlayan ve kitâbü'l-ferâiz ile biten mecmûanın, 2a-56b varakları⁷ arasındaki 52 bâb ve 881 fetvâ ile sınırlandırılmıştır. Sınırlandırdığımız kısımda tahâret, salât, zekât, savm, hac, nikâh, talâk, i'tâk, hudûd, sirkat, esîr, âbik, mefkûd, şirket ve vakf kitâbları, ayrıca bu kitâbların alt başlığı olan bâblar yer almaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Birçok araştırmacı tarafından akademik çalışmalara konu edilen eserlerden birisi Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) fetvâlarını içeren, Osmanlı Türkçesiyle yazılmış *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'dir. Fetvâhâne tarafından muteber kabul edilen dört fetvâ kitabından biri olması, ibâdet, muâmelât ve ukûbât konularına yönelik fetvâları içermesi nedeniyle önem arz eden bu eser hakkında Esra Kılavuz Eser, Çatalcalı Ali Efendi'nin hayatı ve fetvâlarını; Esra Yakut, aile kurumu ile ilgili fetvâlarını konu edinen birer makale kaleme almışlardır. Mustafa Okumuş tarafından “Osmanlı Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin Fetvâlarında Nikâh (Evlenme Akdi)” konulu yüksek lisans tezi, Esra Kılavuz Eser tarafından “17. yüzyıl Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin (1631-1692) Fetâvâ'sı Işığında Fıkıh Düşüncesi” konulu doktora tezi yazılmıştır. Ayrıca Fatma Maytap ve Bünyamin Türk tarafından, fetvâları dil özellikleri yönünden ele alan iki yüksek lisans tezi yazılmıştır.⁸

Bu çalışmalarda ve fetvâ ile ilgili başkaca araştırmalarda *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin yazma nüshalarından bahsedilirken tezimize konu yazma esere değinilmediği tespit edilmiştir. Araştırmacıların bu yazma eser ile *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin ilişkisini

⁷ Varak: Yazmanın üzerine yazıldığı çift yüzlü kâğıt. Açıl v.dğr., a.g.e., s. 114.

⁸ İlgili belgeler için bkz. Esra Kılavuz Eser, 17. Yüzyıl Osmanlı Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar, s. 159-190; Esra Yakut, “Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi'nin Fetâvâ-yı Ali Efendi Adlı Fetvâ Mecmûasına Göre Osmanlı Toplumunda Aile Kurumunun Oluşması ve Dağılması”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi* C. 7, S. 7, (1996), s. 287-318; Mustafa Okumuş, *Osmanlı Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin Fetvâlarında Nikâh (Evlenme Akdi)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003, s. 1-111; Esra Kılavuz Eser, *17. Yüzyıl Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin (1631-1692) Fetâvâ'sı Işığında Fıkıh Düşüncesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020, s. 1-285; Fatma Maytap, *Fetâvâ-yı Ali Efendi (1B-30B) Giriş – İnceleme – Metin – Dizin – Tıpkıbasım*, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2019, s. 1-304; Bünyamin Türk, *Fetâvâ-yı Ali Efendi (31A/60B) Giriş – İnceleme – Nüsha Karşılaştırması – Dizin – Tıpkıbasım*, Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2020, s. 1-307.

belirleyememeleri, kütüphane kayıtlarındaki hatalı bilgiden kaynaklanmıştır. Araştırmamız ile birlikte *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin yeni bir nüshası belirlenmiştir. Yazma eserin latinize edilerek incelenmesiyle, fetvânın ortaya çıkışı ve işleyişi, fetvâ mecmûaları ile yazmalarının oluşumu ve içerikleri hakkında bilgi vermek amaçlanmıştır. Çalışmamız, kütüphane raflarında bekleyen bir mirası gün yüzüne çıkararak gelecek nesillere aktarmayı, fetvâ ile ilgili çalışma yürüteceklere katkı sağlamayı hedeflemektedir.

3. ARAŞTIRMANIN KAYNAKLARI

Araştırmaya kaynaklık eden yazma eser Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunmaktadır. Eserde yer alan fetvâlar latinize edilirken Osmanlıca sözlükler kullanılmıştır. Fetvâ ile ilgili makaleler ve tezler incelenmiştir. Prof. Dr. Şükrü Özen'in *Osmanlı Dönemi'nde Fetvâ Literatürü* adlı makalesi sayesinde fetvâ mecmûalarının oluşumu, derlenmesi ve *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin içeriği hakkında detaylı bilgi elde edilmiştir. Yazma eserin konularının hangi fûrû' esere göre tasnif edildiği, Prof. Dr. Bilal Aybakan'ın *Fûrû' Fıkıh Sistematiği Üzerine* adlı makalesi sayesinde tespit edilmiştir. Doç. Dr. Halis Demir'in *Kitâbiyat Hanefî Fıkıh Edebiyatı* adlı kitabı, fetâvâ eserlerinin içerikleri ve müellifleri hakkında malûmat edinmemize vesile olmuştur. Dinî şahsiyetlerin hayatına dair bilgiler ve bazı kavramların tanımı için Diyanet İslâm Ansiklopedisi'nden yararlanılmıştır. İslâm Araştırmaları Merkezi tarafından Osmanlı Türkçesi metinleri için hazırlanan Tenkitli Neşir Kılavuzu, mecmûanın şekli özellikleri ve içeriğine dair detayların tespiti açısından rehber olmuştur. Başlıklandırmada Büşra UNALDI'nın *Sun'ullah Efendi'nin Fetâvâ'sı ve Tahlili* adlı tez çalışmasından faydalanılmıştır.

Fetâvâ-yı Ali Efendi'nin istinsah edilmesiyle oluşturulan ve Manisa İl Halk Kütüphanesi'nin 822 ile 3200; Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi'nin 2875, 2477, 4905/1, 4648/1, 4260, 5026, 3350 numaralı nüshaları incelenmiştir.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Tezimize öncelikle yazma eserin incelenmesi ve latinizesi ile başlanılmıştır. Kütüphane kayıtlarında belirtilen müellif - eser ismi ile mecmûa içeriğinde yer alan müellif - eser isimlerinin birbirine uymadığı tespit edilmiştir. Mecmûa içeriğindeki

bilgilerden hareketle farklı nüshaların karşılaştırmalı analizi yapılmış, mecmûanın, *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin yazmasından müteşekkil olduğu belirlenmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde fetvânın tanımı yapılmış, Hz. Peygamber (s.a.v.), sahâbe, tâbiîn, müctehid imamlar ve Osmanlı Devleti dönemlerinde işleyişi anlatılmaya çalışılmıştır. Müellif Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) hayatı, eğitimi ve vazifelerinden bahsedilmiş, *Fetâvâ*'sına dair bilgiler paylaşılmıştır.

İkinci bölümde nüsha incelemesi yapılarak yazma eserin şekli özellikleri belirlenmiş, metin analizi yapılarak mecmûa içeriğine dair detaylı bilgi elde edilmiştir. Tarihsel araştırma neticesinde Amasya ve Merzifon'un XVIII. yüzyıldaki durumuyla istinsah edilen fetvâların bağlantısı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu karşılaştırma yapılırken fetvâlardan örnekler verilmiş ve açıklamalar eklenmiştir. Fetvâlardaki soru ve cevap biçimleri örnekleriyle birlikte tablolar halinde verilmiştir.

Latinize edilen 881 fetvânın her biri numaralandırılarak EK 1'de verilmiştir.

EK 2'de mecmûada yer alan bâblar ve fetvâ sayılarını içeren tablo yer almaktadır.

EK 3'e mecmûanın örnek sayfaları, EK 4'e kütüphane kayıtlarına hatalı işlenişine dair görsel eklenmiştir.

BÖLÜM 1: FETVÂ KAVRAMI, ÇATALCALI ALİ EFENDİ’NİN HAYATI VE *FETÂVÂ-YI ALİ EFENDİ* ADLI ESERİ

Araştırmamızda incelenen eser *Fetâvâ-yı Ali Efendi*’den alıntılanan fetvâlardan oluşmaktadır. Orijinal nüshanın müellifi Çatalcalı Ali Efendi (ö. 1103/1692), müstensihî Seyyid Abdülgafûr’dur. Yazma eserin ferağ kaydında; mecmûanın 1189/1775 yılında kaleme alındığı ve müstensihînin Merzifon’da müftülük yaptığı bilgisi yer almaktadır. Müstensihînin hayatına dair bu bilgiler dışında başkaca bilgi edinilememiş olması nedeniyle ayrı bir başlıkta değerlendirilmemiştir. Bu başlık altında fetvânın tanımı yapılmış, tarihsel süreçteki işleyişi anlatılmış, yazma eserin kaynağı olan *Fetâvâ-yı Ali Efendi* adlı mecmûa ve müellifi Çatalcalı Ali Efendi hakkında bilgiler verilmiştir.

1.1. FETVÂNIN TANIMI

Fetvâ sözlükte genç, cömert anlamları verilen “fetâ” sözcüğünden gelmektedir. Çoğulu “fetâvâ” şeklindedir.⁹ Fetvâ, fâkih bir kişinin fikhî bir meseleye yazılı veya sözlü olarak verdiği cevap, ortaya koyduğu hükümdür. Fetvâ vermeye yetkili kişilere fikhî bir meselenin hükmünü sormaya “istiftâ”, fetvâyı isteyeneye “müsteftî”, soruyu sözlü ya da yazılı olarak cevaplamaya “iftâ”, soruya cevap veren kimseye “müftî” denir. Hükümün çıkarıldığı şer’î delile ya da tercih edilen görüşe “müftâ bih”, soru soranın ve cevaplayanın bilmesi gereken usûl kurallarına “âdâbü’l-müftî ve’l-müsteftî” denir.¹⁰

Kur’ân’da fetvâ kelimesi ile türevleri dokuz âyette geçmektedir.¹¹ Bu âyetler, rüya yorumlaması (Yûsuf 12/41, 43, 46), bilgi edinmek için görüş sorulması (Kehf 18/22; Neml 27/32; Nisâ 4/127, 176), soru sorulması (Sâffât 37/11, 149) şeklindedir. Bu âyetlerden başka Resûlullah’a (s.a.v.) sorulan sorular için Kur’ân-ı Kerîm’de:

⁹ Ebu’l Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükrim b. Manzûr, *Lisânü’l-Arab*, C. 20, Dârü’l-Fıkr, Beyrut 1968, s. 3-5.

¹⁰ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukukî İslâmiyye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, C. 1, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1985, s. 246; Osman Öztürk, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, 1. Baskı, İslâmi İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1973, s. 5; Fahrettin Atar, “Fetvâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 486; Halis Demir, *Kitâbiyat Hanefî Fıkıh Edebiyatı*, 1. Baskı, Hacıvezizade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 2021, s. 73.

¹¹ Atar, “Fetvâ”, *DİA*, XII, 487.

“Sana ruh hakkında soru soruyorlar.”¹² “Sana, hilâlleri soruyorlar.”¹³ “Sana ne harcayacaklarını soruyorlar.”¹⁴ “Sana haram ayda savaşmayı soruyorlar.”¹⁵ “Sana içkiyi ve kumarı sorarlar.”¹⁶ “Sana yetimleri soruyorlar.”¹⁷ “Sana kadınların ay hâlini sorarlar.”¹⁸ “Sana, kendileri için nelerin helâl kılındığını soruyorlar.”¹⁹ “Sana kıyametin ne zaman kopacağını soruyorlar.”²⁰ “Sana ganimetler hakkında soruyorlar.”²¹ buyurulmaktadır. Bu âyetlerde Hz. Peygamber’e (s.a.v.) farklı meseleler hakkında sorular sorulmuş ve Allah (c.c.) tarafından bu sorular cevaplandırılmıştır.²²

Fıkî bir terim olan ve sözlükte hüküm vermek anlamına gelen kazâ kavramı fetvâ ile karıştırılmamalıdır. Kazâ, fıkîh literatüründe muâmelât alanında yargı kararı ve yargılama hukuku terim manalarını kazanmıştır. İslâm hukukçuları tarafından “İnsanlar arasında vuku bulan ihtilâfları usulüne uygun sonuçlandırmak”,²³ “Taraflar arasındaki tartışmalı olaylarda yargılama yetkisi olan kimseler tarafından şer’î hükümlerin uygulanması”,²⁴ “Yargılamaya yetkili olan kişiden sâdır olup, her iki tarafın uygulamakla mükellef tutulduğu söz”²⁵ şeklinde tanımlanır. Yargılayana “kâdî”, verilen karara “kazâ”, kararın gerekçesine “tarîk-ı kazâ”, yargılama yapılırken uyulması gereken kurallara “edebü’l-kâdî”, davaların görüldüğü ve kararın verildiği yere “meclisü’l-kazâ” veya “meclisü’l-hükm” denilmektedir. Literatürde kadıya “hâkim”, karara da “hüküm” adı verilmiştir.²⁶

¹² İsrâ, 17/85.

¹³ Bakara, 2/189.

¹⁴ Bakara, 2/215.

¹⁵ Bakara, 2/217.

¹⁶ Bakara, 2/219.

¹⁷ Bakara, 2/220.

¹⁸ Bakara, 2/222.

¹⁹ Mâide, 5/4.

²⁰ A’râf, 7/187.

²¹ Enfâl, 8/1.

²² Abdullah Barman, 1310 H./1893 M. Tarihli Erzurum Fetvâ Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2019, s. 5-6.

²³ İbn Abidîn, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî, Reddû’l-Muhtâr ale’d-Dürri’l-Muhtâr, Ahmed Davudoğlu (çev.), C. 3, Şamil Yayınevi, İstanbul 1983, s. 352.

²⁴ Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb eş- Şîrbînî, Muğni’l-muhtâc ilâ ma’rifeti me’ânî elfâzi’l-Minhâc, y.y., b.y. ts., s. 372.

²⁵ Ebû’l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el-Mevsîlî, el-İhtiyâr li-ta’lîli’l-Muhtâr, Mahmûd Ebû Dakîka (nşr.), y.y., Kahire 1951, s. 82.

²⁶ İbn Ferhun, Ebû’l-Vefâ (Ebû İshâk) Burhânüddîn İbrâhîm b. Alî b. Muhammed el-Ceyyânî el-Medenî ibn Ferhûn, Tebsîratü’l-hükkâm fî usûli’l-akziye ve menâhici’l-ahkâm, Tâhâ Abdürraûf Sa’d (nşr.), y.y.,

Fetvâ ile kazâ arasındaki farklar şunlardır:²⁷

1) Bir konu hakkında verilen fetvâ ile bütün Müslümanlar amel edebilirler. Ancak hâkim tarafından verilen karar yalnızca davanın taraflarını ilgilendirmektedir.²⁸

2) Müsteftî, fetvâ ile amel etmeye zorlanamazken, şer'î hükmü açıklayan kazâ bağlayıcıdır. Taraflar hükmü yerine getirmekle mükelleftir.²⁹

3) Müctehidler ve kendisinde fetvâ verme kabiliyetini gören Müslüman ilim adamları fetvâ verebilir. Kazâda ise devlet adına hüküm verilir. Bu nedenle kendisine kazâ görevi tevdi edilmeyenler hüküm veremezler.³⁰

4) Fetvâ, şer'î hükümlerin hepsini kapsar ve yargılama konularında da geçerlidir. Kazâ ise sadece kanunlaştırmaya ve yargılamaya konu olaylarda söz konusudur.³¹

5) Fetvâ verilirken yalnızca dinî kaynaklara başvurulurken, kazâda gerek dinî kaynaklara gerekse şahitlik ve ikrar gibi hüccetlere bakılır.³²

1.2. FETVÂNIN TARİHSEL SÜRECİ

İnsanın yaşamı boyunca uyma ve uygulama yükümlülüğü bulunan dinî hükümler ve kurallar Kur'ân'da belirtilmiş, Resûlullah (s.a.v.) vasıtasıyla öğretilmiştir. Vahye muhatap bütün insanlar önce Allah'a (c.c.) îman etmek, sonra da Hz. Peygamber (s.a.v.) vasıtasıyla gönderilen dini benimseyerek emir ve yasaklara uymakla yükümlüdürler.³³

Kahire 1986, s. 12; Fahrettin Atar, "Kazâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, Ankara 2022, s. 113.

²⁷ Bkz. Mehmet Gündöndü, "İslâm Hukukunda Fetvâ Kurumu ve Kaza ile Arasındaki Farklar", *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, (2017), s. 49-51.

²⁸ Mehmet Abay, *İslâm Hukukunda Fetvâ*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010, s. 3.

²⁹ Şemsüddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekr İbn-i Kayyim, *İ'lâmü'l- Muvakkîn*, Dâru'l Kitâbi'l Arabiyye, Beyrut 2006, s. 37.

³⁰ Ali Himmet Berki, *İslâm'da Kaza Hüküm ve Hâkimlik ve Tevâbii*, 1. Baskı, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1962, s. 81.

³¹ Sadık Eraslan, *Meşihat-i İslâmiyye ve Ceride-i İlmiyye: Osmanlılarda Fetvâ Makâmı ve Yayın Organı*, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009, s. 32.

³² Hayrettin Karaman, *Fıkıh Usûlü: İslâm Hukukunun Kaynakları, Metodu ve Felsefesi*, 1. Baskı, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1964, s. 34.

³³ Nûr, 24/54; Âl-i İmrân, 3/32.

Ancak insanların kabiliyet ve imkânlarının farklı olması, onların dinî hüküm ve kurallara detaylı biçimde vâkıf olmalarına ve hayatlarını bu doğrultuda idâme ettirmelerine imkân vermez. Dinin anlaşılabilmesi ve yorumlanabilmesi amacıyla her toplumda bazı kimselerin dinî ilimlerde ihtisaslaşması gereklidir.³⁴ Resûlullah (s.a.v.) döneminde fetvânın işleyişi; sahâbe, tâbiîn, müctehid imamlar ve Osmanlı Devleti dönemlerinde gelişimi çalışmamızda beş dönem olarak ele alınacaktır.

1.2.1. Hz. Peygamber (s.a.v.) Döneminde Fetvâ

İslâm'ın ilk dönemleri, Müslümanların sayısının fazla olmadığı, insanlara İslâm'ın anlatıldığı ve İslâm dinine davetin yapıldığı dönemlerdir. Mekke dönemi olarak da adlandırabileceğimiz bu dönemlerde inen âyetler genellikle yaratılış, tevhid, inkâr ve küfürden caydırma, îmana teşvik ve geçmiş peygamberlerin kıssalarını ihtiva etmektedir.³⁵ Dolayısıyla bu dönemlerde fikhî meselelerle ilgili fazla soru sorulmamış, sorulan sorular da sözlü olarak sorulmuş, cevaplar da aynı şekilde sözlü olarak verilmiştir.³⁶

Medine dönemi ile birlikte Müslümanların sayılarının artmasıyla mâliye, din, adliye, askerlik, eğitim vb. alanlarda; evlenme, boşanma, borçlar, cezalar, veraset gibi konularda farklı meseleler ortaya çıkmıştır.³⁷ Ortaya çıkan meselelerin hükmünün öğrenilmesi için Hz. Peygamber'e (s.a.v.) sorular yöneltilmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) bu sorulara ya Allah tarafından gönderilen vahiy ile ya da hadisle hükmetmiştir.³⁸

Hz. Peygamber döneminde sahâbeden de fetvâ verenler olmuştur. Bu şahsiyetler şunlardır.³⁹

1. Ebû Bekr Abdullah b. Ebî Kuhâfe Osmân b. Âmir el-Kureşî (ö. 13/634)
2. Muâz b. Cebel b. Amr el-Ensârî (ö. 17/638)
3. Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abduluzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644)

³⁴ Atar, "Fetvâ", *DİA*, XII, 487.

³⁵ Yusuf Şevki Yavuz ve Abdurrahman Çetin, "Âyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 242-244.

³⁶ Atar, "Fetvâ", *DİA*, XII, 494.

³⁷ Barman, *a.g.e.*, s. 9.

³⁸ Abay, *a.g.e.*, s. 19-20.

³⁹ İbn Sa'd, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Menî' ez-Zühri, *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, İhsân Abbâs (thk.) Dâru's-Sadr, Beyrut 1968, s. 351; Detaylı bilgi için bkz. Sahip Beroje, "Hz. Peygamber (a.s.)'in Sahâbe İçtihatları Karşısındaki Tavrı", *İslâmî İlimler Dergisi*, C. 3, S. 1, (Bahar 2008), s. 127-134.

4. Übey b. Kâ'b b. Kays el-Ensârî (ö. 33/654)
5. Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî (ö. 35/656)
6. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 40/661)
7. Zeyd b. Sâbit b. Dahhâk el-Hazrecî en-Neccârî (ö. 45/665)

Kur'ân'da Resûlullah'ın (s.a.v.) fetvâ makamında olduğu ve O'nun ortaya koyduğu hükümlere uymanın gerekliliği şu âyetlerde belirtilmiştir: *“Allah ve Resûl'ü herhangi bir konuda hüküm verdiği zaman, inanmış bir erkek veya kadın için işlerinde seçme hakkı yoktur. Allah ve Resûl'ün emrine itaat etmeyenler apaçık bir sapıklığa düşmüş olur.”*⁴⁰ *“Ey îman edenler! Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin, sizden olan ulu'l-emre de. Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorsanız onu, Allah ve Resûl'üne götürün. Bu, elde edilecek sonuç bakımından hem hayırlıdır hem de en güzeldir.”*⁴¹

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) verdiği fetvâlara örnek olarak şunları zikredebiliriz:

Veda Haccı esnasında Hz. Muhammed (s.a.v.), *“Şeytan taşlamadan Kâbe'yi tavaf ettim, ne yapayım?”* sorusuna, *“Şimdi şeytani taşı, zararı yok.”* şeklinde cevap vermiştir. *“Kurban kesmeden önce tıraş oldum, ne yapayım?”* şeklinde soru soran başka bir kimseye *“Zararı yok, şimdi kes.”* demiştir.⁴²

Yemen'de yapmakta oldukları “Bit” ve “Mizr” olarak adlandırılan iki şarap hakkında fetvâ isteyenlere cevaben *“Ben her sarhoşluk veren şeyi yasaklıyorum”* buyurmuştur.⁴³

Kocası Ebû Sufyan'ın (ö. 31/651-52) kendisine ve çocuklarına yetecek kadar nafaka vermediğini belirterek ne yapması gerektiğini soran Hind'e (ö. 14/635) Resûlullah (s.a.v.): *“Örfe göre kendine ve çocuklarına yetecek miktarda al!”* cevabını vermiştir.⁴⁴

⁴⁰ Ahzâb, 33/36.

⁴¹ Nisâ, 4/59.

⁴² Nesâî, “Hacc”, 224; Ebû Dâvûd, “Menâsik”, 24.

⁴³ Ebû Dâvûd, “Eşribe”, 5; Müslim, “Cihad”, 7; Buhârî, “Meğazi”, 60, “Edeb”, 80.

⁴⁴ Buhârî, “Ahkâm”, 14.

1.2.2. Sahâbe Döneminde Fetvâ

Bu dönem, Hz. Peygamber'in (s.a.v.) (ö. 11/632) vefatıyla başlar ve son sahâbe Ebû't-Tufeyl Âmir b. Vâsile İbnü'l-Eskâ'nın (ö. 110/728) vefat etmesiyle sona erer.⁴⁵ Bu dönemde İslâm Devleti'nin büyümesi ve topraklarının genişlemesi neticesinde birçok yeni olay cereyan etmiştir. Bu olaylar neticesinde hükmü bilinmeyen yeni meseleler türemiştir. Gerek Müslümanların kendileri arasında gerekse fetihler sonucunda diğer din mensupları ile aralarında hukukî problemler ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan bu hukukî problemlerin nasıl çözüme kavuşturulacağı, bu olaylara nasıl yaklaşılabileceği gündeme gelmiş ve netice itibariyle yeni hükümlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sahâbeler, bu meseleler karşısında Kur'ân ve sünnet doğrultusunda görüş açıklayarak fetvâ vermişlerdir.⁴⁶

Hz. Peygamber'in (s.a.v.) ashâbından fetvâ verenlerin sayısı yüz otuzdan fazladır. En çok fetvâ veren yedi sahâbe şu şekildedir:⁴⁷

1. Ömer b. el-Hattâb b. Nüfeyl b. Abdiluzzâ el-Kureşî el-Adevî (ö. 23/644)
2. Abdullah b. Mes'ûd b. Gafil b. Habîb el-Hüzelî (ö. 32/652-53)
3. Alî b. Ebî Tâlib el-Kureşî el-Hâşimî (ö. 40/661)
4. Zeyd b. Sâbit b. Dahhâk el-Hazrecî en-Neccârî (ö. 45/665)
5. Âişe bint Ebî Bekr es-Sıddîk el-Kureşîyye (r.anhâ) (ö. 58/678)
6. Abdullah b. el-Abbâs b. Abdilmuttalib el-Kureşî (ö. 68/687-88)
7. Abdullah b. Ömer b. el-Hattâb el-Kureşî el-Adevî (ö. 73/693)

⁴⁵ Mehmet Efendioğlu, "İstanbul'da Var Olduğu Söylenen Sahâbe Kabirlerinin Dünü-Bugünü", *TDV-İstanbul Müftülüğü Dergisi*, S. 9, (2010), s. 76.

⁴⁶ Abay, a.g.e., s. 23-24; Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Uzunpostalcı, "İlk İki Asırda Fıkıh", *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, (Mart 1986), s. 317-334; Abdullah Sacid Öksüz, *Sahâbenin Fıkıh Tarihindeki Yeri ve Ebû Hanîfe'nin Fıkıhı Üzerindeki Etkisi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2019, s. 22-36.

⁴⁷ İbn Hazm, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî, *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, Muhammed Hâmid Osman (thk.), y.y., Kahire 2005, s. 704; bu 7 sahâbenin verdiği fetvâlardan büyük bir kitap oluşturmak mümkündür.

Kendilerinden orta derecede fetvâ rivâyet edilen sahâbeler şunlardır:⁴⁸

1. Muâz b. Cebel b. Amr el-Ensârî (ö. 17/638)
2. Osmân b. Affân b. Ebi'l-Âs b. Ümeyye el-Kureşî el-Ümevî (ö. 35/656)
3. Abdullah b. Amr b. el-Âs el-Kureşî (ö. 65/684-85)
4. Abdurrahmân b. Ebî Bekr es-Sıddîk (ö. 53/673)
5. Abdullah b. ez-Zübeyr b. el-Avvâm el-Kureşî (ö. 73/692)
6. Abdullah b. Kays b. Süleym el-Eş'arî (ö. 42/662-63)
7. Ebû Hüreyre Abdurrahmân b. Sahr ed-Devsî (ö. 58/678)
8. Câbir b. Abdillâh b. Amr b. Harâm el-Ensârî (ö. 78/697)
9. Enes b. Mâlik b. Nadr el-Ensârî (ö. 93/711-12)
10. Sa'd b. Ebî Vakkâs Mâlik b. Vüheyb el-Kureşî ez-Zührî (ö. 55/675)
11. Sa'd b. Mâlik b. Sinân el-Hudrî (ö. 74/693-94)
12. Selmân el-Fârisî (ö. 36/656)
13. Ümmü Seleme Hind bint Ebî Ümeyye Süheyl b. Mugîre el-Kureşîyye (ö. 62/681)

Sahâbeler fetvâ verirken kendi bilgilerini, bilgi sahibi olmadıkları konularda da istişâre metodunu kullanmışlardır.⁴⁹ Abdullah b. Mes'ûd (r.a.) (ö. 32/652), mehri belirlenmeden kocası vefat eden kadının durumunun ne olacağı sorusunu, “Ben Hz. Muhammed’i (s.a.v.) bu konuda hüküm verirken görmedim” şeklinde cevaplamıştır. Israr üzerine kendi re’yi ile ictihad etmiş, o bölgede hâkim olan örfe göre kâfi miktar mehr-i misil verilmesine, kadının iddet beklemesi gerektiğine ve miras hakkının bulunduğu hükmetmiştir.⁵⁰

Sahâbeler bazen birbirlerine danışarak, bazen de cemaatin bilgisi olup olmadığı sorulmak suretiyle istişâre etmişlerdir. Çözümüne Kur’ân’da rastlamadıkları bir mesele olduğunda, öncelikle Resûlullah’ın (s.a.v.) o konuya yönelik tasarrufunun bulunup bulunmadığını cemaate sormuşlardır. Hz. Ebû Bekir (r.a.) halifeliği döneminde kendisine ninenin miras hakkı ile ilgili İslâm’ın hükmünü soran yaşlı bir kadına “Ben bu konuda Resûlullah’tan (s.a.v.) bir şey duymadım” diyerek diğer sahâbelere sormuştur. Onların da

⁴⁸ İsmi geçen 13 sahâbenin fetvâları bir araya getirilerek küçük birer cüz oluşturulabilir. Bu sahâbeler dışındakilerin rivâyetleri azdır; İbn Hazm, *el-İhkâm fi usûli'l-ahkâm*, s. 704.

⁴⁹ Abay, *a.g.e.*, s. 25.

⁵⁰ Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü*, 17. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2021, s. 338; Nesâî, “Talâk”, 57, 68; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 31, 32; Tirmizî, “Nikâh”, 44.

cevabı olmayınca öğle namazını müteakip cemaate: “Ninenin miras durumu ile ilgili Hz. Muhammed’den (s.a.v.) hadis duyanınız var mı?” diye sormuştur. Muğîre b. Şu’be (r.a.) (ö. 50/670) kendisinin bildiğini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir (r.a.): “Ne biliyorsan söyle!” deyince, Muğîre b. Şu’be (r.a.), Allah Resûlü’nün (s.a.v.) nineye miras hakkı olarak altıda bir verdiğini söylemiştir. Hz. Ebû Bekir (r.a.) bu hadisi başkaca bilen olup olmadığını sorunca Muğîre (r.a.), Muhammed b. Mesleme’yi (r.a.) (ö. 43/663) şahit göstermiş, Muhammed b. Mesleme (r.a.) de Muğîre’nin (r.a.) lehine şahitlik etmiştir. Sonuç itibarıyla Hz. Ebû Bekir (r.a.) o yaşlı kadına altıda bir miras payı vermiştir.⁵¹

1.2.3. Tâbiîn Döneminde Fetvâ

Sahâbe döneminin sona ermesiyle başlayan bu dönem, son tâbiîn Halef b. Halife’nin (ö. 181/797) vefat etmesiyle sona ermektedir.⁵² Tâbiîler, bazı farklar olmakla birlikte sahâbenin hüküm koyma metotlarını benimsemişlerdir. Bu dönemde farklı hükümler verilmesinin nedenleri arasında şehirlerin yaşam biçimlerinin, örf ve âdetlerin, sosyal ve iktisâdî vaziyetlerin birbirinden farklı olması bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Irak bölgesi fâkihlerine Irâkıyyûn, Hicaz bölgesinde bulunan fâkihlere Hicâziyyûn denilmiştir. Emevî döneminin sonu ile Abbasî döneminin başında Irak ekolü “Ehl-i re’y”, Hicaz ekolü “Ehl-i eser/Ehl-i hadis” olarak adlandırılmıştır.⁵³

Hicaz bölgesindeki Tâbiîler meseleler karşısında önce Kur’ân’a, sonrasında sünnete, bunlarda bir çözüm bulamazlarsa sahâbe ictihadlarına başvurmuşlardır. Bu kaynaklarda bulamazlarsa çekimser kalmışlar, bazen de kendi re’y ve ictihadlarıyla fetvâ vermişlerdir. Nitekim Sâlim b. Abdullah b. Ömer (r.a.) (ö. 106/725), kendisine yöneltilen bir soruya “Bu konuda bir şey duymadım.” cevabını vermiştir. Kendi görüşünü söylemesi istenildiğinde “Hayır.” demiştir. Soruyu soran kişi “Ben senin görüşüne razıyım.” deyince Sâlim (r.a.): “Ben re’yimi söylerim ve sen gidersin. Daha sonra ben başka türlü düşünürüm ya da başka bir görüşü benimserim. Ancak bu kez seni bulamam.” cevabını vermiş, kendi görüşüne göre cevap vermekten çekinmiştir.⁵⁴

⁵¹ Abay, *a.g.e.*, s. 28; Muvatta’, “Ferâiz”, 2, 4; Tirmizî, “Ferâiz”, 10, 11; Ebû Dâvûd, “Ferâiz”, 5; Dârimî, “Ferâiz”, 19.

⁵² Seyit Avcı, “Tâbiîn Neslinin Hadis İlmindeki Yeri”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 20, (2005), s. 156.

⁵³ Ali Bakkal, *İslâm Fıkıh Mezhepleri*, 1. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul 2008, s. 48.

⁵⁴ Abay, *a.g.e.*, s. 47; Ayrıntılı bilgi için bkz. Uzunpostalcı, *a.g.m.*, s. 334-341.

Irak bölgesinde yaşayan tâbiîler, Kitap ve sünnetle amel etme konusunda birinci devir müftülerine muhalefet etmemiş ve fetvâlarını bunlara dayandırmışlardır. Bununla birlikte İslâm teşriînin gayesi ve hikmetinin akıl yoluyla bulunabileceği görüşünü benimsemişlerdir.⁵⁵

1.2.4. Müctehid İmamlar Döneminde Fetvâ

Bu dönem, hicri II. asırda Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ile başlamakta ve hicri IV. asra kadar devam etmektedir. Bu dönemde tedvîn faaliyetleri hız kazanmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.) sahâbe, tâbiîn ve tebe-i tâbiîn tarafından verilen fetvâlar bu dönemde yazılmıştır.⁵⁶ Dönemin fetvâ makamındaki en önemli fâkihlerinden bazıları şunlardır:⁵⁷

1. Ebû Hanîfe Nu'mân b. Sâbit b. Zûtâ b. Mâh (ö. 150/767)
2. Abdurrahmân b. Amr b. Yuhmid el-Evzâî (ö. 157/774)
3. Süfyân b. Saîd b. Mesrûk es-Sevrî el-Kûfî (ö. 161/778)
4. Leys b. Sa'd b. Abdurrahmân el-Fehmî (ö. 175/791)
5. Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795)
6. Muhammed b. İdrîs b. Abbâs eş-Şâfî (ö. 204/820)
7. Ebû Sevr İbrâhîm b. Hâlid b. Ebi'l-Yemân el-Kelbî el-Bağdâdî (ö. 240/854)
8. Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî (ö. 241/855)
9. Dâvûd b. Alî b. Halef el-İsfahânî (ö. 270/884)
10. Muhammed b. Cerîr b. Yezîd el-Âmülî et-Taberî el-Bağdâdî (ö. 310/923)

Ebû Hanîfe fetvâ usûlünü tarif ederken önce Kur'ân'a, sonra Resûlullah'ın (s.a.v.) sünnetine bakacağını, onlarda bulamazsa ashâbın ittifak ettiği görüşü, ashâbın ihtilaf etmesi durumunda dilediği görüşü benimseyeceğini belirtmiştir. Said b. el-Müseyyeb (ö. 94/713), İbrahim en-Nehai (ö. 96/714) ve Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) gibi bazı tâbiîn âlimlerinin ictehad ettiği gibi ictehad edeceğini, bunlar dışındakilere ait olan hüküm ve

⁵⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mahmut Esat Kılıçer, "Ehl-i Re'y", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 520-524.

⁵⁶ Abdülvehhâb Hallâf, *İslâm Teşriî Tarihi*, Talât Koçyiğit (çev.), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1970, s. 38.

⁵⁷ Ferhat Koca, "Mezhep", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 537-538.

ictihadlara itibar etmeyeceğini, kendisinin de onlar gibi ilim adamı olduğunu ifade etmiştir.⁵⁸

Müctehid imamlar döneminden sonra Abbasiler'in yıkılış tarihi olan 1258'e kadar ictihad yolunun kapalı olması nedeniyle ortaya çıkan hukukî sorunlar, mevcut ictihadlara dayanılarak çözülmeye çalışılmıştır. Bu dönem İslâm hukukçularının, dört mezhebin belirlediği sınırlar çerçevesinde çalıştıkları, kendilerini fetvâ vermeye yetkili görmedikleri belirtilmiştir.⁵⁹

Esasında fetvâ ictihad ederek hüküm verme anlamını taşıırken, bu dönem itibariyle başka bir müctehidin görüşünü nakletme şeklinde mecaz anlamda kullanılmıştır. Hanefî fâkihi İbnü'l-Hümâm konuyu şöyle açıklamaktadır (ö. 861/1457): "Müftü, müctehid olan kimsedir. Müctehidler görüşlerini ezberleyen ancak kendisi müctehid olmayan kimse müftü sayılmaz. Böylesinin görevi, İmâm-ı Âzam (ö. 150/767) gibi bir müctehidin görüşünü nakil suretiyle zikretmektir. Zamanımızda mevcut âlimlerin fetvâları gerçek fetvâ olmayıp, müctehid müftülerin fetvâlarını nakletmekten ibarettir."⁶⁰

1.2.5. Osmanlı Döneminde Fetvâ

İslâm devletlerinde itikadî ve amelî konulardaki sorulara cevap bulmak maksadıyla fetvâ makamları tesis edilmiştir. Osmanlı'da bu makam Şeyhülislâma aittir.⁶¹ Şeyhülislâm, sadrazamın arzı ve padişahın onayıyla atanan devlet görevlisidir. Devletin ilk dönemlerinde kadı ya da müderris unvanlarından tanınmış ilim adamları Şeyhülislâmlığa atanmıştır. Molla Fenârî (ö. 834/1431) Bursa kadılığından, Fahrredîn-i Acemî (ö. 865/1460) ve Kemalpaşazâde (ö. 940/1534) müderrislikten Şeyhülislâmlığa getirilmiştir. Rumeli kazaskerliğinden Şeyhülislâmlığa doğrudan atanan ilk ilim adamı Ebüssuûd Efendi'dir. Böylece Rumeli kazaskerliğinden meşîhata geçme uygulaması başlamıştır. İlerleyen dönemlerde Şeyhülislâm atamaları yapılırken ilmî ve hukukî ölçülerin yanısıra siyasî ve idarî uyum arayışı ön plana çıkmıştır. Padişahlar ve sadrazamlar kendisiyle rahat çalışabilecekleri, icraatlarına destekçi olabilecek kimseleri

⁵⁸ Barman, *a.g.e.*, s. 18.

⁵⁹ Seda Örsen, *Osmanlı Hukukunda Fetvâ*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005, s. 3.

⁶⁰ Atar, "Fetvâ", *DİA*, XII, 491.

⁶¹ Mehmet Bulut, "Osmanlı'dan Günümüze Müftülerin Seçimleri, Atanmaları ve Seçimlerinde Esas Alınan Eğitim Kriterleri", *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 15, S. 41, (Aralık 2012), s. 83-85.

Şeyhülislâmlık makamına getirmeyi tercih etmiştir. Daha önceleri kaydıhayat şartıyla tayin edilen Şeyhülislâmlar, XVII. yüzyıldan itibaren sıkça azledilerek görevden alınmışlardır. Nitekim 1424-1574 arasındaki ilk 150 yılda on beş, 1575-1730 yılları arasında kırk üç, 1730-1880 yılları arasında elli sekiz Şeyhülislâm görevde bulunmuştur. Şeyhülislâmların azledilmelerine gerekçe olarak sadrazamla geçimsizlik, isyana karışma, taraf tutma, malî konularda muhalefet, yaşlılık ve görevi ihmal gibi etkenler gösterilmiştir.⁶²

Şeyhülislâmlık, sadece payitahtın merkezinde hizmet veren dinî bir kurumdur.⁶³ Sancak ve kazalarda fetvâ işlerini müftüler yürütmüştür.⁶⁴ Müftülerin atama ve azilleri 981/1574 yılına kadar sadrazamlar tarafından yapılmışken, bu tarihten sonra Şeyhülislâmlar tarafından yapılmıştır. Görevde yükselme imkânı bulunmayan müftüler, uygunsuz bir durum olmadıkça ölene kadar görevlerini ifâ etmişlerdir.⁶⁵ Her müftü bulunduğu bölgeden sorumlu tutulmuş ve müftünün bulunmadığı bölgelerde dinî işlerle kadı ve nâibler ilgilenmiştir. Taşra müftüleri meşîhata bağlı bir şekilde hareket etmişlerdir.⁶⁶ Müftülerin fetvâ verirken yararlandığı üç kaynak vardır. Birincisi Hanefî fıkıh geleneğidir ve şer'î hukuk diye isimlendirilir. İkincisi örfî hukuk denilen kanunlardır. Üçüncüsü, içinde bulunulan mevcut şartlardır. Buna sosyal hayat ya da örf denilebilir.⁶⁷ Ayrıca payitaht müftüsünün fetvâları da taşra müftüleri için bir kaynak konumundadır.⁶⁸ Müftüler verdikleri fetvâların kaynaklarını gösterirken Şeyhülislâmların kaynak gösterme zorunlulukları olmamışlardır.⁶⁹

Osmanlı siyasî-idarî sisteminde Şeyhülislâmlık kurumunun gücünün artmasında fetvâ etkili olmuştur. *Fâtih Kânunnâmesi*, Şeyhülislâmın hiyerarşi ve protokoldeki üstün konumunu gösteren ilk resmî belgedir. Kânunnâmede Şeyhülislâmın ulemânın reisi

⁶² Mehmet İpşirli, “Şeyhülislâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s. 92-93.

⁶³ Ahmet İnanır, *İbn Kemal'in Fetvâları Işığında Osmanlı'da İslâm Hukuku*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008, s. 68.

⁶⁴ Halil Cin ve Ahmet Akgündüz, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 1990, s. 270.

⁶⁵ Bulut, “a.g.m.”, s. 89-90.

⁶⁶ Mehmet Sait Sütçü, “Osmanlı Devleti'nde Müftülük Kurumu: Anadolu Müftüleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 10, S. 32, (Aralık 2017), s. 468-469.

⁶⁷ Süleyman Kaya v.dğr. (Ed.), *Osmanlı Hukukunda Fetvâ*, 1. Baskı, Şenyıldız Matbaacılık, İstanbul 2018, s. 417.

⁶⁸ İnanır, *a.g.e.*, s. 69.

⁶⁹ Muhittin Eliaçık, “Osmanlı'da Manzum Fetvâ Geleneği”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 21, (Güz 2011), s. 113.

olduğu, vezîriâzâmın Şeyhülislâma teşrifatta kendi önünde yer vermesi gerektiği vurgulanmaktadır.⁷⁰

Ülke sınırlarının dar, sosyal hayatın sade ve bürokratik görevlerin az olduğu ilk dönemlerde fetvâlar, Şeyhülislâmlar tarafından sözlü ya da yazılı olarak cevaplanmıştır. XVI. yüzyıl itibariyle fetvâ taleplerinin artması neticesinde meşîhat makamı içerisinde fetvâhâne bölümü kurulmuştur. İ'lâmat odası, fetvâ odası ve pusula odası olmak üzere üç kısımdan oluşan fetvâhâne, fetvâ emini idaresinde hizmet vermiş, i'lâmat mümeyyizi, i'lâmat müdürü, müsevvid, başmüsevvid ve fetvâ emini muavini unvanlarında memurlar burada görev yapmışlardır. Fetvâhâneye gelen sorular pusula odasında yazılarak fetvâ odasına havale edilmiş, bu odada fetvâ formuna sokulmuş, mübeyyiz tarafından temize çekilerek Şeyhülislâma takdim edilmiştir. Şeyhülislâm soruyu inceleyerek el yazısı ile “olur/olmaz”, “vardır/yoktur”, “meşrûdur / meşrû değildir”, “gelir/gelmez”, “câizdir/câiz değildir” gibi ibarelerle evrakı imzalayıp fetvâ odasına iade etmiştir. Fetvâ burada özel deftere kaydedilerek, müvezzî tarafından müsteftîye tebliğ edilmiştir. Şer'îyye mahkemelerince verilen kararlar i'lâmat odasında incelenmiş, i'lâmat müdürü ve fetvâ emini tarafından mühürlenip onaylanmıştır.⁷¹

XVII. yüzyıl itibariyle fetvâ işlemleri için müsteftîlerden 7 akçe alınmaya başlamış, 2'si fetvâ eminine, 5'i fetvâ odasındaki memurlara dağıtılmıştır. XVIII. yüzyılda her fetvâ için 3 para alınmıştır. 1766-67 yıllarında Bolu kazasının mahsûlü fetvâhâneye arpalık olarak tahsis edilmiş, buradan elde edilen gelir 5'e bölünerek 1'i fetvâ eminine, 4'ü diğer memurlara paylaştırılmıştır. XVIII. yüzyılın sonlarını ve XIX. yüzyılın başlarını kapsayan dönemde fetvâ hizmeti için 5 ya da 7 para talep edilmiş, XIX. yüzyılın ortalarında 20 paraya yükseltilmiştir. Taşra müftülükleri tarafından fetvâ hizmeti için talep edilen ücretler bu ücretlere dâhil değildir.⁷²

⁷⁰ İpsirli, “Şeyhülislâm”, *DİA*, XXXIX, 93-94.

⁷¹ Ferhat Koca, “Fetvâhâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 496-498; Ayrıntılı bilgi için bkz. Talip Ayar, *Osmanlı Devleti'nde Fetvâ Eminliği (1826-1922)*, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014, s. 1-266.

⁷² Talip Ayar, *Osmanlı Devleti'nde Fetvâ Eminliği*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011, s. 181; Koca, “Fetvâhâne”, *DİA*, XII, 498; Taşra müftülüklerince fetvâ hizmeti için tahsil edilen ücretler için bkz. Uriel Heyd, “Some Aspects of the Ottoman Fâtva”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, C. 32, S. 1, (1969), s. 53.

Osmanlı Devleti döneminde verilen fetvâların derlenmesiyle “*Fetâvâ*” veya “*Mecmûatü’l-fetâvâ*” adıyla literatür oluşturulmuştur.⁷³ Bu literatür, aslî ve menkûl fetvâ mecmûaları olmak üzere ikiye ayrılır. Şeyhülislâmlar veya müftüler tarafından verilen fetvâların derlenmesi neticesinde oluşan mecmûalara aslî fetvâ mecmûaları, klasik Hanefî fıkıh literatüründen kesip yapıştırma yöntemiyle olduğu gibi aktararak oluşturulan mecmûalara menkûl fetvâ mecmûaları denilmektedir.⁷⁴

Osmanlı tarihinde Şeyhülislâm fetvâları ilk defa XVI. yy’de derlenmiştir.⁷⁵ Mecmûası derlenen ilk Şeyhülislâm Molla Alâeddin Arabî Efendi’dir (ö. 901/1496). Fetvâ mecmûalarının derlenme işi XVI. ve XVII. yüzyıllarda zirveye ulaşmıştır. XX. yüzyıla kadar fetvâları derleme faaliyeti sürmüş ve bu dönemde derlenen dört mecmûa fetvâhâne tarafından muteber kabul edilmiştir.⁷⁶

Osmanlı Devleti’nin ilk Şeyhülislâmı Molla Fenâri (ö. 834/1431)⁷⁷, son Şeyhülislâmı Mehmed Nuri Efendi’dir (ö. 1346/1927). Şeyhülislâmlık Osmanlı Devleti’nde beş asır devam etmiş ve bu makamda 129 Şeyhülislâm bulunmuştur. Bu Şeyhülislâmlardan bazılarının görevden alınarak sonrasında yeniden göreve getirilmesiyle toplamda 185 kez meşîhat değişikliği olmuştur.⁷⁸ Şeyhülislâmlık, Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti’ne dönüştürülmüş, 1924’te hilâfetin kaldırılması neticesinde bu vekâlet kaldırılarak Diyanet İşleri Reisliği kurulmuştur.⁷⁹

⁷³ Özen, “a.g.e.”, s. 253. Ayrıntılı bilgi için bkz. Seda Örsten, “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetvâ Mecmûaları”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dini Araştırmaları Dergisi*, S. 4, (Güz 2007), s. 29-40.

⁷⁴ Kaya v.dğr. (Ed.), a.g.e., s. 349-350. Ayrıca bkz. Emine Arslan, “Osmanlı Dönemi Nukûllü Fetvâ Mecmûaları”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, (Bahar 2008), s. 133.

⁷⁵ Ahmet Hamdi Furat v.dğr. (Ed.), *Sahn-ı Semân’dan Dârulfunûn’a Osmanlı’da İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler)-XVI. Yüzyıl*, 1. Baskı, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s. 23.

⁷⁶ Kaya v.dğr. (Ed.), a.g.e., s. 352-354; Fetvâhânenin muteber kabul ettiği dört fetvâ kitabı Fetâvâ-yı Ali Efendi, Fetâvâ-yı Feyziyye, Behcetü’l-fetâvâ ve Netîcetü’l-fetâvâ’dır.

⁷⁷ Esra Yakut, “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Müftülerle İlgili Gerçekleştirilen Hukukî Düzenlemeler”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 1, (2003), s. 35.

⁷⁸ Örsten, a.g.e., s. 24; Şeyhülislâmların tam listesi için bkz. Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), *Osmanlı Arşivi’nde Şeyhülislâm Fetvâları*, No. 139.

⁷⁹ İpşirli, “Şeyhülislâm”, *DİA*, XXXIX, 96; Diyanet İşleri Başkanlarının isimleri ve teşkilat hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Öcal, *Diyanet İşleri Başkanları ve Hizmetleri*, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016, s. 1-1016.

1.3. ÇATALCALI ALİ EFENDİ’NİN HAYATI

Ali Efendi, 1041/1631 yılında Çatalca’da doğmuştur. Bâbası Alâiyeli Mehmed Efendi’dir (ö. 1144/1731).⁸⁰ Mehmed b. Kadı Hasan ilmiyeye ve tasavvufa mensuptur. Dedesi Hasan Efendi (?) de ilmiyedendir. Kızı Ayşe Hanım’ı (?), Bursa’da kadılık yapmış olan Yenişehirli Şerîf Efendi’yle (ö. 1156/1743) evlendirmiş ve torunu Seyyid Mehmed Şerîf Efendi (ö. 1193/1779) bu evlilikten dünyaya gelmiştir. Seyyid Mehmed, Sultan III. Mustafa (ö. 1187/1774) döneminde altı ay Şeyhülislâmlık yapmıştır.⁸¹

Ali Efendi’nin yetişmesinde fâkih yönleriyle öne çıkmış şahsiyetler etkili olmuştur. Ali Efendi, ilk tahsilini bâbasından yapmıştır. 1057/1647 yılında İstanbul’a giderek Şeyhülislâm Hoca Abdürrahim Efendi’nin (ö. 1066/1656) yanında mülâzımlık yapmaya başlamıştır. 1661-1674 yıllarının Şeyhülislâmı Minkârîzâde Yahyâ Efendi’nin (ö. 1088/1678) yanında eğitimine devam etmiştir.⁸² Minkârîzâde Yahyâ Efendi’nin 1062/1652’de Kahire kadılığına atanması nedeniyle Ali Efendi de onunla Kahire’ye gitmiş, kadı olmadığı zamanlarda vekillik yaparak nâibliğe yükselmiştir. Farklı yerlerde görevler yapan ve genç yaşta herkesin takdirini kazanan Ali Efendi, Nâib Çelebi lakabıyla meşhur olmuştur.⁸³ 1073/1663 yılında Mesih Paşa Medresesi’ne müderris tayin edilmiştir. Köprülüzâde Fâzıl Ahmed Paşa’nın (ö. 1087/1676) Uyvar seferine ordu kadısı olarak katılmıştır. 1074/1664 yılında Hâfız Paşa ve ardından Gazanfer Ağa medreselerinde müderrislik yapmıştır. 1079/1669 yılında Selânik kadılığı yaptıktan sonra ordu kadısı olarak Girit seferine katılmıştır.⁸⁴ 1081/1671 yılında Kahire kadılığına atanmış ancak vazifeye başlamadan kendisine Rumeli kazaskerliği tevdi edilmiştir. Bu makamda dört yıl kaldıktan sonra Şeyhülislâm Minkârîzâde Yahyâ Efendi emekliye sevk edilince 1084/1674 yılında 43 yaşında iken Şeyhülislâm olmuştur.⁸⁵

⁸⁰ Mehmet İpşirli, “Çatalcalı Ali Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 234.

⁸¹ Eser, “Çatalcalı Ali Efendi’nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar”, s. 163.

⁸² Ahmet Özel, *Hanefî Fıkıh Alimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 6. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018, s. 325.

⁸³ Ramazan Ekinci (hızl.), *Vekâyiü’l-fuzelâ Şeyhi’nin Şakâ’ik Zeyli*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018, s. 1933.

⁸⁴ İpşirli, “Çatalcalı Ali Efendi”, *DİA*, VIII, 234.

⁸⁵ Eser, “Çatalcalı Ali Efendi’nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar”, s. 166.

Çatalcalı Ali Efendi (ö. 1103/1692), iki kez Şeyhülislâmlık makamına getirilmiştir. İlk Şeyhülislâmlığı, devletin sıkıntılar içinde olduğu döneme denk gelmiş, 13 yıl sürmüştür. Devlet işlerini yüzüstü bırakmakla ve avdan başka bir şey düşünmemekle suçlanan dönemin padişahı IV. Mehmed'i (ö. 1104/1693) uyarmayıp Şeyhülislâmlık vazifesini lâıykıyla yapmadığı ileri sürülmüş, bu yüzden hakaretlere dahi mâruz kalmıştır. Kazaskerler kendisine padişahın din ve devlet işleriyle ilgilenmemesinin, cuma namazına gelmemesinin sebebini sormuşlar, Ali Efendi'yi itham etmişlerdir. O ise durumu bir yazıyla kaymakam paşaya bildirmiş, paşa da bir telhisle padişaha arz etmiştir. Bu olay akabinde dua merasimi için Vâlîde Camii'ne giderken askerî ocakların ileri gelenleri, ulemâ ve halktan oluşan bir topluluk tarafından hakarete uğramış, vukû bulan bu hadiseden çok etkilenmiştir. Budin'in düşmesi üzerine durumu istişare etmek üzere kendisini Dâvud Paşa sahrasındaki toplantıya çağırın padişahı redderek toplantıya katılmamış, akabinde 26 Eylül 1686'da dimağının fesada uğradığı gerekçesiyle azledilerek Bursa'ya sürülmüştür. 1101/1690 yılında yeniden Şeyhülislâmlığa getirilmiş, bu makamda 40 gün kalabilmiştir. 1103/1692 yılında Edirne'de hayatını kaybetmiş, Edirne Zehrimâr Camii'nin bahçesine defnedilmiştir.⁸⁶

Osmanlı'da medreseden mezun olduktan sonra kadı ve müderris olarak atanabilmek için sıra bekleyen, sıra beklerken de tecrübe kazanmak amacıyla ücretsiz olarak o görevleri yerine getirenlere mülâzım adı verilirdi.⁸⁷ Çatalcalı Ali Efendi'nin (ö. 1103/1692) mülâzımlarının sayısı 39'dur. Bu kişiler arasında Ali Efendi'nin yeğeni Fudayliyye Medresesi Müderrisi Abdülbaki Efendi (ö. 1127/1715), damadı Bursa kadısı Şerîf Efendi (ö. 1121/1709) ve kardeşi Süleymaniye Medresesi müderrisi Ebûbekir Efendi (ö. 1089/1678) bulunmaktadır. Fetvâ Emîni Gelibolulu Mehmed Efendi (ö. 1118/1706), Bursa Kadısı Gelibolulu Mahmud Efendi (1121/1709) ve Şeyhülislâm Mahmud Efendi (ö. 1130/1718) de Ali Efendi'den mülâzemet almış kişilerdir.⁸⁸

⁸⁶ İpşirli, "Çatalcalı Ali Efendi", *DİA*, VIII, 234.

⁸⁷ Mehmet İpşirli, "Mülâzemet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2020), 31/537.

⁸⁸ Eser, "Çatalcalı Ali Efendi'nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar", 174.

1.4. ÇATALCALI ALİ EFENDİ’NİN *FETÂVÂ*’SI

Fetâvâ-yı Ali Efendi adıyla meşhur olan mecmûa, Çatalcalı Ali Efendi’nin vermiş olduğu fetvâları içermektedir.⁸⁹ Eser, dönemin sosyokültürel değerlerini, toplumsal yapısını ve din anlayışını yansıtmaktadır.⁹⁰ *Fetâvâ*, fetvâhâne tarafından en muteber kabul edilen dört fetvâ kitabından biridir. Mecmûanın bazı yazmalarının istinsah tarihleri incelendiğinde söz konusu eserin, Ali Efendi’nin hayatta olduğu dönemlerde derlendiği anlaşılmaktadır.⁹¹

Fetâvâ-yı Ali Efendi, Hanefî mezhebine göre verilmiş fetvâları içermektedir.⁹² Klasik fıkıh kaynaklarında olduğu gibi *kitâblar* halinde düzenlenmiş, *bâb*, *fasıl*, *nev* ve *fî* lafızlarıyla başlıklandırılmıştır. Kitâbü’t-tahâret ile başlayan eser, kitâbü’l-ferâiz ile bitmektedir. Toplam 53 ana başlıktan oluşan mecmûada 384 fetvânın bulunduğu vakıf kitabı en yoğun bölümdür. Vakıf kitabını 323 fetvâ ile talâk, 311 fetvâ ile da‘vâ, 296 fetvâ ile buyû, 268 fetvâ ile şehâdet ve 261 fetvâ ile nikâh kitapları takip etmektedir. 1 fetvânın bulunduğu eşribe kitabı en az fetvâ olan kitaptır.⁹³ Fetvâların kaynağı olarak kullanılan eserler ve müellifleri şunlardır:

el-Bidâye: Nûruddîn Ahmed b. Mahmûd b. Ebî Bekr es-Sâbûnî’nin (ö. 580/1184) *el-Kifâye* adlı eserine, bizzat kendisi tarafından yaptığı muhtasarıdır.⁹⁴

Fetâvâ Kâdîhân: Yazarı Ebü’l-Mehâsin Fahrüddîn Hasen b. Mansûr b. Mahmûd el-Özkendî el-Fergânî’dir (ö. 592/1196). Eser, *Fetâva’l-Hâniyye* ya da *el-Hâniyye* olarak da adlandırılmaktadır.⁹⁵

⁸⁹ Bilmen, *a.g.e.*, s. 455.

⁹⁰ Cengiz Kallek, “Fetâvâ-yı Ali Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, 438.

⁹¹ Özen, “a.g.e.”, s. 298-299.

⁹² Örsten, *a.g.e.*, s. 128.

⁹³ Eser, “Çatalcalı Ali Efendi’nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar”, s. 176-177.

⁹⁴ Muhammed Aruçi, “el-Kifâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, Ankara 2022, s. 564.

⁹⁵ Ahmet Özel, “Kâdîhan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s. 121-123.

el-Hidâye: Eser, Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Mergînânî (ö. 593/1197) tarafından kaleme alınmıştır. *Bidâyetü'l-mübtedî* adlı eserin şerhidir.⁹⁶

Zahîretü'l-Fetâvâ: Müellifi Burhânüddîn Mahmûd b. Ahmed b. Abdilazîz el-Buhârî el-Merginânî (ö. 616/1219) olan eser, *ez-Zahîretü'l-Burhâniyye* ve *ez-Zahîre* isimleriyle de bilinmektedir.⁹⁷

el-Fetâva't-Tatarhâniyye: Enderpetî Feridüddin Âlim b. Alâ (ö. 786/1384) tarafından kaleme alınan eserdir. Merginânî'nin *el-Hidâye* adlı eseri örnek alınarak oluşturulmuştur.⁹⁸

el-Fetâva'l-Bezzâziyye: Müellifi Hâfızüddîn Muhammed b. Muhammed b. Şihâb el-Kerderî el-Hârizmî el-Bezzâzî'dir (ö. 827/1424). Eserin asıl adı *el-Câmi'u'l-vecîz*'dir ve *Fetâva'l-Kerderî* olarak da bilinir.⁹⁹

Gurerü'l-Ahkâm - Dürerü'l-Hükkâm: Eserlerin müellifi Molla Hüsrev'dir (ö. 885/1480). Müellif önce *Gurerü'l-ahkâm*'ı yazmış, akabinde bu kitabını bizzat şerhederek *Dürerü'l-hükkâm fî şerhi Gureri'l-ahkâm* adlı eserini oluşturmuştur.¹⁰⁰

Mülteka'l-Ebhur: Kenzü'd-dekâik, el-Vikâye ve Kudûri'nin (ö. 428/1037) *el-Muhtasar*'ı esas alınarak oluşturulan eser, İbrâhim b. Muhammed b. İbrâhim el-Halebî (ö. 956/1549) tarafından kaleme alınmıştır.¹⁰¹

el-Bahrü'r-Râik: Kenzü'd-dekâik adlı esere Zeynüddîn b. İbrâhîm b. Muhammed el-Mısırî (ö. 970/1563) tarafından yapılan şerhtir.¹⁰²

⁹⁶ Cengiz Kallek, "el-Hidâye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, TDV Yayınları, İstanbul 1998, s. 471.

⁹⁷ Mustafa Uzunpostalıcı, "Burhâneddin el-Buhârî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 435-437.

⁹⁸ Ferhat Koca, "el-Fetâva't-Tatarhâniyye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 446-447.

⁹⁹ Ahmet Özel, "Bezzâzî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 113-114.

¹⁰⁰ Ahmet Akgündüz, "Dürerü'l-Hükkâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 27.

¹⁰¹ Şükrü Selim Has, "Mülteka'l-Ebhur", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, TDV Yayınları, Ankara 2020, s. 548.

¹⁰² Ahmet Yaman, "Kenzü'd-Dekâik", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, Ankara 2022, s. 261-262.

BÖLÜM 2: *FETÂVÂ-YI ALÎ EFENDÎ*'NİN İSTİNSAH METNİNİN İNCELENMESİ

Eser, kütüphane kataloğunda *Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fıkhîye* ismiyle kayıtlıdır. Cildi kahverengi, sayfaları koyu krem renktedir. Yazmanın giriş kısmında başlıkların sayfa numaralarını gösterir içindekiler tablosu yer almaktadır. 5a-25a arasındaki fetvâlarda *el-cevâb* lafzı kullanılmamıştır. 5a-25a aralığındaki başlıklar siyah mürekkeple, haricindeki tüm başlıklar ve *el-cevâb* lafızları kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Başlıklar klasik fıkıh kaynaklarında olduğu üzere *kitâblar* halinde tertip edilmiştir. İkinci derece başlık olarak *bâb*, *fasıl* ve *nev'*, üçüncü derece başlık olarak *fî* ve *mesâ'il* lafızları kullanılmıştır. Derkenarda¹⁰³ fetvâların kaynakları ve haşiyeler¹⁰⁴ bulunmaktadır. Reddâdelidir¹⁰⁵. Eser 189 yapraktan oluşmakta olup, istinsah kaydı 140b'de yer almaktadır.

1b'de içeriği belli olmayan bir mühür ve “*Ali Efendi'nin fetvâları olarak isimlendirilen bu kitap, Sultan Bayezîd yakınındaki yeni kütüphaneden çıkarılmamak şartıyla vakfedilmiştir.*” açıklaması yer almaktadır. 140b'de yer alan istinsah kaydında, nüshanın Seyyid Abdülgafûr tarafından istinsah edildiği kaydedilmiştir: “*Bu kitap, Melik ve Vehhâb olan Allah'ın yardımıyla, günahkâr kul, her şeye gücü yetenin rahmetine muhtaç es-Seyyid Abdülgafûr bin Seyyid Ahmed el-Müftî bi Merzifon tarafından kaleme alınmıştır. Allah anne bâbasını, tüm mü'min ve mü'minatı affeyesin. Sene 1189, Rebûlâhîr ayının 7'si.*”. 83a, 83b, 183a ve 189b'de Amasya Beyazıt Kütüphanesi Memurluğu mührü, 83b, 153b ve 188a'da içeriği belli olmayan mühür bulunmaktadır. 189b'de mecmûanın, Bayezit İl Halk Kütüphanesi'nin 243/1-2 demirbaşına kayıtlı ve 297.55 tasnif numaralı olduğu bilgisi yer almaktadır. Fetvâların istinsah edilme nedenleri ve içerikleri hakkındaki bilgiler aşağıda verilecektir.

¹⁰³ Derkenar: Yazma nüshalarda sayfa kenarlarındaki boş kısımlar. Açıl v.dğr., *a.g.e.*, s. 89.

¹⁰⁴ Haşiye: Sayfa kenarlarına ve satır aralarına yazılan açıklamalara denir. Açıl v.dğr., *a.g.e.*, s. 94.

¹⁰⁵ Reddâde: Yazma eserlerde birbirini takip eden yaprakları göstermek üzere yaprağın sol alt köşesine yazılan kelimeye denir. Bu kelime sonraki yaprağın ilk kelimesidir. Açıl v.dğr., *a.g.e.*, s. 104.

2.1. FETVÂLARIN İSTİNSÂHINDA ETKİLİ OLAN UNSURLAR

Çalışmamızda incelenen nüsha *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'nin istinsahı ile oluşturulmuş bir yazmadır. Müstensih Seyyid Abdülgafûr asıl nüshadaki fetvâların tamamını istinsah etmemiş, 2070 fetvâyı alıntılararak yazma eseri oluşturmuştur. Müstensihin belirli fetvâları alıntılamaında Amasya ve Merzifon şehirlerinin coğrafi konumları, bölge halkının inancı, sosyal ve kültürel durumu gibi unsurlar etkili olmuştur. Merzifon, Seyyid Abdülgafûr'un müftülük yaptığı, Amasya ise mecmûanın vakfedildiği kütüphanenin bulunduğu şehir olması yönünden birlikte değerlendirilecektir. Bu konuyu izah etmesi bakımından yazma nüshanın kaleme alındığı dönemde bölgenin durumundan bahsetmek ve alıntılanan fetvâlardan örnekler vermek isabetli olacaktır.

Amasya ve Merzifon şehirleri, Tarsus-Samsun ticaret yolu üzerinde bulunmaları yönünden ticarî ve iktisadî olarak önemli merkezlerdir.¹⁰⁶ Bu şehirler vasıtasıyla Samsun limanına ulaşım sağlanarak ticarî faaliyetler yürütülmüştür.¹⁰⁷ Esasında denize kıyısı olmayan bu iki şehrin deniz ile olan bağlantısı, insanların hayatına birçok noktada etki etmiştir. Bu etkileri mecmûada yer alan fetvâlar üzerinden örneklendirelim.

*“Bahr kenarında bağı olup arza istikrârı olan sefîneye kâimen namaz kılmak câiz olur mu? el-Cevâb: Olur.”*¹⁰⁸

Müstensihin bu fetvâyı istinsah etmesi, şehirlerin deniz ticaretinde aktif rol almasından kaynaklanmaktadır. Söz konusu fetvâ salât kitabında yer almaktadır. Fetvâda, deniz kenarında bağlanmış vaziyette duran ancak kalkmak üzere olan bir gemide ayakta namaz kılmanın câiz olduğu belirtilmiştir. Deniz ve gemi ile ilgili yazma eserde yer alan diğer fetvâlar şunlardır:

“Zeyd'in sefînesini harb-i keferesi kahren ahz ve dâr-ı harbe idhâl ettiklerinden sonra Amr sefîneyi harbîlerden işterâ ve dâru'l-İslâma ihrâc edip ba'dehû Bekir'e şu

¹⁰⁶ İlhan Şahin ve Feridun Emecen, “Amasya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 2.

¹⁰⁷ Cemile Bahtiyar Karadeniz, “Merzifon İlçesinin Nüfus Özellikleri”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 9, S. 20, (Eylül 2017), s. 121.

¹⁰⁸ 7. fetvâ.

kadar kuruşa bey' ve teslîm eylese Zeyd vâkıf oldukta ol kadar kuruşu Bekir'e verip sefîneyi Bekir'den almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹⁰⁹

“Zeyd'in sefînesine diyârda harb-i kefere müstevlî olup sefîneyi aldıklarından sonra dâr-ı harbe götürmeyip Amr-ı zımmîye hîbe ve teslîm eyleseler Zeyd sefîneyi meccânen Amr'dan almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹¹⁰

“Zeyd'in sefînesine diyârda harb-i kefere müstevlî olup sefîneyi aldıktan sonra dâru'l harbe götürmeyip Amr ve Bekir'e bey' ve teslîm eyleseler Zeyd sefîneyi Amr ve Bekir'den meccânen almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹¹¹

“Zeyd sefînesiyle âhar diyâra giderken harbîler sefîneyi kahren alıp ba'dehû Zeyd bir tarîkiyle halâs olduktan sonra harbîler sefîneyi dar-ı harbe idhâl etmeden deryâ bekçilerinden Amr sefîneyi harbîlerden kahren alsa Zeyd ol sefîneyi meccânen Amr'dan almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹¹²

“Zeyd ve Amr ve Bekir'in ale'l iştirâk mülkleri olan sefîneyi harbî keferesi deryâda kahren ahz edip dar-ı harbe idhâl ettiklerinden sonra Zeyd sefîneyi harbîlerden iştirâ edip dar-ı islâma idhâl eylese Amr ve Bekir sefînedeki hisselerini meccânen zabta kâdir olurlar mı? el-Cevab: Olmazlar.”¹¹³

“Zeyd'in sefînesini harbî keferesi kahren ahz ve dâru'l harbe idhâl ettiklerinden sonra Amr sefîneyi harbîlerden iştirâ ve dâr-ı islâma ihrâc eylese Amr ol sefîneyi semeni mezbûr ile Zeyd'e vermeğe râzı iken Zeyd meccânen alırım demeğe kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.”¹¹⁴

“Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mülkleri olan sefîne tamire muhtâc oldukta Zeyd Amr'a sefîneyi malınla tamir eyle masrafından hissemi sana vereyim demekle Amr dahî malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip sefîneyi tamir eylese Amr masrafından Zeyd'in hissesini Zeyd'den almağa kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹¹⁵

¹⁰⁹ 575. fetvâ.

¹¹⁰ 576. fetvâ.

¹¹¹ 577. fetvâ.

¹¹² 578. fetvâ.

¹¹³ 579. fetvâ.

¹¹⁴ 584. fetvâ.

¹¹⁵ 670. fetvâ.

“Zeyd ve Amr ve Bekir ile ale’l iştirâk mâlik oldukları sefîneyi Bekir’in izinsiz götürüp bir beldeye giderlerken deryâda fırtına zuhûr edip sefîne batıp helâk olsa Bekir sefîneden hissesini Zeyd ve Amr’a tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹¹⁶

“Zeyd Amr ile ale’l iştirâk mâlik olduğu sefîneyi Amr’ın izinsiz alıp âhar diyâra sefer etmekle kâdir olur mu? el-Cevab: Olmaz.”¹¹⁷

“Zeyd Amr ile ale’l iştirâk mâlik olduğu sefîneyi Amr’ın izinsiz Bekir’e îcâr ve teslîm edip Bekir dahî ol sefîne ile âhar diyâra sefer ettikte sefîne deryâda ğark olup helâk olsa Amr sefîneden hissesini Zeyd’e tazmîne kâdir olur mu? el-Cevab: Olur.”¹¹⁸

Yukarıda yer alan fetvâlarda geminin tadilatı ve ortaklarının yetkileri gibi konular işlenmiştir. Örnek olarak 670. fetvâda geminin ortaklarından birisi diğerine tamir masrafını üstlenmesi karşılığında hissesini devredeceğini söylemektedir. Bu şekilde tamir gerçekleştirilmesi durumunda tamir ettirenin hisseleri alabileceği belirtilmiştir.

Ticarette aktif olarak kullanılan gemi, aynı zamanda savaş araçlarından biridir. Fetvâlar içerisinde savaşta kullanılan gemilerle ilgili olanlar da mevcuttur. Bunlardan birisi yazma eserin 576. sırasında yer almaktadır. Fetvâ şu şekildedir: Bir şahsa ait gemi düşman kâfirler tarafından ele geçirilip istila edilmiştir. Bu gemi daha sonra savaş yerine götürülmeyp gayri müslim olan bir başkasına teslim edilmiştir. Geminin asıl sahibi, bu gemiyi, para ödmeden, gemiyi en son teslim alan kişiden alabilir mi? Bu soru, asıl sahibinin para ödmeden alabileceği şeklinde cevaplanmıştır.

Bu fetvâların tamamı orijinal nüshadan istinsah edilmiştir. Gerek denizle gerekse ticaret ve savaş aracı olan gemilerle ilgili birçok fetvânın alıntılanmış olması, denizin bölgede aktif biçimde kullanıldığını ve insanların yaşantısına etki ettiğini göstermektedir.

Amasya ve Merzifon’un sosyokültürel durumu, fetvâların istinsahında etkili olan bir diğer unsurdur. Bu şehirler tarih boyunca muhtelif dinlere ev sahipliği yapmıştır.¹¹⁹ Tezimize konu yazma eserin kaleme alındığı dönemde bu şehirlerde Müslümanlar,

¹¹⁶ 685. fetvâ.

¹¹⁷ 687. fetvâ.

¹¹⁸ 688. fetvâ.

¹¹⁹ İsmail İpek, XVI-XVII. Yüzyılda Amasya’da Tasavvuf Hareketleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016, s. 9; Ayrıca bkz. Mehmet Öz, “Merzifon”, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 243-245.

Hristiyanlar ve Yahudiler birarada yaşamıştır.¹²⁰ Şehirlerin 18. yüzyılına dair evraklarda “zımmî, zımmiyân, ermeniyân” gibi kelimelerle karşılaşılması bu duruma bir örnektir.¹²¹ İncelediğimiz yazma eserde inanışları, sosyal ve kültürel durumları farklı olan bireylerle ilgili fetvâlar yer almaktadır. Aşağıda bazı fetvâlar örnek olarak zikredilecek ve müstensihin bu fetvâları alıntılama nedenleri açıklanacaktır.

*“Hind-i nasrâniyyenin zevci Zeyd-i nasrânî İslâm’a gelse Zeyd İslâm’a gelmek ile Hind boş olmuş olur mu? el-Cevâb: Olmaz.”*¹²²

Nikâh bahsinde yer alan bu fetvâ Hristiyan bir çift ile alakalıdır. Bu fetvâda Hristiyan kocanın Müslüman olmasıyla kadının boş olmayacağı belirtilmiştir. Amasya ve Merzifon şehirlerinde Hristiyan vatandaşların da yaşam sürdüğünü göstermektedir.

Farklı dinlere mensup bireylerin birarada yaşadığına dair bir diğer fetvâ şudur:

*“Zeyd-i Müslim Hind-i nasrâniyyeyi tezevvüc etmek câiz olur mu? el-Cevâb: Olur.”*¹²³

Müslüman erkek veya kadın müşrikle evlenemez. Bu durum “Ey îman edenler! Allah’a (c.c.) ortak koşan kadınlarla, onlar îman etmedikçe evlenmeyin...”¹²⁴ âyetiyle sabittir. Müslüman bir erkek, Hristiyan ya da Yahudi bir kadınla evlenebilir. “.... Sizden önce kendilerine kitap verilenlerden iffetli kadınları, mehirlerini verip nikâhlayınız, onlar size helaldir.”¹²⁵ Yukarıda yer alan fetvâda da Müslüman bir adamın Hristiyan bir kadınla evlenmesinin câiz olduğu söylenmiştir.

Tarih boyunca İslâm’ın hüküm sürdüğü tüm devletlerde insanlar inançları noktasında özgür bırakılmıştır. Amasya ve Merzifon şehirlerinde de bu durum farklı değildir. 18. yüzyılda bu şehirlerde yaşayan gayri müslimlerden ve onların çocuklarından kendi hür iradesi ile Müslüman olanlar olmuştur. Ermeni bir kadın, beş yaşındaki kızı ile mahkemeye başvurarak Müslüman olmuş, kendisi Fatma, kızı ise Emine ismini

¹²⁰ Hüseyin Güneş, (XVIII. Yüzyılın İkinci Çeyreği) Lale Devri’nde Amasya, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001, s. 159.

¹²¹ Hasan Ali Yavuz, (56. ve 57. Şer’iye Siciline Göre) 1777-1780 Yılları Arasında Amasya, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1999, s. 12.

¹²² 57. fetvâ.

¹²³ 58. fetvâ.

¹²⁴ el-Bakara, 2/221.

¹²⁵ el-Mâide, 5/5.

almıştır.¹²⁶ İncelediğimiz yazma eserde bu konularla ilgili fetvâlar yer almaktadır. Örnek olarak aşağıda bazı fetvâlar zikredilecektir.

“Zeyd-i zimmînin üç yaşında olup âkil olmayan oğlu Amr-ı sağîr Müslüman oldum dese islâmına hüküm olunur mu? el-Cevâb: Olunmaz.”¹²⁷

“Zeyd-i zimmînin yedi yaşında olan kızı Hind-i sağîre-i âkile İslâma gelse İslâmı sahîh olur mu? el-Cevâb: Olur.”¹²⁸

Bu fetvâlarda gayri müslim çocukların İslâm’ı kabul edip edemeyeceklerinden bahsedilmektedir. İlk fetvâda akli ermeyen üç yaşındaki erkek çocuğun, sonraki fetvâda akli yeten yedi yaşındaki kız çocuğun durumu sorulmaktadır. Birinci fetvânın öznesi olan akli ermeyen üç yaşındaki çocuk İslâm’a göre temyiz çağına gelmemiş çocuk olarak değerlendirilir. Bu kategoriye giren çocukların dinen ve hukûken geçerli niyet ve iradeleri bulunmamaktadır. Bu çocuklar îmanla ve ibâdetlerle mükellef tutulmadıkları gibi îmanları ve ibâdetleri nazarı itibara alınmaz, şer’î hükme dayanak teşkil etmez. Kısacası atacakları tüm adımlar yok hükmündedir.¹²⁹ Dolayısıyla ilk fetvâda temyiz çağına gelmemiş üç yaşındaki çocuğun İslâm’ına hükmolunamayacağı belirtilmiştir.

İkinci fetvâda bahsi geçen çocuk yedi yaşındadır ve İslâm hukukunda çocuğun yedi yaşında temyiz gücünü kazandığı görüşü hâkimdir. Bu dönem çocuğu henüz bulûğa ermemiş olsa da ana hatlarıyla iyiyi kötüden ayırma gücüne sahip olduğu için mümeyyiz sayılır. İslâm hukukçularının çoğuna göre mümeyyiz çocuğun îman ve ibâdeti kabuldür.¹³⁰ Yazma eserin 598. sırasında yer alan fetvâda da akli eren yedi yaşındaki çocuğun İslâm’a gelmesiyle Müslümanlığının geçerli olacağına hükmedilmiştir.

Mecmûanın kaleme alındığı dönem olan 18. yüzyılda bazı kadınlar mahkemelere bizzat müracaat ederek vekilsiz olarak davalarını takip etmişlerdir.¹³¹ Müstensih Seyyid Abdülgafûr’un istinsah ettiği şu fetvâ bu durumu destekler mahiyettedir:

¹²⁶ Yavuz, a.g.e., s. 13.

¹²⁷ 594. fetvâ.

¹²⁸ 598. fetvâ.

¹²⁹ Ali Bardakoğlu, “Ehliyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 536.

¹³⁰ Bardakoğlu, “a.g.md.”, *DİA*, X, 537.

¹³¹ Güneş, a.g.e., s. 162.

*“Zeyd zevcesi Hind’i bilâ nafaka bırakıp âhar diyâra gitmekle Hind kadiya varıp Zeyd üzerine kadar-ı ma’rûf nafaka takdîr ettirip ba’dehû bir müddet kendi malıyla geçinse Zeyd geldikte Hind nafaka-i mukaddereyi Zeyd’den almağa kâdire olur mu? el-Cevâb: Olur”*¹³²

Söz konusu fetvâda kadının hakkını aramak için mahkemeye başvurduğu, Mahkemece kadının hakkı olan nafakayı alabileceğine hükmedildiği görülmektedir.

Fetvâlar içerisinde engelli vatandaşlarla ilgili olanlar bulunmaktadır.

*“Âmâ olan Zeyd’in imâmeti şer’an câiz olur mu? el-Cevâb: Mekruhtur. Meğer ki a’lemü’l kavm ola.”*¹³³

Kör olan birisinin imamlık yapmasının şeriata göre mekruh olduğunun belirtildiği fetvâda en iyi bilen o olması durumunda şeklinde bir açıklama yapılmıştır. Hanefî mezhebine göre görme engelli birisinin imamlığı sahîh olmasına rağmen tenzihen mekruhtur. Gören bir kişinin imam olması daha faziletlidir.¹³⁴

*“El-mesağ olan Zeyd’in el-mesağ olmayan Amr’a imâmeti câiz olur mu? el-Cevâb: Olmaz.”*¹³⁵

Yukarıdaki fetvâda kekeme olan bir kimsenin, kekeme olmayan bir kimseye imamlık etmesinin câiz olmadığı söylenmiştir. Konuşma engeli bulunan bir kimse namazda kıraati yerine getiremez. Namazın rükünlerinden birisi olan kıraati yerine getiremeyecek engeli bulunan bir kimsenin, konuşma engeli bulunmayan bir başka kimseye imamlık yapması câiz görülmemiştir. Ancak konuşma engelli bireyin kendisi gibi olanlara imamlık yapıp yapamayacağına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Malikî, Hanefî ve Hanbelîlerin bir görüşüne göre konuşma engelli bireyler birbirlerine imamlık yapabilirler. Şafiî ve Hanbelîlerde diğer bir görüşe göre cemaat kimden oluşursa oluşsun konuşma engelli bireyin imamlık yapması câiz görülmemiştir.¹³⁶

¹³² 391. fetvâ.

¹³³ 17. fetvâ.

¹³⁴ Hilal Özay, *İslâm Hukukunda Hükümlere Tesiri Bakımından Bedensel Engel*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2010, s. 126.

¹³⁵ 18. fetvâ.

¹³⁶ Özay, a.g.e., s. 132.

“Cünûn-u mutbik ile mecnûn olan Hind nefsi Zeyd’e tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu? el-Cevâb: Olmaz.”¹³⁷

Yukarıda yer alan fetvâda uzun süreli akıl hastalığı bulunan kadının bir başkası ile yapacağı evliliğin geçerli olmayacağı belirtilmiştir. İslâm hukukçularına göre akıl hastaları kendi irade beyanları ile evlenemezler. Böyle kimseler ancak kanunî temsilcileri tarafından evlendirilebilirler.¹³⁸

İncelediğimiz mecmûada müsteftîlerin yalnızca şehir merkezinde yaşayan bireyler olmadığı görülmektedir. Fetvâların incelenmesinde köy halkının da fetvâ talebinde bulunduğu anlaşılmaktadır.

“Cum’a namazı kılmak câiz olmayan karye ahâlisi cum’a gününde karye mezbûrede cemaat ile salât-ı zuhri edâ eyleseler mekrûh olur mu? el-Cevâb: Olmaz.”¹³⁹

Cuma namazının sıhhat şartlarında mezhepler arasında görüş ayrılıkları vardır. Hanefîlere göre Cuma namazının şehir ve civarında kılınması şarttır. Şehir; “Bir hâkimi ve yöneticisi olan belde”, “Cuma kılması gereken kişileri almayacak kadar kalabalık bir nüfusu olan mahal”, “Devletin şehir saydığı yer” şeklinde tanımlanır. Şehir civarı ise ezanın duyulabileceği alan olarak değerlendirilir. Şafiî ve Malikîlere göre Cuma namazı halkın devamlı ikâmet ettiği köy ve şehirlerde kılınmalıdır. Malikîler buna ilaveten ezanın duyulabileceği civar bölgelerde de kılınabileceğini belirtirler. Hanbelîler ise Cuma namazı kılmakla yükümlü en az kırk kişinin yaşadığı bir yerde Cuma namazı kılınabileceğini söylerler.¹⁴⁰

Yine bu dönemde Amasya ve Merzifon şehirlerinde kölelik ve câriyelik uygulamaları yürürlüktedir.¹⁴¹ Tezimize konu yazma eserde ibâdet, muâmelât ve ukûbât konularında köle ve câriyelerle ilgili çokça fetvâ yer almaktadır. Bu fetvâlardan bazıları şunlardır:

¹³⁷ 70. fetvâ.

¹³⁸ İbrahim Kâfi Dönmez, “Cünûn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 129.

¹³⁹ 9. fetvâ.

¹⁴⁰ Hayreddin Karaman, “Cuma”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 129.

¹⁴¹ Güneş, *a.g.e.*, s. 164.

“Zeyd’in kulu olup azadlı olmayan Amr’ın imâmeti câiz olur mu? el-Cevâb: Mekruhtur.”¹⁴²

Salât bahsinde yer alan bu fetvâda kölenin imamlık yapmasının mekruh olduğu belirtilmiştir.

“Zeyd’in câriyesi Hind Zeyd’in izninsiz nefsini Amr’a tezevvüc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu? el-Cevâb: Olmaz.”¹⁴³

“Zeyd câriyesi Hind’i azâd etmeden tezevvüc eylese sahîh olur mu? el-Cevâb: Olmaz.”¹⁴⁴

İlk fetvâda câriyenin, efendisinin izni olmadan bir başkası ile evlenmesi halinde evlilik akdinin geçerli olmayacağı belirtilmiştir. İslâm hukukuna göre erkek veya kadın köle yalnızca efendisinin rızasıyla evlenebilir.¹⁴⁵ Sonraki fetvâda câriyesini azad etmeden onunla evlilik yapan bir kimsenin evliliğinin geçerli olmayacağı söylenmiştir. İslâm hukukunda efendinin câriyesini nikâhlaması câiz değildir. Çünkü câriye, efendisinin mülkiyeti altındadır.¹⁴⁶

“Zeyd kulu Amr için oğlumdur dese Amr azâd olur mu? el-Cevâb: Olur.”¹⁴⁷

I’tâk bahsindeki bu fetvâda köleye oğlumdur denilmesiyle kölenin hür olacağı belirtilmiştir.

Mecmûada kimsesiz çocuklar ile ilgili fetvâlar da bulunmaktadır. Kimsesiz çocukların İslâm dininde önemli bir yeri vardır. Hz. Peygamber (s.a.v.) yetimliği bizzat yaşamış olması nedeniyle bu konu üzerinde hassasiyetle durmuştur.¹⁴⁸ Müstensih Seyyid Abdülgafûr da fetvâları istinsah ederken kimsesiz çocuklarla ilgili olanlara yer vermiştir. Yazma eserin hidâne bölümünde yer alan bu fetvâlardan bazıları şunlardır:

¹⁴² 16. fetvâ.

¹⁴³ 62. fetvâ.

¹⁴⁴ 65. fetvâ.

¹⁴⁵ Mehmet Âkif Aydın ve Muhammed Hamîdullah, “Köle”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, TDV Yayınları, Ankara 2002, s. 238.

¹⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Mustafa Ateş, “Hanefî Mezhebinde Nikâh-ı Tenezzühî ve Osmanlı Uygulaması”, *Kocatepe İslâmi İlimler Dergisi*, C. 4, S. 2, (Aralık 2021), s. 302-303.

¹⁴⁷ 437. fetvâ.

¹⁴⁸ Abdüsselam Arı, “Yetim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 501-502.

“Hind-i saġîrenin hakk-ı hidânesi saġîrenin anasının anası Zeynep ile bâbasının anası Hatice’den hangisinindir? el-Cevâb: Zeyneb’indir.”¹⁴⁹

“Hind-i saġîrenin hakk-ı hidânesi anası Hind ile emmisi Amr’dan hangisinindir? el-Cevâb: Hind’indir.”¹⁵⁰

“Zeyd-i saġîrenin hakk-ı hidânesi liûm kız karındaşı Hind ile lieb kız karındaşı Zeyneb’ten hangisinindir? el-Cevâb: Hind’indir.”¹⁵¹

“Hind-i saġîrenin hakk-ı hidânesi liebeveyn hâletesi Zeyneb ile anasının bâbası Zeyd’den hangisinindir? el-Cevâb: Zeyneb’indir.”¹⁵²

“Hind-i saġîrenin hakk-ı hidânesi liebeveyn ammetesi Zeynep ile liebeveyn hâli Amr’dan hangisinindir? el-Cevâb: Zeyneb’indir.”¹⁵³

Yukarıda örnek olarak verilen fetvâlarda küçük kız ya da erkek çocuğun bakımının hangi akraba tarafından üstlenileceği sorulmuştur. Sorularda, akrabaların kimsesiz çocuğa olan yakınlıklarından da bahsedilmiş ve cevap verilirken akrabaların durumlarına göre bakımı üstlenmeye uygun olanın hangisi olduğu belirtilmiştir.

İncelediğimiz fetvâlarda İslâm beldelerinde birarada yaşayan farklı din ve sınıftan insanların işledikleri suçlar ve bu suçlara karşılık uygulanacak cezalar da işlenmiştir. Müslüman ya da Hristiyan gibi farklı dinlere, efendi ya da köle gibi farklı sınıflara ait insanlarla ilgili olan bu fetvâlardan bazıları şunlardır:

“Zeyd-i zımmî Hind-i nasrâniyyeye cebren zinâ eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Yüz değnek vurulur.”¹⁵⁴

Yukarıdaki fetvâ hudûd bahsinde yer almaktadır ve İslâm beldelerinde yaşayan gayri müslimlerin işledikleri suçlarda şeriate göre cezalandırıldıklarına bir örnektir. Söz konusu fetvâda Hristiyan bir kadına tecavüz eden gayri müslim bir erkeğe ceza olarak

¹⁴⁹ 365. fetvâ.

¹⁵⁰ 366. fetvâ.

¹⁵¹ 367. fetvâ.

¹⁵² 368. fetvâ.

¹⁵³ 369. fetvâ.

¹⁵⁴ 509. fetvâ.

yüz değnek vurulacağı belirtilmiştir. Bu durum Müslüman kimse için de geçerli olup, âyet ve hadisle sabittir.¹⁵⁵

*“Zeyd-i muhsan Amr’ın zevcesi Hind’e cebren zinâ eylese Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Recm.”*¹⁵⁶

Bu fetvâda tarafların hangi dine mensup oldukları belli değildir. Bir başkasının karısına zorla zina eden evli bir erkeğin cezasının recm, yani taşlanarak öldürme olduğuna hükmedilmiştir.

Recm cezası ile ilgili Kur’ân’da herhangi bir âyet bulunmamaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.) döneminde Müslümanlara ve Yahudilere recm cezası uygulanmıştır. İlk recm uygulaması Yahudilere yapılmıştır. Hz. Peygamber’in (s.a.v) vefatından sonra da yürürlükte olan recm cezası, Osmanlı Devleti döneminde de uygulanmıştır.¹⁵⁷

*“Zeyd Amr’ın câriyesi Hind’e zinâ edip bekâretini izâle eylese Zeyd muhsan olmayacak Zeyd’e ne lâzım olur? el-Cevâb: Yüz değnek vurulup ve câriyenin noksan bekâretini damân lâzım olur.”*¹⁵⁸

Hudûd bölümündeki bu fetvâda bir başkasının câriyesine zina edip bekâretini bozan bekâr kimseye yüz değnek vurulacağı, sonrasında o kimsenin câriyeyle evlenmesi gerektiği belirtilmiştir.

*“Zeyd’in azâdsız kulu Amr Hind’e cebren zinâ eylese Amr’a ne lâzım olur? el-Cevâb: Elli değnek vurulur.”*¹⁵⁹

Bu fetvâda, bir kadına zorla tecavüz eden köleye elli değnek vurulmasına hükmedilmiştir. Buradaki ceza miktarının belirlenmesinde suçlunun köle olması etkili olmuştur. Zina suçunda kölelere hürlerin yarı cezası olan elli değnek cezası verilmesi fâkihler tarafından ittifakla kabul edilmiştir.¹⁶⁰

¹⁵⁵ en-Nûr, 24/2; Buhârî, “Hudûd”, 21; Müslim, “Hudûd”, 12.

¹⁵⁶ 515. fetvâ.

¹⁵⁷ Hüseyin Esen, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 442-444; Buhârî, “Hudûd”, 24; Ebû Dâvûd, “Hudûd”, 26.

¹⁵⁸ 512. fetvâ.

¹⁵⁹ 517. fetvâ.

¹⁶⁰ Esen, “a.g.md.”, *DİA*, XXXIV, 443.

İstinsah edilecek fetvâların belirlenmesinde şehirlerin coğrafi konumunun etkisi olduğu kadar bu şehirlerde yaşayan insanların inançları, sağlık durumları ve toplumdaki statüleri gibi unsurlar da etkili olmuştur. Yukarıda bu konulara örnek teşkil eden fetvâlar zikredilmiştir. Müstensih, bölge halkının ihtiyaçlarını karşılaması amacıyla bu fetvâları derlemiştir.

2.2. FETVÂLARIN İÇERİKLERİ

Çalışmamızda 2a-56b varakları arasındaki 881 fetvâ latinize edilmiştir. Bu fetvâların 879'u Türkçe ve 2'si Arapça'dır. Fetvâlar latinize edilirken “dimek-demek”, “içün-için”, “kendüne-kendine”, “ittirmem-ettirmem”, “itdiğü-ettiği”, “idecek-edecek” gibi kelimeler üzerinde bazı tasarruflarda bulunulmuştur. Mecmûada yer alan fetvâlar soruları ve cevapları yönünden ayrı ayrı incelenecektir.

2.2.1. Sorular

Tarihte herhangi bir dönemde yaşamış insanların hayatlarını dair bilgi edinmek için ilgili dönemin kaynakları incelenmelidir. Bu kaynaklar, içinde yaşanan toplumda öne çıkan konulara göre şekillenir. İnsanların dinî yaşantılarına dair bilgi sahibi olmak için dinî kaynaklara başvurulması gerekmektedir. Başvurulacak bu kaynaklardan birisi de günlük hayatta karşılaşılan meselelerde ilgili soru ve cevapların yer aldığı fetvâ mecmûalarıdır.

Çalışmamızda ele alınan mecmûanın 2a-56b varakları arasında 15 *kitâb*, 18 *bâb*, 6 *fasıl*, 6 *nev'*, 4 *fî*, 2 *mesâil* ve 1 *Kat'i Yed* başlığının olduğu görülmektedir. Eser, besmele ve salvele ile başlamakta, *kitâbü't-tahâret* başlığı altında sorulara geçilmektedir. *Kitâbü's-sirkat* başlığı altında yalnızca 1 soru bulunmaktadır ve incelediğimiz varaklar arasında en az sorunun bulunduğu başlık konumundadır. En çok sorunun bulunduğu başlık ise 67 soru ile *bâb-u ta'lîku't-talâk*'tır. Soru içerikleri kişinin günlük hayatta karşılaşılabileceği her türlü meseleye yöneliktir. Çalışmaya konu varaklar arasında 2 adet Arapça fetvâ bulunmaktadır.

ما قول مولانا شيخ الاسلام سلمة الدين السلام في فرض خريه من بلده والهلما من
الكفره بغيره انما بيعة اندرست بمرور الالبام وكرور الاعوام ويريدون تعيمها
وبناها ولم يعلم احد انها بيعة في احكام الشرعي بل يفدر وزن على تعيمها وبناها
وهل ادعوا وما واحد ثوما يجب هدمها ام لا **اجواب**
لا يفدر وزن على بناها ويجب هدمها
ولو عمر وصا

Şekil 3: Arapça Fetvâ (618.)

اولور روى **اجواب** اولور روى
سئل في زيد واقف عقاره وكتب في كتاب وفقد
بانه قد شرط غلته لا اولاده واولاد اولاده الذكور
هل يدخل في هذا شرط الذكور من اولاد بناته ام لا
اجواب نعم يدخل الذكور من
اولاد بناته ٥٥

Şekil 4: Arapça Fetvâ (834.)

2.2.1.1. Hüküm Öğrenmeye Yönelik Sorular

Mecmûanın 2a-56b varakları arasında 881 soru bulunmaktadır. Bu soruların 825'i hüküm öğrenmeye yönelik sorulardır¹⁶¹ ve eserin yüzde doksan üçünü kapsamaktadır.

¹⁶¹ 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 145, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 238, 239, 240, 241, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 335, 337, 338, 339, 340, 342, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 413, 414, 415, 422, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 495, 497, 499, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 676, 677, 678, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 824, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 835, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881. fetvâlar.

Tablo 1: Hüküm Öğrenmeye Yönelik Soruların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-tahâret	5	Bâb-u'l-eymân	6
Kitâbü's-salât	11	Kitâbü'l-hudûd	12
Bâb-u cenâiz	3	Nev-i âhar	2
Kitâbü'z-zekât	19	Bâb-u't-tâ'zîr	38
Kitâbü's-savm	6	Nev-i fî tecdîdî'l-îmân ve'n-nikâh	7
Kitâbü'l-hac	5	Kitâbü's-sirkat	1
Kitâbü'n-nikâh	19	Kat-i yed	3
Fasl-u fî'l-muharremât	10	Bâb-u kat'î't-tarîk	3
Bâb-ü'l-velî ve'l-küfûv	44	Kitâb-u esîr	13
Fî'l-ihtilâf fî'l-cehâz	5	Fî İslâmî'l-zımmî	16
Bâb-ü'l-mehir	37	Nev-i âhar	16
Fasl-u li'z-zevc ve'z-zevceti en-yef'ale	21	Bâb-u'l-mürted ve'l-buğat	8
Bâb-u'r-radâ'	17	Fî'l-tumâr ve'l-livâ'	18
Kitâbü't-talâk	23	Kitâbü'l-âbik	8
Bâb-u ta'liku't-talâk	63	Kitâbü'l-mefkûd	13
Bâb-u'l-hul'	20	Kitâbü's-şirket	36
Bâb-u'l-iddet	10	Kitâbü'l-vakf	30
Bâb-u subûtü'n-neseb	22	Fasl-u fî tasarrufâtî'l-mütevellî	36
Bâb-ü'l-hidâne	20	Fasl-u fî'l-icârâtî'l ma'hûdeti fî hâzihi'd-diyâr	10
Bâb-u'n-nafaka	19	Nev-ü fî mâ yeteallaku bi istibdâli'l-vakf	4
Nev-i âhar mine'n-nafaka	19	Fî damân-ı müvellî ve mâ yetlif	11
Kitâbü'l-ı'tâk	34	Nev-i âhar fî mâ yetealleku'l-vezâif	16
Bâb-u't-tedbîr	5	El-mesâilü'l-müteallekat bi'l-rakabet	6
Bâb-u'l-istîlâd ve mâ yünâsibe	9	Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartî'l-vakıf	39
Bâb-u'l-mükâtebe	6	Fasl-u fî da'va'l-vakf-ı ve mâ yeteallaku beriyye	7
Bâb-u'l-velâ	6	Mesâilü'l-şey-i mine'l-vakf	8

Sorulan soruların büyük bir kısmı “kâdir/kâdire olur mu/olurlar mı?”¹⁶² şeklindedir. Hüküm öğrenmek için sorulan diğer sorular şöyledir: “müntekîz olur mu?”¹⁶³, “câiz olur mu?”¹⁶⁴, “tâhir olur mu?”¹⁶⁵, “mekruh olur mu?”¹⁶⁶, “lâzım/lâzıme olur mu?, lâzım mıdır?”¹⁶⁷, “bâtıl olur mu?”¹⁶⁸, “... yerine geçer mi?”¹⁶⁹, “fâsid olur mu?”¹⁷⁰, “... var mıdır?”¹⁷¹ “sahih/sahîha olur mu?”¹⁷², “sâkıt olur mu?”¹⁷³, “boş olur/olmuş olur mu?”¹⁷⁴, “nâfiz olur mu?”¹⁷⁵, “...’sı olur/olmuş olur mu?”¹⁷⁶, “...

¹⁶² 14, 20, 21, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 51, 56, 59, 60, 61, 66, 88, 91, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 117, 118, 119, 120, 121, 123, 124, 125, 126, 127, 129, 131, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 148, 149, 150, 151, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 196, 222, 224, 227, 238, 239, 240, 256, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 288, 301, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 338, 340, 356, 358, 363, 364, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 406, 407, 408, 409, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 440, 442, 444, 445, 446, 447, 451, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 460, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 479, 480, 481, 482, 483, 485, 487, 488, 489, 490, 506, 507, 508, 513, 523, 524, 525, 552, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 587, 588, 601, 603, 605, 606, 607, 608, 615, 616, 617, 619, 620, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 650, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 659, 660, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 676, 677, 678, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 708, 716, 717, 718, 719, 720, 722, 723, 725, 726, 727, 729, 730, 732, 733, 734, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 751, 752, 753, 757, 758, 759, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 785, 786, 793, 795, 797, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 813, 814, 818, 819, 821, 822, 824, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880. fetvâlar.

¹⁶³ 1. fetvâ.

¹⁶⁴ 2, 6, 7, 10, 11, 12, 15, 16, 17, 18, 23, 42, 46, 48, 49, 54, 58, 74, 75, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 205, 207, 208, 209, 210, 211, 213, 228, 229, 231, 232, 234, 235, 335, 760, 761, 762, 763, 784, 787. fetvâlar.

¹⁶⁵ 3, 4. fetvâlar.

¹⁶⁶ 9. fetvâ.

¹⁶⁷ 13, 47, 328, 329, 330, 331, 339, 392, 401, 402, 403, 404, 405, 410, 411, 413, 414, 415, 422, 424, 425, 426, 427, 477, 478, 523, 504, 505, 509, 510, 511, 512, 514, 515, 516, 517, 518, 521, 522, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 553, 554, 555, 556, 557, 559, 560, 561, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 571, 572, 573, 621, 622, 623, 624, 647, 648, 649, 651, 728, 731, 788, 789, 792, 796, 798, 881. fetvâlar.

¹⁶⁸ 22, 63, 64, 72, 73, 92, 724. fetvâlar.

¹⁶⁹ 26. fetvâ.

¹⁷⁰ 43. fetvâ.

¹⁷¹ 44. fetvâ.

¹⁷² 45, 55, 65, 68, 69, 70, 71, 84, 90, 104, 105, 106, 108, 109, 114, 122, 452, 475, 593, 598, 707, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 721, 735. fetvâlar.

¹⁷³ 53, 378, 614. fetvâlar.

¹⁷⁴ 57, 216, 217, 221, 230, 241, 251, 252, 254, 257, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 299, 304, 305, 306. fetvâlar.

¹⁷⁵ 62, 86, 89, 93, 103, 107. fetvâlar.

¹⁷⁶ 67, 355, 476, 750, 756. fetvâlar.

mıdır/midir?”¹⁷⁷, “vâris/vârise olur mu?”¹⁷⁸, “mün’akid olur mu?”¹⁷⁹, “küfüvvü olur mu?”¹⁸⁰, “tasdîk olur/olunur mu?”¹⁸¹, “dâhil/dâhile olur mu?”¹⁸², “sâbit olur/olmuş olur mu?”¹⁸³, “haram/helâl olur mu?”¹⁸⁴, “vâki’ olur mu?”¹⁸⁵, “cebr olunur mu?”¹⁸⁶, “mübâne olur mu?”¹⁸⁷, “munkaziye olur mu?”¹⁸⁸, “müstehâk olur mu?”¹⁸⁹, “âzâd olur mu?”¹⁹⁰, “ikâmet olunur mu?”¹⁹¹, “kâfir olmuş olur mu?”¹⁹², “icrâ olunur mu?”¹⁹³, “meşru mudur?”¹⁹⁴, “hüküm olunur mu?”¹⁹⁵, “Müslüman olmuş olur mu?”¹⁹⁶, “alınır mı?”¹⁹⁷, “mesmûa olur mu?”¹⁹⁸, “taksîm olunur mu?”¹⁹⁹, “hisse verilir mi?”²⁰⁰, “intikâl eder mi?”²⁰¹, “halâs olur mu?”²⁰².

¹⁷⁷ 76, 78. fetvâlar.

¹⁷⁸ 85, 87, 110, 111, 112, 243, 244, 245, 246, 247, 342, 346, 348, 351, 362, 474, 491, 492, 495, 497, 499, 502. fetvâlar.

¹⁷⁹ 113. fetvâ.

¹⁸⁰ 115, 116. fetvâlar.

¹⁸¹ 128, 130, 132, 142, 143, 145, 790, 791. fetvâlar.

¹⁸² 170, 817, 820, 833, 835, 837. fetvâlar.

¹⁸³ 204, 206, 344, 345, 347, 349, 350, 352, 353, 354, 357, 359, 360, 361, 570. fetvâlar.

¹⁸⁴ 212, 233. fetvâlar.

¹⁸⁵ 214, 215, 218, 219, 220, 298. fetvâlar.

¹⁸⁶ 223, 225, 602. fetvâlar.

¹⁸⁷ 248, 249, 250, 253, 302, 303, 314. fetvâlar.

¹⁸⁸ 337. fetvâ.

¹⁸⁹ 400, 812. fetvâlar.

¹⁹⁰ 437, 438, 439, 441, 443, 448, 449, 450, 459, 461, 462, 463, 464, 484, 486. fetvâlar.

¹⁹¹ 519, 520. fetvâlar.

¹⁹² 564. fetvâ.

¹⁹³ 569. fetvâ.

¹⁹⁴ 558, 574. fetvâ.

¹⁹⁵ 589, 590, 591, 592, 594, 597, 599, 600, 604. fetvâlar.

¹⁹⁶ 595, 596. fetvâlar.

¹⁹⁷ 609, 610, 611, 612, 613. fetvâlar.

¹⁹⁸ 658. fetvâ.

¹⁹⁹ 661. fetvâ.

²⁰⁰ 662. fetvâ.

²⁰¹ 754. fetvâ.

²⁰² 794. fetvâ.

Tablo 2: Hüküm Öğrenmeye Yönelik Soru Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü't-tahâret	6. fetvâ	Gözlerinden irin aktığı için özür sahibi olan bir kimseye namazda uyulmasının câiz olup olmadığı sorulmuştur.
Kitâbü's-salât	7. fetvâ	Deniz kenarında bağlanmış vaziyette duran ancak kalkmak üzere olan bir gemide ayakta namaz kılmanın câiz olup olmadığı sorulmuştur.
	9. fetvâ	Cuma namazı kılmanın câiz olmadığı bir köyde, köy halkının cemaatle öğle namazını kılmalarının mekruh olup olmadığı sorulmuştur.
	10. fetvâ	İmamın olduğu bir camide devlet başkanının izni olmadan bir başkasının imamlık etmesinin câiz olup olmadığı sorulmuştur.
	17. fetvâ	Kör olan birisinin imamlık yapmasının şeriata göre câiz olup olmadığı sorulmuştur.
Kitâbü'z-zekât	38. fetvâ	Bir askerin, kendi bölgesindeki nehirden tutulan balıklardan vergi almaya hakkı olup olmadığı sorulmuştur.
Kitâbü's-savm	43. fetvâ	Oruçlu iken gözlere sürme çekilmesi ile orucun fâsid olup olmadığı sorulmuştur.
Kitâbü'l-hac	48. fetvâ	Mekke'ye uzak bir yerde yaşayan ve kendisine hac farz olan bir kadının, kocası olmadığı için sütükızının güvenilir kocası ile haccetmesinin câiz olup olmadığı sorulmuştur.
Kitâbü'n-nikâh	55. fetvâ	Zorlama altında yapılan nikâhın şeriata göre geçerli olup olmadığı sorulmuştur.
	57. fetvâ	Hristiyan bir kadının, Hristiyan eşinin Müslüman olması halinde boş olup olmayacağı sorulmuştur.
	58. fetvâ	Müslüman bir adam ile Hristiyan bir kadının evlenmesinin câiz olup olmadığı sorulmuştur.
	62. fetvâ	Câriyenin, efendisinin izni olmadan evlenmesi halinde evlilik akdinin işlerliğinin olup olmadığı sorulmuştur.
	65. fetvâ	Bir kimsenin cariyesini hür bırakmadan onunla evlenip evlenemeyeceği sorulmuştur.
	70. fetvâ	Tam bir akıl hastalığı bulunan kadın ile evlilik yapıp yapılamayacağı sorulmuştur.

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Bâb-ü'l-mehir	135. fetvâ	On dirhemden daha az mehir karşılığında anlaşarak gerçekleşen evliliğin bitmesi halinde kadının on dirhem almaya hakkı olup olmadığı sorulmuştur.
Bâb-u'r-radâ'	200. fetvâ	Sütannenin sonuncu kızı ile evlenmenin câiz olup olmadığı sorulmuştur.
	201. fetvâ	Sütkız kardeş ile evlenmenin câiz olup olmadığı sorulmuştur.
	204. fetvâ	Bir kimsenin iki yaşını doldurmamış kız çocuğunu emzirmesiyle sütanneliği hükmünün oluşup oluşmadığı sorulmuştur.
	206. fetvâ	Bir kimsenin üç yaşındaki kız çocuğunu emzirmesiyle sütanneliği hükmünün oluşup oluşmadığı sorulmuştur.
	212. fetvâ	Bir kadının, torununu süt emzirme döneminde emzirmesi durumunda kızının damadına haram olup olmayacağı sorulmuştur.
Kitâbü't-talâk	214. fetvâ	Akılın geçici süre kullanılmadığı bir zaman diliminde eşi boşamanın geçerliliği olup olmadığı sorulmuştur.
	217. fetvâ	Yaşı küçük bir kimsenin eşine 3 talâkla boş ol demesiyle kadının 3 talâkla boş olup olmadığı sorulmuştur.
	218. fetvâ	Zorlamayla gerçekleşen boşanmanın geçerli olup olmadığı sorulmuştur.
	220. fetvâ	Kendi isteğiyle içki içen bir kimsenin sarhoş olduğu esnada eşini boşamasının geçerli olup olmadığı sorulmuştur.
Bâb-u'l-hul'	313. fetvâ	Mehir karşılığında boşanmayı kabul eden on yaşındaki kadının, bulûğa erince mehrini alıp alamayacağı sorulmuştur.
Bâb-u-subûtü'n-neseb	344. fetvâ	Evliliğin altıncı ayında doğacak çocuğun bâbanın soyundan sayılıp sayılamayacağı sorulmuştur.
Bâb-u'n-nafaka	391. fetvâ	Kocası tarafından nafaka verilmeksizin belirli bir süreliğine bırakılan bir kadının, kadı hükmü bulunması halinde kocası döndükten sonra hükmolunan nafakayı alıp alamayacağı sorulmuştur.
Kitâbü'l-ı'tâk	437. fetvâ	Köleye oğlumdur denilmesiyle kölenin hür olup olmadığı sorulmuştur.

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Bâb-u't-tedbîr	475. fetvâ	Kölesine ben öldüğümde serbestsin diyen birisinin kölesini satması halinde bu satışın geçerliliği olup olmadığı sorulmuştur.
Bâb-u'l-mükâtebe	486. fetvâ	Üç senelik hizmet karşılığında efendisiyle anlaşılan kölenin bu süre sonunda hür olup olmayacağı sorulmuştur.
Bâb-u'l-velâ	502. fetvâ	Hristiyan kölenin, Müslüman efendisi tarafından hür bırakıldıktan sonra Müslüman olmadan ölmesi halinde, Müslüman efendisinin ona mirasçı olup olmadığı sorulmuştur.
Bâb-u'l-eymân	503. fetvâ	Şu işi yaparsam kâfir olayım dedikten sonra o işi yapan kimsenin cezası sorulmuştur.
	504. fetvâ	Allah'a sözüm olsun şu işi yapmam dedikten sonra o işi yapan kimsenin cezası sorulmuştur.
Kitâbü'l-hudûd	509. fetvâ	Gayri müslim bir kimsenin, Hristiyan bir kadına zorla tecavüz etmesinin cezası sorulmuştur.
	512. fetvâ	Bir başkasının kadın kölesine zina edip bekâretini bozan kimsenin cezası sorulmuştur.
	515. fetvâ	Evli olan birisinin başkasının karısına zorla tecavüz etmesinin cezası sorulmuştur.
	517. fetvâ	Hür olmayan kölenin bir kadına zorla tecavüz etmesinin cezası sorulmuştur.
	520. fetvâ	Bir kadına tecavüz ettiğini bir defa söyleyen kimseye sadece bir defa söylediği için zina cezasının uygulanıp uygulanmayacağı sorulmuştur.
Bâb-u't-tâ'zîr	527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535. fetvâlar	Çeşitli ifadeler kullanarak, çeşitli kişilere küfür etmenin cezaları sorulmuştur.
	540. fetvâ	Gündüz vakti ev basıp hırsızlık yapan ve yağma edenlere ne ceza verileceği sorulmuştur.
	554. fetvâ	Mahkemeye çağrıldığı halde gidilmemesinin cezası sorulmuştur.

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâb-u esîr	576. fetvâ	Düşman kâfirler tarafından ele geçirilip istila edilen, sonra savaş yerine götürülmeyip gayri müslim olan bir başkasına teslim edilen gemiyi, asıl sahibinin para ödemediği alma hakkı olup olmadığı sorulmuştur.
Fî İslâmi'l-zimmî	590. fetvâ	Müslüman oldum diyen bir gayri müslimin İslâm'a girmiş olup olmadığı sorulmuştur.
	594. fetvâ	Gayri müslim bir kimsenin henüz aklı ermeyen üç yaşındaki oğlunun Müslüman oldum demesiyle Müslüman olup olmadığı sorulmuştur.
	598. fetvâ	Gayri müslim bir kimsenin aklı yeten yedi yaşındaki kızının İslâm'a girmesiyle inancının geçerli olup olmadığı sorulmuştur.

Tabloda örnek olarak verilen soruların tamamı hüküm öğrenmeye yöneliktir. Esasında fetvâ, hüküm demektir ve tüm sorular hüküm öğrenme maksatlı sorulur. Ancak biz çalışmamızda bazı soruları bilgi talep edilen, bazı soruları ise seçenekler arasından tercihte bulunulan şeklinde iki kategoriye daha ayırarak inceledik. Bu kategoriler aşağıda örnekleriyle birlikte ele alınacak ve ayrı başlıkta incelenme nedenleri açıklanacaktır.

2.2.1.2. Bilgi Edinmeye Yönelik Sorular

Fetvâ mecmûalarında hüküm öğrenmeye yönelik soruların yanı sıra bazı konularda bilgi sahibi olmaya yönelik sorular da bulunmaktadır. Tezimize konu yazma eserde toplamda otuz soru bilgi sahibi olmak için sorulmuştur.²⁰³

Tablo 3: Bilgi Edinmeye Yönelik Soruların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-tahâret	1	Nev-i âhar mine'n-nafaka	5
Kitâbü'l-hac	1	Bâb-u'l-velâ	6
Bâb-ü'l-mehir	3	Kitâb-u esîr	1
Kitâbü't-talâk	1	Kitâbü'ş-şirket	3
Bâb-u ta'lîku't-talâk	3	Nev-i âhar fî mâ yetealleku'l-vezâif	2
Bâb-u'l-iddet	1	Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartı'l-vakıf	2
Bâb-u subûtü'n-neseb	1		

²⁰³ 5, 52, 146, 147, 152, 226, 255, 274, 300, 336, 343, 412, 416, 418, 419, 420, 493, 494, 496, 498, 500, 501, 586, 675, 679, 680, 815, 816, 823, 825. fetvâlar.

Bilgi edinmek için sorulan sorular şu şekildedir: “ne miktar ba’îd olmak lâzımdır?”²⁰⁴, “câre var mıdır?”²⁰⁵, “ne miktar mehir alır?”²⁰⁶, “ne ile/kime ma’lum olur/olunur?”²⁰⁷, “kaç talâk boş olur?”²⁰⁸, “ne zaman boş olur?”²⁰⁹, “mahlas-ı şer’î nedir?”²¹⁰, “ne miktardır? ne kadardır?”²¹¹, “ne vechile lâzime olur?”²¹², “kısmet-i tereke nicedir?”²¹³, “dâru’l harb mıdır?”²¹⁴, “ne vechile iktisâm ederler?”²¹⁵, “ne vechile çekerler?”²¹⁶, “ne vechile kısmet olunur?”²¹⁷.

Tablo 4: Bilgi Edinmeye Yönelik Soru Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü’t-talâk	226. fetvâ	Kocası tarafından bin talâk boş ol denilen kadının kaç talâk boş olacağı sorulmuştur.
Bâb-u ta’liku’t-talâk	274. fetvâ	Zaman belirtmeden bir işi yapmaması halinde karısının boş olacağını söyleyen bir kimsenin o işi yapmaması halinde karısının ne zaman boş olacağı sorulmuştur.
Bâb-u’l-iddet	336. fetvâ	Hamile olmayan hür bir kadının kocası öldüğündeki iddet süresinin ne kadar olduğu sorulmuştur.
Bâb-u subûtü’n-neseb	343. fetvâ	Hamile kadının beklemesi gereken en az iddet süresinin ne kadar olduğu sorulmuştur.

Mecmûada yer alan bilgi edinme maksatlı otuz sorudan dört tanesi yukarıda örnek olarak verilmiştir. Bu otuz sorunun hüküm öğrenmeye yönelik olanlardan ayrılmasının nedeni soru biçiminden kaynaklanmaktadır. Hüküm öğrenmeye yönelik sorularda olup

²⁰⁴ 5, 500. fetvâlar.

²⁰⁵ 52. fetvâ.

²⁰⁶ 152. fetvâ.

²⁰⁷ 146, 147. fetvâlar.

²⁰⁸ 226, 255. fetvâlar.

²⁰⁹ 274. fetvâ.

²¹⁰ 300. fetvâ.

²¹¹ 336, 343. fetvâlar.

²¹² 412, 416, 418, 419, 420. fetvâlar.

²¹³ 493, 494, 496, 498, 501. fetvâlar.

²¹⁴ 586. fetvâ.

²¹⁵ 675, 823, 825. fetvâlar.

²¹⁶ 679, 680. fetvâlar.

²¹⁷ 815, 816. fetvâlar.

olmayacağı, yapılıp yapılamayacağı gibi tek cevap verilebilecek soru kalıpları kullanılmıştır. Bilgi edinme maksatlı sorularda ise ne zaman, ne kadar, ne ile şeklinde soru kalıpları kullanılması, tek kelimelik cevap yerine bilgi talep edildiğinin göstergesidir. Bu nedenle cevabında bilgi talep edilen fetvânın sorusu da bilgi edinmeye yönelik soru şeklinde değerlendirilmiştir.

2.2.1.3. Seçenek Tercihine Yönelik Sorular

Tezimize konu yazma eserdeki bazı fetvâlarda seçenekler arasından hangisinin tercih edilmesi gerektiği sorulmuştur. Seçenek tercihinin yönelik sorulan toplamda yirmi altı soru bulunmaktadır.²¹⁸

Tablo 5: Seçenek Tercihine Yönelik Soruların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü's-salât	1	Bâb-u'l-iddet	3
Bâb-u cenâiz	1	Bâb-u subûtü'n-neseb	1
Kitâbü'l-hac	1	Bâb-ü'l-hidâne	6
Bâb-ü'l-mehir	1	Nev-i âhar mine'n-nafaka	3
Fasl-u li'z-zevc ve'z-zevceti en-yef'ale	2	Fasl-u fî tasarrufâtî'l-mütevellî	1
Kitâbü't-talâk	2	Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartî'l-vakıf	3
Bâb-u ta'liku't-talâk	1		

Seçenek tercihinin yönelik sorular en çok hidâne bâbındadır. Bu bölümde küçük çocukların bakımı ve gözetimi işlenmektedir. Sorularda çocuğun çeşitli akrabalarından bahsedilerek hangisinin bakımı üstlenmesi gerektiği sorulmuştur. Cevap olarak da bir akrabası seçilmiştir. Diğer fetvâlarda da durum bu şekildedir. Bu nedenle yukarıda bâblara dağılımı verilen 26 soru seçenek tercihlili sorular kategorisine dâhil edilmiştir.

²¹⁸ 8, 19, 50, 144, 194, 195, 236, 237, 242, 332, 333, 334, 341, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 417, 421, 423, 755, 836, 845, 855. fetvâlar.

Tablo 6: Seçenek Tercihine Yönelik Soru Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Bâb-ü'l-mehir	144. fetvâ	Ölen bir kimsenin karısı ile diğer mirasçılarının mehir miktarında anlaşamamaları ve delilleri olmamaları halinde mehir miktarını belirleyecek sözün kime ait olduğu sorulmuştur.
Kitâbü't-talâk	236. fetvâ	Ayıplanacak kusuru olan kadına seni boşadım denilmesiyle gerçekleşecek olan boşamanın çeşidi sorulmuştur.
Bâb-u'l-iddet	334. fetvâ	Kocası başka bir ülkede ölen kadının iddetinin ne zaman başlayacağı sorulmuştur.
Bâb-ü'l-hidâne	366. fetvâ	Yaşı küçük olan bir kız çocuğunun bakım ve korunma hakkının kime ait olduğu sorulmuştur.
Fasl-u fi mâ yetealleku bi şarti'l-vakıf	755. fetvâ	Yetkilisi olduğu vakıf arsası üzerine, kendisi için yaptığını söylemeden dükkân inşa eden bir kimsenin dükkânının kendisine mi yoksa vakfa mı ait olduğu sorulmuştur.

2.2.2. Cevaplar

Yazma eserin 2a-56b varakları arasında yer alan sorulardan birinin cevabı bulunmamaktadır.²¹⁹ Arapça olarak sorulan iki sorunun cevabı da Arapçadır.²²⁰ Soruların yedi yüz otuzu “olur-olmaz, olunur-olunmaz, olurlar-olmazlar” şeklinde cevaplanmıştır. Bu sayının, soruların tamamına oranı yüzde seksen ikidir. Sorulara verilen cevaplar çalışmamızda yedi başlıkta incelenecektir.

2.2.2.1. Olur, Olunur, Olurlar Şeklindeki Cevaplar

Mecmûada yer alan soruların 355’i herhangi bir açıklama yapılmadan olur, olunur ya da olurlar şeklinde cevaplanmıştır.²²¹ Bu cevaplar, çalışmamıza konu fetvâların yüzde kırkını kapsamaktadır.

²¹⁹ 262. fetvâ.

²²⁰ 618, 834. fetvâlar.

²²¹ 1, 2, 3, 11, 12, 13, 14, 20, 22, 42, 45, 47, 48, 49, 51, 53, 55, 56, 58, 60, 63, 64, 67, 71, 72, 73, 74, 77, 82, 90, 92, 98, 102, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 117, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 130, 132, 134, 135,

Tablo 7: Olur, Olunur, Olurlar Şeklindeki Cevapların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-tahâret	3	Bâb-u'l-mükâtebe	4
Kitâbü's-salât	4	Kitâbü'l-hudûd	1
Bâb-u cenâîz	2	Bâb-u't-tâ'zîr	3
Kitâbü's-savm	3	Bâb-u kat'i't-tarîk	2
Kitâbü'l-hac	4	Kitâb-u esîr	8
Kitâbü'n-nikâh	10	Fî İslâmî'l-zımmî	10
Fasl-u fi'l-muharremât	3	Nev-i âhar	7
Bâb-ü'l-velî ve'l-küfûv	17	Bâb-u'l-mürted ve'l-buğât	3
Fî'l-ihtilâf fi'l-cehâz	3	Fî'l-tumâr ve'l-livâ'	9
Bâb-ü'l-mehir	21	Kitâbü'l-âbik	4
Fasl-u li'z-zevc ve'z-zevce en-yef'ale	9	Kitâbü'l-mefkûd	4
Bâb-u'r-radâ'	8	Kitâbü's-şirket	17
Kitâbü't-talâk	12	Kitâbü'l-vakf	15
Bâb-u ta'liku't-talâk	21	Fasl-u fi tasarrufâtî'l-mütevellî	13
Bâb-u'l-hul'	14	Fasl-u fi'l-icârâtî'l ma'hûdeti fi hâzihi'd-diyâr	5
Bâb-u'l-iddet	5	Nev-ü fi mâ yeteallaku bi istibdâli'l-vakf	4
Bâb-u subûtü'n-neseb	11	Fî damân-ı müvellî ve mâ yetlif	7
Bâb-ü'l-hidâne	14	Nev-i âhar fi mâ yetealleku'l-vezâif	6
Bâb-u'n-nafaka	7	El-mesâilü'l-müteallekat bi'l-rakabet	3
Nev-i âhar mine'n-nafaka	12	Fasl-u fi mâ yetealleku bi şartî'l-vakıf	10
Kitâbü'l-ı'tâk	21	Fasl-u fi da'va'l-vakf-ı ve mâ yeteallaku beriyye	4
Bâb-u't-tedbîr	2	Mesâilü'l-şey-i mine'l-vakf	2
Bâb-u'l-istîlâd ve mâ yünâsibe	8		

138, 139, 140, 141, 143, 145, 151, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 165, 168, 170, 172, 173, 174, 176, 177, 182, 185, 186, 189, 190, 191, 197, 198, 199, 204, 205, 207, 208, 211, 218, 219, 220, 223, 224, 225, 230, 231, 232, 233, 235, 238, 240, 241, 243, 244, 247, 249, 250, 253, 257, 258, 259, 260, 261, 272, 275, 287, 289, 293, 294, 302, 303, 307, 308, 309, 311, 312, 313, 315, 318, 319, 320, 321, 322, 325, 326, 328, 329, 331, 335, 337, 342, 345, 346, 348, 349, 353, 354, 355, 357, 359, 364, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 380, 381, 382, 383, 385, 386, 387, 390, 391, 393, 394, 399, 403, 407, 408, 410, 411, 413, 414, 415, 422, 425, 427, 428, 432, 433, 434, 437, 438, 441, 443, 444, 445, 446, 447, 451, 453, 454, 457, 458, 461, 463, 464, 465, 466, 468, 469, 470, 472, 473, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 483, 484, 485, 486, 488, 490, 513, 523, 524, 552, 572, 573, 575, 576, 577, 578, 581, 582, 583, 585, 589, 590, 591, 593, 598, 599, 600, 601, 603, 604, 605, 607, 614, 615, 616, 617, 619, 625, 627, 628, 629, 631, 633, 634, 636, 641, 643, 644, 646, 647, 649, 650, 652, 661, 663, 664, 665, 669, 670, 677, 682, 683, 684, 685, 686, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 701, 703, 704, 713, 716, 717, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 728, 729, 730, 731, 733, 734, 738, 740, 741, 749, 750, 751, 752, 756, 758, 770, 771, 772, 773, 776, 777, 778, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 789, 790, 792, 794, 795, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 814, 817, 818, 820, 824, 830, 831, 832, 842, 844, 846, 849, 850, 857, 867, 868, 870, 872, 874, 878. fetvâlar.

Araştırmamızda toplamda 52 bâb incelenmiştir. Olur, olunur, olurlar cevaplarının yer aldığı 45 bâb başlığı vardır. Bu başlıklar yukarıdaki tabloda verilmiştir. Yedi bâb içerisinde olur, olunur ya da olurlar şeklinde cevap bulunmamaktadır.

Tablo 8: Olur, Olunur, Olurlar Şeklindeki Cevap Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü's-salât	11. fetvâ	İşi için başka bir yere giden cami imamının yerine görevlendirdiği kişinin imamlık etmesinin câiz olduğu söylenmiştir.
Kitâbü's-savm	42. fetvâ	Ramazan ayında özürsüz olarak bilerek yiyen içen kimsenin şeriata göre katledilmesinin câiz olup olmadığı sorusu olur şeklinde cevaplanmıştır.
Kitâbü'l-hac	49. fetvâ	Mekke'ye uzak bir yerde yaşayan ve kendisine hac farz olan bir kadının, kocası birlikte gitmek istemediği takdirde, güvenilir olan öz amcası ile haccetmesinin câiz olduğu söylenmiştir.
Kitâbü'n-nikâh	56. fetvâ	Hristiyan iken Müslüman olan bir kimsenin, eşinin Müslüman olmaması durumunda nikâh yenilemeden eşi ile evliliğinin devam edeceği söylenmiştir.
Bâb-ü'l-mehir	134. fetvâ	Belirli bir miktar mehir karşılığında evlenen ve birliktelik yaşanan bir evliliğin bitmesi halinde kadının anlaşılan mehir miktarının yarısını almaya hakkı olup olmadığı sorusu olur şeklinde cevaplanmıştır.
Bâb-u'r-radâ'	197. fetvâ	Kardeşinin sütannesinin kızı ile evlenmenin câiz olduğu belirtilmiştir.
	199. fetvâ	Bir kimsenin sütkız kardeşi ile bâba bir erkek kardeşinin oğlunun evliliğinin câiz olduğu söylenmiştir.
Kitâbü't-talâk	219. fetvâ	Zorlama ile gerçekleşen boşamanın gerçekleşmiş sayılacağı söylenmiştir.
Bâb-u'l-hul'	311. fetvâ	Eşinden mehir miktarı karşılığında boşanmayı kabul eden irade sahibi bir kadının, ergenlik dönemine ulaştığında anlaşılan miktarı almaya hakkı olduğu belirtilmiştir.
Bâb-u'l-iddet	329. fetvâ	Birliktelik yaşanmış olan bir evlilikte erkeğin vefat etmesiyle kadına iddet gerekip gerekmeyeceği sorusuna iddetin gerekeceği cevabı verilmiştir.
Bâb-u'l-mükâtebe	485. fetvâ	On dört senelik hizmet karşılığında efendisiyle anlaşılan ancak altı sene sonra efendisi vefat eden kölenin, mirasçılara sekiz senenin karşılığını vermesi gerektiği söylenmiştir.

Olur, olunur ya da olurlar şeklindeki cevaplar belirli bir fetvâ kalıbına ait değildir. İbâdet, muâmelât ve ukûbât konularıyla ilgili birçok soruya bu cevaplar verilmiştir. Yukarıdaki tabloda bu konularla ilgili örnek fetvâlar yer almaktadır.

2.2.2.2. Olmaz, Olunmaz, Olmazlar Şeklindeki Cevaplar

Çalışmamıza konu 881 fetvâyâ verilen en fazla cevap olmaz, olunmaz ya da olmazlar şeklindedir.²²² Toplamda 375 adet olan bu cevaplar mecmûadaki fetvâların yüzde kırk ikisine tekabül etmektedir.

Tablo 9: Olmaz, Olunmaz, Olmazlar Şeklindeki Cevapların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-tahâret	1	Bâb-u'l-velâ	6
Kitâbü's-salât	4	Bâb-u'l-eymân	3
Bâb-u cenâiz	1	Kitâbü'l-hudûd	2
Kitâbü'z-zekât	18	Bâb-u't-tâ'zîr	1
Kitâbu's-savm	2	Nev-i fî tecdîdî'l-îmân ve'n-nikâh	1
Kitâbü'n-nikâh	8	Kat-i yed	3
Fasl-u fî'l-muharremât	5	Kitâb-u esîr	5
Bâb-ü'l-velî ve'l-küfûv	27	Fî İslâmi'l-zımmî	5
Fî'l-ihtilâf fî'l-cehâz	2	Nev-i âhar	3
Bâb-ü'l-mehir	13	Bâb-u'l-mürted ve'l-buğât	1
Fasl-u li'z-zevc ve'z-zevceti en-yef'ale	12	Fî'l-tumâr ve'l-livâ'	9
Bâb-u'r-radâ'	9	Kitâbü'l-âbik	4

²²² 6, 7, 9, 10, 18, 21, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 43, 46, 57, 59, 61, 62, 65, 66, 69, 70, 75, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 91, 93, 94, 95, 96, 97, 99, 100, 101, 103, 104, 105, 107, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 122, 129, 131, 133, 136, 137, 142, 153, 154, 155, 162, 164, 166, 167, 169, 171, 175, 178, 179, 180, 181, 183, 184, 187, 188, 192, 193, 196, 200, 201, 202, 203, 206, 209, 210, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 221, 222, 227, 228, 229, 234, 239, 245, 246, 248, 251, 252, 256, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 273, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 288, 290, 291, 292, 295, 296, 297, 298, 299, 304, 305, 306, 310, 314, 316, 317, 323, 324, 327, 330, 338, 339, 340, 344, 347, 350, 351, 352, 356, 360, 361, 362, 363, 377, 378, 379, 384, 388, 389, 392, 395, 396, 397, 398, 400, 401, 402, 404, 405, 406, 409, 424, 426, 429, 430, 431, 435, 436, 439, 440, 442, 448, 449, 450, 452, 455, 456, 459, 460, 462, 467, 471, 474, 475, 482, 487, 489, 491, 492, 495, 497, 499, 502, 506, 507, 508, 519, 520, 525, 564, 569, 570, 571, 579, 580, 584, 587, 588, 594, 595, 596, 597, 602, 606, 608, 620, 626, 630, 632, 635, 637, 638, 639, 640, 642, 645, 648, 651, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 666, 667, 668, 671, 672, 673, 674, 676, 678, 681, 687, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 702, 705, 706, 708, 714, 715, 718, 725, 726, 727, 732, 735, 736, 737, 739, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 753, 757, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 774, 775, 779, 780, 781, 786, 791, 793, 796, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 819, 821, 822, 826, 827, 828, 829, 833, 835, 837, 838, 839, 840, 841, 843, 847, 848, 851, 852, 853, 854, 856, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 869, 871, 873, 875, 876, 877, 879, 880. fetvâlar.

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-talâk	11	Kitâbü'l-mefkûd	8
Bâb-u ta'lîku't-talâk	39	Kitâbü's-şirket	19
Bâb-u'l-hul'	6	Kitâbü'l-vakf	10
Bâb-u'l-iddet	5	Fasl-u fî tasarrufâtî'l-mütevellî	22
Bâb-u subûtü'n-neseb	10	Fasl-u fî'l-icârâtî'l ma'hûdeti fî hâzihi'd-diyâr	5
Bâb-ü'l-hidâne	6	Fî damân-ı müvellî ve mâ yetlif	4
Bâb-u'n-nafaka	12	Nev-i âhar fî mâ yetealleku'l-vezâîf	10
Nev-i âhar mine'n-nafaka	7	El-mesâilü'l-müteallekat bi'l-rakabet	3
Kitâbü'l-ı'tâk	13	Fasl-u fî mâ yetealleku bi şarti'l-vakıf	26
Bâb-u't-tedbîr	3	Fasl-u fî da'va'l-vakf-ı ve mâ yeteallaku beriyye	3
Bâb-u'l-istilâd ve mâ yünâsibe	1	Mesâilü'l-şey-i mine'l-vakf	5
Bâb-u'l-mükâtebe	2		

Yukarıdaki tabloda 47 bâb başlığı yer almaktadır. İncelediğimiz 52 bâb içerisinde yalnızca beş tanesinde olmaz, olunmaz ya da olmazlar şeklinde cevap bulunmamaktadır. Soruların büyük çoğunluğuna bu cevaplar verilmiş olup, örnekleri aşağıda yer almaktadır.

Tablo 10: Olmaz, Olunmaz, Olmazlar Şeklindeki Cevap Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü's-salât	18. fetvâ	Kekeme olan bir kimsenin, kekeme olmayan bir kimseye imamlık etmesinin câiz olup olmadığı şeklindeki soruya olmaz cevabı verilmiştir.
Kitâbü'z-zekât	24. fetvâ	Fakir olduğu düşüncesiyle zekât verilen ancak sonra zengin olduğu ortaya çıkan bir kimseden verilen paranın geri alma hakkı olup olmadığı sorusuna olmaz denilmiştir.
Kitâbü'n-nikâh	69. fetvâ	Eşinden boşanan bir kadının iddet süresi içerisinde bir başkası ile evlenmesi durumunda nikâh akdinin geçerli olup olmadığı sorusu olmaz şeklinde cevaplanmıştır.
Bâb-ü'l-mehir	136. fetvâ	Belirli bir miktar mehir karşılığında anlaşarak eşine anlaşılan miktarı peşin ödeyen ve eşiyile birliktelik yaşayan bir kimsenin, evliliğin bitmesi halinde eşine verdiği mehri geri alma hakkı olup olmadığı sorulmuş, cevap olarak olmaz denilmiştir.

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Bâb-u'r- radâ'	202. fetvâ	Sütkız kardeşlerin çocuklarının evliliğinin câiz olup olmadığı sorusuna olmaz cevabı verilmiştir.
Kitâbü't- talâk	221. fetvâ	Efendisinin izniyle evlenen bir kölenin, kendi izni olmaksızın, efendisinin boşamasıyla eşinin boş olup olmayacağı sorusuna olmaz cevabı verilmiştir.
Bâb-u'l- iddet	330. fetvâ	Birliktelik yaşanmış olan bir evliliğin sona ermesi halinde kadına iddet gerekmeyeceği söylenmiştir.
Bâb-u'n- nafaka	400. fetvâ	İzinsiz olarak kocasının evini terk eden ve bâbasının evine yerleşen bir kadının, bâbasının evinde kaldığı süre zarfında nafaka almaya hakkı olmadığı belirtilmiştir.
Kitâbü'l- ı'tâk	439. fetvâ	Köleye bir iş tarif edilirken oğul denilmesiyle kölenin hür olmayacağı söylenmiştir.
Kitâbü'l- hudûd	519. fetvâ	Zina suçu ile suçlanan ancak kabul etmeyen bir kimsenin üzerine, iddianın ispat edilememesi halinde zina suçunun yüklenemeyeceği belirtilmiştir.

Olur, olunur ya da olurlar cevaplarında olduğu gibi olmaz, olunmaz ya da olmazlar cevaplarında da konu sınırlaması bulunmamaktadır. Yukarıda örnekleri de görüleceği üzere ibâdet, muâmelât ve ukûbât konularıyla ilgili birçok soruda bu cevaplar karşımıza çıkmaktadır.

2.2.2.3. Olur - Olmaz Haricindeki Kısa Cevaplar

Çalışmamızda incelenen fetvâlardan 79'u, olur ya da olmaz cevapları dışında başka kısa kelimelerle ya da cümlelerle cevaplandırılmıştır.²²³ Bu cevaplar, tüm cevaplar içerisinde yüzde sekizlik dilimi oluşturmaktadır.

²²³ 4, 16, 26, 44, 68, 76, 78, 148, 149, 150, 152, 301, 504, 505, 509, 510, 511, 512, 514, 515, 516, 517, 518, 521, 522, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 565, 566, 567, 568, 574, 609, 610, 611, 612, 613, 623, 624, 662, 754, 834, 865, 866, 881. fetvâlar.

Tablo 11: Olur - Olmaz Haricindeki Kısa Cevapların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-tahâret	1	Bâb-u't-tâ'zîr	33
Kitâbü's-salât	1	Nev-i fî tecdîdî'l-îmân ve'n-nikâh	6
Kitâbü'z-zekât	1	Kitâbü's-sirkat	1
Kitâbu's-savm	1	Bâb-u kat'i't-tarîk	1
Kitâbü'n-nikâh	1	Nev-i âhar	5
Fasl-u fî'l-muharremât	2	Bâb-u'l-mürted ve'l-buğat	2
Bâb-ü'l-mehir	4	Kitâbü'l-mefkûd	1
Bâb-u ta'liku't-talâk	1	Fasl-u fî tasarrufâtî'l-mütevellî	1
Bâb-u'l-eymân	2	Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartî'l-vakîf	3
Kitâbü'l-hudûd	9	Mesâilü'l-şey-i mine'l-vakf	1
Nev-i âhar	2		

Suâllere cevap verilirken genel olarak olur ya da olmaz kalıpları kullanılmışsa da incelenen fetvâlarda bunlar dışında cevaplara da rastlanılmıştır. Yukarıdaki tabloda kısa cevapları içeren fetvâların bâblara dağılımı verilmiştir. Tâ'zîr bâbı 33 fetvâ ile en çok kısa cevabın verildiği bâbdır.

Tablo 12: Olur - Olmaz Haricindeki Kısa Cevap Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü's-salât	16. fetvâ	Hür olmayan kölenin imamlık yapmasının câiz olup olmadığı sorulmuş, cevap olarak mekruhtur denilmiştir.
Kitâbu's-savm	44. fetvâ	Oruçlu iken misvak kullanılmasında sakınca olup olmadığı yoktur şeklinde cevaplanmıştır.
Bâb-u't-tâ'zîr	527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534. ve 535. fetvâlar	Çeşitli ifadeler ile çeşitli kişilere küfür edilmesinin cezası, küfür eden kimsenin kullandığı ifadeler ve küfrün muhataplarının durumlarına bağlı olarak “Ta'zîr, Hadd-i kazf, Ta'zîr-i şedîd ve hapis” şeklinde açıklanmıştır.
	538. fetvâ	Bir kimsenin yiyeceğine zehir katarak öldüren kimsenin cezası sorulmuş, o kimsenin Ta'zîr ve hapis cezalarına çarptırılacağı cevabı verilmiştir.

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
	545. fetvâ	Üç boşama ile boşanılmasından sonra hülle edilmeksizin yeniden evlenilmesinin cezası Ta'zîr-i şedîd ve nikâhın geri alınacağı şeklinde açıklanmıştır.
Kitâbü's-sirkat	568. fetvâ	Hırsızlığını itiraf eden hırsızın elinin kesileceği söylenmiştir.
Bâb-u'l-mürted ve'l-buğat	621. fetvâ	Gayri müslim iken Müslüman olan bir kimsenin dinden dönmesi halinde ne ceza alacağı sorusuna tekrar İslâm'ı kabul etmesi ve şüphelerinden kurtulması için hapsedilerek 3 gün mühlet verileceği, İslâm'a dönmezse öldürüleceği cevabı verilmiştir.
Fasl-u fî mâ yetealleku bi şarti'l-vakıf	834. fetvâ	Bir yerin imar ve inşası ile ilgili Arapça sorulan soruya, o yerin imar ve inşa edilemeyeceği, imar edilmiş olunması halinde yıkılması gerektiği cevabı verilmiştir.

Kısa cevaplar bazen bir kelime, bazen de bir cümle şeklindedir. Yukarıdaki tabloda kısa cevapları içeren örnek fetvâlar yer almaktadır. Bazı sorular “mekruhtur, yoktur” gibi kelimelerle, bazıları ise “eli kesilmesi gerekir, imar edilmiş olunması halinde yıkılması gerekir” gibi cümlelerle cevaplanmıştır.

2.2.2.4. Olur - Olmaz Cevabından Sonra Açıklama Yapılanlar

İncelediğimiz fetvâlar içerisinde açıklama yapılarak cevaplandırılanların sayısı beş tanedir.²²⁴

Tablo 13: Olur - Olmaz Cevabından Sonra Açıklama Yapılanların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü's-salât	1	Fî İslâmi'l-zımmî	1
Kitâbü'l-hac	1	Nev-i âhar	1
Bâb-u subûtü'n-neseb	1		

²²⁴ 15, 54, 358, 592, 618. fetvâlar.

Osmanlı dönemi fetvâları genellikle tek kelimelik cevaplar içermektedir. Tezimize konu yazma eserde de fetvâların büyük çoğunluğu bu şekilde cevaplanmıştır. İncelediğimiz 52 bâb içerisinde yalnızca beş tanesinde açıklamalı cevap bulunmaktadır.

Tablo 14: Olur - Olmaz Cevabından Sonra Açıklama Yapılanların Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü'l-hac	54. fetvâ	Kendisine haccetmek farz olduğu halde haccetmeyen ve yerime haccedilsin diye vasiyet ederek ölen bir kimsenin yerine, kendisi için bile haccetmemiş bir başkasının haccetmesinin câiz olup olmadığı şeklindeki soruya, câiz olduğu, ancak kendisi için haccetmiş bir kimsenin tercih edilmesinin daha iyi olacağı cevabı verilmiştir.
Fî İslâmî'l-zimmî	592. fetvâ	Resûlullah'ın (s.a.v.) peygamberliğini inkâr eden bir Hristiyan'ın sarhoşken, Allah'a (c.c.) düşmanlık etmeden kelime-i tevhîd getirmesiyle İslâm'a girip girmediği sorusuna İslâm'a girdiğine hüküm olunacağı, dinden dönerse katledilmeyeceği ve tekrar İslâm'a dönene kadar hapsedileceği cevabı verilmiştir.
Nev-i âhar	618. fetvâ	Evlatlara ve erkek torunlara vakfedilen araziye kızların erkek evlatlarının da dâhil olup olmadığına ilişkin Arapça sorulan soru, kızlardan olan erkek evlatların da bu şarta dâhil olduğu şeklinde Arapça olarak cevaplanmıştır.

Yukarıdaki tabloda açıklama yapılarak cevaplanan fetvâ örnekleri verilmiştir. Soru cevaplarında önce olur - olmaz kalıbı kullanılmış, akabinde hüküm açıklanmıştır.

2.2.2.5. Şarta Bağlı Cevaplar

Çalışmamızda incelenen fetvâlardan bazılarının cevabında şart belirtilmiştir. Bu kategoride toplamda on fetvâ bulunmaktadır.²²⁵

Tablo 15: Şarta Bağlı Cevapların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü's-salât	1	Bâb-u'l-mürted ve'l-buğât	2
Bâb-u'l-eymân	1	Kitâbü'l-vakf	5
Bâb-u't-tâ'zîr	1		

²²⁵ 17, 503, 551, 621, 622, 707, 709, 710, 711, 712. fetvâlar.

Cevabı şart içeren fetvâlar beş bâbda bulunmaktadır. Bu tarz cevaplar en çok vakıf kitabında yer alan fetvâlarda görülmektedir.

Tablo 16: Şarta Bağlı Cevap Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü's-salât	17. fetvâ	Kör olan birisinin imamlık yapmasının câiz olup olmadığı sorulmuş, cemaat arasından en iyi bilen kişinin o olması halinde mekruh olduğu cevabı verilmiştir.
Bâb-u'l-eymân	503. fetvâ	Şu işi yaparsam kâfir olayım dedikten sonra o işi yapan kimsenin cezasının ne olduğu sorusuna, sadece inancında söylediyse yemin kefareti, kâfir olmak için söylediyse imanın ve nikâhının yenilenmesi gerektiği cevabı verilmiştir.
Bâb-u't-tâ'zîr	551. fetvâ	Kocası başka bir yerde olan kadını başka birisi ile evlendirenlerin cezası açıkça tövbe etmeleri halinde hapis olarak açıklanmıştır.
Bâb-u'l-mürted ve'l-buğat	622. fetvâ	Müslümanın dinden dönmesinin cezasının sorulduğu soruya, İslâm'ı kabul etmesi ve şüphelerinden kurtulması için hapsedilerek 3 gün mühlet verileceği, sonrasında İslâm'a dönmezse öldürüleceği cevabı verilmiştir.
Kitâbü'l-vakf	707. fetvâ	Vakıf arsası üzerine izin dâhilinde kendi malıyla kendisi için bina yapan bir kimsenin o binayı vakfa bağışlamasının hâkimin hükmü ile olacağı söylenmiştir.

Yukarıdaki tabloda şart içerikli cevapların verildiği fetvâlar yer almaktadır. Bu fetvâlar cevaplanırken “eğer ...se” gibi şart edatları kullanılmıştır. Bu ve benzeri edatlar kullanılarak verilen cevaplar, şarta bağlı cevaplar kategorisinde değerlendirilmiştir.

2.2.2.6. Seçenek Tercihine Yönelik Cevaplar

Seçenekler arasından hangisinin tercih edilmesi gerektiği yönünde sorulan 26 sorunun tamamı seçeneklerden birisi tercih edilerek cevaplandırılmıştır.²²⁶

²²⁶ 8, 19, 50, 144, 194, 195, 236, 237, 242, 332, 333, 334, 341, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 417, 421, 423, 755, 836, 845, 855. fetvâlar.

Tablo 17: Seçenek Tercihine Yönelik Cevapların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü's-salât	1	Bâb-u'l-iddet	3
Bâb-u cenâiz	1	Bâb-u subûtü'n-neseb	1
Kitâbü'l-hac	1	Bâb-ü'l-hidâne	6
Bâb-ü'l-mehir	1	Nev-i âhar mine'n-nafaka	3
Fasl-u li'z-zevc ve'z-zevceci en-yef'ale	2	Fasl-u fi tasarrufâtı'l-mütevellî	1
Kitâbü't-talâk	2	Fasl-u fi mâ yetealleku bi şartı'l-vakıf	3
Bâb-u ta'liku't-talâk	1		

Seçenek tercih edilebilmesi için seçenek sunulması gerekmektedir. Bu nedenle seçenek tercihiye yönelik cevaplar, seçenek içerikli sorularla doğrudan bağlantılıdır. Her iki bölümde de aynı bâblar ve aynı fetvâlar yer almaktadır.

Tablo 18: Seçenek Tercihine Yönelik Cevap Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Kitâbü's-salât	8. fetvâ	Cuma namazının farz mı vacip mi olduğu sorusuna farz olduğu cevabı verilmiştir.
Bâb-u cenâiz	19. fetvâ	Ölen zengin bir kadının defin işlemlerinin kocasının malından karşılanacağı söylenmiştir.
Kitâbü't-talâk	236. fetvâ	Ayıplanacak kusuru olan kadına seni boşadım denilmesiyle gerçekleşecek olan boşamanın ric'î mi bâyin mi olduğu sorusuna ric'î cevap verilmiştir.
Bâb-ü'l-hidâne	365, 366, 367, 368. ve 369. fetvâlar	Küçük kız ya da erkek çocuğun bakımının hangi akraba tarafından üstlenileceği şeklindeki sorulara, sorunun detayına göre akrabalarından biri seçilerek cevaplar verilmiştir. Örnek olarak 369. fetvâda küçük kız çocuğunun bakımını halası Zeynep'in mi yoksa boşanmış Amr'ın mı üstleneceği sorusuna halası Zeynep'in üstleneceği cevabı verilmiştir.
Nev-i âhar mine'n-nafaka	423. fetvâ	Fakir birinin geçim sorumluluğunun yalnızca zengin oğullarına mı ait olduğu, torununa ait olup olmadığı sorusu yalnızca zengin oğullarına ait olduğu şeklinde cevaplanmıştır.

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartî'l-vakıf	755. fetvâ	Yetkilisi olduğu bir vakıf arsası üzerine kendi malıyla dükkân inşa eden ancak kendisi için inşa ettiğini söylemeyen ve şahidi de olmayan bir kimsenin dükkânının vakfa ait olduğu söylenmiştir.

Namaz, boşanma, küçük çocukların bakımı gibi konularda seçenek tercihli sorular yer almaktadır. Bu sorular, seçenekler arasından tercihte bulunarak cevaplanmıştır. Örnek olarak yukarıdaki tabloda bazı fetvâlar paylaşılmıştır.

2.2.2.7. Bilgi Vermeye Yönelik Cevaplar

Çalışmamıza konu 881 fetvâdan otuzu bilgi edinme maksatlı sorulmuş ve tamamı bilgi içerikli cevaplandırılmıştır.²²⁷

Tablo 19: Bilgi Vermeye Yönelik Cevapların Bâblara Dağılımı

Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı	Bâb Başlığı	Fetvâ Sayısı
Kitâbü't-tahâret	1	Nev-i âhar mine'n-nafaka	5
Kitâbü'l-hac	1	Bâb-u'l-velâ	6
Bâb-ü'l-mehir	3	Kitâb-u esîr	1
Kitâbü't-talâk	1	Kitâbü's-şirket	3
Bâb-u ta'lîku't-talâk	3	Nev-i âhar fî mâ yetealleku'l-vezâif	2
Bâb-u'l-iddet	1	Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartî'l-vakıf	2
Bâb-u subûtü'n-neseb	1		

Yukarıdaki tablo, “Bilgi edinmeye yönelik soru örnekleri” tablosunun aynıdır. “Bilgi edinmeye yönelik sorular” ve “Bilgi vermeye yönelik cevaplar” başlıkları doğrudan bağlantılıdır. Burada, bilgi edinme sorularına verilen cevaplar incelenecektir.

²²⁷ 5, 52, 146, 147, 152, 226, 255, 274, 300, 336, 343, 412, 416, 418, 419, 420, 493, 494, 496, 498, 500, 501, 586, 675, 679, 680, 815, 816, 823, 825. fetvâlar.

Tablo 20: Bilgi Vermeye Yönelik Cevap Örnekleri

Bâb Başlığı	Fetvânın Sırası	Açıklama
Bâb-ü'l-mehir	147. fetvâ	Bâbası yaşıtındaki insanlardan kimsesi olmayan bir kadının, en az mehir miktarının nasıl öğrenileceği sorusuna, kadının durumuna benzer niteliktekilere bakılarak belirleneceği cevabı verilmiştir.
	152. fetvâ	Miktarı belli olan mehir karşılığında evlenmek üzere kendisine vekil tayin eden bir kimsenin, vekilinin belirtilenden fazla mehir ödemesi ve evlenen adamın bu miktarı kabul etmemesi halinde kadının ne kadar mehir alacağı sorusu, en az mehir miktarı alacağı şeklinde cevaplanmıştır.
Kitâbü't-talâk	226. fetvâ	Kocası tarafından bin talâk boş ol denilen kadının kaç talâk boş olacağı sorulmuş, üç talâk boş olacağı cevabı verilmiştir.
Bâb-u subûtü'n-neseb	343. fetvâ	Hamile kadının beklemesi gereken en az iddet süresinin altı ay olduğu söylenmiştir.

Mecmûada yer alan ve yukarıda bazı örnekleri verilen otuz fetvâ bilgi edinme/bilgi verme kategorisinde değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmede soru ve cevap biçimleri etkili olmuştur. Hüküm öğrenmeye/bildirmeye yönelik fetvâlarda genel olarak olur – olmaz cevapları kullanılırken, bilgi içerikli fetvâlarda durumu açıklayan ya da bilgilendirme yapan cevaplar tercih edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızda incelenen eser, Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi'nin 243 numaralı demirbaşına müellifi İstanbul Kâdîsı Şerîfzâde Mehmed (ö. 1193/1779), adı ise *Mecmû 'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fikhîye* olarak kaydedilmiştir. Araştırmamızla birlikte bu bilgilerin hatalı olduğu tespit edilmiştir. Esasen bu eser, Çatalcalı Ali Efendi'ye (ö. 1103/1692) ait *Fetâvâ-yı Ali Efendi*'dir. Merzifon Müftüsü Seyyid Abdülğafûr (?) birtakım tasarruflarla bu eseri istinsah ederek yazmasını oluşturmuştur. Yazma eserin kütüphaneye farklı bilgilerle kaydedilmiş olması, yapılan akademik çalışmalarda *Fetâvâ-yı Ali Efendi* ile ilişkisinin belirlenememesine sebep olmuştur. Bu ve benzeri durumların diğer kütüphane kayıtlarında da olabileceği, her yeni çalışmada ortaya konacak bulgularla mecmûaların farklı nüshalarının belirlenebileceği değerlendirilmektedir.

Mecmûada yer alan sorularda üç, cevaplarda altı farklı usul takip edilmiştir. Sorular; hüküm öğrenmek, bilgi edinmek ve seçenekler arasından tercihte bulunmak şeklinde üç farklı kategoridedir. Sorular, genel olarak olur-olmaz şeklinde tek kelime ile cevaplanmıştır. Bunun dışında, olur-olmaz cevabından sonra açıklama yapılarak, olur-olmaz dışında kısa cevaplar verilerek, seçenekler arasından doğru olan tercih edilerek, bir şarta bağlayarak ya da bilgi verilerek cevaplanmıştır.

Yazma eser kaleme alınırken orijinal nüshadaki fetvâların tamamının istinsah edilmemesi, yazma eserin oluşturulmasında bazı unsurların etkili olduğunu göstermektedir. Bunlardan birisi, Amasya ve Merzifon şehirlerinin coğrafi konumudur. Bu şehirler, konumları itibarıyla denize giden yolun üzerindedir. Bulundukları bölgedeki deniz ticaretinde aktif rol üstlenmişlerdir. Müstensih, şehirlerin bu durumundan hareketle deniz ve gemiyle ilgili birçok fetvâyı istinsah etmiş ve bölge halkının istifâdesine sunmuştur.

İstinsah edilecek fetvâların belirlenmesinde etkili olan unsurlardan bir diğeri bölgede yaşayan halkın dinî durumudur. XVIII. asırda Amasya ve Merzifon şehirlerinde Müslüman, Hristiyan ve Yahudî gibi farklı dinlerden insanlar yaşamıştır. Seyyid Abdülğafûr'un kaleme aldığı yazma eserde gayri müslimlerle ilgili fetvâların da yer alması, alıntılama işleminde bu hususun göz önünde bulundurulduğunun göstergesidir.

Müstensihin fetvâları seçmesinde bölge halkının sosyal ve kültürel durumları, toplumdaki sınıf ve statüleri de etkili olmuştur. İncelediğimiz yazma eserde bireylerin engellilik durumlarını, kimsesizlerin himâyesini, suçlunun cezasını, köle ve câriyelerle ilgili uygulamaları konu edinen çokça fetvâ yer almaktadır. Bu yönüyle fetvâ mecmûaları, fikhın kuramsal yapısının toplum sathında ne şekilde yürürlük kazandığının en somut örneklerini ihtiva etmesi bakımından fikh literatüründe önemli bir yer işgal etmektedir.

Mecmûada yer alan fetvâlar her ne kadar bölgenin ve bölgede yaşayan insanların durumuna göre istinsah edilmiş ise de aynı sosyo-kültürel şartları haiz tüm zaman ve zeminlerde geçerlilik arz etmektedir. Fetvâlarda kişilerin belirli isimler üzerinden kaydedilip müsteftîye bizzat yer verilmemesi, fetvânın aynı şartlarda, benzer sorunlarla karşılaşan tüm Müslüman bireylere hitap ettiğini de zımnen ima etmektedir.

KAYNAKLAR

- ABAY, Mehmet, *İslâm Hukukunda Fetvâ*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2010.
- AÇIL, Berat, YAZAR, Sadık, TURGUT, Kadir ve KAVAK, Özgür, *Tenkitli Neşir Kılavuzu (Osmanlı Türkçesi Metinleri İçin)*, 1. Baskı, TDV Yayın Matbaacılık, Ankara 2022.
- AKGÜNDÜZ, Ahmet, “Dürerü’l-Hükkâm”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 28-29.
- ARI, Abdüsselam, “Yetim”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 43, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 501-503.
- ARSLAN, Emine, “Osmanlı Dönemi Nuküllü Fetvâ Mecmûaları”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, S. 5, (Bahar 2008), s. 131-153.
- ARUÇI, Muhammed, “el-Kifâye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, Ankara 2022, s. 564-565.
- ATAR, Fahrettin, “Fetvâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 486-496.
- , “Kazâ”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, Ankara 2022, s. 113-117.
- , *Fıkıh Usûlü*, 17. Baskı, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 2021.
- ATEŞ, Mustafa, “Hanefî Mezhebinde Nikâh-ı Tenezzühî ve Osmanlı Uygulaması”, *Kocatepe İslâmi İlimler Dergisi*, C. 4, S. 2, (Aralık 2021), s. 298-311.
- AVCI, Seyit, “Tâbiîn Neslinin Hadis İlmindeki Yeri”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 20, S. 20, (2005), s. 151-172.
- AYAR, Talip, *Osmanlı Devletinde Fetvâ Eminliği (1826-1922)*, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2014.

- , *Osmanlı Devleti'nde Fetvâ Eminliği*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2011.
- AYBAKAN, Bilal, "Fürû' Fıkıh Sistematiği Üzerine", *M. Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 31, (2006), s. 5-32.
- AYDIN, Mehmet Âkif ve HAMÎDULLAH, Muhammed, "Köle", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 26, TDV Yayınları, Ankara 2002, s. 237-246.
- BAHTİYAR KARADENİZ, Cemile, "Merzifon İlçesinin Nüfus Özellikleri", *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 9, S. 20, (Eylül 2017), s. 119-137.
- BAKKAL, Ali, *İslâm Fıkıh Mezhepleri*, 1. Baskı, Rağbet Yayınları, İstanbul 2008.
- BARDAKOĞLU, Ali, "Ehliyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 533-539.
- BARMAN, Abdullah, *1310 H./1893 M. Tarihli Erzurum Fetvâ Defterinin Transkripsiyonu ve Değerlendirilmesi*, Bingöl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bingöl 2019.
- BERKİ, Ali Himmet, *İslâm'da Kaza Hüküm ve Hâkimlik ve Tevâbii*, 1. Baskı, Yargıçoğlu Matbaası, Ankara 1962.
- BEROJE, Sahip, "Hz. Peygamber (a.s.)'in Sahâbe İctihatları Karşısındaki Tavrı", *İslâmi İlimler Dergisi*, C. 3, S. 1, (Bahar 2008), s. 125-135.
- BİLMEN, Ömer Nasuhi, *Hukûk-i İslâmiyye ve Istîlâhât-ı Fıkhiyye Kâmusu*, C. 1, Bilmen Yayınevi, İstanbul 1985.
- BUHÂRÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fî, *el-Câmi'u's-sahîh*, Matbaa-i Âmire, İstanbul 1898.
- BOA, *Osmanlı Arşivi'nde Şeyhülislâm Fetvâları*, No. 139.

- BULUT, Mehmet, “Osmanlı’dan Günümüze Müftülerin Seçimleri, Atanmaları ve Seçimlerinde Esas Alınan Eğitim Kriterleri”, *Dini Araştırmalar Dergisi*, C. 15, S. 41, (Aralık, 2012), s. 80-98.
- CİN, Halil ve AKGÜNDÜZ, Ahmet, *Türk-İslâm Hukuk Tarihi*, 1. Baskı, Timaş Yayınları, İstanbul 1990.
- DÂRİMÎ, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdirrahmân b. el-Fazl (ö. 255/869), *es-Sünen*, Mevlevî Ebü’l Feth Muhammed Abdürreşîd (nşr.), y.y., Kanpûr 1876.
- DEMİR, Halis, *Kitâbiyat Hanefî Fıkıh Edebiyatı*, 1. Baskı, Haciveyiszade İlim ve Kültür Vakfı Yayınları, İstanbul 2021.
- DÖNMEZ, İbrahim Kâfi, “Cünûn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 125-129.
- EBÛ DÂVUD, Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî (ö. 275/889), *es-Sünen*, M. Muhyiddin Abdülhamîd (nşr.), y.y., Beyrut ts.
- EFENDİOĞLU, Mehmet, “İstanbul’da Var Olduğu Söylenen Sahâbe Kabirlerinin Dünü-Bugünü”, *TDV-İstanbul Müftülüğü Dergisi*, S. 9, (2010), s. 76-81.
- EKİNCİ, Ramazan (hızl.), *Vekâyiü’l-fuzelâ Şeyhî’nin Şakâ’ik Zeyli*, Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul 2018.
- ELİAÇIK, Muhittin, “Osmanlı’da Manzum Fetvâ Geleneği”, *Türkiyat Mecmuası*, C. 21, (Güz 2011), s. 105-145.
- ERASLAN, Sadık, *Meşîhat-i İslâmiyye ve Ceride-i İlmiyye: Osmanlılarda Fetvâ Makâmı ve Yayın Organı*, 1. Baskı, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2009.
- ESEN, Hüseyin, “Zina”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 44, TDV Yayınları, İstanbul 2013, s. 440-444.
- Fetava-i Ali Efendi*, <https://acikerisim.tbmm.gov.tr/xmlui/handle/11543/1057> (Erişim 14 Mayıs 2021).

- FURAT, Ahmet Hamdi v.dğr. (Ed.), *Sahn-ı Semân'dan Dârulfünûn'a Osmanlı'da İlim ve Fikir Dünyası (Âlimler, Müesseseler ve Fikrî Eserler)-XVI. Yüzyıl*, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2017.
- GÜNDÖNDÜ, Mehmet, “İslâm Hukukunda Fetvâ Kurumu ve Kaza ile Arasındaki Farklar”, *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 1, S. 2, (2017), s. 49-51.
- GÜNEŞ, Hüseyin, *(XVIII. Yüzyılın İkinci Çeyreği) Lale Devri'nde Amasya*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Samsun 2001.
- HALLÂF, Abdülvehhâb (ö. 1376/1956), *İslâm Teşrîi Tarihi*, Talât Koçyiğit (çev.), Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1970.
- HAS, Şükrü Selim, “Mülteka'l-Ebhur”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, TDV Yayınları, Ankara 2020, s. 548-551.
- HEYD, Uriel, “Some Aspects of the Ottoman Fêtvâ”, *Bulletin of the School of Oriental and African Studies*, C. 32, S. 1, (1969), s. 35-55.
- İBN ABİDÎN, Muhammed Emîn b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî (ö. 1252/1836), *Reddü'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr*, Ahmet Davudoğlu (çev.), Şamil Yayınevi, İstanbul 1983.
- İBN HAZM, Ebû Muhammed Alî b. Ahmed b. Saîd b. Hazm el-Endelüsî el-Kurtubî (ö. 456/1064), *el-İhkâm fî usûli'l-ahkâm*, Muhammed Hâmid Osman (thk.), y.y., Kahire 2005.
- İBN KAYYİM, Şemsüddin Ebi Abdillâh Muhammed b. Ebi Bekr (ö. 751/1350), *İ'lâmü'l-Muvakkîn*, Dâru-l Kitâbi'l Arabiyye, Beyrut 2006.
- İBN MANZÛR, Ebu'l Fadl Cemaluddîn Muhammed b. Mükrim (ö. 711/1311), *Lisânü'l-Arab*, Dârü'l-Fikr, Beyrût 1968.
- İBN SA'D, Ebû Abdullah Muhammed b. Sa'd b. Meni' ez-Zühri (ö. 230/845), *Kitâbü't-tabakâti'l-kebîr*, İhsân Abbâs (thk.), Dâru's-Sadr, Beyrût 1968.

- İNANIR, Ahmet, *İbn Kemal'in Fetvâları Işığında Osmanlı'da İslâm Hukuku*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2008.
- İPEK, İsmail, *XVI-XVII. Yüzyılda Amasya'da Tasavvuf Hareketleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2016.
- İPŞİRLİ, Mehmet, "Çatalcalı Ali Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, TDV Yayınları, İstanbul 1993, s. 234-235.
- , "Mülâzemet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 31, TDV Yayınları, Ankara 2020, s. 536-537.
- , "Şeyhülislâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 39, TDV Yayınları, İstanbul 2010, s. 91-96.
- KALLEK, Cengiz. "el-Hidâye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 17, TDV Yayınları, İstanbul 1998, s. 471-473.
- , "Fetâvâ-yı Ali Efendi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 438.
- KARAMAN, Hayrettin, *Fıkıh Usûlü: İslâm Hukukunun Kaynakları, Metodu ve Felsefesi*, 1. Baskı, Ahmed Said Matbaası, İstanbul 1964.
- KAYA, Süleyman v.dğr. (Ed.), *Osmanlı Hukukunda Fetvâ*, 1. Baskı, Şenyıldız Matbaacılık, İstanbul 2018.
- KILAVUZ ESER, Esra, "17. Yüzyıl Osmanlı Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin Hayatı ve Fetvâları Üzerine Bazı Mülâhazalar", *Usul İslâm Araştırmaları Dergisi*, C. 34, S. 34, (2020), s. 159-190.
- , *17. Yüzyıl Şeyhülislâmlarından Çatalcalı Ali Efendi'nin (1631-1692) Fetâvâ'sı Işığında Fıkıh Düşüncesi*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2020.

- KILIÇER, Mahmut Esat, “Ehl-i Re’y”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 10, TDV Yayınları, İstanbul 1994, s. 520-524.
- KOCA, Ferhat, “el-Fetâva’t-Tatarhâniyye”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 446-447.
- , “Fetvâhâne”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 12, TDV Yayınları, İstanbul 1995, s. 496-500.
- , “Mezhep”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 537-542.
- MÂLİK, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes b. Mâlik b. Ebî Âmir el-Asbahî el-Yemenî (ö. 179/795), *el-Muvatta’*, Abdülmecîd Türkî (nşr.), y.y., Beyrut 1999.
- MAYTAP, Fatma, *Fetâvâ-yı Ali Efendi (1B-30B) Giriş – İnceleme – Metin – Dizin – Tıpkıbasım*, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2019.
- Mecmû’a-i Fetâvâ ve Mesâ’il-i Fikhîye*, <http://yazmalar.gov.tr/eser/mecm%C3%BBa-i-fetava-ve-mesail-i-fikh%C3%AEye/19605> (Erişim 10 Nisan 2021).
- MEVSİLÎ, Ebû’l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd (ö. 683/1284) *el-İhtiyâr li-ta’lîl’l-Muhtâr*, Mahmûd Ebû Dakîka (nşr.), y.y., Kahire 1951.
- MÜSLİM, Ebû’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim el-Kuşeyrî (ö. 261/875), *el-Câmi’u’s-sahîh*, Muhammed Fuâd Abdülbâkî (nşr.), y.y., Kahire 1955.
- NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Alî (ö. 303/915), *es-Sünen*, Muhammed Nâsirüddîn el-Elbânî (nşr.), Mektebetü’l-Meârif, Riyad 1996.
- OKUMUŞ, Mustafa, *Osmanlı Şeyhülslâmlarından Çatalcalı Ali Efendi’nin Fetvâlarında Nikâh (Evlenme Akdi)*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2003.
- ÖCAL, Mustafa, *Diyanet İşleri Başkanları ve Hizmetleri*, 1. Baskı, Ensar Neşriyat, İstanbul 2016.

- ÖKSÜZ, Abdullah Sacid, *Sahâbenin Fıkıh Tarihindeki Yeri ve Ebû Hanîfe'nin Fıkıh Üzerindeki Etkisi*, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2019.
- ÖRSTEN, Seda, *Osmanlı Hukukunda Fetvâ*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2005.
- , “Osmanlı Hukuk Tarihi Kaynağı Olarak Fetvâ Mecmûaları”, *Türk Hukuk Tarihi Araştırmaları Dini Araştırmaları Dergisi*, S. 4, (Güz 2007), s. 29-40.
- ÖZ, Mehmet, “Merzifon”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 29, TDV Yayınları, Ankara 2004, s. 243-245.
- ÖZAY, Hilal, *İslâm Hukukunda Hükümlere Tesiri Bakımından Bedensel Engel*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Konya 2010.
- ÖZCAN, Tahsin, “Seyyid Mehmed Şerif Efendi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 37, TDV Yayınları, İstanbul 2009, s. 69-70.
- ÖZEL, Ahmet, “Bezzâzî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 113-114.
- , *Hanefî Fıkıh Âlimleri ve Diğer Mezheplerin Meşhurları*, 6. Baskı, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2018.
- , “Kâdîhan”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 24, TDV Yayınları, İstanbul 2001, s. 121-123.
- ÖZEN, Şükrü, “Osmanlı Döneminde Fetvâ Literatürü”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 3, S. 5, (2005), s. 249-378.
- ÖZTÜRK, Osman, *Osmanlı Hukuk Tarihinde Mecelle*, 1. Baskı, İslâmî İlimler Araştırma Vakfı Neşriyatı, İstanbul 1973.
- SÜTCÜ, Mehmet Sait, “Osmanlı Devleti’nde Müftülük Kurumu: Anadolu Müftüleri”, *Tarih Okulu Dergisi*, C. 10, S. 32, (Aralık 2017), s. 459-536.

- ŞAHİN, İlhan ve EMECEN, Feridun, “Amasya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 3, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 1-4.
- ŞİRBÎNÎ, Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed el-Hatîb el-Kâhîrî (ö. 977/1570), *Muğni’l-muhtâc ilâ ma’rifeti me’ânî elfâzi’l-Minhâc*, y.y., b.y. ts.
- TİRMİZÎ, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ b. Sevre (Yezîd) (ö. 279/892), *el-Câmi’u’s-sahîh*, Ahmed Muhammed Şâkir v.dğr. (nşr.), y.y., Kahire 1937.
- TÜRK, Bünyamin, *Fetâvâ-yı Ali Efendi (31A/60B) Giriş – İnceleme – Nüsha Karşılaştırması – Dizin – Tıpkıbasım*, Düzce Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Düzce 2020.
- UZUNPOSTALCI, Mustafa, “Burhâneddin el-Buhârî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 6, TDV Yayınları, İstanbul 1992, s. 435-437.
- , “İlk İki Asırda Fıkıh”, *Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 2, (Mart 1986), s. 315-343.
- YAKUT, Esra, “II. Meşrutiyet Dönemi’nde Müftülerle İlgili Gerçekleştirilen Hukukî Düzenlemeler”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 3, S. 1, (2003), s. 33-54.
- , “Şeyhülislâm Çatalcalı Ali Efendi’nin Fetâvâ-yı Ali Efendi Adlı Fetvâ Mecmûasına Göre Osmanlı Toplumunda Aile Kurumunun Oluşması ve Dağılması”, *Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, C. 7, S. 7, (1996), s. 287-318.
- YAMAN, Ahmet, “Kenzü’d-Dekâik”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25, TDV Yayınları, Ankara 2002, s. 261-262.
- YAVUZ, Hasan Ali, *(56. ve 57. Şer’iye Siciline Göre) 1777-1780 Yılları Arasında Amasya*, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 1999.
- YAVUZ, Yusuf Şevki ve ÇETİN, Abdurrahman, “Âyet”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 4, TDV Yayınları, İstanbul 1991, s. 242-244.

EKLER

EK 1: MECMÛANIN 2A-56B VARAKLARI ARASININ LATİNİZE METNİ

[2-a]

Bismillâhirrahmânirrahîm

Elhamdülillâhirabbil âlemîn vessalâtü vesselâmu alâ seyyidina Muhammedin ve âlîhî ve sahbihî ecmaîn.

Kitâbü't-Tahâret

1. Sahib-i öZR olan olan Zeyd mübtelâ olduğu öZRüne gayrı hades için abdest almak murâd ettikte ol öZRün kanı munkatı' olup munkatı' iken abdest aldıktan sonra öZR-ü mezbûrun kanı seyelân eylese abdest-i müntekîz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

2. Sahib-i öZR olan Zeyd tulû'-u şemsden sonra abdest alsa ol abdest ile zuhrun vakti hurûc edince salat-i zuhru ve kazâ ve nevâfili kılmak câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur. İmam-ı Âzam ve İmam Muhammed kavilleridir.

3. Hind'in başında nezle illeti olup gusl iktizâ ettikte mâ-i berd²²⁸ ya mâ-i hâr²²⁹ ile başını gasl eylese maraz-ı mezbûr müşeddid olduğu tecrübe ile mütebeyyine ve ihbâr-ı hazâk-ı etbâ-i müslimîn²³⁰ ile müteayyin oldukta Hind başını mesh edip sâir âzâsını gasl eylese cenâbetten tâhir olmuş olur mu?

el-Cevâb: Olur.

4. Bir menzilin sakafinde necâset ----- olup ol sakafe nâzil olan matarın²³¹ ekseri necâsete mülâgî olmayıp ekalli mülâgî olduktan sonra cümlesi sakafın mîzânında cem' olsa ol mîzanda cereyân eden su tâhir olur mu? *el-Cevâb:* Tâhirdir.

²²⁸ Mâ-i berd: Soğuk su.

²²⁹ Mâ-i hâr: Sıcak su.

²³⁰ İhbâr-ı hazâk-ı etbâ-i müslimîn: Uzman Müslüman tıp doktorlarının tavsiyesi.

²³¹ Matar: Yağmur.

5. Zeyd kuyusuna garîb mahalde kenîf ihdâs etmek murâd ettikte kuyudan ne miktar ba'îd olmak lâzımdır?

el-Cevâb: Arazinin salâbet ve rehâvetine göre takdîr olunur. Ta'vîl ve i'timad eser-i necâset nâfiz olmamağadır.

6. Gözleri ağrıyıp dâima irin akmakla sahib-i özr olan Zeyd'e sahib-i özr olmayan kimesneler iktidâ etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Kitâbü's-Salât

[2-b]

7. Bahr kenarında bağılı olup arza istikrârı olan sefîneye²³² kâimen namaz kılmak câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

8. Salât-ı Cum'a farz mıdır yoksa vacip midir?

el-Cevâb: Farzdır.

9. Cum'a namazı kılmak câiz olmayan karye ahâlisi cum'a gününde karye mezbûrede cemaat ile salât-ı zuhri edâ eyleseler mekrûh olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

10. Bir câmide hatîb olan Zeyd imâmet ve hitâbet etmek istedikte Amr ben ederim deyu istihlâf bâ izn-i sultân yok iken imâmet ve hitâbet etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

11. Bir câmiin hatîbi Zeyd maslahatı²³³ için âhar diyâra gider oldukça istihlâfe me'zûn olmakla Amr'ı istihlâf edip gitse Amr imâmet ve hitâbet etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

²³² Sefîne: Gemi.

²³³ Maslahat: İş.

12. Bir câmiin hatîbi Zeyd istihlâfe me'zûn olmakla bi gayr-ı öZR Amr'ı istihlâf eylese Zeyd hâzır iken Amr imâmet ve hitâbet etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

13. Bir mescid-i şerîfde imam olan Zeyd mahâric-i hurûfu tashîhe kâdir olmayıp lahn-i celî ile kıraat eder olsa Zeyd'in azli lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

14. Zeyd-i imamın iktidâya münâfî sû-i hâli olmakla cemaati Zeyd'i iktidâdan istikrâblarını²³⁴ hâkime i'lâm ettiklerinde hâkim Zeyd'i azl yerine bir mütediyyin kimesneyi imam nasb etmeye kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

15. Zeyd e'rac²³⁵ olup kıyâm tam ettikte kademinin bazısı ile dursa imâmeti câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur gayrı -----.

16. Zeyd'in kulu olup azadlı olmayan Amr'ın imâmeti câiz olur mu?

el-Cevâb: Mekruhtur.

17. Âmâ olan Zeyd'in imâmeti şer'an câiz olur mu?

el-Cevâb: Mekruhtur. Meğer ki a'lemü'l kavm ola.

18. El-mesağ²³⁶ olan Zeyd'in el-mesağ olmayan Amr'a imâmeti câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[3-a]

Bâb-u Cenâiz

19. Hind-i ganiyye fevt oldukça techîz ve tekfîni kendi malından mı lâzım olur yoksa zevci Zeyd'e mi?

el-Cevâb: Zevci Zeyd'e lâzım olur.

²³⁴ İstikrâb: Kaygı.

²³⁵ E'rac: Topal.

²³⁶ Mesağ: Kekeme.

20. Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve kızı Zeyneb'i terk ettikte Hind Zeyd'in techîz ve tekfînine kendi malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf eylese Hind masrafını Zeyd'in terekesinden almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olur.

21. Zeyd-i müteveffânın veresesinden Amr sâir verese âhar diyarda bulunmakla Zeyd'in techîz ve tekfînine terekesinden kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf eylese sâir verese geldiklerinde sarfını Amr'a tutmazız demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

22. Zeyd nemîm²³⁷ câiz olan mahalde nemîm edip zât-ı ruku' ve sucûd olan salâtı kılariken salât içinde kahkaha eylese Zeyd'in namazı bâtlı olur mu?

el-Cevâb: Olur.

Kitâbü'z-Zekât

23. ----- olan Zeyd-i fakîre zekât vermek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

24. Zeyd malından zekâtı olan şu kadar akçeyi fakîr olmak zannı ile Amr'a verip ba'dehû Amr'ın ğınâsı²³⁸ zâhir olsa Zeyd meblağ-ı mezbûri Amr'dan istirdâde kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

25. Zeyd Amr-ı fakîre malın zekâtıdır deyu bir miktar akçe verip Amr dahî kabz eylese Zeyd Amr'a incinmekle rucûa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

26. Tüccar tayfasından Zeyd'in mâl-ı ticâretten meğer ki nâmıyla verdiği akçeyi zekât niyeti ile vericek zekât yerine geçer mi?

el-Cevâb: Geçer.

²³⁷ Nemîm: Fısıltı.

²³⁸ Ğına: Zenginlik.

27. Bir karye ahâlisinin mülk-ü menzilleri havlîlerinin içlerinde meyve eşcârı olsa ol karye subaşı Amr eşcâr-ı merkûmenin meyvesinden öşür almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

28. Zeyd tarlasında hâsıl olan mahsulünün bir mûcib emr-u defter-i kadimden [3-b] verilegelen öşrünü verirken sâhib-i arz olmayıp öşür bedeli akçe alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

29. Zeyd-i sipâhinin tımar-ı toprağında bağı olan Amr bir mûcib emr-u defter-i kadîmden vere geldiği öşrünü Zeyd'e verirken Zeyd almayıp mukâbelesinde akçe alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

30. Zeyd-i sipâhi tımar-ı toprağında tarlaları olan kimesnelerde bir mûcib emr-u defter-i kadîmden alına gelen öşr-ü mahsûlü talep ettikte ol kimesneler vermeyip hilâfına emr-u vârid olmadan öşr-ü bedeli şu kadar akçe veririz demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

31. Zeyd-i sipâhinin tımar-ı toprağında tarlaları olan kimesne bir mûcib emr-u defter-i kadîmden verilegelen mahsullerinin onda birini Zeyd'e verirken Zeyd râzı olmayıp hilâfına emr-ü vârid olmadan beşde birini almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

32. Zeyd-i sipâhinin tımar-ı toprağında bağları olan kimesneler bir mûcib emr-u defter mahsullerinin onda birini Zeyd'e verirken Zeyd râzı olmayıp hilâfına emr-ü vârid olmadan sekizde birini almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

33. Zeyd-i sipâhinin tımar-ı toprağında olan bağların öşrü mukâbelesinde dönüm başına şu kadar akçe ta'yin olunup defter-i Hâkânîde mukayyed olmakla ol bağların ashâbı bir mûcib emr-u defter-i kadîmden verile gelen ol kadar akçeyi Zeyd'e verirlerken Zeyd almayıp hilâfına emr-u vârid olmadan öşr-ü mahsûlü alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

34. Bir karye ahâlisinin bahçelerinde hâsıl olan meyvenin dönüm başına şu kadar akçe ta'yin olunup defter-i hâkânîde mukayyed olmakla ahâli-i karye-i mezbûre bir mûcib emr-u defter ol kadar ekçeyi karye Zâbit'i olan Amr'a verdiklerinde Amr râzı olmayıp hilâfına emr-u vârid olmadan ziyâde almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

35. Zeyd tapu ve mukâtaa ile mutasarrıf olduğu arâzî-yi emîriyyenin bir mûcib emr-u defter mukâtaa-i kadîmesine sâhib-i arz edâ ederken sâhib-i arz kanaat etmeyip hilâfına emr-u vârid olmadan ziyâde almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

36. Zeyd-i sipâhinin tımar-ı toprağında tarlası olan Amr bir mûcib emr-u defter-i kadîmden alına gelen öşr-ü mahsûlü Zeyd'e verirken Zeyd râzı olmayıp yemlik ve davarlık nâmıyla hilâf-ı emr ziyâdesine almağa kâdir olur mu? **[4-a]**

el-Cevâb: Olmaz.

37. Evkâf-ı selâtînden bir vakıf karye arazisinin mahsûlünden kadîmden öşr alına gelip defter-i hâkânîde mukayyed olmakla mütevellî ol arâziye mutasarrıf olanlardan bir mûcib emr-u defter öşr-ü mahsûl almak istedikte mezbûrlar vermeyip öşr mukâbelesinde şu kadar akçe al demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

38. Zeyd-i sipâhi tımar-ı dahilinde olan nehirden sayd²³⁹ olunan balıktan öşr almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

39. Zeyd tapu ile tasarrufunda olan vakıf tarlanın toprağında bardak ve çömlek işlese Zeyd toprağın kıymetini dâmin olurken mütevellî ol bardak ile çömleğin öşrünü alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

40. Zeyd-i sipâhinin tımâr-ı reâyâsından birkaç kimesnelerin Amr-ı sipâhinin tımar-ı toprağında bağları olmakla ol kimesneler bir mûcib emr-u defter mahsullerinin öşrünü

²³⁹ Sayd: Balık avı.

Amr verdikte Zeyd ol kimesnelere mücerred reâyam olmakla bendeki mahsullerden öşr alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

41. Zeyd tapu ile tasarrufunda olan tarlaya mülk-ü tohumunu zer' ettikten sonra nâbit olup yeşil çimen iken Zeyd bilâ veled fevt olup vereseşi ekini zabt etmek murâd ettiklerinde sâhib-i arz mücerred Zeyd hasad orak etmeden fevt olmakla ekinlerin zabt ederim demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Kitâbu's-Savm

42. Nehâr-ı ramazân-ı şerîfde bilâ özr ayânen müteammid²⁴⁰ ekl ve şîrb eden Zeyd'in şer'an katli câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

43. Zeyd-i sâim gözlerine sürme çekse savmi fâsid olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

44. Zeyd-i sâim için misvak isti'mâl etmede kerâhet var mıdır?

el-Cevâb: Yoktur.

45. Zeyd savme niyet etmek murâd ettikte neveytü en esûme ğaden lillâhi teâla dese niyet-i mezbûre sahîha olur mu?

el-Cevâb: Olur.

46. Bir belde mukîm olan Zeyd müddet-i sefer-i baîd âhar diyâra gitmeye azîmet ettikte **[4-b]** yola çıktığı gün iftar etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

47. Zeyd şehir-i ramazan gecelerinde bir gece sahur yemek istedikte taşradan Amr ve Bekir gelip fecr tâli' oldu deyu şehâdet ve Beşir ve Halid gelip olmadı deyu şehâdet

²⁴⁰ Müteammid: Bilerek.

ettiklerinde Zeyd Beşir ve Halid'i tasdik edip sahuru yaptıkta fecrin tâli' ettiği mütebeyyen olsa Zeyd'e kazâ ve kefareî lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

Kitâbü'l-Hacc

48. Mekke-i Mükerrermeden mesâfe-i baîd olan belde ahâlisinden Hind'in üzerine hac farz olup hacca gitmek istedikte Hind'in zevci olmamakla Hind radâan kızı Zeyneb'in zevci olup me'mûn²⁴¹ olan Zeyd ile varıp hac etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

49. Mekke-i mükerrermeden mesâfe-i sefer-i baîd olan belde ahâlisinden Hind'in üzerine hac farz olmakla hac murâd ettikte zevci Zeyd Hind ile gitmekten imtina' eylese Hind'in liebeveyn ammi olup me'mûn olan Amr ile varıp hac etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur.

50. Zeyd maraz-ı mevtinde malımdan bir kimesneye şu kadar akçe verilip benim için ehcâc oluna deyu vasiyet edip ba'dehû musırın fevt oldukta verese Amr hac için terekeden meblağ-ı mezbûri verip Amr dahî Zeyd için hac edip iyâb ve zihâbdan²⁴² meblağ-ı mezbûrin şu mikdârın nafaka ve sâir levâzım-ı tarîka sarf edip şu mikdârı fazla kalsa verese fazlayı Amr'a teberrû etmeyecek fazla Amr'a helâl olur mu yoksa vereseye red eder mi?

el-Cevâb: Red eder.

51. Zeyd Amr'a şu kadar akçe verip benim için hac eyle deyu emr etmekle Amr dahî Mekke-i Mükerreremeye gidip meblağ-ı mezbûrun bir miktarını kadar-ı ma'rûf nafaka ve sâyir levâzım-ı tarîka sarf edip mâidesi yedinde iken esnâ-i tarîkde Amr fevt olup mâideyi Amr'ın veresesi kabz eyleseler Zeyd ol mâidâyı vereseden almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

²⁴¹ Me'mûn: Güvenilir.

²⁴² İyâbüzhâb: Gidiş geliş.

52. Hacc-ı şerîfe mütevvice olan kimesne zâd ve râhilesine ve Kâbe-i Mükerreme ve Medîne-i münevvere ve sâir menâzil²⁴³ ve murâhelede fukarâyâ tasaddûk için ifrâz ve i'dâd ettiği malında şüphe-i hürmet²⁴⁴ habis olacak ol şüpheyi izâle vehc-i üzere [5-a] sarf ve tasdîka câre varmıdır?

Bir helal kesbli kimesneden karz alıp sonra malından edâ etmek gerektir.

53. Üzerine hac farz olan Zeyd hac etmeden hasta olup hacdan âciz olmakla Amr'ı kendine hac için irsâl edip Amr dahî vech-i şer'î üzere Zeyd için hac ettikten sonra Zeyd fevt olsa Zeyd'in aczi mevtine dek müstemirr²⁴⁵ olacak Zeyd'den hacc-ı farzı sâkıt olur mu?

Olur.

54. Üzerine hac farz olup hac etmeden Zeyd sülüs-ü malından benim için ehcâc oluna deyu vasiyet edip ba'dehû musırır fevt oldukça nefsi için hac etmeden Amr'ı ehcâc etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olur lâkin hac eden kimesneyi ehcâc etmek evlâdır.

Kitâbü'n-Nikâh

55. İkrâh-ı mu'teber ile olan nikâh şer'an sahîh olur mu?

Olur.

56. Zeyd-i nasrânî şeref-i İslâm ile müşerref olsa Hind-i nasrâniye İslâma gelmese Zeyd tecdîd-i nikâh etmeden Hind ile ezvâc-ı muamelesine kâdir olur mu?

Olur.

57. Hind-i nasrâniyyenin zevci Zeyd-i nasrânî İslâma gelse Zeyd İslâma gelmek ile Hind boş olmuş olur mu?

Olmaz.

²⁴³ Menâzil: Konaklama.

²⁴⁴ Şüphe-i hürmet: Haram şüphesi.

²⁴⁵ Müstemirr: Devam eden.

58. Zeyd-i Müslim Hind-i nasrâniyyeyi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

59. Zeyd-i zımmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i İslâm ile müşerrefe olup ba'dehû Zeyd'e İslâm arz olunup Zeyd ibâ²⁴⁶ etmekle Zeyd'den tefrîk olunsa Hind medhûlû bihâ olacak iddet hükmünce nefsinî âhara tezvâce kâdire olur mu?

Olmaz.

60. Zeyd-i nasrânînin zevcesi Hind-i nasrâniye şeref-i İslâmla müşerrefe olup Zeyd'e İslâm arz olundukta Zeyd ibâ eylese hâkim Hind'i Zeyd'den tefrîka kâdir olur mu?

Olur.

61. Zeyd taht-ı nikâhında olan zevce-i medhûlû bihâ Hind-i hürrenin üzerine Amr'ın azâdesine câriyesi Zeyneb'i câiz olmak ze'miyle tezevvüc edip ba'dehû âdem-i cevaza [5-b] âlim oldukta Hind'i tatlîk eylese ba'dehû inkîtâ-i iddet Zeyd tecdîd-i akd-i nikâh etmeden Zeynep ile ezvâc-ı muamelesine kâdir olur mu?

Olmaz.

62. Zeyd'in câriyesi Hind Zeyd'in izninsiz nefsinî Amr'a tezevvüc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu?

Olmaz.

63. Zeyd'in müdebber²⁴⁷ kulu Amr Zeyd'in izninsiz Hind'i tezevvüc eylese Zeyd vâkîf oldukta kabul etmeyip red edecek akd-i mezbûr bâtıl olur mu?

Olur.

64. Zeyd'in mükâbet (mükateb) kulu Amr Zeyd'in izninsiz Hind'i tezevvüc eylese Zeyd vâkîf oldukta kabul etmeyip red edecek akd-i mezbûr bâtıl olur mu?

Olur.

65. Zeyd câriyesi Hind'i azâd etmeden tezevvüc eylese sahîh olur mu?

Olmaz.

²⁴⁶ İbâ: Tiksinme.

²⁴⁷ Müdebber: Bir kimsenin, kölesini kendi ölümüne bağlı olarak âzat etmesi anlamında fıkıh terimi.

66. Zeyd'in azâdsız kulu Amr Zeyd'in izniyle Hind-i hürreyi tezevvüc ettikten sonra kable'l itk fevt olup Hind'i terk ettikte Amr'ın yedinde olan eşyayı Zeyd kabz eylese Hind Zeyd'e mücerred Amr kulun olmakla eşya-i mezbûreden mehrimi ver deyu cebre kâdire olur mu?

Olmaz.

67. Hind Zeyd'e şuhud-u mahzarlarında nefsimi sana tezvîc ettim deyip Zeyd dahî tezevvüc ettim deyip lâkin mehir tesmiye olunmasa nikâh mün'akid olup Zeyd'in menkûhesi olur mu?

Olur.

68. Hind-i bâliğa şuhûd-u mahzarlarında nefsinin Zeyd'e tezvîc Zeyd dahî kabûl edip lâkin mehir tesmiye olunmasa akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olur. Mehr-i misil lâzım gelir.

69. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i tatlîk ettikten sonra Hind iddeti içinde nefsinin Amr'a tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olmaz.

70. Cünûn-u mutbik ile mecnûn olan Hind nefsinin Zeyd'e tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olmaz.

71. On iki yaşını tekmiîl edip ----- bulûğa tahammülü olan Zeyd ihtilâmla bülûğuna ikrâr edip ba'dehû Hind'i tezevvüc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olur.

[6-a]

72. Zeyd Hind'i bin beş yüz akçe mehir ile kendine tezvîce Amr'ı tevkîl ettikten sonra Amr Zeyd'in izninsiz Hind'i üç bin akçe mehriyle Zeyd'e tezevvüc eylese Zeyd vâkıf oldukça kabul etmeyip red edecek akd-i mezbûr bâtıl olur mu?

Olur.

73. Hind-i bâliğa nefsinı şü kadar akçe mehir ile Zeyd'e tezvîce Amr'ı tevkîl ettikten sonra Amr Hind'i ol kadar akçeden nâkıs şü kadar akçe mehir ile Zeyd'e tezvîc eylese Hind vâkıfe oldukta kabul etmeyip red edecek akd-i mezbûr bâtıl olur mu?

Olur.

Fasl-u fi'l Muharremât

74. Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Hind kable'l duhûl fevt olsa Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

75. Zeyd zevce-i mevtûesi Hind'in radâen kızı Zeyneb'in kızı Hatice'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

76. Zeyd'in zevce-i mevtûesi Hind'in zevc-i âhardan olan kızı Zeynep Zeyd'e mahrem midir?

Mahremdir.

77. Zeyd'in zevcesi Hind'in âhar zevcinden olan kızı Zeyneb'i Zeyd'in zevce-i uhrâsından olan oğlu Amr tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

78. Hind'in zevci Zeyd'den olan kızı Zeynep Hind'in zevc-i uhrâ Amr'ın zevce-i uhrâsından olan oğlu Bekir'e mahrem midir?

el-Cevâb: Değildir.

79. Zeyd'in müzînesi Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

80. Zeyd zevcesi Hind'in üzerine Hind'in liebeveyn kız karındaşı kızının kızı Zeyneb'i tezevvüc edip Hind ile cem' etmek câiz olur mu?

Olmaz.

81. Zeyd zevcesi Hind'in üzerine Hind'in halası Zeyneb'i tezevvüc edip Hind ile cem' etmek câiz olur mu?

Olmaz.

82. Zeyd'in zevcesi Hind fevt olduktan sonra birkaç gün murûrunda Zeyd Hind'in kız karındaşı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

[6-b]

83. Dört zevcesi Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

Bâb-ü'l-Velî ve'l-Küfûv

84. Hind-i sağîrenin velî-i akrabı emmisi Zeyd Hind'i Amr'a mehr-i mislinden noksan-ı fâhiş ile tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olmaz.

85. Bu sûrette Hind sağîrinde fevt olsa akd-i mezbûra binâen Amr Hind'e vâris olur mu?

Olmaz.

86. Hind-i sağîrenin velî-i akrabı liebeveyn er karındaşı Amr mesafesi müddet-i seferden akal olan âhar diyarda iken sağîrenin hâli Bekir sağîreyi Amr'ın izinsiz Beşir'e tezvîc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu?

Olmaz.

87. Bu sûrette Amr akd-i mucîz olmadan Hind fevt olsa Zeyd Hind'e vâris olur mu?

Olmaz.

88. Hind-i sağîrenin velî-i akrabı liebeveyn emmisi Zeyd mesâfe-i seferden baîd âhar diyarda olmakla Hind'in Zeyd'den sonra velî-i akrabı olan anası Zeynep küfûv hâtibi Amr'a mehr-i misli ile tezvîc eylese Zeyd geldikte iznim bulunmadı deyu akd-i mezbûru fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

89. Hind-i sağırenin velî-i akrabı liebeveyn emmisi Amr hâzır iken Hind'in lieb emmisi Bekir Hind'i Beşir'e tezvîc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu?

Olmaz.

90. Hind-i sağırenin bâbası Amr cünûn-u mutbik ile mecnûn olmakla Hind'in akrab-ı evliyâsı liebeveyn ammi Bekir Hind'i şuhûd-u mahzarlarında küfüvvü Beşir'e tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olur.

91. Hind-i sağırenin velî-i akrabı liebeveyn emmisi Zeyd sağır olup Hind'in anasının anası Zeyneb'den gayrı kimesnesi olmamakla Zeyneb Hind'i küfüvv-ü hâtıbı Amr'a mehr-i misli ile tezvîc eylese Zeyd bâliğ oldukta iznim bulunmadı deyu akd-i mezbûri fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

92. Zeyd vasîsi olduğu Hind-i sağıreyi Hind'in velî-i akrabı liebeveyn emmisi Amr'ın izninsiz Bekir'e tezvîc eylese Amr vâkıf oldukta mucîz olmayıp red edecek akd-i mezbûr bâtıl olur mu?

Olur.

93. Zeyd vasîsi olduğu Hind-i sağıreyi velîsi izinsiz Amr'a tezvîc eylese akd-i mezbûre nâfiz olur mu?

Olmaz.

[7-a]

94. Zeyd sağıre kızı Hind'i şuhûd-u mahzarlarında Amr'a tezvîc eylese Zeyd nâdim olup akd-i mezbûri fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

95. Hind nefsinı şuhûd-u mahzarlarında Zeyd'e tezvîc ettikten sonra Hind nâdime olup akd-i mezbûri fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

96. Zeyd sağîre kızı Hind'i Amr'a tezvîc eylese Hind bâliğa oldukta akd-i mezbûri hıyâr-ı bulûğla fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

97. Zeyd oğlu Amr-ı müteveffânın sağîre kızı Hind'i Bekir'e tezvîc eylese Hind bâliğa oldukta akd-i mezbûri hıyâr-ı bulûğla fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

98. Hind-i sağîre velî-i akrabı anası Zeynep Zeyd'e tezvîc ettikten sonra Hind bâliğa olduğu anda nefsinı ihtiyâr ve eşhâd edip hıyâr-ı bulûğla akd-i mezbûri Zeyd'in huzurunda hâkime fesh ettirmeğe kâdire olur mu?

Olur.

99. Hind-i sağîre ebb ve ceddi olmayan velî-i akrabı Amr mehr-i misli ile küfüvvü Bekir'e tezvîc ettikten sonra Hind bâliğa oldukta Bekir gâib iken akd-i mezbûri hıyâr-ı bulûğla hâkime fesh ettirse akd-i mezbûr münfesih olup Hind nefsinı âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olmaz.

100. Hind-i sağîre velî-i akrabı liebeveyn emmisi Amr mehr-i misli ile küfüvvü Bekir'e tezvîc ettikten sonra Hind bâliğa olsa Amr gâib iken Hind akd-i mezbûri hıyâr-ı bulûğla hâkime fesh ettirmeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

101. Hind-i sağîre velî-i akrabı liebeveyn amminin oğlu Zeyd Amr'a tezvîc ettikten sonra Hind bâliğa olduğu anda nefsinı ihtiyâr ve işhâd edip lakin Amr gâib olmakla bir sene tehîr edip akdi hâkime fesh ettiremese hâlen Amr hâzır olup Hind'in temkîn ve rızâ bulunmamakla akdi hıyâr-ı bulûğla Amr'ın huzurunda hâkime fesh ettirmek istedikte Amr mücerred bir sene tehîr bulunmamağla hıyârın bâtıl oldu deyu Hind'i men'a kâdir olur mu?

Olmaz.

102. Hind-i saġîre ecânibden Zeyd velîsi izninsiz Amr’a tezvîc edip ba’dehû velîsi mucîz olmadan Hind bâliġa olsa Hind mucîze olmayıp akd-i mezbûri fesha kâdire olur mu? Olur.

[7-b]

103. Hind-i saġîre ecânibden Zeyd velîsi izninsiz Amr’a tezvîc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu? Olmaz.

104. Kadıdan gayrı velîsi olmayan Hind-i saġîre Zeyd-i kadı küfüvvü olmayan Amr’a tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu? Olmaz.

105. Hind-i saġîreyi velî-i akrabı anası Zeynep şu kadar akçe mehr-i tesmiyesiyle küfüvvü olmayan Zeyd’e tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu? Olmaz.

106. Kadıdan gayrı velîsi olmayan Hind-i saġîreyi Zeyd-i kadı mehr-i misliyle küfüvvü Amr’a tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu? Olur.

107. Hind-i saġîrenin velî-i akrabi liebeveyn er karındaşı Zeyd hâzır iken Amr kadı Zeyd’in izninsiz Hind’i Bekir’e tezvîc eylese akd-i mezbûr nâfiz olur mu? Olmaz.

108. Zeyd saġîre kızı Hind’i kadı izninsiz Amr’a tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu? Olur.

109. Hind-i bâliġa şuhûd-u mahzarlarında nefsinin Zeyd’e tezvîc ettikte kadı izni bulunmasa akd-i mezbûr sahîh olur mu? Olur.

110. Zeyd kızı Hind-i sağîreyi şu kadar akçe mehriyle Amr'a tezvîc ettikten sonra Amr kable'l duhûl fevt olsa Hind Amr'a vâris olur mu?

Olur.

111. Hind-i sağîreyi velî-i akrabi anası Zeynep mehr-i misil ile küfüvvü Amr'a tezvîc ettikten sonra Hind kable'l bulûğ fevt olsa Amr Hind'e vâris olur mu?

Olur.

112. Zeyd-i sağîrin velî-i akrabi liebeveyn ammi Amr Hind'i Zeyd'e mehr-i misliyle tezvîc ettikten sonra Zeyd bâliğ olmadan kable'l duhûl fevt olsa Hind Zeyd'e vârise olur mu?

Olur.

113. Zeyd sağîre kızı Hind'i Amr'ın sağîr oğlu Bekir'e tezvîc için akd-i meclis ettikte Zeyd şuhûd-u mahzarlarında Hind'i Bekir'e verdim deyip Amr dahî Bekir için aldım dese nikâh mün'akid olur mu?

Olur.

114. Zeyd hamrdan sekrân iken sağîr oğlu Amr'a Hind'i mehr-i mislinden ziyâde-i fâhişe ile tezvîc eylese akd-i mezbûr sahîh olur mu?

Olmaz.

[8-a]

115. Bâbası azadlı olan Zeyd ebeveyni hürrü'l asl olan Hind'e küfüvvü olur mu?

Olmaz.

116. Ancak bâbası Müslim olan ebb ve ceddî Müslim olan Hind'e küfüvvü olur mu?

Olmaz.

117. Hind-i bâliğa bâbası Zeyd'in izinsiz nefsinî küfüvvü olmayan Amr'a tezvîc edip lakin Hind'in Amr'dan veledi olmasa Zeyd râzı olmayıp Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

Olur.

118. Hind-i bâliğa nefsinı küfüvvü olup inde'l nikâh sâlih olan Zeyd'e şuhûd-u mahzarlarında tezvîc ettikten sonra bir müddet mürûrunda Zeyd fâsık ve fâcır olsa Hind'in bâbası Amr mücerred Zeyd hâlen fâsık olmakla Hind'in küfüvvü değildir deyu itiraz edip akd-i mezbûri fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

119. Zeyd kızı Hind-i bâliğayı Hind'in izniyle kulu Amr'a tezvîc eylese Hind'in anası Zeyneb iznim bulunmadı deyu akd-i mezbûri fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

120. Hind-i bâliğa nefsinı mehr-i misliyle küfüvvü Amr'a tezvîc eylese Hind'in bâbası Bekir iznim bulunmadı deyu akd-i mezbûri fesha kâdir olur mu?

Olmaz.

121. Zeyd kızı Hind-i bîkr-i bâliğayı Hind'in izinsiz Amr'a şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezvîc edip ba'dehû Hind'e i'lâm ettikte Hind sukût eylese Amr Hind'e duhûl murâd ettikte Hind nâdime olup akd-i mezbûri fesha kâdire olur mu?

Olmaz.

122. Hind-i bîkr-i bâliğayı velî-i akrabâ liebeveyn er karındaşı Zeyd Hind'in izninsiz Amr'a şu kadar akçe mehr-i tesmiyesiyle tezvîc edip ba'dehû Hind'e i'lam ettikte Hind sukût edip iki ay murûr ettikten sonra Hind râziye olmam deyup nefsinı Bekir'e tezvîc eylese akd-i sâni sahîh olur mu?

Olmaz.

123. Zeyd cünûn-u mutbık ile mecnûn olan kızı Hind-i bîkr-i bâliğayı küfüvvü Amr'a tezvîce kâdir olur mu?

Olur.

124. Zeyd Amr'ın kız karındaşı Hind'i tezevvüc murâd ettikte Amr Zeyd'e bana nefsim için şu kadar akçe vermeyince nikâh ettirmem demekle Zeyd Amr'a ol kadar akçe verip Hind'i tezevvüc [8-b] eylese Zeyd meblağ-ı mezbûru Amr'dan istirdâde kâdir olur mu?

Olur.

125. Zeyd Amr'ın kızı Hind'i tezevvüc murâd ettikte Amr Zeyd'e bana nefsim için şu kadar akçe vermeyince nikâh ettirmem demekle Zeyd dahî Amr'a ol kadar akçe verip Hind'i tezevvüc eylese Zeyd meblağ-ı mezbûri Amr'dan istirdâde kâdir olur mu?

Olur.

126. Hind Zeyd'e namzed olup lakin nikâh olmasa Hind nefsinin Zeyd'e tezvîc etmeyip âhara tezvîc etmeğe kâdire olur mu?

Olur.

127. Zeyd sağîre kızı Hind'i Amr'a namzed edip lakin nikâh olunmasa Zeyd Hind'i Amr'a tezvîc etmeyip âhara tezvîce kâdir olur mu?

Olur.

Fi'l-İhtilâf fi'l-Cehâz

128. Evsât-ı nâstan olan Zeyd kızı Hind'i ere verdikte Hind'e bir miktar cehâz esvâbını verip ba'dehû Zeyd esvâb-ı mezbûrenin bazısı için şu kadar esvâbı âriyet tarîkiyle vermiştim deyip ve Hind hîbe etmiştin deyu dâvâ edip lakin müddeâsını isbât edemese Hind yemîni ile tasdîk olur mu?

Olur.

129. Eşraftan olan Zeyd kızı Hind'e cehâz-ı esvâbı nâmına bazı eşya verdikten sonra Zeyd eşyâ-i merkûmeyi âriyet tarîkiyle vermiştim deyip Hind hîbe etmiştin deyip Zeyd müddeâsını isbât eylese eşyâ-i merkûmeyi Hind'den almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

130. Evsât-ı nâsdan olan Hind kızı Zeyneb'i ere verdikte Zeyneb'e bir miktar cehâz esvâbı verip ba'dehû Hind esvâb-ı merkûmenin bazı için şu kadar esvâbı âriyet tarîkiyle vermiştim deyip Zeyneb hîbe etmiştin deyu dava edip lakin müddeâsını isbât edemese Hind yemini ile tasdîk olunur mu?

Olunur.

131. Eşraftan olan Hind kızı Zeyneb'e cehâz nâmına şu kadar eşya verdikten sonra Hind eşyâ-i mezbûreyi, âriyet tarîkiyle vermiştim deyip ve Zeyneb hîbe etmiştin deyip Hind

müddeâsını isbât eylese Hind yemini ile eşyâ-i mezbûreyi Zeyneb'den almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

[9-a]

132. Evsât-ı nâsdan olan Hind kızı Zeyneb'i ere verdikte Zeyneb'e bir miktar cehâz esvâbı verip ba'dehû Zeynep fevt olup Hind'i ve sâir veresesini terk ettikte Hind esvâb-ı mezbûrenin bazı için şu esvâbı âriyet tarîkiyle vermiştim deyip ve sâir verese hîbe etmiştin deyip dâvâ edip lakin müddeâlarını isbât edemese Hind yemîni ile tasdîk olunur mu?

Olunur.

Bâb-ü'l-Mehir

133. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikte kable'l duhûl Zeyd fevt olup Hind'i ve sâir veresesini terk eylese Hind tereke-i Zeyd'den tamamen mehirini ahz murâd ettikte sâir verese mücerred Zeyd kable'l duhûl fevt olmakla tamamen mehir lazım olmaz deyip Hind'i men'a kâdir olurlar mı?

Olmazlar.

134. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra Zeyd Hind'i kable'l duhûl ve'l halvet tatlık eylese Hind mehr-i mezbûrin nısfını Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

135. Zeyd Hind'i on dirhemden ekal olan şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Zeyd Hind'i tatlık eylese Hind Zeyd'den tamamen on dirhem almağa kâdir olur mu?

Olur.

136. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc edip meblağ-ı mezbûri Hind'e verdikten sonra Zeyd Hind'e duhûl ve vatı' edip ba'dehû Hind'i tatlık etlese Zeyd meblağ-ı mezbûri Hind'den istirdâde kâdir olur mu? Olmaz.

137. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc edip meblağ-ı mezbûri Hind'e verdikten sonra Zeyd fevt olup Hind'i ve sâir vereselerini terk eylese sâir verese Hind'e Zeyd mücerred kable'l duhûl fevt olmakla meblağ-ı mezbûri mîrâsa idhâl ederiz demeğe kâdir olurlar mı?

Olmazlar.

138. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Zeyd Hind'i bâyinen tatlık edip ba'dehû Hind mehrini Zeyd'den almadan Hind fevt olsa veresesi mehr-i müsemâyı Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

139. Zeyd maraz-ı mevtinde Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra Zeyd fevt olsa mehr-i mezbûr Hind'in mehr-i misliyle müsâvî olacak Hind mehr-i mezbûri Zeyd'in terekesinden almağa kâdire olur mu?

Olur.

140. Zeyd maraz-ı mevtinde zevcem Hind'in mehri şu kadardır deyip ba'dehû Zeyd fevt olsa meblağ-ı [9-b] mezbûr Hind'in mehr-i misline müsâvî olacak Hind meblağ-ı mezbûri Zeyd'in terekesinden almağa kâdire olur mu?

Olur.

141. Zeyd-i müteveffânın zevcesi Hind sâir vereseden Zeyd zimmetinde olan mehrim şu kadardır deyu dava ve sâir verese şu kadar nâkısdır deyip Hind'in mehr-i misli sâir veresenin verdikleri miktara müsâit olsa Hind müddeâsına ikâmet beyyine edecek ba'de'l hilf²⁴⁸ ol kadar akçeyi tamamen terekeden almağa kâdir olur mu?

Olur.

142. Zeyd-i müteveffânın zevcesi Hind sâir vereseden Zeyd zimmetinde olan mehir şu kadardır deyu dava ve sâir verese şu kadar nâkısdır deyu dâva edip tarafeynin beyyineleri olmasa Hind'in mehr-i misli Hind'in dediği miktara müsâid olmayacak Hind yemini ile tasdîk olunur mu?

Olunmaz.

²⁴⁸ Ba'de'l hilf: Yemin sonrası.

143. Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve sâir veresesini terk ettikte Hind Zeyd zimmetinde mehrim şu kadardır deyu dava ve sâir verese şu kadar nâkısıdır deyu dava edip tarafeynin beyyineleri olmasa Hind'in mehr-i misli Hind'in dediği miktara müsâit olacak Hind yemini ile tasdîk olunur mu?

Olunur.

144. Zeyd-i müteveffânın zevcesi Hind Zeyd'in zimmetinde mehrim şu kadar deyu dava ve sâir verese şu kadar nâkısıdır deyu dava edip tarafeynin beyyineleri olmasa Hind'in mehr-i misli veresenin dedikleri miktara müsâit olacak kavl hangisinindir?

Veresenindir.

145. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i tatlik ettikte Hind Zeyd'den mehrim şu kadardır deyu dava edip Zeyd şu kadar nâkısıdır deyu dava edip tarafeynin beyyineleri olmasa Hind'in mehr-i misli Hind dediği miktara müsâit olacak Hind yemini ile tasdîk olunur mu?

Olunur.

146. Hind'in mehr-i misli bilinmek lazım oldukta ne ile ma'lum olur?

Bâbası cânibinde olan nisâyâ kıyas olunur.

147. Hind'in mehr-i misli bilinmek lazım olup lakin bâbası cânibinden nisvândan kimesnesi olmasa Hind'in mehr-i misli kime kıyas ile ma'lum olunur?

Ecânibden Hind'e mümâsile olan nisâyâ kıyas olunur.

148. Zeyd muhâreminden Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle helal olmak zannı ile tezevvüc ve vati' edip ba'dehû tefrîk olunsa Hind Zeyd'den mehr-i müsemmâyı almağa kâdire olur mu?

Mehr-i misli ile müsemmâdan ekallini alır.

[10-a]

149. Zeyd müzînesi Hind'in kızı Zeyneb'i helal olmak zannı ile şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve vati' ettikten sonra Zeynep Zeyd'den tefrîk olunsa Zeynep mehr-i müsemmâyı Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Mehr-i misil alır müsemmâyâ tecâvüz eylemez.

150. Hind'in zevci Zeyd âhar diyârda iken Amr Hind Zeyd'in menkûhesi ettiğini bilmemekle Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve vati' ettikten sonra Zeyd gelip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirse Hind mehr-i müsemâmâyı Amr'dan almağa kâdire olur mu?

Mehr-i misil ile müsemâmâdan ekallini alır.

151. Dört zevcesi olan Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve vati' ettikten sonra Hind Zeyd'den tefrîk olursa Hind mehr-i müsemâmâ ile mehr-i mislinden ekallini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

152. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir ile kendine tezvîce Amr'ı tevkîl etmekle Amr dahî Zeyd'in izninsiz meblağ-ı mezbûrdan şu kadar akçe ziyâde mehir ile Hind'i Zeyd'e tezvîc edip ba'dehû Zeyd vâkıf olmadan Hind'e dâhil olsa Zeyd vâkıf oldukta kabul etmeyip red edecek Hind Zeyd'den ne miktar mehir alır?

Mehr-i misil alır müsemâmâyı tecâvüz eylemez.

153. Zeyd Hind'i beş bin akçe mehir ile kendine tezvîce Amr'ı tevkîl edip ba'dehû Amr Hind'i Zeyd'e yirmi bin akçe mehir ile tezvîc edip ba'dehû Zeyd bilmeden Hind'e dâhil olup ba'dehû bildikte akd-i mezbûri red eylese Hind'in mehr-i misli beş bin akçe olmakla Zeyd Hind'e beş bin akçeyi verirken Hind mücerred vekîlin yirmi bin akçe mehir ile tezvîc etti deyip beş bin akçeden ziyâdesini almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

154. Hind nefsinin şu kadar akçe mehir ile Zeyd'e tezvîce Amr'ı tevkîl ettikten sonra Amr Hind'i ol kadar akçeden ekal mehir tesmiyesiyle Zeyd'e tezvîc edip ba'dehû Hind akdi mucîz olmadan Zeyd kable'l duhûl fevt olsa Hind Zeyd'in terekesinden mehir nâmına nesne almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

155. Zeyd muhâreminden Hind'i helal olmak zannı ile tezevvüc ettikten sonra kabe'l duhûl Hind Zeyd'den tefrik olursa Hind Zeyd'den mehir nâmına nesne almağa kâdir olur mu? Olmaz.

[10-b]

156. Zeyd Hind'i şu mekûle²⁴⁹ bir altın bilezik mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc edip ba'dehû vermeden Hind'e duhûl eylese Hind zikir olunan bileziğin vasatı yahut vasatının kıymetini Zeyd'e tazmîne kâdire olur mu?

Olur.

157. Zeyd Hind'i bir câriye mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra vermeden Zeyd fevt olsa Hind Zeyd'in terekesinden bir vasat câriye yahut bir vasat câriyenin kıymetini almağa kâdire olur mu?

Olur.

158. Zeyd Hind'i şu mekûle şu kadar esvâb mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra esvâb-ı mezbûreyi vermeden Zeyd fevt olsa Hind esvâb-ı mezbûrenin vasatlarını yahut vasatlarının kıymetlerini Zeyd'in terekesinden almağa kâdire olur mu?

Olur.

159. Zeyd Hind'i şu mekûle şu kadar esvâb mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra vermeden Hind fevt olsa Hind'in sâir vereseşi esvâb-ı merkûmenin vasatlarından yahut vasatlarının kıymetlerinden hisselerini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

Olurlar.

160. Zeyd Hind'i bir câriye mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra vermeden Hind'i vati' murâd eylese Hind Zeyd'e ol câriyeyi yahut kıymetini almayınca nefsimi sana temkîne etmem demeğe kâdire olur mu?

Olur.

161. Zeyd Hind'i şu kadar esvâb-ı muayyene mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl edip esvâb-ı merkûmeyi Hind'e verdikten sonra Amr esvâb-ı merkûmeyi müstehak çıkıp ba'de'l isbât ve'l hükm Hind'den alsa Hind esvâb-ı merkûmenin kıymetlerini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

²⁴⁹ Mekûle: Çeşit, cins.

162. Zeyd Amr'a kızım Hind'i şu kadar akçe mehr-i muaccel ile Hind'i sana şu kadar cehâz esvâbı ile vereyim demekle Amr dahî mehr-i muaccel mislinden ziyâde ol kadar akçe mehr-i muaccel ile tezevvüc ve meblağ-ı mezbûri Zeyd'e teslim edip ba'dehû Zeyd Hind'i Amr'a verdikte ol kadar cehâz esvâbı vermese Amr Zeyd vech-i muharrer üzere verdiği akçeden Hind'in mehr-i muaccel mislinden ziyâdesini Zeyd'den istirdâde kâdir olur mu?
Olmaz.

163. Zeyd Hind'i şu kadar mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Zeyd Hind'i bâyinen tatlık edip ba'dehû Zeyd mehr-i mezbûri vermeden Hind'i şu kadar akçe **[11-a]** mehir tesmiyesiyle tekrar tezevvüc ettikten sonra Zeyd fevt olsa Hind akd-i evvel ve sâinde olan mehrini Zeyd'in terekesinden almağa kâdire olur mu?
Olur.

164. Zeyd-i sağîrin velî-i akrabı anası Hind Zeyd'e Zeyneb'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra kable'l duhûl Zeyd bâliğ olup hıyâr-ı bulûğla akd-i mezbûri hâkime fesh ettirse Zeynep mehr-i müsem mânın nısfını Zeyd'den almağa kâdire olur mu?
Olmaz.

165. Hind-i sağîreyi velî-i akrabı anası Zeynep Hind'i mehr-i misli olan şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle küfüvvü Zeyd'e tezvîc edip Zeyd dahî Hind'i vati' ettikten sonra Hind bâliğa olduğu anda nefsinı ihtiyâr ve işhâd edip akd-i mezbûri Zeyd'in huzurunda hâkime fesh ettirse Hind mehr-i müsem mânı Zeyd'den almağa kâdir olur mu?
Olur.

166. Hind-i sağîrenin velî-i akrabı liebeveyn emmisi Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle Amr'a tezvîc ettikten sonra kable'l duhûl Hind bâliğa olup hıyâr-ı bulûğla akd-i mezbûri hâkime fesh ettirse Hind Zeyd'den mehir nâmına nesne almağa kâdire olur mu?
Olmaz.

167. Zeyd'in kulu Amr Hind'i Zeyd'in izniyle şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra Amr fevt olsa Hind Zeyd'e mücerred Amr kulun olmakla mehrini malından bana edâ eyle demeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

168. Zeyd Hind'e namzed oldukça Hind'e mehr-i muaccel nâmına şu kadar eşyâ gönderip ba'dehû Hind'i tezevvücden fâriğ olsa Zeyd eşyâ-i merkûmeyi Hind'den istirdâde kâdir olur mu?

Olur.

169. Zeyd namzedi Hind'e me'kulât mekûlesinden²⁵⁰ bir miktar eşyâ ihdâ edip Hind dahî istihlâk ettikten sonra Zeyd Hind'i tezevvücden fâriğ olsa Zeyd eşyâ-i merkûmeyi Hind'e tazmîne kâdir olur mu?

Olmaz.

170. Duyûnu terekesinden ezîd olduğu halde fevt olan Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd zimmetinde olan mehir ile kısmet-i guremâde²⁵¹ dâhile olur mu?

Olur.

171. Duyûnu terekesinden ezîd olduğu halde fevt olan Zeyd'in dâyinleri tereke-i Zeyd'i deynlerimize göre iktisâm edelim dediklerinde Hind râziye olmayıp ben mehrimi tamâmen istîfâ edip mâ'ideyi size iktisâm edek demeğe kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[11-b]

172. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra nikâh kâim iken Zeyd sıhhatinde Hind'in mehri üzerine şu kadar akçe ziyâde edip Hind dahî kabul ettikten sonra Zeyd fevt olsa Hind tereke-i Zeyd'den mehr-i müsemmâdan ziyâdeyi almağa kâdire olur mu?

Olur.

²⁵⁰ Me'kulât mekûlesi: Yiyecek türü.

²⁵¹ Guremâ: Alacaklılar.

173. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra nikâh kâim iken Zeyd Hind'in mehri üzerine şu kadar akçe ziyâde edip Hind dahî kabul ettikten sonra Zeyd Hind'i ba'de'l duhûl bâyin en tatlık eylese Hind mehr-i müsemâmâdan ziyâdeyi Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

Fasl-u li'z-Zevc ve'z-Zevceti en-Yef'ale

174. Zeyd'in menkûhesi dokuz yaşında olup cimâa mutîka olsa Zeyd Hind'i hâdinesi anası Zeyneb'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

175. Hind-i sağîreyi velî-i akrabı anası ve Hâdinesi Zeynep Amr'a tezvîc eylese Hind maslahat-ı ricâle sâliha olmadan Amr Hind'i Zeyneb'den almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

176. Zeyd bir kasaba ahâlisinden Hind'i şu kadar akçe mehr-i muaccel ile tezevvüc ettikten sonra mehr-i muaccelini vermeden Hind'i kasaba kurbunda olan karyesine götürmek murâd ettikte Hind mehr-i muaccelini almayınca gitmem demeğe kâdire olur mu?

Olur.

177. Zeyd Hind'i bir belde mahallâtından bir mahallede şu kadar akçe mehr-i muaccel tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra mehr-i muaccelini vermeden Hind'i ol beldeden mahalle-i uhrâya götürmek murâd ettikte Hind mehr-i muaccelimi almayınca gitmem demeğe kâdire olur mu?

Olur.

178. Zeyd Hind'i bir belde mahallâtından bir mahallede tezevvüc ettikten sonra mehr-i muaccelini ifâ etmekle Hind'i ol beldeden âhar beldede olan kendi menziline götürmek istedikte Hind imtinâ'a kâdir olur mu?

Olmaz.

179. Zeyd bir belde ahâlisinden Hind'i tezevvüc edip mehr-i muaccelini îfâ ettikten sonra Hind'i mesâfe-i seferden ekal olan kendi beldesine götürmek murâd eylese Hind imtinâ'e kâdire olur mu?

Olmaz.

180. Zeyd bir belde ahâlisinden Hind'i tezevvüc ettikten sonra mehr-i muaccelini îfâ etmekle Hind'i mesâfe-i seferden ekal olan kendi karyesine götürmek istedikte Hind imtinâ'e **[12-a]** kâdire olur mu?

Olmaz.

181. Zeyd bir belde ahâlisinden Hind'i ol beldede tezevvüc ettikten sonra Zeyd Hind'i rızâsınsız müddet-i sefer-i bâîd olan belde-i uhrâya götürmeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

182. Zeyd bir belde ahâlisinden Hind'i ol beldede tezevvüc ettikten sonra Hind'i cebren müddet-i sefer-i bâîd olan kendi beldesine götürdükte Hind ol beldede durmayıp kendi beldesine gitmeğe kâdire olur mu?

Olur.

183. Zeyd bir beldede mutavattine²⁵² olan Hind'i ol beldede tezevvüc ettikten sonra Hind bir maslahat için Zeyd ile âhar diyâra gidip ba'dehû Zeyd mehr-i muaccelini îfâ etmiş olmakla Hind'i belde-i ûlâyâ götürmek istedikte Hind imtinâe kâdire olur mu?

Olmaz.

184. Zeyd Ankara'dan mutavattine olan Hind'i Ankara'dan tezevvüc ettikten sonra Zeyd Hind ile bir maslahat için İstanbul'a gelip ba'dehû mehr-i muaccelini îfâ etmiş olmakla Zeyd Hind'i Ankara'ya götürmek istedikte Hind imtinâe kâdire olur mu?

Olmaz.

185. Bir belde ahâlisinden Zeyd belde-i mezbûre ahâlisinden Hind'i tezevvüc edip mehr-i muaccelini îfâ ettikten sonra Hind Zeyd'in izinsiz âhar diyâra gitse Zeyd Hind'i beldesine götürmeğe kâdir olur mu? Olur.

²⁵² Mutavattın: Yerleşmiş, vatan eylemiş, yurt tutmuş.

186. Zeyd'in kaynanasını Hind her gün Zeyd'in menziline gelir olsa Zeyd râzı olmayıp Hind'i her cumadan gayrı eyyâmda menziline duhûlden men'a kâdir olur mu?
Olur.

187. Zeyd'in zevcesi Hind'in anası Zeynep her cumada bir kere gelip Hind'i görmek istedikte Zeyd Zeyneb'i men'a kâdir olur mu?
Olmaz.

188. Zeyd'in zevcesi Hind her cumada bir kere anası Zeyneb'in menziline varıp Zeyneb'i görmek murâd ettikte Zeyd Hind'i bi gayr-ı vech men'a kâdir olur mu?
Olmaz.

189. Zeyd zevcesi Hind'i anası Zeynep ile bir beytte iskân eylese Hind Zeyd'e ben Zeynep ile sâkin olmam beni galkî²⁵³ başka beytte iskân eyle demeğe kâdir olur mu?
Olur.

190. Zeyd zevcesi Hind'i zevce-i uhrâsı Zeyneb ile bir odada iskân eylese Hind **[12-b]** râziye olmayıp Zeyd'e beni galki başka âhar odada iskân eyle demeğe kâdire olur mu?
Olur.

191. Zeyd zevcesi Hind'i kız karındaşı Zeynep ile bir beytte iskân eder olsa Hind râziye olmayıp Zeyd'e beni galki başka bir âhar beytte iskân eyle demeğe kâdire olur mu?
Olur.

192. Zeyd'in menzilinin buyût-u müteaddidesi²⁵⁴ olmakla zevceleri Hind ve Zeyneb'i galki ve murâfiki²⁵⁵ başka birer beytte iskân murâd ettikte Hind râziye olmayıp beni müstakilen başka bir menzilde iskân eyle deyu Zeyd'e cebre kâdire olur mu?
Olmaz.

193. Zeyd bâbası Amr ve anası Hind ile bir menzilde sâkin iken Zeyd Zeyneb'i tezevvüc edip menzil-i buyût-u adîdesi müştemil²⁵⁶ olmakla Zeyd Zeyneb'i ol menzilde galk ve

²⁵³ Galk: Kapıyı kapamak, kapıyı kilitlemek.

²⁵⁴ Müteaddide: Çok anlamında kullanılmıştır.

²⁵⁵ Murâfik: Kullanım.

²⁵⁶ Buyût-u adîdesi müştemil: Çok odalı ev.

mürâfiki başka bir beytte iskân eylese Zeynep Zeyd'e ben anan bâban menzilde sâkine olmam benim için başka bir menzil ----- eyle demeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

194. Yapağı bey' etmek âdeti olmayan Zeyd işterâ eylediği yapağıyı menziline götürdükte zevcesi Hind'e nesne demeden Hind yapağıyı gazl²⁵⁷ edip kilim dokusa ol kilim Zeyd ve Hind'den hangisinin olur beyân buyrula?

Zeyd'in olur.

195. Bâyi'-i kettân olmayan Zeyd işterâ ettiği ketâni²⁵⁸ menziline götürdükte zevcesi Hind'e nesne demeden Hind ketâni gazl ve nesh (nesc)²⁵⁹ edip bez eylese ol bez Zeyd ve Hind'den hangisinin olur?

Zeyd'in olur.

196. Yapağı bey' eden Zeyd bey' için işterâ ettiği yapağıyı menziline götürdükte zevcesi Hind Zeyd'in izninsiz yapağıyı gazl edip kilim dokusa Hind yapağıyı Zeyd'e dâmine olurken Zeyd râzı olmayıp kilimi alırmı demeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

Bâb-u'r-Radâ'

197. Hind Zeyd'i müddet-i radâ'da irdâ' eylese Zeyd'in neseben karındaşı Amr Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

198. Hind Zeyneb'in kızı Hatice'yi müddet-i radâ'da irdâ' edip Zeynep dahî Amr'ı irdâ' eylese Amr'ın neseben karındaşı Bekir Hatice'nin neseben kız karındaşı **[13-a]** Ayşe'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

²⁵⁷ Gazl: Bükülmüş iplik.

²⁵⁸ Ketâni: Keten.

²⁵⁹ Nesc: Dokuma.

199. Hind Zeyneb'i kızı Hatice ile müddet-i radâ'da irdâ' eylese Zeyneb'in lieb er karındaşının oğlu Zeyd Hatice'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

200. Hind Zeyd'i kızı Zeyneb ile müddet-i radâ'da irdâ' eylese Zeyd Hind'in âhar kızı Hatice'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

201. Zeyd radâ'an kız karındaşı Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

202. Hind Zeyneb'in oğlu Zeyd ile Hatice'nin kızı Rabia'yı tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

203. Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'den olan süt ile Amr'ın kızı Zeyneb'i müddet-i radâ'da irdâ' eylese Zeyd'in zevce-i uhrâdan olan oğlu Bekir Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

204. Hind iki yaşını tekmîl etmeyen Zeyneb-i sağîreyi irdâ' eylese hükm-ü radâ' sâbit olur mu?

Olur.

205. Dokuz yaşında olan Hind'in memesini emse Zeyd Hind'in kızı Zeyneb'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

206. Hind üç yaşında olan Zeyneb'i irdâ' eylese hükm-ü radâ' sâbit olmuş olur mu?

Olmaz.

207. Hind Zeyd'in kızı Zeyneb'i müddet-i radâ'da irdâ' eylese Zeyd Hind'in kızı Hatice'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

208. Zeyd Hind'i tezevvüc murâd ettikte Zeyneb Zeyd ve Hind radâan kız karındaşlardır deyu haber verip lâkin Zeyneb adl ve sikâ olmayıp Zeyd ve Hind Zeyneb'i tekzîb eyleseler Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

209. Zeyd'in anası Hind Zeyneb'in kızı Hatice ile Zeyd'i müddet-i radâ'da irdâ' eyledim deyu haber verse Hind adl ve sikâ olacak Zeyd Hatice'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

210. Zeyd'in anası Hind Zeyneb'in kızı Hatice ile Zeyd'i müddet-i radâ'da irdâ' eyledim deyu haber verse Hind adl ve sikâ olacak Zeyd Hatice'yi tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

[13-b]

211. Zeyd Hind için radâan kız karındaşımdır deyu ikrâr ettikten sonra Zeyd nefsinin tekzîb eyledip Hind dahî Zeyd'i tasdik eylese Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

212. Zeyd'in zevcesi Hind'in anası Zeynep Zeyd'in oğlu Amr'ı müddet-i radâ'da irdâ' eylese Hind Zeyd'e haram olur mu?

Olmaz.

213. Zeyd radâan bâbasının mevtûesi olan Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

Kitâbü't-Talâk

214. Zeyd hasta olup aklı bi'l külliye zâil iken zevcesi Hind'i tatlik eylese talâk vâki' olur mu?

Olmaz.

215. Cünûn-u mutbik ile mecnûn olan Zeyd zevcesi Hind'i üç talâk tatlik eylese talâk vâki' olur mu? Olmaz.

216. Zeyd-i mecnûn cünûnu halinde zevcesi Hind'e benden üç talâk boş ol dese Hind üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

217. Zeyd-i sağîr zevcesi Hind'e benden üç talâk boş ol dese Hind Zeyd'den üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

218. İkrâh ile vâki' olan talâk vâki' olur mu?

Olur.

219. Zeyd zevcesi Hind'i mûkerhen tatlik eylese talâk vâki' olur mu?

Olur.

220. Zeyd rızasıyla şirb-i hamr edip hamrdan sekrân iken zevcesi Hind'i tatlik eylese talâk vâki' olur mu?

Olur.

221. Zeyd'in kulu Amr Zeyd'in izniyle Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyd Amr'ın izinsiz Hind'i tatlik eylese Amr mucîz olmayacak Hind boş olur mu?

Olmaz.

222. Zeyd'den kelime-i küfür sâdır olup zevcesi Hind mübâne olduktan sonra Zeyd tecdîd-i îman edip ba'dehû tecdîd-i nikâh murâd ettikte Hind imtinâ eylese Zeyd Hind'e nefsinı bana tezvîc eyle deyu cebre kâdir olur mu?

Olmaz.

[14-a]

223. Zeyd'in zevcesi Hind'den kelime-i küfür sâdire olmakla Zeyd'den bâyin talâk boş olduktan sonra Hind tecdîd-i îman edip ba'dehû Zeyd tecdîd-i nikâh murâd ettikte Hind imtinâ eylese Hind tecdîd-i nikâha cebr olunur mu?

Olunur.

224. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehir tesmiyesiyle tezevvüc ve duhûl ettikten sonra Zeyd'den kelime-i küfür sâdır olup Hind Zeyd'den mübâne olsa Hind mezbûri Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

225. Zeyd'in zevcesi Hind'den kelime-i küfür sâdire olup ba'dehû tecdîd-i îman eylese Zeyd Hind'i tezevvüce tâlip olacak Hind mehirsiz ile nefsinin Zeyd'e tezevvüce cebr olunur mu?

Olunur.

226. Zeyd zevcesi Hind'e bin talâk boş dese Hind kaç talâk boş olur?

Üç talâk boş olur.

227. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i üç defa talâk-ı ric'iyle tatlîk eylese Zeyd Hind'i bilâ hülle tezevvüce kâdir olur mu?

Olmaz.

228. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i bâyinen tatlîk edip ba'dehû Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyd Hind'i iki talâk ile tatlîk eylese Zeyd Hind'i bilâ hulle tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

229. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'e boş ol deyip ba'dehû iddeti munkaziye olmadan Hind'e iki defâ dahî benden boş ol dese Zeyd Hind'i bilâ hulle tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

230. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i bâyinen tatlîk ettikten sonra Zeyd Hind'e iddeti içinde üç talâk boş ol dese Hind üç talâk boş olur mu?

Olur.

231. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i iki talâk ile tatlîk edip iddeti munkaziye olduktan sonra Zeyd Hind'i tezevvüc etmeden Hind'e üç talâk boş ol dese Zeyd Hind'i bilâ hulle tezevvüc etmek câiz olur mu? Olur.

232. Zeyd Hind'i tezevvüc edip ba'dehû kable'd duhûl ve'l halvet Hind'i bâyin tatlık [14-b] ettikten sonra Hind'e üç talâk boş ol dese Zeyd Hind'i rızasıyla bilâ hulle tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

233. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'i üç talâk ile tatlık edip ba'de'l inkidâi'l iddet Hind nefsinin Amr'a tezvîc edip ba'dehû Amr Hind'i tatlık ettikten sonra bir müddet-i murûrunda Hind nefsinin Zeyd'e tezvîc murâd edip Amr bana dâhil oldu dedikte Amr Hind'i tekzîb lakin Zeyd Hind'i tasdîk eylese kavî Hind'in olup Zeyd'e helâl olur mu?

Olur.

234. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'i üç talâk ile tatlık edip iddeti münkaziye olduktan sonra Hind nefsinin Amr'a tezvîc edip lakin Amr kable'l duhûl Hind'i tatlık eylese tahlîl-i şer'i hâsıl olup Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olmaz.

235. Zeyd zevcesi Hind'i üç talâk ile tatlık edip Hind'in iddeti munkaziye olduktan sonra Amr Hind'i nikâh-ı sahîh ile tezevvüc edip ba'dehû Amr Hind'i ba'de'd duhûl ve'l vat' tatlık eylese Hind'in iddeti munkaziye oldukta Zeyd Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

236. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'e seni tatlık ettim dese vâki olan talâk ric'îmidir yoksa bâyin mi?

Ric'îdir.

237. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'e boş ol dese vâki olan talâk ric'îmidir yoksa bâyin mi?

Ric'îdir.

238. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'i talâk-ı ric'î ile tatlık eylese Zeyd Hind'e iddeti içinde müracaat edip Hind ile ezvâc muamelesine kâdir olur mu?

Olur.

239. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'i talâk-ı ric'î ile tatlîk edip ba'dehû muracaat etmeden Hind'in iddeti munkaziye olsa halen Zeyd mücerred talâk-ı ric'î ile tatlîk ettim deyu nikâh etmeden Hind ile ezvâc muamelesine kâdir olur mu?

Olmaz.

Bâb-u Ta'liku't-Talâk

240. Bir karye ahâlisinden Zeyd ahâliye incindikte üç aya dek karyenizden çıkmazsam zevcem Hind bir talâk boş olsun dedikten sonra üç ay murûr edip Zeyd karyeden çıkmayıp Zeyd'in zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind talâk-ı ric'îyle boş olsa Zeyd Hind'e iddeti içinde müracaat edip nikâh etmeden **[15-a]** Hind ile ezvâc muamelesine kâdir olur mu?

Olur.

241. Zeyd anası Hind'e kızın Zeyneb'in menziline varırsan zevcem Hatice boş olsun dedikten sonra Hind Zeyneb'in menziline varsa Zeyd'in zevcesi Hatice boş olur mu?

Olur.

242. Bu sûrette vâki olan talâk ric'îmidir yoksa bâyin mi?

Ric'îdir.

243. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'i talâk-ı ric'î ile tatlîk edip ba'dehû Hind'in iddeti munkaziye olmadan Hind fevt olsa Zeyd Hind'e vâris olur mu?

Olur.

244. Zeyd maraz-ı mevtinde zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind'i talâk-ı ric'î ile tatlîk ettikten sonra Hind'in iddeti munkaziye olmadan Zeyd fevt olsa Hind Zeyd'e vârise olur mu?

Olur.

245. Zeyd sihhatinde zevcesi Hind'i bâyinen tatlîk ettikten sonra iddeti içinde Zeyd fevt olsa Hind Zeyd'e vârise olur mu?

Olmaz.

246. Zeyd zevcesi Hind'i bâyinen tatlîk ettikten sonra iddeti içinde Hind fevt olsa Zeyd Hind'e vâris olur mu? Olmaz.

247. Zeyd maraz-ı mevtinde zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i rızasız bâyinen tatlik ettikten sonra iddeti munkaziye olmadan Zeyd fevt olsa Hind Zeyd'e vârise olur mu?
Olur.

248. Zeyd zevcesi Hind ile çekiştikte Hind'e var yıkıl git deyip lakin talâk niyet eylemese Hind Zeyd'den mübâne olur mu?
Olmaz.

249. Zeyd zevcesi Hind ile çekiştikte Hind'e var yıkıl git deyip talâk niyet eylese Hind Zeyd'den mübâne olur mu?
Olur.

250. Zeyd zevcesi Hind'e senden ferâgat eyledim dese Zeyd talâk niyet etmeyecek Hind Zeyd'den mübâne olur mu?
Olur.

251. Zeyd zevcesi Hind'e seni istemem dese mücerred böyle demekle Hind Zeyd'den boş olur mu?
Olmaz.

252. Zeyd zevcesi Hind'e kız karındaşım ol deyip lakin nesne niyet eylemese Zeyd böyle demekle Hind Zeyd'den boş olur mu?
Olmaz.

253. Zeyd zevcesi Hind'e bundan sonra anam ol dese Zeyd haram olmak murâd edecek [15-b] Hind mübâne olur mu?
Olur.

254. Üç zevcesi olan Zeyd avradım boş olsun deyip zevcelerinden birini tayin etmese her biri boş olur mu?
Ancak biri boş olur. Tayin kendine müfevvazıdır.²⁶⁰

²⁶⁰ Müfeyyaz: Yetkinin kendi elinde olması.

255. Zeyd zevceleri Hind ve Zeyneb'e ikiniz üç talâk boş olun dese mezbûreler kaç talâk boş olur?

Üçer talâk boş olurlar. Tevzî' murâd edecekse ikişer talâk vâki olur. Hilâf-ı zâhir olmağını kazâ-i tasdîk olunmaz.

256. Zeyd âhar diyâra gittikte zevcesi Hind'e ma'nûn ve mersûb mektup tahrîr edip mektubunda benden üç talâk boş ol deyu kitâbet ve Hind'e irsâl edip Hind dahî Zeyd'den iddet çıkıp ba'de inkıâî'l iddet nefsinin Amr'a tezvîc eylese Zeyd geldikte Hind'i Amr'dan tefrîk ettirmeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

257. Zeyd âhar diyâra gittikten sonra Hind'e ma'nun ve mersûm mektup yazıp mektubunda benden boş ol deyu tahrîr ve mektubu Hind'e irsâl eylese Hind boş olur mu? Olur.

258. Bir belde ahâlisinden Hind'in zevci Zeyd âhar diyârda iken Amr ve Bekir gelip Zeyd seni bâyinen tatlîk etti deyu Hind'e ihbâr etmeleri ile Hind inanıp ba'de inkıâî'l iddet nefsinin âhara tezvîce kâdir olur mu?

Olur.

259. Bir belde ahâlisinden Hind'in zevci Zeyd âhar diyârda iken Amr ve Bekir gelip Zeyd seni bâyinen tatlîk etti deyu Hind'e ihbâr etmeleri ile Hind inanıp ba'de inkıâî'l iddet nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olur.

260. Hind'in zevci Zeyd âhar diyârda iken Amr gelip Zeyd el-ayân bi'llâh-i teâla mürted oldu deyu Hind'e ihbâr eylese Amr adl olup Hind inanacak ba'de inkıâî'l iddet nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olur.

261. Hind'in zevci Zeyd âhar diyârda iken Amr gelip Zeyd fevt oldu deyu Hind'e ihbâr eylese Amr adl olup Hind inanacak ba'de inkıâî'l iddet nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olur.

262. Hind'in zevci Zeyd âhar diyara gittikte Amr ve Bekir gelip Zeyd fevt oldu deyu Hind'e ihbâr etmeleri ile Hind inanıp ba'de inkızâi'l iddet nefsinin Beşir'e tezvîc ettikte Hind'in akrabasından bazı kimesneler Zeyd'in vefâtını işitmedik deyu Hind'i Beşir'den tefrîk ettirmeğe kâdir olurlar mı?

[16-a]

263. Bu sûrette Hind fevt olup Beşir'i ve sâir veresesini terk ettikte terekenin cümlesini sâir verese kabz eyleseler Beşir terekeden hissesini sâir verese Beşir'e câiz ki Zeyd dahî fevt olmamış ola hasım yok iken Beşir'i hissesini ahzdan men'a kâdir olurlar mı?

Olmazlar.

264. Zeyd zevcesi Hind'e boş ol dedikte cehren ve muttasılan inşâallah dese Hind boş olur mu?

Olmaz.

265. Zeyd Amr'a falan fiili işlersen avradın boş olsun mu deyip Amr dahî olsun dedikte cehren ve muttasılan inşâallah deyip ba'dehû ol fiili işlese avradı boş olur mu?

Olmaz.

266. Zeyd âhar diyâra gittikte altı aya dek gelmezsem avradım boş olsun dedikte cehren ve muttasılan inşâallah deyip ba'dehû altı ay murûr edip Zeyd gelmese avradı boş olur mu?

Olmaz.

267. Zeyd'in müdebber kulu Amr Zeyd'in izniyle Hind'i tezevvüc ettikten sonra Zeyd Amr'ın izninsiz Hind'i tatlık eylese Amr mucîz olmayacak Hind boş olur mu?

Olmaz.

268. Zeyd zevcesi Hind'e eğer Zeyneb'in menziline girersen benden üç talâk boş ol dedikten sonra Hind ol menzile girmeden Zeynep fevt olup menzili Amr-ı ecnebî alıp ba'dehû Hind ol menzile girse şart-ı mezbûra binâen üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

269. Zeyd kaymanası Hind'e ba'de'l yevm menziline girersem zevcem Zeynep üç talâk boş olsun deyip ba'dehû Hind menzili Zeyneb'e hîbe ve teslim edip kendisi çıktıktan sonra Zeyd ol menzile girse Zeynep şart-ı mezbûra binâen üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

270. Zeyd Amr'a eğer seni falan dükkâna oturmağa korsam avradım boş olsun dedikten sonra Amr ol dükkânda oturdukta Zeyd men'a sa'y edip kâdir olmasa Zeyd'in avradı boş olur mu?

Olmaz.

[16-b]

271. Zeyd Amr'dan istiâre ettiği hımara şu kadar elmasını tahmîl edip âhar diyâra götürürken ehl-i örf tayfasından Bekir esnâ-i tarîkde Zeyd'i ahz edip elma ve hımar Beşir'indir dedikde Zeyd elma ve hımar Beşir'in ise zevcem Hind üç talâk boş olsun deyip lakin elma ve hımar Beşir'in olmasa Zeyd mücerred böyle demekle Hind üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

272. Zeyd falan fiili işlersen avradım boş olsun dedikten sonra Zeyd ol fiili işlese Zeyd'in avratı boş olur mu? Olur.

273. Zeyd falan fiili işlersem avratım boş olsun deyip lakin ol fiili işlemese Zeyd mücerred böyle demekle Zeyd'in avratı boş olur mu?

Olmaz.

274. Zeyd falan fiili işlemezsem avratım boş olsun deyip lakin zaman tayin etmese Zeyd ol fiili işlemeyecek Hind ne zaman boş olur?

Zamân-ı bâide.

275. Zeyd zevcesi Hind'e eğer falan fiili işlersen bir talâk boş ol dedikten sonra Hind ol fiili işlese Hind Zeyd'den boş olur mu?

Olur.

276. Zeyd zevcesi Hind'e eğer senin izinsiz âhar diyara gidersem benden boş ol dedikten sonra Zeyd Hind'in izniyle âhar diyara gitse Zeyd mücerred böyle demekle Hind Zeyd'den boş olur mu?

Olmaz.

277. Zeyd falan fiili on güne dek işlemezsem zevcem Hind boş olsun deyip ba'dehû on gün murûr etmeden Zeyd ol fiili işlese Zeyd mücerred böyle demekle Hind boş olur mu?

Olmaz.

278. Zeyd bir menzilde sakın iken bu menzilde sakın olursam avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd fi'l hâl cem'i evlât ve ıyâl ve metâiyle ol menzilden çıkıp âhar menzilde sakın olsa şart-ı mezbûra binâen Zeyd'in avratı boş olur mu?

Olmaz.

279. Zeyd falan gün menzilinden çıkmazsam avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd ol gün menzilden çıkıp ve ehl ve ıyâl ve emtiâsını nakl ve âhar menzilde birkaç gün sâkin olup ba'dehû menziline girip sâkin olsa Zeyd mahza hurûc murâd edecek avradı üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

[17-a]

280. Bir karye ahalisinden Zeyd ahâliye incindikte bugün karyenizden çıkmazsam avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd ol gün karye-i mezbûreden çıkıp bir iki günden sonra yine gelse Zeyd mahza hurûc murâd edecek şart-ı mezbûre binâen avratı üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

281. Zeyd anam Hind ile menzilinde sâkin olursam avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd Hind'in menziline müsâferet tarîkiyle varıp bir gün meks²⁶¹ eylese Zeyd'in avratı üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

²⁶¹ Meks: Konukluk.

282. Bir karye ahalisinden Zeyd bu karyeden göçmezsem avratım boş olsun dedikten sonra Zeyd ehli ve ıyâliyle ol karyeden intikâl edip ve karye-i uhrâda tevattun²⁶² edip lakin bazı ahyânda²⁶³ karyeye varıp gelse Zeyd'in avratı boş olur mu?

Olmaz.

283. Bir belde ahâlisinden Zeyd bu beldede sâkin olursam avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd fi'l hâl ol beldeden çıkıp ve ehli ve ıyâliyle bir karyede tavattun edip ba'dehû belde-i mezbûreye sâkin olmak üzere varıp ancak bazı mesâlih için varıp gelse şart-ı mezbûra binâen Zeyd'in avratı üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

284. Bir belde ahâlisinden Zeyd falan gün beldeden çıkmazsam avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd ol gün ol beldeden çıkıp ve esâs-ı beytin²⁶⁴ bir miktarını götürüp bir karyede tavattun ettikten sonra Zeyd zevcesi Hind ile belde-i mezbûrede terk ettikleri beyti nakil için belde-i mezbûreye gelse Zeyd'in avratı üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

285. Zeyd Hind-i ecnebiye seni menzilime korsam avratım üç talâk boş olsun dedikten Zeyd menziline yok iken Hind Zeyd'in izinsiz Zeyd'in menziline girse mücerred girmekle Zeyd'in avratı boş olur mu?

Olmaz.

286. Binefsihî davaya mübâşeret eder makûlesinden olan Zeyd falan hususu Amr'dan dâva edersem avratım boş olsun dedikten sonra Zeyd husûs-u mezbûri davaya Bekir'i tevkîl edip Bekir dahî ol hususu Amr'dan dava eylese Zeyd'in avratı boş olur mu?

Olmaz.

287. Zeyd dâyni Amr ile çekiştikte Zeyd Amr'a deynimi sana edâ edersem avratım üç talâk boş olsun dedikten sonra Bekir deyn-i mezbûri Zeyd'in emriyle kefil olup kefâletine binâen deyn-i mezbûri Amr'a edâ eylese Zeyd'in avratı üç talâk boş olur mu?

Olur.

²⁶² Tevattun: Yurt tutmak.

²⁶³ Ahyân: Ara sıra.

²⁶⁴ Esas-ı beyt: Ev eşyası.

288. Zeyd zevcesi Hind'e senin üzerine evlenirsem sen vekîl olup aldığım avratı tatlık eyle deyip ba'dehû Zeyd Hind'i tatlık edip ba'de inkitâi'l iddet Zeyneb'i tezevvüc eylese Hind vekâlet-i merkûmeye binâen Zeyneb'i tatlike kâdire olur mu?

Olmaz.

289. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind için üzerine birini tezevvüc edersem üç talâk boş ol dedikten sonra Zeyd ol fiili işlemeden Hind'i bir talâkla tatlık edip lakin Hind'in iddeti munkaziye olmadan Zeyd Zeyneb'i tezevvüc eylese Hind üç talâk boş olur mu?

Olur.

290. Zeyd falan fiili işlersem zevcem Hind üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd ol fiili işlemeden Hind'i bir talâkla tatlık edip iddeti munkaziye olduktan sonra Zeyd ol fiili işleyip ba'dehû Hind'i tezevvüc eylese şart-ı mezbûra binâen Hind üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

291. Zeyd falan fiili işlersem zevcem Hind üç talâk boş olsun dedikten sonra Zeyd ol fiili işlemeden Hind'i bir talâkla tatlık edip iddeti munkaziye olduktan sonra Zeyd ol fiili işleyip ba'dehû Hind'i tezevvüc eyleyip Zeyd ol fiili yine işleyecek şart-ı mezbûra binâen Hind Zeyd'den üç talâk boş olur mu?

Olmaz.

292. Zeyd Amr'a senin bana garaz ve adâvetin²⁶⁵ vardır dedikte Amr Zeyd'e eğer sana adâvetim var ise zevcem Hind boş olsun deyip ba'dehû Amr'ın Zeyd'e adâveti zâhire olup Amr adâveti olmadığına musırr olup nefsinı tezkîb etmese mücerred böyle etmekle zevcesi Hind boş olur mu.?

Olmaz.

[18-a]

293. Mefhûm-u küllemâ üzerime olsun demek avratım boş olsun demek manâsına müteârif olan belde ahâlisinden Zeyd Amr ile mükâleme²⁶⁶ edersem küllemâ mefhûmu üzerime olsun deyip ba'dehû Zeyd Amr ile mükâleme eylese Zeyd'in avradı boş olur mu?

Olur.

²⁶⁵ Adâvet: Düşmanlık.

²⁶⁶ Mükâleme: Karşılıklı konuşma.

294. Mefhûm-u küllemâ üzerime olsun demek avratım boş olsun demek mânâsına müteârif olan belde ahâlisinden Zeyd Amr ile mükâleme edersem küllemâ mefhûmu üzerime olsun deyip ba'dehû Zeyd Amr ile mükâleme eylese Zeyd'in avradı boş olur mu? Olur.

295. Mefhûm-u küllemâ üzerime olsun demek avratım boş olsun demek mânâsına müteârif olan belde ahâlisinden Zeyd Amr ile mükâleme edersem mefhûm-u küllemâ üzerime olsun dedikten sonra Amr ile mükâleme edip ba'dehû Hind'i tezevvüc eylese Hind şart-ı mezbûra binâen boş olur mu? Olmaz.

296. Dediğim olsun mu demek avratım boş olsun mu demek mânâsına müteârif olan belde ahâlisinden Zeyd Amr'a falan fiili işlersen dediğim olsun mu dedikte Amr dahî olsun deyip ba'dehû Amr ol fiili işledikte Zeyd benim murâd üç talâk idi deyip lâkin Amr hîyn-i istihlâfla²⁶⁷ üç talâk murâd eylese mücerred Zeyd'in böyle demesiyle Amr'ın avradı üç talâk boş olur mu? *el-Cevâb:* Olmaz.

297. Mücerred²⁶⁸ olan Zeyd falan fiili işlersen alıp alacağım boş olsun dedikten sonra Zeyd ol fiili işleyip ba'dehû Hind'i tezevvüc edip Hind boş olduktan sonra Zeyd Hind'i tekrar tezevvüc eylese şart-ı mezbûra binâen Hind boş olur mu? Olmaz.

298. Mücerred olan Zeyd falan fiili işlersen alıp alacağım boş olsun dedikten sonra ol fiili işleyip ba'dehû Amr Hind'i Zeyd'e fuzûlî nikâh edip Zeyd dahî fiili ile kabul eylese Zeyd ol fiili işleyecek şart-ı mezbûra binâen talâk vâki' olur mu? Olmaz.

299. Mücerred olan Zeyd eğer Hind'i tezevvüc edersem alıp alacağım boş olsun dedikten sonra Amr Hind'i rızâsıyla Zeyd'in emir ve tevkîlinsiz fuzûlen Zeyd'e tezevvüc edip ba'dehû kavli ile kabûl etmeyip fiili ile kabul eylese Hind boş **[18-b]** olur mu? Olmaz.

²⁶⁷ Hîyn-i istihlâf: O zamanki yemin zamanı.

²⁶⁸ Mücerred: Bekâr.

300. Mücerred olan Zeyd falan fiili işlersem alıp alacağım boş olsun dedikten sonra ol fiili işleyip ba'dehû Hind'i tezevvüc murâd eylese boş olmamağa mahlas-ı şer'î nedir? Nikâh-ı fuzûlî ve kabûl-ü fiilî gerekdir ki.

301. Zeyd Hind'i tezevvüc eder oldukça talâk emri Hind'in yedinde olup Hind'in dilediği vakitte kendini tatlîk etmek üzere tezevvüc eylese Hind nefisini tatlîke kâdire olur mu? *el-Cevâb:* Hind tarafından olacak olur.

302. Zeyd âhar diyâra gitmek üzere iken zevcesi Hind Zeyd'e beni tatlîk eyle dedikte Zeyd altı ay tamamına dek gelmezsem irâden elinde olsun deyip gittikten sonra altı ay tamamına dek Zeyd gelmese Hind altı ay tamam olduğu mecliste nefisini tatlîk edecek Hind mübâne olur mu? Olur.

303. Zeyd zevcesi Hind'e irâden elinde olsun dediği mecliste Hind nefisini tatlîk eylese Hind Zeyd'den mübâne olur mu? Olur.

304. Zeyd zevcesi Hind'e irâden elinde olsun dedikte Hind ol mecliste sukût edip nesne söylemese Zeyd mücerred böyle demekle Hind boş olur mu? Olmaz.

305. Zeyd âhar diyâra gidip ol diyardan zevcesi Hind'e mektup yazıp irâden elinde olsun dedikten sonra mektup Hind'e vâsıl olup kiraat olunduğu mecliste Hind sukût edip nesne söylemese Zeyd mücerred böyle mektup göndermekle Hind boş olur mu? Olmaz.

306. Zeyd zevcesi Hind'e altı ay tamamına dek falan diyâra falan yere gidersem irâden elinde olsun dedikten sonra altı ay murûr edip Zeyd ol diyâra gitmese Zeyd mücerred böyle demekle Hind boş olur mu? Olmaz.

Bâb-u'l-Hul'

307. Hind-i sağîrenin anası Zeynep Hind'in zevci Zeyd ile mehri üzerine hul' oldukça Zeynep mehr-i mezbûra dâmine olup ba'dehû Hind bâliğa oldukça medhûl-ü bihâ

olmamakla mehr-i mezbûrun nısfını Zeyd'den alsa Zeyd nısf-ı mezbûri Zeyneb'e tazmîne kâdire olur mu?

Olur.

[19-a]

308. Hind-i sağırenin bâbası Zeyd Hind'in zevci Amr ile mehri üzerine hul' oldukta Zeyd mezbûreyi dâmin olup ba'dehû Hind bâliğa oldukta medhûl-ü bihâsı olmakla mehrini tamâmen Amr'dan alsa Amr mehr-i mezbûri Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

Olur.

309. Hind-i sağırenin bâbası Zeyd sağırenin zevci Amr ile sağıre mehr-i müsemması üzerine hul' olup lakin dâmin olmasa sağıre bâliğa oldukta medhûl-ü bihâ olmamakla nısf-ı mehrini Amr'dan almağa kâdire olur mu?

Olur.

310. Zeyd sağıre kızı Hind'in zevci Amr ile mehri üzerine hul' olup mehre dâmin olsa Hind bâliğa olup medhûl olmakla tamâmen mehrini Amr'dan talep ettikte Amr bâban dâmin olmakla bâbandan al deyip vermemeğe kâdir olur mu?

Olmaz.

311. Zeyd mümeyyize olan zevcesi Hind-i sağıre ile mehri üzerine hul' edip Hind'de kabul eylese Hind bâliğa oldukta mehrini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

312. Zeyd zevce-i medhûl-ü bihâsı sağıre-i mümeyyize ile mehri üzerine hul' olup Hind dahî kabul eylese Hind bâliğa oldukta tamamen mehrini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

313. Zeyd on yaşında olan zevcesi Hind-i sağıre ile mehri üzerine muhâlaa edip Hind dahî kabul eylese Hind bâliğa oldukta mehrini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

314. Zeyd kebîre kızı Hind'in zevci Amr ile Hind'in izinsiz mehri üzerine muhâlaa edip lakin mehre dâmin olmayıp Hind'e îlâm olundukta kabul etmese Hind Zeyd'den mübâne olur mu?

Olmaz.

315. Zeyd'in zevce-i medhûl-ü bihâsı Hind-i kebîrenin bâbası Amr Hind'in izinsiz Hind'in mehri üzerine Zeyd ile hul' olup mehre dâmin olsa Hind hul'u mucîz olmayıp mehrini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

316. Hind zevci Zeyd ile mehri ve nafaka-i iddeti üzerine hul' olduktan sonra Hind nâdime [19-b] olup Zeyd'den mehir ve nafaka almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

317. Hind zevci Zeyd ile mehri üzerine hul' olduktan sonra Hind-i nâdime mehrini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

318. Hind zevci Zeyd ile mehri üzerine hul' olduktan sonra Hind hul'-u mezbûr ikrâh-ı mûteber ile olmuştu deyu dâvâ ve ikrâh-ı mû'teberi isbât edecek mehrini Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

319. Hind zevci Zeyd ile mehri ve şu kadar eşyâsı üzerine hul' olup eşyâ-i mezbûreyi Zeyd'e teslîm ettikten sonra Hind hul'-u mezbûr ikrâh-ı mu'teber ile olmuştu deyu dâva ve ikrâh-ı mu'teberi isbât edecek mehir ile eşyâ-i mezbûreyi Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

320. Hind zevci Zeyd ile mehri ve Zeyd'den olan sağîre kızı Zeyneb'i yedi sene tamâmına dek kendi malından infâk etmek üzere hul' olduktan sonra Hind Zeyneb'i bir sene infâk edip ba'dehû Hind fevt hâdine-i uhrâsı olmamakla Zeyneb'i Zeyd alsa Zeyd Zeyneb'in altı sene dek nafakasıyla Hind'in terekesine rucû'a kâdir olur mu?

Olur.

321. Hind zevci Zeyd ile mehri ve Zeyd'den olan sağîr oğlu Amr'ı yedi sene tamâmına dek kendi malından infâk etmek üzere hul' olduktan sonra bir sene murûrunda sağîr fevt olsa Zeyd sağîrin altı senelik nafakasıyla Hind'e rucû'a kâdir olur mu?

Olur.

322. Hind zevci Zeyd ile mehri ve Zeyd'den olan veled-i sağîrini yedi sene tamâmına dek kendi malından infâk etmek üzere hul' olup Hind sağîri bi hakkı'l hidâne imsâk eylese Hind müddet-i mezbûrede mû'sire²⁶⁹ olup sağîrin nafakasına kâdire olmayıp sağîrin malı olmamakla sağîrin nafakası Zeyd'den olup sağîri infâka kâdire olur mu?

Olur.

323. Hind-i hâmil zevci Zeyd ile mehri ve hâsıl olacak veledi yedi sene tamâmına dek malından infâk etmek üzere hul' olduktan sonra Hind bir veled getirse Hind mû'sire **[20-a]** iken yedi sene içinde veled-i mezbûr için Zeyd'den nafaka almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

324. Hind zevci Zeyd ile mehri ve Zeyd'den olan veled-i sağîrini yedi sene tamamına dek kendi malından infâk etmek üzere hul' olup Hind sağîri bi hakkı'l hidâne imsâk eylese Hind mûsire iken yedi sene içinde veled-i mezbûr için Zeyd'den nafaka almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

325. Hind zevci Zeyd ile mehri ve Zeyd'den olan sağîr oğlu Amr'ı kendi malıyla infâk etmek üzere hul' olup lakin müddet beyan olunmasa Amr Hind'in hıdânesinde olmakla Hind Amr'ın nafakasını Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

326. Hind zevci Zeyd ile mehri üzerine hul' olduktan sonra Hind Zeyd beni kable'l hul' bâyinen tatlık etmişti deyu dâva ve müddeâsına ikâmet beyyine edecek mehr-i mezbûri Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

²⁶⁹ Mû'sir: Fakir.

Bâb-u'l-İddet

327. Zeyd-i zimmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i İslâm ile müşerref olup ba'dehû Zeyd'e İslâm arz olunup Zeyd îman etmese Hind Zeyd'den tefrîk olursa Hind iddeti çıkınca nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olmaz.

328. Hind'in zevci Zeyd âhar diyarda iken fevti şâyi' olmakla Hind ba'de inkıdâi'l iddet nefsinin Amr'a tezvîc edip Amr dahî vati' ettikten sonra Zeyd hayyen²⁷⁰ gelip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirdikten sonra Zeyd Hind'i bâyinen tatlık eylese Hind'e Zeyd'den iddet lazım olur mu?

Olur.

329. Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra kable'l duhûl ve'l halvet Zeyd fevt olsa Hind'e iddet lazım olur mu?

Olur.

330. Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra kable'l duhûl ve'l halvet Hind'i tatlık eylese Hind'e iddet lazım olur mu?

Olmaz.

331. Hind'in zevci Zeyd âhar diyarda iken Amr Hind'in zevci olduğunu bilmemekle Hind'i [20-b] tezevvüc ve vati' ettikten sonra Zeyd gelip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirse Hind Amr'dan iddet lazım olur mu?

Olur.

332. Hind'in zevci Zeyd âhar diyara gidip ba'dahû Zeyd geldikte Hind'e Zeyd'den sen beni dört ay mukaddem tatlık etmiştin deyu dava ve Zeyd inkâr edip Hind müddeâsına ikâmet beyyine etmekle talâka hükm olursa Hind'in iddet-i talâkın vukûu günündenmidir yoksa talâka hükm günündendir?

Talâka vukû günündendir.

²⁷⁰ Hayy: Diri, canlı.

333. Hind'in zevci Zeyd âhar diyarda iken Hind'i tatlık eylese Hind'in iddeti Zeyd'in tatlıki gününden mi itibar olunur yoksa Hind haber vâsıl olduğu günden mi?

Tatlıki gününden itibar olunur.

334. Hind'in zevci Zeyd âhar diyarda fevt olsa Hind'in iddeti Zeyd'in vefatı gününden mi itibar olunur yoksa Hind'e haber vâsıl olduğu günden mi?

Vefatı gününden.

335. Zeyd zât-ı hayz olan zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i bâyinen tatlık ettikten sonra altmış gün tamamında Hind nefsinin Amr'a tezvîc murâd ettikte üç hayz görüp iddetim munkaziye oldu dese Amr inanacak Hind'i tezevvüc etmek câiz olur mu?

Olur.

336. Hind-i hürrenin zevci Zeyd fevt oldukta Hind hâmil olmayacak Hind'in iddeti ne miktardır?

Dört ay on gündür.

337. Zeyd-i müteveffânın ümmü veledi olup hâmil olmayan Hind Zeyd'in fevtinden sonra üç hayız görse Hind'in iddeti munkaziye olur mu?

Olur.

338. Zeyd-i müteveffânın ümmü veledi olup zât-ı hayz olan Hind Zeyd'in fevtinden sonra üç hayız görmeden nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olmaz.

339. Zeyd ümmü veledi olmayan câriyesi Hind'i i'tâk etmekle Hind nefsinin Amr'a tezvîc murâd eylese Hind'e iddet lazım olur mu?

Olmaz.

340. Zeyd zevce-i medhûlû bihâsı Hind'i bâyinen tatlık ettikten sonra Hind iddeti [21-a] içinde nefsinin Amr'a tezvîc Amr dahî Hind'e duhûl ve vati' edip ba'dehû Hind fesâd-ı nikâha binâen Amr'dan tefrîk olunsa Hind'in Amr'dan iddeti munkaziye olmadan nefsinin âhara tezvîce kâdire olur mu?

Olmaz.

Bâb-u Subûtü'n-Neseb

341. Zeyd âhar diyarda iken fevti şâyi' olmakla zevcesi Hind ba'de inkıtâi'l iddet nefisini Amr'a tezvîc edip Amr'dan bir veled getirse Zeyd hayyen gelip Hind'i Amr'dan tefrîk ettirdikte ol veled Zeyd ve Amr'dan hangisine hüküm olunur?

Amr'a.

342. Zeyd zevcesi Hind'in üzerine Hind'in liebeveyn kız karındaşı kızı Zeyneb'i helal olmak ze'miyle tezevvüc edip Hind ile cem' ettikten sonra bir sene murûrunda Hind'in ba'dehû Zeyd'den veledi olup ba'dehû Zeyd fevt olsa ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit Zeyd'e vâris olur mu?

Olur.

343. Ekall-i müddet-i haml²⁷¹ ne kadardır?

Altı aydır.

344. Zeyd Hind'i tezevvüc ettikten sonra Hind vakt-i tezevvüde altı aydan ekallde bir veled doğursa ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olmaz.

345. Zeyd zevce-i medhûlü bihâsı Hind'i tatlîk ettikten sonra Hind inkıtâi iddete ikrâr etmeden iki seneden ekallde bir veled doğursa ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olur.

346. Hind'in zevci Zeyd fevt olduktan sonra Hind inkıtâi iddete ikrâr etmeden Zeyd'in fevtinde iki seneden ekallde bir veled doğursa ol veled Zeyd'e vâris olur mu?

Olur.

347. Zeyd zevce-i medhûlü bihâsı Hind'i bâyinen tatlîk edip ba'de inkıtâi'l iddet ikrâr etmeden iki sene murûrunda bir veled doğurdukta Hind veled Zeyd'indir deyip lakin Zeyd da'vet etmese veled-i mezbûrun nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olmaz.

²⁷¹ Ekall-i müddet-i haml: Hamileliğin en az süresi.

348. Zeyd'in câriyesi Hind ibtidâ-i veled getirdikte Zeyd veled bizimdir deyu da'vet edip ba'dehû Zeyd fevt olsa ol veled Zeyd'e vâris olur mu?

Olur.

349. Zeyd'in câriyesi Hind ibtidâ-i veled getirdikte Zeyd veled bendendir deyu da'vet eylese ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olur.

[21-b]

350. Zeyd'in ümmü veledi olmayan câriyesi Hind bir veled getirdikte Zeyd veled bendendir deyu da'vet etmeden evvel nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olmaz.

351. Zeyd'in câriyesi Hind veled getirdikte Zeyd veled benden değildir deyip ba'dehû Zeyd fevt olsa ol veled Zeyd'e vâris olur mu?

Olmaz.

352. Zeyd'in ümmü veledi Hind bir veled getirdikte Zeyd benden değildir deyu nefy eylese ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olmaz.

353. Zeyd'in câriyesi Hind hâmil oldukta Zeyd hamli benden değildir gayrıdandır deyip ba'dehû Hind'den bir veled doğurdukta Zeyd bendendir deyu da'vet eylese ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olur.

354. Zeyd'in câriyesi Hind hâmil oldukta Zeyd Hind'in hamli bendendir deyu da'vet edip ba'dehû Zeyd fevt olup Hind vakt-i da'vetten dokuz ay tamamında bir veled getirse ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olur.

355. Zeyd iki seneden beri elinde olan câriyesi Hind'i Amr'a semen-i ma'lûme bey' ve teslim ettikten sonra vakt-i bey'den altı aydan ekalde Hind bir veled doğurdukta Zeyd ol

veled bendendir deyu da'vet eylese veledin nesebi Zeyd'den sâbit olup Hind ümmü veledi olur mu?

Olur.

356. Zeyd câriyesi Hind'i Amr'a semen-i ma'lûme bey' ve teslîm edip vakt-i bey'de altı ay murûr ettikten sonra Hind bir veled doğurup ba'dehû Zeyd veled bendendir deyip Amr Zeyd'i tasdîk eylemese Zeyd kavî-i mücerrediyile câriyeyi Amr'dan almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

357. Zeyd câriyesi Hind'i Amr'a bey' ve teslim ettikten sonra Hind dokuz ay murûrunda bir veled getirdikte Zeyd veled bendendir deyu da'vet edip Amr dahî Zeyd'i tasdîk eylese veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olur.

358. Zeyd Hind'i câriye olmak üzere Amr'a bey' ve teslîm edip Amr dahî vati' Hind [22-a] bir veled doğurduktan sonra Bekir Hind'e müstehak edip ba'de'l isbât ve'l hükm Hind'i Amr'dan alsa Bekir ol veledi istirkâka²⁷² kâdir olur mu.

Olmaz. Lakin Amr veledin yevm-i husûmette olan kıymetini Bekir'e dâmin olur.

359. Zeyd anası Hind'in câriyesi Zeyneb'i vati' edip Zeynep bir veled doğurduktan Zeyd Hind Zeyneb'in vati'i bana ihlâl etmekle ben dahî vati' ve ihbâl²⁷³ etmişim veled bendendir deyu da'vet edip Hind dahî ihlâl ve da'vete Zeyd'i tasdîk eyledikte veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olur.

360. Zeyd bâbası Amr'ın câriyesi Hind'i Amr'ın izinsiz vati' edip Hind Zeyd'den veled getirirse veledin nesebi Zeyd'den sâbit olur mu?

Olmaz.

361. Zeyd zevcesi Hind'in câriyesi Zeyneb'i Hind'in izinsiz vati' edip Zeynep Zeyd'den veled getirirse ol veledin nesebi sâbit olur mu? Olmaz.

²⁷² İstirkâk: Köle etmek.

²⁷³ İhbâl: Gebe koyma, hâmile yapma.

362. Zeyd zevcesi Hind'in câriyesi Zeyneb'i Hind'in izinsiz vati' edip Zeynep bir veled getirdikte Zeyd veled bendendir deyip ba'dehû fevt olsa mücerred Zeyd veled bendendir demekle veledin nesebi Zeyd'den sâbit olup Zeyd'e vâris olur mu?

Olmaz.

363. Zeyd'in kulu Amr Hind-i hürreyi tezevvüc ettikten sonra Hind'in Amr'dan veledi olsa Zeyd kulum veledidir deyu ol veledi irtirkâka kâdir olur mu?

Olmaz.

364. Zeyd câriyesi Hind'i Amr'a tezvîc ettikten sonra Amr'ın Hind'den veledi olsa Zeyd ol veledi istirkâka kâdir olur mu?

Olur.

Bâb-ü'l-Hidâne

365. Hind-i sağîrenin hakk-ı hidânesi sağîrenin anasının anası Zeynep ile bâbasının anası Hatice'den hangisinindir?

Zeyneb'indir.

366. Hind-i sağîrenin hakk-ı hidânesi anası Hind ile emmisi Amr'dan hangisinindir?

Hind'indir.

367. Zeyd-i sağîrenin hakk-ı hidânesi liüm kız karındaşı Hind ile lieb kız karındaşı [22-b] Zeyneb'ten hangisinindir?

Hind'indir.

368. Hind-i sağîrenin hakk-ı hidânesi liebeveyn hâletesi Zeyneb ile anasının bâbası Zeyd'den hangisinindir?

Zeyneb'indir.

369. Hind-i sağîrenin hakk-ı hidânesi liebeveyn ammetesi Zeynep ile liebeveyn hâli Amr'dan hangisinindir?

Zeyneb'indir.

370. Zeyd-i sağırin anası ve hâdinesi Hind nefsinı ecnebîye tezvîc edip sağırin Hind'den gayri nisvândan ancak hâletesi Zeynep ammetesi Haticeden gayri kimesnesi olmasa sağırin hakk-ı hidânesi Zeynep ile Hatice'den hangisinindir?

Zeyneb'indir.

371. Hind zevci Zeyd-i müteveffâdan olan sağıre kızı Zeyneb'i bihakkı'l hidâne imsâk üzere iken Hind nefsinı sağıre ecnebî olan Amr'a tezvîc edip sağırin nisvândan hâdine-i uhrâsı olmayıp ve asabâtan dahî kimesnesi olmasa sağırenin liüm er karındaşı Bekir sağıreyi Hind'den alıp terbiye ve imsâka kâdir olur mu?

Olur.

372. Hind-i sağırenin ammetesi Zeynep'den gayri kimesnesi olmasa Zeynep sağıreyi bihakkı'l hidâne alıp terbiye ve imsâka kâdir olur mu?

Olur.

373. Zeyd-i sağırin anası ve hâdinesi Hind nefsinı sağıre ecnebîye tezvîc eylese hakk-ı hidâne sağırin liebeveyn ammetesi Zeyneb'in olmakla Zeynep sağıri bihakkı'l hidâne Hind'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

374. Hind zevci Zeyd-i müteveffâdan olan sağıre kızı Zeyneb'i bihakkı'l hidâne imsâk üzere iken Hind nefsinı sağıre ecnebîye tezvîc edip sağırenin nisvândan hâdine-i uhrâsı olmayıp ricâlden dahî ancak hâli Amr olsa Amr'a ra'y-i hâkim ile sağıreyi Hind'den alıp terbiye ve imsâka kâdir olur mu?

Olur.

375. Hind-i sağırenin anası ve hâdinesi Zeynep nefsinı sağıre ecnebîye tezvîc edip sağırenin nisvândan hâdinesi olmasa sağırenin akrab-ı asabâtı liebeveyn er karındaşı Zeyd sağıreyi Zeynep'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

376. Zeyd-i sağırin anası ve hâdinesi Hind nefsinı sağıre ecnebîye tezvîc edip sağırin nisvândan hâdine-i uhrâsı olmasa sağırin akrab-ı asabâtı liebeveyn [23-a] emmisi Amr sağıri Hind'den alıp terbiye ve imsâka kâdir olur mu? Olur.

377. Hind-i sağırenin anası ve hâdinesi Zeynep nefsinin sağıreye ecnebiye tezvîc edip lakin Hind'in Zeynep'den gayrı kimesnesi olmasa Zeynep Hind'i ra'-yi hâkim ile imsâk üzere iken Hind'in vasîsi Zeyd Hind'i Zeyneb'den almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

378. Zeyd-i sağıri anasının anası Hind bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Hind nefsinin Zeyd'in zî rahim mahremi olan Amr'a tezvîc eylese Hind'den hakk-ı hidâne sâkıt olur mu?

Olmaz.

379. Hind zevci Zeyd-i müteveffâdan olan sağır oğlu Amr'ı bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Hind nefsinin sağıre ecnebîye tezvîc edip sağırin Hind'den gayrı ancak ammetesi Zeynep mevcûde olup ol dahî ecnebîye mütezevvice olmakla hâkim sağırin Hind yanında durmasını ra'y edip Hind imsâk üzere iken Zeynep ben terbiye ederim deyu sağıri Hind'den almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

380. Hind zevci-i mutallakı Zeyd'den olup üç dört yaşında olan sağır oğlu Amr'ı bi hakkı'l hidâne terbiye ederken Hind fâcire olmakla beyanlardan bunun sağıri menziline yalnız bırakmakla daya²⁷⁴ ihtimali gâlip olup hâdine-i uhrâsı olmasa Zeyd sağıri ra'-yi hâkim ile Hind'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

381. Zeyd-i sağırin hakk-ı hidânesi anasının anası Hind'in olup lakin Hind terbiye ve imsâktan âyâ²⁷⁵ eylese Sağırin Hind'den gayrı nisvândan ancak kız karındaşı Zeynep olmakla Zeynep sağıri terbiye ve imsâka kâdire olur mu? Olur.

382. Hind-i sağırenin anasının anası ve hâdinesi Zeynep umyân²⁷⁶ olup Hind'i terbiyeye kâdir olmasa Hind'in nisvândan hâdine-i uhrâsı olmamakla Hind'in bâbası Zeyd Hind'i Zeynep'den almağa kâdir olur mu?

Olur.

²⁷⁴ Dayâ': Kayıp.

²⁷⁵ Âyâ: Şüphe ve tereddüt bildiren edat.

²⁷⁶ Umyân: Âmâlar, körler.

383. Zeyd-i sağırin anası ve hâdinesi Hind Zeyd-i sağırin malı olmamakla sağırin bâbası Amr-ı mu'sir üzerine nafaka takdîr ettirip beslemek üzere iken sağırin bâbasının anası Zeynep terbiye mûsire ben sağıri meccânen besleyip **[23-b]** Hind'den men' etmem dese hâkim Hind'e sağıri meccânen imsâk yahut Zeyneb'e ver demeğe kâdir olur mu?
Olur.

384. Zeyd-i sağırin anası ve hâdinesi Hind nefsinin sağıre ecnebîye tezevvüc edip sağırin liüm kız karındaşı Zeynep sağıri bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Hind Amr'dan mufârat edip hakk-ı hidâne Hind'e avdet eylese Hind sağıri bi hakkı'l hidâne Zeyneb'den almak istedikte Zeynep mücerred mukaddemen nefsinin sağıre ecnebîye tezevvüc etmekle sağıri sana vermem demeğe kâdire olur mu?
Olmaz.

385. Hind zevc-i mutallakı Zeyd'den olan sağıre kızı Zeyneb'i bi hakkı'l hidâne terbiye üzere iken Zeynep dokuz yaşını tekmi'l edip müştahât²⁷⁷ olsa Zeyd Zeyneb'i Hind'den almağa kâdir olur mu?
Olur.

386. Zeyd-i sağıri anasının anası Zeynep bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Zeyd yedi yaşını tekmi'l edip istiğnâ²⁷⁸ hâsıl olsa Zeyd'in bâbası Amr Zeyd'i Zeynep'den almağa kâdir olur mu?
Olur.

387. Hind zevc-i müteveffâdan olan sağır oğlu Zeyd ile sağıre kızı Zeyneb'i bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Zeyd yedi yaşını tekmi'l edip istiğnâ hâsıl olup Zeynep dahî dokuz yaşını tekmi'l edip müştahât olsa Zeyd ve Zeyneb'in bâbalarının bâbası Amr Zeyd ve Zeyneb'i Hind'den almağa kâdir olur mu?
Olur.

²⁷⁷ Müştahât: Şehveti celb eder hâle gelen.

²⁷⁸ İstiğnâ: İhtiyaçlarını görebilecek.

388. Dört beş yaşında olan Hind-i sağîreyi anasının liebeveyn kız karındaşı Zeynep bi hakkı'l hidâne terbiye üzere iken Zeyneb'den hakk-ı hidâne sâkıt olmadan Hind'in bâbası Zeyd Hind'i Zeyneb'den almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

389. Hind zevc-i mutallakı Zeyd'den olup üç dört yaşında olan sağîr oğlu Amr'ı bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Hind'den hakk-ı hidâne sâkıt olmadan Zeyd Amr'ı Hind'den almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

390. Hind-i nasrâniyye Zeyd mutallakı Zeyd-i müslîmden olan oğlu Amr-ı sağîri bi hakkı'l hidâne imsâk üzere iken Amr teakkul-ü dîn²⁷⁹ edip nisvândan-ı müslümâtдан hâdine-i uhrâsı olmasa Zeyd Amr'ı Hind'den alıp terbiye ve imsâka **[24-a]** kâdir olur mu?

Olur.

Bâb-u'n-Nafaka

391. Zeyd zevcesi Hind'i bilâ nafaka bırakıp âhar diyâra gitmekle Hind kadıya varıp Zeyd üzerine kadar-ı ma'rûf nafaka takdîr ettirip ba'dehû bir müddet kendi malıyla geçinse Zeyd geldikte Hind nafaka-i mukaddereyi Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

Olur.

392. Zeyd zevcesi Hind'i bilâ nafaka bırakıp âhar diyâra gittikten sonra Hind Zeyd'in kendine vedîat olan akçesinden nafakasına kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf eylese Hind'e damân lâzım olur mu?

Olmaz.

393. Zeyd zevcesi Hind'i bilâ nafaka bırakıp âhar diyâra gitmekle Hind kadıya varıp Zeyd'in mûdii' Amr'ın yedinde olan akçesinden nafaka takdîr ettirmek murâd eylese Amr meblağ-ı mezbûreden ve zevceti müfir olacak kadı Hind için meblağ-ı mezbûrdan kadar-ı ma'rûf nafaka takdîr ettirmeğe kâdir olur mu?

Olur.

²⁷⁹ Teakkul-ü dîn: Dini akletmeye başlamak.

394. Zeyd zevcesi Hind'i bilâ nafaka bırakıp âhar diyâra gitmekle Hind kadıya varıp Zeyd üzerine kendine kadar-ı ma'rûf yevmiye şu kadar akçe nafaka takdîr ettirip ve istidâneye²⁸⁰ izin alıp bir müddet Hind onun ile geçindikten sonra nafaka-yı müstedâneyi almadan Zeyd fevt olsa Hind nafaya-yı müstedâneyi Zeyd'in terekesinden almağa kâdire olur mu?

Olur.

395. Zeyd âhar diyâra gittikten sonra zevcesi Hind'e nafaka takdîr kadı yahut terâdî²⁸¹ yoğiken bir müddet malıyla geçinse Zeyd geldikte Hind müddet-i mezbûre için Zeyd'den nafaka-yı bihâ nâmına nesne almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

396. Zeyd âhar diyâra gittikte Amr Zeyd'in zevcesi Hind'i Zeyd'in erminsiz bir müddet kendi malıyla infâk eylese Zeyd geldikte Amr mücerred zevcenin infâk eyledim deyu Zeyd'den nafaka-i bihâ nâmına nesne almağa kâdir olur mu?

Olmaz.

397. Zeyd âhar diyâra gider oldukça zevcesi Hind'e bir yıllık nafakasını verip gittikten sonra Hind bir aylık nafakasını sarf edip ba'dehû Zeyd fevt olsa **[24-b]** sâir veresesi nafaka-i mezbûreden Hind'in yedinde kalan miktarı mîrâsa idhâle kâdir olurlar mı?

Olmazlar.

398. Zeyd âhar diyâra gider oldukça zevcesi Hind'e bir senelik nafakasını verip gittikten sonra Hind kadıya varıp Zeyd beni bilâ nafaka bıraktı demekle kadı Hind'i tasdik edip Zeyd üzerine yevmiye şu kadar akçe nafaka takdîr ettirip ba'dehû Hind bir sene tamamına dek Zeyd'in verdiği nafaka ile geçinse Zeyd geldikte Hind mücerred nafaka takdîr ettirdim deyu sene-i merkûmenin nafakası nâmına Zeyd'den nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

²⁸⁰ İstidâne: Borçlanma.

²⁸¹ Terâdî: Uyuşma, iki tarafın rızası.

399. Zeyd zevcesi Hind'i bilâ nafaka bırakıp âhar diyâra gittikte Hind hâkime varıp Zeyd üzerine kadar-ı ma'rûftan ziyâde yevmiye şu kadar akçe nafaka takdîr ettirse Zeyd geldikte ziyâdeyi vermemeğe kâdir olur mu?

Olur.

400. Zeyd'in zevcesi Hind Zeyd'in menzilinden Zeyd'in izinsiz bi gayr-ı hak hurûc edip bir müddet bâbası Amr'ın menziline nâşizeten sâkine olsa ol müddette nafakaya müstehâk olur mu?

Olmaz.

401. Zeyd zevcesi Hind ile bir belde Hind'in menziline sâkin iken Zeyd ol beldeden olup âhar mahallede olan kendi menziline gidip ve Hind'e mehr-i muaccelini îfâ etmekle Hind'i menziline dâvet ettikte Hind gitmeyip Zeyd'in izinsiz bir müddet kendi menziline nâşizeten sâkine olsa Hind'in müddet-i mezbûrda nafakası Zeyd üzerine lâzime olur mu?

Olmaz.

402. Hind zevci Zeyd'in menzilinden Zeyd'in izinsiz bi gayr-ı hak hurûc edip bir müddet âhar menzilde nâşizeten sâkine olsa ol müddette Hind'in nafakası Zeyd üzerine lâzime olur mu?

Olmaz.

403. Zeyd Hind'i şu kadar akçe mehr-i tesmiyesiyle tezevvüc ettikten sonra Zeyd Hind'e mehr-i muaccelini vermemekle Hind nefsinin Zeyd'e teslîm etmeyip kendi menziline sâkine olsa Zeyd üzerine nafakası lâzime olur mu?

Olur.

[25-a]

404. Altı yaşında olan Hind-i sağîreyi veliy-i akrabı anası Zeynep Zeyd'e tezvîc eylese Hind maslahat-ı ricâle sâliha olmadan Hind'in nafakası Zeyd üzerine lâzime olur mu?

Olmaz.

405. Zeyd iki üç yaşında olan sağîre kızı Hind'i Amr'a tezvîc eylese Hind'in nafakası Amr üzerine lâzime olur mu?

Olmaz.

406. Zeyd'in zevce-i mutallakası Hind Zeyd'in üzerine nafaka takdîr ettirmeden iddeti munkaziye olsa Hind Zeyd'den nafaka nâmına nesne almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

407. Hind-i mû'tide²⁸² zevc-i mutallakı Zeyd üzerine hâkime kadar-ı ma'rûf yevmiye şu kadar akçe nafaka-i iddet takdîr ettirse Hind meblağ-ı mezbûri Zeyd'den alıp nafakasına sarfa kâdir olur mu?

Olur.

408. Hind zevc-i mutallakı Zeyd üzerine hâkime kadar-ı ma'rûf yevmiye şu kadar akçe nafaka takdîr ve istidâneye izin alıp iddeti munkaziye oluncak istidâne ile nefsinin infâk ettikten sonra nafaka-i müstedâneyi Zeyd'den almadan Hind fevt olsa Hind'in veresesi nafaka-i müstedâneyi Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

Olurlar.

409. Zeyd-i müteveffânın zevcesi Hind nafaka-i iddet nâmına tereke-i Zeyd'den nesne almağa kâdire olur mu?

Olmaz.

Nev'i Âhar mine'n-Nafaka

410. Zevci olmayıp fakîre ve muhtâce olan Hind'in nafakası bâbası Zeyd-i mûsir üzerine lâzime olur mu?

Olur.

411. Zevci olmayıp fakîre ve muhtâce olan Hind'in nafakası mûsir olan oğlu Amr üzerine lâzime olur mu?

Olur.

412. Hind-i fakîrenin nafakası mûsirler olan oğlu Amr ile kızları Zeynep ve Hatice üzerlerine ne vechile lâzime olur?

Cümlesine beraber lâzime olur.

²⁸² Mû'tide: İddet bekleyen.

413. Hind-i fakîre ve bâliġânın nafakası bâbası Zeyd üzerine lâzime olur mu?

Olur.

[25-b]

414. Zeyd-i mûsirin oġlu Amr-ı kebîr merîz olup kâr-u kesbe kâdir olmayıp fakîr olsa Amr'ın nafakası Zeyd üzerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olur.

415. Zeyd-i saġîrin bâbasının bâbası Amr-ı mûsirden gayrı kimesnesi olmasa Zeyd'in nafakası Amr üzerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olur.

416. Hind-i saġîrenin anası Zeyneb-i mûsire ile liebeveyn emmisi Amr-ı mûsirden gayrı kimesnesi olmasa saġîrenin nafakası mezbûrlar üzerine ne vechile lâzime olur?

el-Cevâb: Sülüsü Zeyneb'e, bâkîsi Amr'a lâzime olur.

417. Zeyd-i saġîr-i fakîrin mûsirler olan bâbasının bâbası Amr ile Bekir'den gayrı kimesnesi olmasa Zeyd'in nafakası Amr ve Bekir'den hangisine lâzime olur?

el-Cevâb: Amr'a.

418. Zeyd-i fakîr-i saġîrin anası Hind ile lieb kız karındaşı Zeynep mûsirelerden gayrı kimesnesi olmasa saġîrin nafakası mezbûrlar üzerlerine ne vechile lâzime olur?

el-Cevâb: Beş sehimden iki sehim Hind'e, üç sehim Zeynep üzerine lâzime olur.

419. Hind-i saġîre ve fakîrenin anası Zeyneb-i mûsire ile bâbasının bâbası Zeyd-i mûsirden gayrı kimesnesi olmasa saġîrenin nafakası mezbûrların üzerlerine ne vechile lâzime olur?

el-Cevâb: Sülüsü Zeyneb'e, sülüsânı Zeyd'e lâzime olur.

420. Hind-i fakîrenin nafakası mûsirler olan oġlu Amr ile kızları Zeynep ve Hatice üzerlerine ne vechile lâzime olur?

el-Cevâb: Cümlesine beraber.

421. Zeyd-i sağîr-i mûsirin nafakası kendi malından mı lâzime olur yoksa bâbası Zeyd üzerine mi?

el-Cevâb: Kendi malından.

422. Zeyd-i mûsirin nafakası oğlu Amr üzerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

423. Zeyd-i fakîrin nafakası yalnız mûsirler olan oğulları Amr ve Bekir üzerlerine mi lâzime olur yoksa oğlunun oğlu Beşir üzerine dahî lâzime olur mu?

el-Cevâb: Yalnız Amr ve Bekir üzerlerine lâzime olur.

[26-a]

424. Zeyd-i fakîrin liebeveyn er karındaşı oğulları Amr ve Bekir'den gayrı kimesnesi olmayıp lakin Amr ve Bekir mu'sirler olsalar Zeyd'in nafakası Amr ve Bekir'in üzerlerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

425. Kötürüm olup kâr-u kesbe kudreti olmayan Zeyd-i fakîrin liebeveyn er karındaşı Amr-ı mûsirden gayrı kimesnesi olmasa nafakası Amr üzerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olur.

426. Zeyd-i sağîr-i fakîrin nafakası mu'sir olan emmisi Amr'ın üzerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

427. Zeyd-i zimmînin zevcesi Hind İslâma gelmekle Hind'in Zeyd'den olan sağîr oğlu Amr'ın İslâmına hüküm olunsa Amr'ın malı olmayacak Amr'ın nafakası Zeyd üzerine lâzime olur mu?

el-Cevâb: Olur.

428. Hind zevci müteveffâdan olup hidânesinde olan sağîr oğlu Amr'ın vasîsi Bekir'in yedinde olan malından hâkime sağîr için kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe nafaka takdîr ettirse Hind nafaka-i mukaddereyi Bekir'den alıp sağîri infâka kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olur.

429. Hind-i sağîrenin anası ve hâdinesi Zeynep Hind için bâbası Amr'ın üzerine hâkime şu kadar akçe nafaka takdîr ettirip istidâneye izin aldıktan sonra Zeynep istidâne etmeyip nefsi için tabh ettiği²⁸³ taâmdan bir müddet Hind'i teberruan it'âm eylese Zeynep yedimde nafaka hücceti vardır deyu müddet-i mezbûrede it'âmı için Amr'dan nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

430. Hind-i sağîrenin anasının anası ve hâdinesi Zeynep Hind'in vasîsi Zeyd'in yedinde olan malından Hind için yevmiye şu kadar akçe nafaka takdîr ettirip istidâneye izin aldıktan sonra Zeynep istidâne etmeyip nefsi içi tabh ettiği taâmdan bir müddet Hind'i teberruan it'âm eylese Zeynep yedimde nafaka hücceti vardır deyu müddet-i mezbûrede it'âmı için Zeyd'den nafaka-i mukaddereyi almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

431. Hind zevci mutallakı Zeyd'den alıp hıdânesinde olan sağîr oğlu Amr'ın **[26-b]** malı olmamakla Amr için Zeyd üzerine hâkime kadar-ı ma'rûf nafaka takdîr ettirip istidâneye izin aldıktan sonra Hind bir müddet Amr'ı istidâne ile infâk eylese Hind nafaka-i müstedâneyi Zeyd'den almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

432. Zeyd'in hacr ve terbiyesinde olan üvey kızı Hind-i sağîrenin malı olmakla Hind'in malından Hind için hâkime kadar-ı ma'rûf nafaka takdîr ettirip ve istidâneye izin alıp Hind'i bir müddet istidâne ile infâk eylese Hind bâliğa oldukta Zeyd nafaka-i mukaddere-i müstedâneyi Hind'den almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olur.

433. Zeyd hacr ve terbiyesinde ola üvey kızı Hind-i sağîre için vasîsi yedinde olan malından hâkime kadar-ı ma'rûf yevmiye şu kadar akçe nafaka ve istidâneye izin alıp sağîreyi almadan sağîre fevt olup sağîrenin malını vârisleri kabz eyleseler Zeyd nafaka-i mukaddere-i müstedâneyi sağîrenin terekesinden vârislerinden almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

²⁸³ Tabk etmek: Pişirmek.

434. Hind hidânesinde olan sağîr oğlu Amr'ın malından hâkime Amr için kadar-ı ma'rûf yevmiye şu kadar akçe nafaka takdîr ve istidâneye izin alıp sağîri bir müddet istidâne ile infâk ettikten sonra nafaka-i mukaddere-i müstedâneyi sağîrin malından almadan sağîr fevt olup Hind nafaka-i müstedâneyi sağîrin malından almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

435. Hind zevc-i mutallakı Zeyd'den olup hidânesinde olan sağîre kızı Zeyneb'i bir müddet kendi taâmından teberruan infâk eylese Hind vech-i muharrer üzere infâkı için Zeyd'den nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

436. Zeyd Amr-ı sağîri bir müddet kendi taâmından teberruan infâk eylese Amr bâliğ oldukta Zeyd vech-i muharrer üzere infâkı için Amr'dan nesne almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Kitâbü'l-I'tâk

437. Zeyd kulu Amr için oğlumdur dese Amr azâd olur mu?

el-Cevâb: Olur.

438. Zeyd câriyesi Hind için kızımdır dese Hind azâd olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[27-a]

439. Zeyd kulu Amr'a bir iş ısmarladıkta oğul şöyle işle dese Zeyd böyle demekle Amr azâd olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

440. Zeyd kulu Amr'a oğlumdur Amr azâd olduktan sonra Amr müstakilen kâr-u kesb edip şu kadar akçe tahsîl eylese Zeyd Amr'a mücerred azâdlım olmakla meblağ-ı mezbûr benim olmuş olur deyip meblağ-ı mezbûri Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

441. Hind câriyesi Zeyneb'e azâd ol dese Zeyneb azâd olur mu?

el-Cevâb: Olur.

442. Zeyd kulu Amr'ı i'tâk ettikten sonra Zeyd nâdim olup Amr'ı istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

443. Zeyd Amr'ın kulu Bekir'i şirâya tâlip oldukça eğer Bekir'e mâlik olursam azâd olsun dedikten sonra Zeyd Bekir'i Amr'dan semen-i ma'lûme işterâ eylese Bekir azâd olur mu?

el-Cevâb: Olur.

444. Zeyd oğlu Amr'ın kulu Bekir'i fuzûlen i'tâk eylese Amr ıtkı mucîz olmayıp Bekir'i istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

445. Zeyd-i sağîrin kulu Amr'ı vasîsi Bekir i'tâk eylese sağîr bâliğ oldukça Amr'ı istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

446. Hind zevci Zeyd'in câriyesi Zeyneb'i Zeyd'in izinsiz i'tâk eylese Zeyd ıtkı mucîz olmayıp Zeyneb'i istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

447. Zeyd-i sağîrin câriyesi Hind'i atasının anası Zeyneb i'tâk eylese sağîr bâliğ oldukça Hind'i istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

448. Sağîr olan Zeyd kulu Amr'ı i'tâk eylese Amr azâd olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

449. Cünûn-u mutbîk ile mecnûn olan Zeyd câriyesi Hind'i i'tâk eylese Hind azâd olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

450. Doksan yaşında olup ma'tûh olan Zeyd kulu Amr'ı i'tâk eylese Amr azâd olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

451. Zeyd'in câriyesi Hind Zeyd'in izinsiz şu kadar akçesini ahz ve meblağ-ı mezbûr ile bir câriye işterâ ettikten Hind ol câriyeyi i'tâk eylese Zeyd mucîz [27-b] olmayıp ol câriyeyi istirkâka kâdir olur mu?
Olur.

452. Zeyd hasta olup aklı bi'l külliye zâil iken câriyesi Zeyneb'i i'tâk eylese sahîh olur mu?
Olmaz.

453. Zeyd-i mu'sir Hind ile ale'l iştirâk mâlik olduğu câriyeden hissesini Hind'in izinsiz i'tâk ettikten sonra Zeyd fevt olsa Hind ol câriyeyi hissesinde istis'âye²⁸⁴ kâdir olur mu?
Olur.

454. Zeyd-i mûsir Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu kulu Amr'ın izinsiz i'tâk eylese Amr ol kuldand hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?
Olur.

455. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu kulu Bekir'i Amr'ın izinsiz i'tâk eylese Amr hissesini Zeyd'e tazmîn yahut hissesinde Bekir'i istis'â etmeyip hissesini bey'a kâdir olur mu?
Olmaz.

456. Hind-i mûsire sıhhatinde Zeyd ile ale'l iştirâk mâlik olduğu câriyeden hissesini Zeyd'in izinsiz i'tâk ettikten sonra Zeyd'e nesne ihtiyâr etmeden Hind fevt olsa Zeyd câriyeden hissesini Hind'in terekesinden tazmîn etmeyip câriyeyi bey'a kâdir olur mu?
Olmaz.

457. Hind oğlu Zeyd-i sağır ile ale'l iştirâk mâlik olduğu kulu i'tâk eylese Zeyd bâliğ oldukça vakt-i i'tâkda mûsire olmakla ol kuldand hissesinin kıymetini Hind'e tazmîne kâdir olur mu? Olur.

²⁸⁴ İstis'â: Çalıştırma.

458. Zeyd fevt olup sağır oğlu Amr'ı ve sâir veresesini terk ettikte sâir verese kable'l kısmet terekelerden birkaç kul ve câriyeleri azâd etseler Amr bâliğ oldukta sâir verese vakt-i i'tâkta mûsirler olmakla ol kul ve câriyelerden hissesinin kıymetlerini sâir vereseye tazmîne kâdir olur mu?

Olur.

459. Zeyd ismi Fatıma olan câriyesine hizmet buyurdukta gel Fatıma kadın deyip lâkin ıtk niyet etmese Zeyd mücerred böyle demekle câriye azâd olur mu?

Olmaz.

[28-a]

460. Zeyd câriyesi Hind'i azâd etmeden kendine nikâh edip lakin veled getirmese halen Zeyd Hind'i bey' murâd ettikte Hind mücerred nikâh etmekle azâd olmuş olurum deyip imtinâe kâdire olur mu?

Olmaz.

461. Zeyd liüm kız karındaşı Hind'e mâlik olsa Hind azâd olur mu?

Olur.

462. Zeyd radâan kız karındaşı Hind'e mâlik olsa Hind mücerred radâan kız karındaşı olmakla azâd olur mu?

Olmaz.

463. Zeyd bâbası Amr'a mâlik olsa Amr azâd olur mu?

Olur.

464. Zeyd sıhhatinde câriyesi Zeynep için fevtimden on gün mukaddem azâd olsun dedikten sonra Zeyd üç ay murûrunda fevt olsa Zeynep Zeyd'in cemî' malından azâd olur mu?

Olur.

465. Zeyd hasta olup mu'tekalü'l lisân²⁸⁵ iken kulu Amr'ı işâret ile i'tâk ettikten sonra adalesi²⁸⁶ mevtine dek mümted²⁸⁷ olup mu'tekal iken ölse sülüsü müsâid olmayacak veresesi sülüs olmadığı miktarda Amr'ı istis'âya kâdir olurlar mı?

Olurlar.

466. Zeyd maraz-ı mevtinde kulu Amr'ı i'tâk ettikten sonra Zeyd fevt olup sülüsü müsâid olmasa veresesi sülüsü müsâid olmadığı miktarda Amr'ı istis'âya kâdir olurlar mı?

Olurlar.

467. Zeyd maraz-ı mevtinde câriyesi Hind'i i'tâk ettikten sonra Zeyd fevt olup sülüsü müsâid olsa veresesi itk-ı mezbûri tutmazız demeğe kâdir olurlar mı?

Olmazlar.

468. Hind maraz-ı mevtinde câriyesi Zeyneb'i i'tâk ettikten sonra Hind duyûn-u terekesinden ezîd olduğu halde fevt olsa Hind'in dâyinleri Zeyneb'i kıymetinde istis'âye kâdir olurlar mı?

Olurlar.

[28-b]

469. Zeyd kulu Amr'ı i'tâk ettikten sonra Amr'ı i'tâk ettikte Amr'ın haşemine müvârî²⁸⁸ olan sevb-i²⁸⁹ mislinden gayrı esvâbını Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

470. Zeyd fevt olup karındaşı Amr'ı terk ettikte Amr Zeyd'in ümmü veledi Hind'i haşemini müvârî olan sevb-i mislinden gayrı esvâbını Hind'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

²⁸⁵ Mu'tekalü'l lisân: Sonradan konuşamayan.

²⁸⁶ Adale: Tedavisi mümkün olmayan hastalık.

²⁸⁷ Mümted: Uzayan, süren.

²⁸⁸ Müvârî: Avret yerlerini örtecek.

²⁸⁹ Sevb: Elbise.

Bâb-u't-Tedbîr

471. Zeyd maraz-ı mevtinde kulu Amr'ı tedbîr-i mutlak ile tedbîr ettikten sonra Zeyd fevt olup sülüsü müsâid olsa veresesı Amr'ı istirkâka kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

472. Zeyd kulu Amr'ı tedbîr-i mutlak ile tedbîr ettikten sonra Zeyd fevt olup sülüsü müsâid olmasa veresesı sülüsü müsâid olmadığı miktarda Amr'ı istis'âya kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

473. Zeyd hasta oldukta bu marazdan fevt olursam kulum Amr azâd olsun dedikten sonra Zeyd ol marazdan ifâkat bulsa Zeyd Amr'ı bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

474. Zeyd'in müdebber kulu Amr fevt olup Zeyd'i terk ettikte Amr'ın oğlu Bekir dahî Zeyd ile vâris olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

475. Zeyd'in tedbîr-i mutlak ile tedbîr ettiği câriyesi Hind'i Amr'a bey' eylese bey'-i mezbûr sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Bâb-u'l-İstîlad ve mâ Yünâsibe

476. Zeyd câriyesi Hind'i vati' ve ihbâl ettikten sonra Hind Zeyd'den ----- halfe bir cenîn-i meyyit ilkâ eylese Hind Zeyd'in ümmü veledi olmuş olur mu?

el-Cevâb: Olur.

477. Zeyd oğlu Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu câriyeyi Amr'ın izinsiz vati' ve ihbâl edip câriye bir veled doğurdukta Zeyd veled bendendir deyu da'vet eylese ol veledin nesebi Zeyd'den sâbit ve câriye-i merkûme Zeyd'in ümmü veledi olup Amr'ın câriyeden hissesinin kıymetini Zeyd'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[29-a]

478. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu câriyesi Amr'ın izinsiz vati' ve ihbâl edip câriye bir veled doğurdukta Zeyd veled bendendir deyu da'vet eylese veledin nesebi Zeyd'den sâbit olup ve câriye Zeyd'in ümmü veledi olup Zeyd'e câriyenin nısıf kıymetiyle nısıf akarını damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

479. Zeyd karındaşı Amr ile ale'l iştirâk'il sevâ mâlik olduğu câriyeyi Amr'ın izinsiz vati' eylese Amr câriyenin akarını Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

480. Zeyd bâbası Amr'ın câriyesi Hind'i vati' ve ihbâl edip Hind Zeyd'den bir veled getirse Amr Hind'i bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

481. Zeyd zevcesi Hind'in câriyesi Zeyneb'i Hind'in izinsiz vati' edip Zeyneb Zeyd'den bir veled getirse Hind ol veledi istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

482. Zeyd zevcesi Hind'in câriyesi Zeyneb'e zinâ edip Zeyneb Zeyd'den bir veled doğurduktan sonra Hind Zeyneb'i bey' etmek murâd ettikte Zeyneb mücerred Zeyd'den veled getirmekle imtinâa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

483. Zeyd Amr'ın câriyesi Zeyneb'e zinâ edip Zeyneb Zeyd'den bir veled getirse Amr ol veledi istirkâka ve bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

484. Zeyd'in ümmü veledi câriyesi Hind Zeyd'in mevtiyle azâd olur mu?

el-Cevâb: Olur.

Bâb-u'l-Mükâtebe

485. Zeyd kulu Amr'ı on dört sene kendine hizmet etmek üzere i'tâk edip Amr dahî kabul ettikten sonra Zeyd altı sene hizmet edip ba'dehû Zeyd fevt olsa veresesî Amr'ın sekiz sene hizmetinin kıymetini Amr'dan almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

486. Zeyd kulu Amr'ı üç sene kendine hizmet etmek üzere kitâbete kesip Amr dahî kabul eylese Amr üç sene Zeyd'e hizmet edecek azâd olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[29-b]

487. Zeyd kulu Amr'ı yedi sene kendine hizmet etmek üzere kitâbete kesip Amr dahî kabul edip Zeyd'e altı sene hizmet eylese Amr bir sene dahî Zeyd'e hizmet ederken Zeyd nâdim olup rızasız Amr'ı bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

488. Zeyd kulu Amr'ı şu kadar akçeye kâtebe kestikten sonra Amr'ın bedel-i kitâbeti edâdan aczi zâhir olmakla hâkim Zeyd'in talebi ile kitâbeti fesh eylese Zeyd Amr'ı bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

489. Zeyd kulu Amr'ı şu kadar akçeye kitâbete kesip Amr dahî kabul ettikten sonra Amr bedel-i kitâbeti edâdan âciz değil iken Zeyd Amr'ı rızasız bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

490. Zeyd kulu Amr'ı kitâbete kesdikten sonra Amr'ın bedel-i kitâbeti edâdan²⁹⁰ aczi zâhir olsa hâkim Zeyd'in talebi ile kitâbeti fesha kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

²⁹⁰ Edâ: Ödemek.

Bâb-u'l-Velâ

491. Hind-i mu'teka fevt olup zevci Zeyd'i terk ettikte Hind'i azâd eden Amr'ın kızı Zeyneb velâ cihetinden Hind'e vârise olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

492. Zeyd-i mu'tek fevt olup zevcesi Hind'i terk ettikte Zeyd'i i'tâk eden Amr'ın liebeveyn kız karındaşı dahî Zeyd'e vârise olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

493. Bâbası hürrü'l asl-ı acemî olan Hind fevt olup kızı Zeyneb'i ve anasını i'tâk eden Zeyd'in liebeveyn er karındaşı oğlu Amr'ı terk eylese kısmet-i tereke nicedir?

el-Cevâb: Nısfı Zeyneb'e, bâkisi Amr'a isâbet eder.

494. Bâbası hürrü'l asl olan acemî Hind fevt olup zevcesi Zeyd'i ve anasını i'tâk eden Amr'ın oğlunun oğlu Bekir'i ve ammetin kızını terk eylese kısmet-i tereke nicedir?

el-Cevâb: Nısfı Zeyd'e, bâkîsi Bekir'e isâbet eder.

495. Bâbası mu'tak olan Zeyd fevt olup anası Hind-i mu'tekâyı ve liebeveyn emmisi Amr'ı terk ettikte Zeyd'in bâbasını i'tâk eden Bekir dahî velâ cihetinden Zeyd'e vâris olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

496. Hind fevt olup anası Zeyneb-i mu'tekâyı ve liebeveyn kız karındaşı Hatice'yi [30-a] ve bâbasını i'tâk eden Amr'ın oğlu Bekir'i terk eylese kısmet-i tereke nicedir?

el-Cevâb: Altı sehimden iki sehim Zeyneb'e, üç sehim Hatice'ye, bâkîsi Bekir'e isâbet eder.

497. Bâbası mu'tek olan Zeyd fevt olup anası Hind-i mu'tekâyı ve liebeveyn emmisi Amr'ı terk etikte Zeyd'in bâbasını i'tâk eden Bekir dahî velâ cihetinden Zeyd'e vâris olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

498. Anasının anası mu'teka olan Zeyd fevt olup kızları Hind ve Zeyneb'i ve bâbasını i'tâk eden Amr'ın oğlu Bekir'i terk eylese kısmet-i tereke nicedir?

el-Cevâb: Sülüsânı kızlarına, bâkîsi Bekir'e isabet eder.

499. Anası ----- olmamak mânasına hüre'l asl olan Hind fevt oldukça bâbasını i'tâk eden Amr'ın oğulları Hind'e velâ cihetinden vâris olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

500. Zeyd ve Hind ale'l iştirâki's sevâ mâlik oldukları câriyeleri Zeyneb'i i'tâk ettikten sonra Zeyd ve Hind müteâkiben fevt olup Zeyd oğlu Amr'ı ve Hind liebeveyn emmi Bekir'i terk edip ba'dehû Zeynep dahî fevt olup zevci Beşir'i terk eylese Amr ve Bekir ve Beşir'e tereke-i Zeyneb'den ne miktar sehim isâbet eder?

el-Cevâb: Dört sehimden iki sehim Beşir'e, bir sehim Amr'a ve bir sehim Bekir'e isâbet eder.

501. Bir kulun sülüsânına Zeyd ve sülüsüne Hind mâlikler iken Zeyd ve Hind ol kulu i'tâk edip ba'dehû ol kul fevt olup Zeyd ve Hind'i terk eylese kısmet-i tereke nicedir?

el-Cevâb: Üç sehimden iki sehim Zeyd'e ve bir sehim Hind'e isâbet eder.

502. Zeyd-i Müslim kulu Amr'ı nasrânîyi i'tâk ettikten sonra Amr İslâma gelmeden fevt olsa Zeyd Amr'a vâris olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Bâb-u'l-Eymân

503. Zeyd falan fiili işlersem kâfir olayım deyip ba'dehû ol fiili işlese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Yemini i'tikâdında işledi ise kefare-i yemîn, kâfir olmak i'tikâdında olup işledi ise tecdîd-i îmân ve nikâh lâzım olur.

504. Zeyd Allah-u teâla ile akdim olsun falan fiili işlemeyim dedikten sonra Zeyd ol [30-b] fiili işlese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Keffâret-i yemîn lâzım olur.

505. Zeyd vallâhi falan fiili işlemeyim deyip yemin ettikten sonra Zeyd ol fiili işlese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Keffâret-i yemin.

506. Bir diyar ahâlisinden Zeyd bir husus için şu kadar akçe nezir eylese ol diyârın kadısı ol kadar akçeyi bana verin istediğim yere vereyim deyu Zeyd'e cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

507. Zeyd falan fiili işlersem ehl-i örf tâifesine şu kadar akçe nezrim olsun dedikten sonra Zeyd ol fiili işlese ehl-i örf tâifesinden Amr nezir eyledin deyu Zeyd'den nesne almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

508. Zeyd falan fiili işlersem medîne fukarâsına şu kadar akçe nezrim olsun deyip ba'dehû ol fiili işlese ehl-i örf tâifesinden Amr nezir eyledin deyu ol kadar akçeyi Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Kitâbü'l-Hudûd

509. Zeyd-i zımmî Hind-i nasrâniyyeye cebren zinâ eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Yüz değnek vurulur.

510. Hind-i nasrâniyye nefsinî tâyiaten²⁹¹ Zeyd'e temkîn edip Zeyd dahî Hind'e zinâ eylese Hind'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Yüz değnek.

511. Zeyd-i zımmî bekar olan Hind-i nasrâniyyeye cebren zinâ edip bekâretini izâle eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Yüz değnek vurulur.

²⁹¹ Tâyiaten: Kendi isteğiyle.

512. Zeyd Amr'ın câriyesi Hind'e zinâ edip bekâretini izâle eylese Zeyd muhsan olmayacak Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Yüz değnek vurulup ve câriyenin noksan bekâretini damân lâzım olur.

513. Zeyd anası Hind'in bekar câriyesi Zeyneb'i Hind'in izinsiz vat'i edip **[31-a]** bekâretini izâle eylese Hind noksan bekâreti Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

514. Zeyd-i muhsan Hind-i bikre cebren zinâ edip bekâretini izâle eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Recm.

515. Zeyd-i muhsan Amr'ın zevcesi Hind'e cebren zinâ eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Recm.

516. Hind-i muhsane tâyiâten nefsinî Zeyd'e temkîn edip Zeyd dahî Hind'e zinâ eylese Hind'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Recm.

517. Zeyd'in azâdsız kulu Amr Hind'e cebren zinâ eylese Amr'a ne lâzım olur?

el-Cevâb: Elli değnek vurulur.

518. Zeyd'in azâdsız câriyesi Hind nefsinî tâyiâten Amr'a temkîn edip Amr dahî Hind'e zinâ eylese Hind'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Elli değnek vurulur.

519. Hind Zeyd'den bana cebren zinâ eyledi deyu dava ve Zeyd inkâr edip Hind'in müddeâsı sâbit olmasa kavl-i mücerredîyle mûcib zinâ Zeyd'in üzerlerine ikâmet olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

520. Zeyd Hind'e zinâ eyledim deyu bir kere ikrâr eylese mücerred bir kere ikrâr etmekle Zeyd'in üzerine hadd-i zinâ ikâmet olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

Nev-i Âhar

521. Zeyd Amr'ın zevcesi Hind-i muhsaneye bre zâniye dese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Hadd-i kazf.

522. Zeyd Amr-ı muhsana bre zânî deyu şetm²⁹² eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Hadd-i kazf.

Bâb-u't-Tâ'zîr

523. Zeyd zevcesi Hind'i firâşına da'vet ettikte Hind bi gayr-ı vech icâbet eylemese Zeyd Hind'i ta'zîr etmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

524. Hind zevci Zeyd'in izinsiz bi gayr-ı hak Zeyd'in menziline çıkıp ecânibden kimesnelerin menziline varır olsa Hind'i ta'zîre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[31-b]

525. Zeyd'in zevcesi Hind târikü's salât olmakla Zeyd Hind'i edâ-i salâte emr edip Hind namaz kılmamakla Zeyd Hind'i ta'zîr eylese Hind vech-i muharrer üzere ta'zîr ettiği için Zeyd'i hâkime ta'zîr ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

526. Zeyd zevcesi Hind'i bi gayr-ı vech-i şer'î darp eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

527. Zeyd zevcesi Hind'e bre kahbe deyu şetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

528. Zeyd zevcesi Hind-i muhsaneye bre ----- deyu şetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Hadd-i kazf.

²⁹² Şetm: Sövmek, küfretmek.

529. Zeyd Amr'a bre deyyus deyu ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

530. Zeyd Amr-ı Müslime bre kâfir deyu ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

531. Zeyd Amr-ı Müslime bre haramzâde deyu ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

532. Zeyd sâlihâdan Amr'a bre fâsık deyu ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

533. Zeyd Amr'a bre anasını falan ettiğim deyu cima' lafzıyla ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

534. Zeyd zevcesi Hind'e bre falan ettiğim deyu cimâ' lafzıyla ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

535. Zeyd-i zımmî Amr'ı Müslime bre din ve îmanını falan ettiğim deyu cimâ' lafzıyla ŧetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i ŧedîd ve haps.

536. Bir husûsa ŧehâdet eden Zeyd'in yalan yere ŧehâdet ettiğî ŧer'an sâbit olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr bi't teşhîr.

537. Zeyd gammaz olup nâsı ehl-i örfe gammaz ve ta'zîm ettirmek âdeti olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i ŧedîd ve hapis olunur.

[32-a]

538. Hind Zeyneb'in yiyeceği taâma zehir katıp ba'dehû Zeynep bilmemekle ol taâmı kendi eliyle ekl edip müteessiran fevt olsa Hind'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr ve hapis.

539. Zeyd Amr'ı katl kasdıyla âlet-i harbiyle üzerine hücum edip Amr bir tarîkiyle halâs olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

540. Birkaç kimseler Zeyd'in nehâran²⁹³ menzilini basıp malını nehb²⁹⁴ ve gârat²⁹⁵ eylese mezburlara ne lâzım olur?

el-Cevâb: Aldıkları alıverilip ta'zîr-i şedîd ve hapis olunurlar.

541. Zeyd nehâren Amr'ın menzilini basıp şu kadar eşyasını nehb ve gârat eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Aldığı alıverilip ta'zîr-i şedîd ve hapis olunur.

542. Zeyd Amr'ın nehâren yolunu basıp bazı eşyâsını gasp alsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Aldığı alıverilip ta'zîr ve hapis olunur.

543. Birkaç kimesneler Hind'i cebren menzilinden çıkarıp fi'l-i şenî²⁹⁶ kasdıyla bir mahalle götürüp Hind bir tarîkle ellerinden halâs olsa mezburlara ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd ve salâhları zâhir olunca hapis olunur.

544. Zeyd Hind'in âhar diyarda zevci var idiğini biliyorken Hind'i tezevvüc ve vati' eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd ve îcâ'²⁹⁷ olunur.

545. Zeyd zevcesi Hind'i üç talâk ile tatlîk ettikten sonra Zeyd Hind'e hülle ettirmeden Hind'i tezevvüc ve vati' eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd ve îcâ' olunur.

²⁹³ Nehâr: Gündüz.

²⁹⁴ Nehb: Soygun.

²⁹⁵ Gârat: Yağma.

²⁹⁶ Fi'l-i şenî: Kötü iş.

²⁹⁷ Îcâ': Yaptığı işten vazgeçirilmek.

546. Hind-i Müslime nefsinin Zeyd'i zımmîye tezvîc eylese mezburlara ne lâzım olur?

el-Cevâb: Tefrîk ve ta'zîr-i şedîd lâzım olur.

547. Zeyd menziline hamr ittihâz şîrb-i hamr eder olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Hadd-i şîrb ikâmet olunur, eser-i hamrın vec'inden sonra ta'zîr dahî olunur.

[32-b]

548. Zeyd-i Müslim ecânibden birkaç kimesneleri zevcesi Hind'in yanına götürüp mezbûrlar ile şîrb-i hamr eder olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Hadd-i şîrb ikâmet tahfîf-i vec'inden²⁹⁸ sonra ta'zîr dahî olunur.

549. Zeyd-i Müslim menziline hamr ittihâz edip bey' eder olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr ve îca' olunur.

550. Zeyd-i Müslim ecânibden birkaç kimesneleri zevcesi Hind'in yanına getirip Hind dahî ol kimesnelerin ellerine yapışıp mezbûrlar ile bir yerde oturur olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

551. Hind'in zevci Zeyd âhar diyâra gittikte birkaç kimesneler Hind'i izlâl²⁹⁹ edip Amr'a tezvîc eyleseler mezbûrlara ne lâzım olunur?

el-Cevâb: Tövbeleri zâhir olunca hapis olunurlar.

552. Hind Zeyd'in kız karındaşı Zeyneb-i sağîreyi ayârdolup teğayyüb eylese Zeyd Zeyneb'i ihzâr edince ya mevti ma'lûm oluncaya dek Hind'i hâkime hapis ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

553. Zeyd Amr'a olan deynini vermeyip mûmâtale³⁰⁰ etmekle Amr Zeyd'i şer'a götürmek istedikte Bekir Zeyd'i Amr'ın yanından alıp şer'a götürmekten men' eylese Bekir'e ne lâzım olur? *el-Cevâb:* Ta'zîr.

²⁹⁸ Tahfîf-i vec'inden: Acısı hafifledikten.

²⁹⁹ İzlâl: Yoldan çıkarma.

³⁰⁰ Mûmâtale: Borcu uzatmak.

554. Zeyd'in Amr ile davası olup Amr'ı şer'a dâvet ettikte Amr temerrüd³⁰¹ edip gitmese Amr'a ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

555. Mazmûn-u muvâfık şer'-i şerîfe olan emr-u sultânîye itaat etmeyen Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd.

556. Amden ve kelsen târik-i salât olan Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd ve hapis.

557. Zeyd Amr-ı sağîre cebren livâta eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd ve tövbe ve salâhı zâhir olunca haps-i muvâzaada hapis olunur mûtâdı ise katl dahî meşrûdur.

[33-a]

558. Zeyd Amr-ı sağîre cebren livâta edip Zeyd'in mu'tâdı olduğu şer'an sâbit olsa Zeyd'in katli meşrû'mudur?

el-Cevâb: Meşrû'dur.

559. Zeyd zevcesi Hind'i dübüründen vati' eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr-i şedîd.

560. Zeyd Amr'ın ineğini vati' eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Ta'zîr.

Nev-i fî-Tecdîdî'l-Îmân ve'n-Nikâh

561. Zeyd'in Amr-ı Müslim ile bir husûsa müteallik dâvası olup Amr'ı şer'a dâvet ettikte Amr ben şer'a gitmem dese Amr'a ne lâzım olur?

el-Cevâb: Tecdîd-i îmân ve nikâh.

³⁰¹ Temerrüd: Direniş.

562. Zeyd'in Amr-ı Müslim ile dâvası olup Amr'ı şer'a dâvet ettikte Amr çavuş götürmeyince şer'a gitmem deyip gitmese Amr'a ne lâzım olur?

el-Cevâb: Tecdîd-i îmân ve nikâh.

563. Zeyd-i Müslim masharalık³⁰² edip başına kâfir şapkası giyse Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Tecdîd-i îmân ve nikâh.

564. Zeyd bir fiil-i şeni' işleyip bazı kimesneler Zeyd'i lev³⁰³ ettiklerinde Zeyd hîne i'tizârda bir dahî etmem kâfir idim Müslüman oldum dese böyle demekle kâfir olmuş olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

565. Zeyd-i Müslim Amr-ı müslime bre dîn ve îmânını falan ettiğim deyu cimâ' lafzıyla şetm eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Tecdîd-i îmân ve nikâh.

566. Zeyd-i Müslim Rasûl-ü Ekrem sallallâh-u aleyhi ve sellem hazretlerine sebb eylese Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Bilâ te'hîr katl olunur.

567. Zeyd-i zımmînin Rasûl-ü Ekrem sallallâh-u taâlâ aleyhi ve sellem hazretlerine sebb ettiği şer'an sâbit olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Bilâ te'hîr katl olunur.

Kitâbü's-Sirkat

568. Zeyd Amr'dan sen benim mekân-ı muhrezinden şu kadar bin akçemi sirkat eyledin deyu dâva ettikte Amr vech-i muharrer üzere sirkatine ikrâr edip rucû' etmese Amr'a ne lâzım olur?

el-Cevâb: Kat'-i yed lâzım olur.

³⁰² Mashara: Soytarı.

³⁰³ Lev: Kınama.

[33-b]

Kat-i Yed

569. Zeyd Amr'dan sen benim mekân-ı muhrezimden şu kadar bin akçemi sirkat eyledin deyu da'va ve Amr inkâr edip Zeyd'in müddeâsı sâbit olmasa Zeyd'in kavlı-i mücerrediyile mûcib-i sirkat Amr'ın üzerine icrâ olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

570. Zeyd Amr ve Bekir'den şu makûle şu kadar eşyâmı sirkat etmişdiniz deyu dâva ettikte Amr ikrâr edip ve Bekir inkâr edip Zeyd'in beyyinesi olmayıp lakin Amr ve Bekir için benimle mean sirkat ettişti dese Amr mücerred böyle demekle Bekir üzerine sirkat sâbit olmuş olurmu?

el-Cevâb: Olmaz.

571. Zeyd-i sağır Amr'ın menzilinde olan mekân-ı muhrezinden kıymetleri nisâb-ı sirkateye bâliğa şu kadar eşyâsını hafıyyeten ahz eylese Zeyd'e kat'-i yed lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Bâb-u Kat-i't-Tarîk

572. Kattâ'-i tarîkten olan Zeyd ve Amr ebnâ-i sebîlin yollarına inip ebnâ-i sebîlden birkaç kimesnelerin mallarını ahz edip ol maldan Zeyd ve Amr'ın her birinin nasîbi nisâb-ı sirkateye bâliğ olup ba'dehû katli-i nefis etmeden ahz olunsalar Zeyd ve Amr'ın her birinin sağ eliyle ve sol ayağı kat' olunmak lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

573. Kâtî'i't tarîk olan Zeyd ebnâ-i sebîlden Amr'ın yolunu basıp Amr'ı katli ve malını nehb ve gârat ettikten sonra Zeyd ahz olunup husûs-u mezbûr vech-i şer'î üzere sâbit olsa Zeyd'in katli lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

574. Zeyd'in zülüm âdet-i müstemiresi olup sâ'î bi'l fesâd olduğu şer'an sâbit olsa Zeyd'in ----- ile katli meşru mudur? *el-Cevâb:* Meşru'dur.

Kitâb-u Esîr

575. Zeyd'in sefînesini harb-i keferesi kahren ahz ve dâr-ı harbe idhâl ettiklerinden sonra Amr sefîneyi harbîlerden işterâ ve dâru'l İslâma ihrâc edip ba'dehû Bekir'e şu kadar kuruşa bey' ve teslim eylese Zeyd vâkıf oldukta ol kadar **[34-a]** kuruşu Bekir'e verip sefîneyi Bekir'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

576. Zeyd'in sefînesine diyârda harb-i keferesi müstevlî olup sefîneyi aldıklarından sonra dâr-ı harbe götürmeyip Amr-ı zımmîye hîbe ve teslim eyleseler Zeyd sefîneyi meccânen Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

577. Zeyd'in sefînesine diyârda harb-i keferesi müstevlî olup sefîneyi aldıktan sonra dâru'l harbe götürmeyip Amr ve Bekir'e bey' ve teslim eyleseler Zeyd sefîneyi Amr ve Bekir'den meccânen almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

578. Zeyd sefînesiyle âhar diyâra giderken harbîler sefîneyi kahren alıp ba'dehû Zeyd bir tarîkiyle halâs olduktan sonra harbîler sefîneyi dar-ı harbe idhâl etmeden deryâ bekçilerinden Amr sefîneyi harbîlerden kahren alsa Zeyd ol sefîneyi meccânen Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

579. Zeyd ve Amr ve Bekir'in ale'l iştirâk mülkleri olan sefîneyi harbî keferesi deryâda kahren ahz edip dar-ı harbe idhâl ettiklerinden sonra Zeyd sefîneyi harbîlerden işterâ edip dar-ı İslâma idhâl eylese Amr ve Bekir sefîneden hisselerini meccânen zabta kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

580. Zeyd'in kulu Amr-ı müslimi harbî seferde esîr edip dâr-ı harbe götürdüklerinden sonra Amr dar-ı harbden ibâk edip dar-ı İslâma gelse Zeyd Amr'ı istirkâka kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

581. Zeyd-i müslimin kulu Amr-ı Müslim ibâk edip dar-ı harbe dâhil olup lakin mürted olmayıp ba'dehû harbîler Amr'ı ahz ve Bekir tâcire bey' ve teslim edip Bekir dahî dâr-ı İslâma ihrâc eylese Zeyd Amr'ı meccânen Bekir'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

582. Zeyd'in kulu Amr ibâk edip dâr-ı harbe dâhil olduktan sonra Bekir ve Beşir Amr'ı dâr-ı harbde ahz edip dâr-ı İslâma ihrâc eyleseler Zeyd Amr'ı meccânen Bekir ve Beşir'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[34-b]

583. Zeyd'in kulu Amr-ı nasrânî ibâk edip dar-ı harbe dâhil olup lakin harbîler Amr'ı ahz ve takyîd etmeyip ba'dehû Amr harbîler ile asker-i İslâmdan bir tâife ile kîtâle çıkmakla Amr ahz olunup dar-ı İslâma çıksa Zeyd Amr'ı kimin yedinde bulursa meccânen almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

584. Zeyd'in sefinesini harbî keferesi kahren ahz ve dâru'l harbe idhâl ettiklerinden sonra Amr sefîneyi harbîlerden işterâ ve dâr-ı İslâma ihrâc eylese Amr ol sefîneyi semen-i mezbûr ile Zeyd'e vermeğe râzı iken Zeyd meccânen alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

585. Zeyd dâr-ı İslâmdan bir belde vâkî' menzile mâlik iken belde-i mezbûreye keferi istilâd edip bir müddet zabt ettiklerinden sonra asker-i İslâm belde-i mezbûreyi kahren alıp menâzili taraf-ı saltanattan müslimîne kısmet olundukta Zeyd'in ol menzili Amr'a verilse Zeyd menzili mezbûrun kıymetini Amr'a verip menzili Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

586. Dâru'l harbe muttasıl olup ahâlisi emân-ı evvel ile emînler ve zımmîler olmayıp ahkâm-ı küfür alenen icrâ olunan mevzi' dâru'l harb midir?

el-Cevâb: Dâru'l harbdır.

587. Asker-i İslâm daru'l harbe dâhil olup taraf-ı saltanattan bir seriyye esîr için tenkîl vâki' olmakla ol seriyyeden Zeyd ve Amr hangimiz esîr sebî³⁰⁴ edip beynimizde müşterek olsun deyu kavî edip ba'dehû Zeyd müstakilen bir esir sebî ve ihrâc eylese Amr kavî-i mezbûra binâen ol esirde Zeyd'e müşârekete kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

588. Asker-i İslâm dâru'l harbe dâhil olup taraf-ı saltanattan tenkîl-i âmm vâki' olduktan sonra askerden birkaç kimesneler ----- gittiklerinde içlerinden Zeyd müstakilen bir esir tutup ihrâc eylese sâirler mücerred ----- meâ gitmekle esirde sana müşârik oluruz demeğe kâdir olurlar mı?
el-Cevâb: Olmazlar.

Fî İslâm-i'l-Zımmî

589. Rasûl-ü Ekrem sallallâh-u aleyhi ve sellem hazretlerinin risâletini bi'l külliye inkâr eder makûlesinden **[35-a]** olan Zeyd-i nasrânî “Lâilâhe illallah Muhammedür Rasûlüllah” deyip lâkin teberrî-i sarîh³⁰⁵ etmese İslâmına hüküm olunur mu?
el-Cevâb: Olunur.

590. Zeyd-i zımmî Müslüman oldum dese İslâmına hüküm olunur mu?
el-Cevâb: Olunur.

591. Zeyd-i yahûdî ben Müslümanım dese İslâmına hüküm olunur mu?
el-Cevâb: Olunur.

592. Rasûl-ü Ekrem sallallâh-u aleyhi ve sellem hazretlerinin risâletini bi'l külliye inkâr eder makûlesinden olan Zeyd-i nasrânî sekrâne iken “Lâilâhe illallah Muhammedür Rasûlüllah” deyip lâkin teberrî-i sarîh etmese Zeyd'in İslâmına hüküm olunur mu?
el-Cevâb: Olunur lâkin rucû' ederse katl olunmaz, İslâm'a gelince hapis olunur.

593. Zeyd-i zımmînin oğlu olup âkil olan Amr-ı sağîr İslâma gelse İslâmı sahîh olur mu?
el-Cevâb: Olur.

³⁰⁴ Sebî: Savaşta esir düşen kimse.

³⁰⁵ Teberrî-i sarîh: Açıkça yüz çevirme.

594. Zeyd-i zımmînin üç yaşında olup âkil olmayan oğlu Amr-ı sağîr Müslüman oldum dese İslâmına hüküm olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

595. Zeyd-i zımmî falan fiili işlersem Müslüman olayım dedikten sonra ol fiili işlese Müslüman olmuş olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

596. Zeyd-i zımmî yirmi güne dek falan fiili işlersem Müslüman olayım dedikten sonra yirmi gün murûr edip ol fiili işlemese Zeyd Müslüman olmuş olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

597. Zeyd-i zımmî Müslüman olayım deyu vaad eylese bu merteye ile İslâmına hüküm olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

598. Zeyd-i zımmînin yedi yaşında olan kızı Hind-i sağîre-i âkile İslâma gelse İslâmı sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olur.

599. Hind-i sağîre dâru'l harbden seb olundukta ebeveynin biriyle sebî olunup yalnız sebî ve dâr-ı İslâma ihrâc olunsa Hind'in dâr-ı İslâma tabîyyeti ile İslâmına hüküm olunur mu?

el-Cevâb: Olunur.

[35-b]

600. Zeyd-i zımmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i İslâma müşerref olsa Hind'in Zeyd'den olan kızı Zeyneb-i sağîrenin Hind'e tab'îyyeti ile İslâmına hüküm olunur mu?

el-Cevâb: Olunur.

601. Zeyd-i zımmînin zevcesi Hind-i nasrâniyye şeref-i İslâmla müşerref olduktan sonra Zeyd'e İslâm arz olundukta Zeyd ibâ eylese hâkim Hind'i Zeyd'den tefrika kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

602. Zeyd-i zımmî şeref-i İslâmla müşerref oldukta bâliğ olan oğlu Amr-ı zımmîye sen dahî İslâma gel deyu cebr olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

603. Zeyd-i zımmînin câriyesi Hind-i nasrâniyye şeref-i İslâmla müşerreffe olsa Zeyd İslâmından ibâ edecek hâkim Zeyd'e Hind'i bir müslümana bey' eyle deyu cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

604. Zeyd-i zımmî bir câmi-i şerifde birkaç gün evkât-ı hamseden³⁰⁶ Amr'a iktidâ edip cemaât-i Müslim ile salât-ı mektûbeyi³⁰⁷ edâ eylese Zeyd'in İslâmına hüküm olunur mu?

el-Cevâb: Olunur.

Nev-i Âhar

605. Zeyd-i zımmî bir belde kefare sâkin olmayan müslimîn mahallesinde menzil işterâ eylese hâkim Zeyd'e menzili bir müslümana bey' eyle deyu cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

606. Zeyd-i Müslim kefare mahallesinde olan mülk-ü menzili Amr-ı zımmîye bey' ve teslim edip Amr dahî menzilde süknâ murâd ettikte bazı kimesneler mücerred mukaddemen Müslim menzili idi deyu Amr'ı men'a kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

607. Zeyd bir belde câmi-i şerîf kurbunda olan odalarını kefereye îcâr edip taklîl-i cemaate³⁰⁸ sebep olsa hâkim kefereyi ol odalardan ihrâc edip Zeyd'e elyevm müslimîne îcâr eyle demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

³⁰⁶ Evkât-ı hamse: Beş vakit namaz.

³⁰⁷ Salât-ı mektûbe: Farz namazlar.

³⁰⁸ Taklîl-i cemaat: Cemaatin azalması.

608. Bir diyarda ----- olan Zeyd-i zımmî fevt olup yerine Amr-ı zımmî ----- oldukta Zeyd'in dâyinleri Amr'a mücerred Zeyd'in yerine ----- olmakla Zeyd zimmetinde olan akçemizi mâlikden edâ eyle deyu cebre kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

609. Zeyd-i zımmînin kulu Amr-ı nasrâniden cizye alınır mı?

el-Cevâb: Alınmaz.

610. Zeyd-i zımmînin câriyesi Hind-i nasrâniyeden cizye alınır mı?

el-Cevâb: Alınmaz.

611. Zeyd-i zımmînin sağîr oğlu Amr'dan cizye alınır mı?

el-Cevâb: Alınmaz.

[36-a]

612. Pîr-i fâni olup kâr-u kesbe kâdir olmayan Zeyd-i zımmîden cizye alınır mı?

el-Cevâb: Alınmaz.

613. Kötürüm olup kar-u kesbe kudreti olmayan Zeyd-i zımmîden cizye alınır mı?

el-Cevâb: Alınmaz.

614. Zeyd-i zımmî sene tamâmında cizyesini edâ etmeden Müslüman olsa cizyesi sâkit olur mu?

el-Cevâb: Olur.

615. Ahâlisi müslimîn ve kefare olan beldenin keferesi belde içinde kenîse³⁰⁹ ihdâs etmek murâd eyleseler hâkim mezbûrları men'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

616. Ahâlisi müslimîn ve kefare olan beldenin keferesi belde-i mezbûre içinde vâki' bir arsada makbere ihdâs edip mevtâlarını defîn etmek murâd eyleseler hâkim mezbûrları men'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

³⁰⁹ Kenîse: Kilise.

617. Bir beldede vâki' kenîse-i kadîme harâb olmakla belde-i mezbûre ve misilleri kenîse-i mezbûrede vaz'-i kadîminden ziyâde binâ ihdâs eyleseler hâkim ziyâdeyi hedeme³¹⁰ kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

618. Zeyd'e soruldu. Arazisini vakfedip vakfiyesine illet şartı olarak araziyi evlatlarına ve erkek torunlarına vakfettiğini yazsa, bu şarta kızlarının erkek evlatları dahil olur mu olmaz mı?

el-Cevâb: Olur, Kızlarından olan erkek evlatlar bu şarta dahildir.

619. Müslimîn ve keferi muhtelitan sâkinler olup içinde câmi-i şerîf olup mısır-ı hükümde³¹¹ olan karye-i kebîrenin keferesi karye içinde olan kenîse-i kadîmelerinle taşraya işidebilecek mertebe nâkûs³¹² darb eder olsalar hâkim keferi ol vech üzere nâkus darbindan men'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

620. Müslim ve keferi muhtelitan sâkin olan karyede vâki' kenîse-i kadîmde müslimînden Zeyd ezân okusa karye-i mezbûre keferesi kenîse-i merkûmede âyinlerini icrâ murâd ettiklerinde ehl-i örf tâifesinden Amr mücerred kenîse-i merkûmede ezan okunmakla bana şu kadar akçe vermeyince âyinleri icrâ ettirmem deyip mezbûrlardan nesne almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[36-b]

Bâb-u'l-Mürted ve'l-Buğat

621. Zeyd-i zımmî şeref-i İslâmla müşerref olduktan sonra el-ıyâzü billahi teâlâ³¹³ mürted olsa Zeyd'e ne lâzım olur? *el-Cevâb:* Arz-ı İslâm ve keşf-i şüphe olunup istimhâl³¹⁴ ederse üç gün hapis olunur, ba'dehû İslâma rucû' etmezse katl olunur.

³¹⁰ Hedem: Yıkma.

³¹¹ Mısır-ı hükümde: Şehir hükmünde.

³¹² Nâkûs: Çan

³¹³ El-ıyâzü billahi Teâlâ: Allah korusun.

³¹⁴ İstimhâl: Zaman isteme, mühlet isteme.

622. Zeyd-i müslim el-ıyâzü billahi teâlâ mürted olsa Zeyd'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: Arz-ı İslâm ve keşf-i şüphe olunup istimhâl ederse üç gün hapis olunur, ba'dehû İslâma rucû' etmezse katl olunur.

623. Hind-i nasrâniyye şeref-i İslâmla müşerref olduktan sonra el-ıyâzü billahi teâlâ mürted olsa Hind'e ne lâzım olur?

el-Cevâb: İslâma gelenece hapis olunur.

624. Zeyd-i zımmînin oğlu olup sabîy-yi âkil olan Amr İslâma geldikten sonra kable'l bulûğ mürted olsa Amr'a ne lâzım olur?

el-Cevâb: İslâm üzerine cebr olunur.

625. Zeyd-i zımmî nakz-ı ahd³¹⁵ ve dâr-ı harbe lihâk³¹⁶ edip lihâkıyla hüküm olunsa Zeyd'in dâr-ı İslâmda olan vârisesi dâr-ı İslâmda olan malını iktisâma kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

626. Zeyd-i zımmî nakz-ı ahd ve dâr-ı harbe lihâk edip lihâkıyla hüküm olunduktan sonra Zeyd'in dâr-ı İslâmda olan hasran vârisi liebeveyn er karındaşı Amr-ı zımmî Zeyd'in dâr-ı İslâmda olan malını kabz etmek istedikte emîn-i beytü'l mâl Bekir mücerred nakz-ı ahd etmekle ben zabt ederim deyu Amr'ı men'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

627. Zeyd-i zımmî nakz-ı ahd ve dâr-ı harbe lihâk edip lihâkına hüküm olunup Zeyd'in dâr-ı İslâmda vârisi olmasa emîn-i beytü'l mâl olan Amr Zeyd'in dâr-ı İslâmda olan malını ra'-yi hâkim ile zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

628. Zeyd-i müslim el-ıyâzü billahi teâlâ mürted olup dâru'l harbe mürteden lâhik olduktan sonra lühûkuna hükm olunsa Zeyd'in Müslim vârisleri Zeyd'in İslâmı hâlinde mâlik olduğu eşyâsını iktisâma kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

³¹⁵ Nakz-ı ahd: Anlaşmayı bozma.

³¹⁶ Lihâk: Erişmek.

[37-a]

Fi'l-Tımâr ve'l-Livâ'

629. Zeyd-i sipâhi tımâr-ı karyesini şu kadar akçeye iltizâma Amr'a verip meblağ-ı mezbûri Amr'dan peşin alsa Amr tımârı zabt etmeden nâdim olmakla iltizâma râzı olmayıp meblağ-ı mezbûri Zeyd'den istirdâde kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

630. Zeyd-i sipâhi tımâr-ı karyesini şu kadar akçeye iltizâma Amr'a verip Amr dahî karyeyi zabt ve mahsûlünü kabz ettikte makbûzu bedel-i iltizâmına bâliğ olmasa Amr makbûzunu Zeyd'e verirken Zeyd râzı olmayıp mücerred iltizâm etmekle bedel-i iltizâmı mâlikten tekmîl eyle deyu Amr'a cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

631. Zeyd zeâmet-i karyesini şu kadar akçeye iltizâmla Amr'a verip meblağ-ı mezbûri Amr'dan peşin aldıktan sonra Amr karyeyi zabt ve mahsûlünü kabz ettikte makbûzu bedel-i iltizâmına bâliğ olmasa Amr makbuzu Zeyd'e verip meblağ-ı mezbûri Zeyd'den istirdâda kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

632. Zeyd tımar-ı karyesini şu kadar akçe iltizâmla Amr'a verip Amr dahî karyeyi zabt ve mahsûlünü kabz ettikten sonra Amr iltizâmına razı olmayıp makbûzunu Zeyd'e vermek murâd ettikte Zeyd makbûzun şu kadardır deyu dâva ve Amr şu kadar nâkısdır deyu ziyâdeyi inkâr edip ziyâde sâbit olmasa kavl-i mücerrediyile Amr ikrâr ettiği miktardan ziyâde Amr'dan nesne almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

633. Zeyd tımar-ı karyesini şu kadar akçe iltizâmla Amr'a verdikte mahsûlden bedel-i iltizâmdan ziyâdesini Amr'ın olmak üzere verip Amr dahî zabt ve birkaç ay sa'y edip mahsûl-ü şer'isini kabz ettikten sonra Zeyd iltizâma razı olmayıp cümle makbûzu Amr'dan alsa Amr amelinin ecr-i mislini Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

634. Zeyd zeâmet-i karyelerini Amr'a şu kadar akçe iltizâmla verdikte bedel-i iltizâmdan ziyâdesini Amr'ın olmak üzere verip meblağ-ı mezbûri [37-b] Amr'dan peşin alıp Amr dahi zeâmeti zabt ve mahsûl-ü şer'îsini kabz ettikte makbûzu bedel-i iltizâmdan ziyâde olsa Zeyd meblağ-ı mezbûri Amr'a verip Amr'ın makbuzundan amelinin ecr-i mislinden mâidesini Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

635. Zeyd-i sipâhi tımar-ı karyesini şu kadar akçeye iltizâmla Amr'a verdikte bedel-i iltizâmdan ziyâdesini Amr'ın olmak üzere verdikten sonra Amr bedel-i iltizâmı Zeyd'e vermeden tımarı zabt ve şu kadar akçe mahsûl-ü şer'îsini kabz ettikte makbuzu bedel-i iltizâmdan ziyâde olmakla Zeyd iltizâma razı olmasa Amr makbuzundan ecr-i mislinden mâidesini Zeyd'e verirken Zeyd razı olmayıp cümle makbuzunu almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

636. Zeyd-i sipâhi tımar-ı karyelerini Amr'a şu kadar kuruşa iltizâmla verdikte bedel-i iltizâmdan ziyâdesini Amr'ın olmak üzere verip Amr dahi zabt ve mahsûl-ü şer'îsini kabz ettikten sonra Zeyd fevt olsa veresi bedel-i iltizâmı almayıp Amr'ın makbuzundan amelinin ecr-i mislinden mâidesini Amr'dan almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

637. Zeyd'in beratla mutasarrıf olduğu tımarı hasâd idrâk edip lakin ekin devs olunmayıp Zeyd öşr-ü mahsûlü kabz etmeden fevt olup tımârı berât ile Bekir'e tevciye olunmakla Bekir öşr-ü mahsûlü kabz eylese Zeyd'in veresi irsen bize intikâl eder deyu öşr-ü mezbûri Bekir'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

638. Zeyd tımar-ı karyesini iltizâmla Amr'a verip mahsûlünü kabza tevkîl ettikten sonra hasad idrâk edip Amr mahsulü kabz edip ba'dehû Zeyd fevt olmakla tımar Bekir'e tevciye olunsa Bekir mücerred tımar bana tevciye olundu deyu ol mahsûlü Amr'dan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

639. Zeyd beratla mutasarrıf olduğu tımarın mahsûlünü kabz ve dâr-ı anbar ettikten sonra Zeyd fevt olup mahsûl-ü mezbûru vereseşi iktisâm murâd [38-a] ettikte emîn-i beyt'ül mâl olan Amr'dan kabz eylerim demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

640. Zeyd-i sipâhi tımar-ı karyesinin mahsulünü kabze Amr'ı tevkiî edip Amr dahî mahsulünü kabz ve dâr-ı anbar ettikten sonra tımar Zeyd'in ref'inden berâtla Bekir'e tevcîh olursa Zeyd mahsulünü Amr'dan almak istedikte Bekir mücerred tımar bana tevcîh olunmakla mahsul benim olmuş olur ben alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

641. Zeyd taht-ı iltizâmında olan mîr-i hizmeti şu kadar akçe iltizâmıla Amr'a verip bedel-i iltizâmı peşin Amr'dan aldıktan sonra Amr zabt etmeden hizmet-i mezbûre taraf-ı saltanattan fermânla ref' olunmakla Amr'a zabt müyesser olmasa Amr meblağ-ı mezbûri Zeyd'den istirdâde kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

642. Zeyd taht-ı iltizâmında olan yeri mukâtaalı me'zûn olmakla iltizâmında şu kadar ziyâdeye iltizâmıla Amr'a verip Amr dahî mukâtaayı zabt ve mahsûlünü kabz ettikte makbûzu ancak mîrîne bâliğ olsa Amr makbûzu Zeyd'e verirken Zeyd mücerred iltizâm etmekle bedel-i iltizâmı malından tekmîl eyle demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

643. Zeyd taht-ı iltizâmında olan mîr-i hizmeti me'zûn olmakla bedel-i iltizâmında şu kadar akçe ziyâdeye iltizâmıla Amr'a verip meblağ-ı mezbûri Amr'dan peşin aldıktan sonra Amr hizmeti zabt ve mahsûlünü kabz ettikte makbuzu ancak mîrîne bâliğ olsa Amr makbuzunu Zeyd'e verip meblağ-ı mezbûri Zeyd'den istirdâde kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

644. Zeyd taht-ı iltizâmında olan yeri mukâtaalı me'zûn olmakla Amr'a şu kadar akçeye iltizâmıla verip Amr dahî mukâtaayı zabt ve mahsûlünü kabz ettikte makbuzu bedel-i iltizâmına bâliğ olmasa Amr makbuzunu Zeyd'e verdikte Zeyd râzı olmayıp mücerred iltizâm etmekle bedel-i iltizâmı malından tekmîl eyle deyu Amr'a cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

645. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf karyeyi řu kadar akçeye iltizâmla Amr'a verip Amr dahî karyeyi zabt ve mahsûlünü kabz ettikte makbuzu **[38-b]** bedel-i iltizâmına bâliğ olmasa Amr makbuzu Zeyd'e verdikte Zeyd râzı olmayıp mücerred iltizâm etmekle bedel-i iltizâmı malından tekmiî eyle deyu Amr'a cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

646. Zeyd vâli-i hâsı karyesini řu kadar akçeye iltizâmla Amr'a verip meblağ-ı mezbûri peşin Amr'dan aldıktan sonra Amr karyeyi zabt ve masûlünü kabz ettikte makbuzu badel-i iltizâmına bâliğ olmasa Amr makbuzunu Zeyd'e verip meblağ-ı mezbûri Zeyd'den istirdâde kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

Kitâbü'l-Âbik

647. Zeyd'in abd-i âbiki Amr'ı âhar diyârda zâbitan ve âbik olan Bekir ahz edip istihdâm üzere iken Amr Bekir'in yedinden ibâk eylese Bekir'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

648. Zeyd'in abd-i âbiki Amr'ı âhar diyârda zâbitan ve âbik olan Bekir red için ahz edip hıfz üzere iken Bekir'in teaddî ve taksîrinsiz Amr ibâk eylese Bekir'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

649. Zeyd'in abd-i âbiki Amr'ı zâbitan ve âbik olan Bekir âhar diyâda ahz edip ba'dehû Zeyd ba'de'l isbât ve'l hılf ve'l hüküm Bekir'e ca'lini verip Amr'ı almak istedikte Bekir teslimi mümkün iken vermeyip teğallüben alıkoyduktan sonra Amr Bekir'in yedinden ibâk eylese Bekir'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

650. Zeyd'in abd-i âbiki Amr'ı zâbitan ve âbik olmayan Bekir ahz ettikte işhâd mümkün işhâd etmeyip ba'dehû Amr Bekir'in yedinden ibâk edip gâib olsa Zeyd Amr'ı Bekir'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

651. Zeyd'in abd-i âbiki Amr'ı âhar diyarda Bekir redd için ahz ve işhâd edip hıfz üzere iken Bekir'in teaddî ve taksîrinsiz Amr ibâk eylese Bekir'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

652. Zâbitan ve âbık olan Zeyd abd-i âbık olan Amr'ı redd için ahz ettikte mevlâsı üzerine deyn olmak üzere hâkime Amr için kadar-ı ma'rûf yevmiye şu kadar **[39-a]** akçe nafaka takdîr ettirip emr-i hâkim ile Amr'ı vech-i muharrer üzere bir müddet malından infâk ettikten sonra Amr'ın mevlâsı Bekir zuhûr edip ba'de'l isbât ve'l hüküm Amr'ı almak istedikte Zeyd masrafı olan nafaka-i mukaddereyi Bekir'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

653. Zâbitan ve âbık olan Zeyd Amr'ın câriye-i âbikesi Hind'i ahz ettikte hâkim izinsiz Hind'i bir müddet kendi taâmdan infâk eylese Zeyd mücerred câriyeni infâk eyledim deyu Amr'dan nafaka-i bihâ nâmına nesne almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

654. Zeyd'in kulu Amr ibâk edip ba'dehû âhar diyarda zâbitan ve âbık olan Bekir Amr'ı ahz edip müddet-i şer'iyyesi tamâmına dek zabt ettikten sonra Zeyd zuhûr etmemekle Bekir Amr'ı izn-i hâkimle semen-i misline Beşir'e bey' ve teslîm ve kabz-ı semen eylese Zeyd semen-i mezbûri Bekir'den talep etmeyip Amr'ı Beşir'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Kitâbü'l-Mefkûd

655. Zeyd-i mefkûdun malını hıfza kayyım nasb olunan Amr'dan Bekir Zeyd'in zimmetinde şu kadar akçe hakkım vardır deyu dâva ve isbât edip Zeyd'in malından almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

656. Zeyd-i mefkûdun hakîkaten yâ hükmen mevti sâbit olmadan zevcesi Zeyd zimmetinde olan mehr-i müeccelini Zeyd'in malından almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

657. Zeyd malını zevcesi Hind'in yanında koyup âhar diyâra gittikten sonra birkaç kimesneler Hind'den mücerred Zeyd'in zevcesi olmakla Zeyd zimmetinde şu kadar hakkımız vardır deyu dâva ve isbât edip Zeyd'in malından almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

658. Zeyd mefkûd oldukta hâkim Zeyd'in malını hıfza Amr'ı kayyım nasb ettikten sonra Amr Bekir'in yedinde olan menzil için Zeyd'in mülküdür deyu dâva ve Bekir benim mülkümüdür deyu inkâr edecek Amr'ın dâvası mesmûa olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[39-b]

659. Zeyd-i mefkûdun hakîkaten yâ hükmen mevti sâbit olmadan akrabâsı malını iktisâma kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

660. Zeyd-i mefkûdun hakîkaten yâ hükmen mevti sâbit olmadan zevcesi Hind nefsinin âhara tezvîce kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

661. Zeyd-i mehkûd doksan yaşında olup mevtine hükm olundukta tereke-i veresesini beynlerinde taksîm olunur mu?

el-Cevâb: Olunur.

662. Zeyd fevt olup kızı Hind'i ve mefkûd olan oğlu Amr'ı terk ettikte Amr'ın mevtine hükm olunmadan Zeyd'in oğlunun oğlu Bekir'e tereke-i Zeyd'den hisse verilir mi?

el-Cevâb: Verilmez.

663. Zeyd fevt olup âhar diyârda olan vârisi Amr'ı ve hâzır olan sâir veresesini terk ettikte hâzır olan kismete tâlip olmalarıyla kadı Amr için kayyım nasb ve terekeyi kismet edip Amr'ın hissesini kayyıma hıfz ettirmeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

664. Zeyd fevt olup mefkûd olan oğlu Amr'ı ve sâir veresesini terk eylese hâkim Amr için tevkîf olunan sehme Bekir'i kayyım nasb edip Bekir'e hıfz ettirmeğe kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olur.

665. Zeyd mefkûd oldukta hâkim Zeyd'in hâli mütebeyyin olunca malını hıfz için Zeyd'in ammi Amr'ı kayyım nasb edip Zeyd'in malını Amr'a hıfz ettirmeğe kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olur.

666. Zeyd-i mefkûdun malını hıfza kayyım nasb olunan Amr Zeyd'in malını hıfz üzere iken Zeyd'in kız karındaşı Hind ben hıfza evlâyım deyu malı Amr'dan almağa kâdire olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

667. Zeyd bazı eşyâsını Amr'a îdâ' edip gâib oldukta akrabasından bazı kimesneler biz hıfza evlâyız deyu ol eşyâyı Amr'dan almağa kâdir olurlar mı?
el-Cevâb: Olmazlar.

Kitâbü's-Şirket

668. Zeyd'in Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu menzil tamire muhtâc oldukta Zeyd izn-i hâkim yok iken Amr'ın izinsiz menzil-i mezbûri kendi [40-a] malıyla müremmet eylese Zeyd masrafından Amr'ın hissesini Amr'dan almağa kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

669. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu fırın tamire muhtâc oldukta Zeyd Amr'a gel tâmir edelim deyu teklîf edip Amr ibâ etmekle Zeyd izn-i hâkim ile malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip tamir eylese Zeyd masrafını fırının galesinden istibâ' edinceye dek Amr'ı galleye müdâhele ettirmemeğe kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olur.

670. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mülkleri olan sefine tamire muhtâc oldukta Zeyd Amr'a sefineyi malınla tamir eyle masrafından hissemi sana vereyim demekle Amr dahî

malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip sefneyi tamir eylese Amr masrafından Zeyd'in hissesini Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

671. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu bir metâi' Amr'ın izniyle semen-i ma'lûme Bekir'e bey' ve teslîm edip semenini almadan Amr fevt olsa Zeyd Amr'ın veresesine semeni Bekir'den alıp Amr'ın hissesini size veririm derken verese râzılar olmayıp semeninden Amr'ın hissesini malından ver deyu cebre kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

672. Zeyd'in şirket-i inân ile şerîki olan Amr Bekir'den şu kadar eşyâyı işterâ ve kabz edip semenini vermeden Amr âhar diyâra gitse Bekir Zeyd'e mücerred Amr şerîkin olmakla semeni malından edâ eyle deyu Zeyd'e cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

673. Zeyd'in şirket-i inân ile şerîki olan Amr Bekir'den şu kadar akçe istikrâz edip ba'dehû Amr firâr eylese Bekir Zeyd'e mücerred şerîkim olmakla meblağ-ı mezbûri bana edâ eyle deyu cebre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

674. Zeyd ve Amr ticâretinden nev'-i mahsûsda akd-i şirket-i inân ettiklerinden sonra Zeyd kendi ticâretleri cinsinden olmayan bazı emtiâyı nefsi için işterâ ve bey' edip şu kadar fâide tahsîl eylese Amr vech-i muharrer üzere şerîki olmakla ol fâideden hisse almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[40-b]

675. Zeyd ve Amr akd-i şirket-i inân ettiklerinde ribhi³¹⁷ ne vechile iktisâm edeceklerini zikr etmeyip ba'dehû mâl-i şirket-i a'mâl edip ribh hâsıl olsa mezbûrlar ribhi ne vechile iktisâm ederler?

el-Cevâb: Ra's-ı mallarına göre.

³¹⁷ Ribh: Kâr.

676. Zeyd ve Amr ribhi beynlerinde birebir olmak üzere al'a vech-i şer'î akd-i şirket-i inân ettiklerinden sonra mâl-i şirket-i a'mâl edip şu kadar ribh hâsıl olsa Zeyd ribhi birebir iktisâm edelim dedikte Amr benim ras'-ı malım ziyâde olmakla ribh alırım demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

677. Zeyd Amr ile şirket-i inân ile şerîkler iken Zeyd mâl-ı şirket-i a'mâl edip şu kadar ribh hâsıl olduktan sonra asl-ı mâl ve fâidenin hamlesini Zeyd kabz edip ba'dehû Amr hissesini Zeyd'den almadan Amr fevt olsa vereseşi asl-ı mâl ve ribhden Amr'ın hissesini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

678. Zeyd Amr ile şirket-i inân ile şerîkler iken Zeyd mâl-ı şirket-i a'mâl edip şu kadar fâide hâsıl oldukta cümle fâideyi Zeyd kabz eylese Amr hissesini talep ettikte Zeyd mücerred amelim ile hâsıl oldu deyu vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

679. İnânen şerîkler olan Zeyd ve Amr mâl-ı şirketi a'mâl ederler iken bilâ teaddî mâl-ı şirkete zarar terettüb eylese mezbûrlar ol zararı ne vechile çekerler?

el-Cevâb: Ra's-ı mallarına göre.

680. Zeyd Amr ile inânen şerîkler iken mâl-ı şirket ile aldıkları metâi Zeyd Amr'ın izniyle semen-i misline bey' ettikte asl-ı mâla zarar terettüb eylese mezbûrlar ol zararı ne vecile çekerler?

el-Cevâb: Ra's-ı mallarına göre.

681. Zeyd Amr ile şirket-i inân ile şerîkler iken Zeyd Amr'ın izniyle mâl-ı şirketten şu kadar akçe ile ticaret ettikte Zeyd'in teaddî ve taksîrinsiz mâl-ı şirkete zarar terettüb eylese Zeyd Amr'a zararı ra's-ı mallarımıza göre çekelim derken Amr razı olmayıp cümle zararı sen çek demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

682. Zeyd'in şirket-i inân ile şerîki Amr mâl-ı şirketten bir metâi bey' için **[41-a]** bir beldeye götürmek murâd ettikte Zeyd Amr'ı ol beldeyi tecâvüz etme deyu nehy edip

ba'dehû Amr Zeyd izinsiz metâ'-i mezbûr ile belde-i mezbûri tecâvüz edip belde-i uhrâya giderken metâ' sirkat olunup zayî' olsa Zeyd metâ'-i mezbûrdan hissesini Amr'a tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

683. İnânen şerîkler olan Zeyd ve Amr mâl-ı şirketi metâ'a bozduklarından sonra Zeyd ve Amr fesh-i akd edip lâkin metâ'i iktisâm etmeyip metâ' Amr'ın yedinde iken Zeyd metâ'i Amr'ın izinsiz alıp âhar diyâra götürüp ba'dehû Zeyd ol diyarda iken fevt olmakla metâ' zâyî' olsa Amr metâ'dan hissesini Zeyd'in terekesinden tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

684. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu bargîre Amr'ın izinsiz binip âhar diyâra gittikte bargir Zeyd'in yedinde helâk olsa Amr bargirden hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

685. Zeyd ve Amr ve Bekir ile ale'l iştirâk mâlik oldukları sefîneyi Bekir'in izinsiz götürüp bir beldeye giderlerken deryâda fırtına zuhûr edip sefîne batıp helâk olsa Bekir sefîneden hissesini Zeyd ve Amr'a tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

686. Zeyd Amr-ı sağîr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu bargîre sağîrin vasîsi Bekir'in izinsiz binip âhar diyâra gittikte bargir Zeyd'in yedinde helâk olsa Bekir bargirden sağîrin hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

687. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu sefîneyi Amr'ın izinsiz alıp âhar diyâra sefer etmekle kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

688. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu sefîneyi Amr'ın izinsiz Bekir'e îcâr ve teslîm edip Bekir dahî ol sefîne ile âhar diyâra sefer ettikte sefîne deryâda ğark olup helâk olsa Amr sefîneden hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[41-b]

689. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu bargîri Amr'ın izinsiz Bekir'e iâre ve teslîm edip ba'dehû bargir Bekir'in yedinde helâk olsa Amr bargirden hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

690. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu bîkr-i câriyeyi Amr'ın izinsiz vatî' edip bekâretini izâle eylese Amr noksan bekâretten hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

691. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu emtiâ'dan hissesini âhara bey' eder oldukta Amr'ın dahî hissesini fuzûlen âhara bey' ve teslîm ile istihlâk eylese Amr hissesinde bey'i mucîz olmayıp ol emtiâ'dan hissesini Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

692. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu şu kadar eşyayı teğallüben müstakilen zabt eylese Amr eşyâdan hissesini zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

693. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu arsadan Amr'ın izinsiz nefsi için eşcâr ğars eylese Amr hisseyi hâkime kismet ettirip kendi hissesinde vâki' olan eşcârı Zeyd'e kal' ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

694. Zeyd bâbası Amr'ın iyâlinde iken Amr'a kâr-u kesbinde muâvenet edip bir miktar mal hâsıl olsa Zeyd ol malda Amr'a müşârekete kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

695. Zeyd büyük karındaşı Amr'ın iyâlinde iken Amr'a kâr-u kesbinde iânet edip şu kadar mal hâsıl olsa Zeyd mücerred iânetimle hâsıl oldu deyu ol malda Amr'a müşârekete kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

696. Zeyd'in oğlu Amr müstakilen ticâret edip bir miktar mal tahsîl ettikten sonra Amr fevt olup Zeyd'i ve sâir veresesini terk eylese Zeyd bâba sağlığında oğlun malı olmaz deyu mâl-ı mezbûri müstakilen zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[42-a]

697. Zeyd'in oğlu Amr müstakilen ticâret edip bir miktar mal tahsîl ettikten sonra Zeyd fevt olup Amr'ı ve sâir veresesini terk eylese sâir verese Amr'a bâba sağlığında oğlun malı olmaz deyu mâl-ı mezbûri müstakilen zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

698. Zeyd'in karındaşı Amr müstakilen ticâret edip bir miktar mal tahsîl eylese Zeyd Amr'a mücerred karındaş olmakla ol malda sana müşârik olurum demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

699. Zeyd fevt olup oğulları Amr ve Bekir'i terk ettikte Amr kable'l kismet kendi malıyla müstakilen ticâret edip bir miktar mal tahsîl eylese Bekir Amr'a tereke beynimizde müştereke iken tahsîl etmekle ol malda sana müşârik olurum demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

700. Zeyd Amr'a gel bana ticâretimde iânet ve hizmet eyle hâsıl olan faydada seni teşrîk edeyim demekle Amr dahî Zeyd'e ticârette iânet ve hizmet edip lâkin Zeyd zarar eylese Zeyd Amr'a fâide hâsıla olsa seni teşrîk ederdim öyle olunca zararın bir miktarını sen çek demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

701. Zeyd Amr'a benim arsamda mülk-ü kürûmu ğars³¹⁸ edip bağ eyle arsa ve kürûm beynimizde müşterek olsun demekle Amr dahî mülk-ü çibıklarını arsa-i mezbûrede ğars eylese Zeyd Amr'a amelinin ecr-i misliyle çubuklarının kıymetini verip bağ müstakilen zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

³¹⁸ Mülk-ü kürûmu ğars: Üzüm bağı dikmek.

702. Zeyd Amr ale'l iştirâk mâlik oldukları esbâbı semen-i ma'lûme Bekir ve Beşir'e bey' ve teslîm ettiklerinden sonra Zeyd semen-i mezbûrdan hissesini Bekir'den ve Amr semen-i merkûmdan hissesini Beşir'den almak üzere kavî edip Zeyd semenden Bekir'in hissesini isâbet edeni Bekir'den alıp Amr Beşir'den alamasa Amr makbûzundan Zeyd'e müşârik olmak istedikte Zeyd mücerred kavî-i mezbûra binâen Amr'ı def'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[42-b]

703. Zeyd Amr zimmetinde olan şu kadar akçe hakkını almadan Zeyd fevt olup vârisleri Bekir ve Beşir ve Halid'i terk ettikde Bekir mezbûrun şu miktarını Amr'dan alsa Beşir ve Halid Bekir'in makbûzundan hisselerini Bekir'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

704. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik oldukları metâ'i Bekir safka-i vâhide ile semen-i ma'lûme bey' ve teslîm ettikten sonra Zeyd semen-i mezbûrdan bir miktârını Bekir'den alıp ba'dehû Amr bir nesne almadan Amr fevt olsa Amr'ın veresi Zeyd'in makbûzundan Amr'ın hissesini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

705. Zeyd Amr zimmetinde olan şu kadar akçe hakkını almadan Zeyd fevt olsa Zeyd'in veresinden Bekir meblağ-ı mezbûrdan hissesini Amr'dan talep ettikte Amr cümle vereseye mean veririm deyu Bekir'e hissesini vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

706. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olduğu metâ'i Amr ile mean Bekir'e semen-i ma'lûmune bey' ve teslîm ettikten sonra Amr gâib olsa Zeyd metâ'ın semeninden hissesini Bekir'den talep ettikte Bekir Amr hazır olmakdıkça vermem demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Kitâbü'l-Vakf

707. Zeyd bir vakf-ı arsa üzerine izn-i mütevellî ve kendi malıyla nefsi için bazı ebniye³¹⁹ ihdâs edip ba'dehû ol ebniye cihet-i uhrâyâ vakf eylese vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?
el-Cevâb: Hükm-ü hâkim ile olur.

708. Arsası mukâtaalı Zeyd'in vakfı ve eşcârı Amr'ın cihet-i uhrâyâ meşrût vakfı olan bahçenin eşcârı bi'l külliye kuruyup kökleri çıkıp arsa sırf kalıp eşcâr-ı vakfında müsadese olmamakla ğars olunmayıp birkaç seneden beri arsanın mukâtaasını verilmemekle arsa mütevellîsi arsayı Bekir'e îcâr edip nefsi için eşcâr ğarsına izin vermekle Bekir dahî arsada nefsi için eşcâr ğars eylese eşcâr mütevellîsi mukaddemen arsada vakıf-ı eşcâr var idi deyu ol arsaya müdâhaleye kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

[43-a]

709. Bu sûrette Zeyd'e Bekir ol eşcârı cihet-i uhrâyâ vakf eylese sahîh olur mu?
el-Cevâb: Hükm-ü hâkim ile olur.

710. Zeyd arsası mukâtaalı arz-ı mîrî ve binâsı mülkü olan değirmenin binasını bir cihete vakf ve teslîm ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirse vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?
el-Cevâb: Olur, hükm-ü hâkim ile.

711. Zeyd mukâtaa ile tasarrufunda olan vakf-ı arsa üzerine izn-i mütevellî ve malıyla nefsi için ğars ettiği eşcârı cihet-i uhrâyâ vakf eylese vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?
el-Cevâb: Hükm-ü hâkim ile olur.

712. Zeyd tapu ve mukâtaa ile tasarrufunda olan arz-ı mîrî üzerine sâhib-i arz izniyle mülk-ü eşcârını ğars ettikten sonra Zeyd ol eşcârı cihet-i uhrâyâ vakf eylese vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?
el-Cevâb: Hükm-ü hâkim ile olur.

³¹⁹ Ebniye: Binalar.

713. Arâzî-i emîriyyeden bir miktâr yer Zeyd'e taraf-ı saltanattan temlîk-i sahîh ile temlik olunduktan sonra Zeyd ol yeri bir cihete vakf eylese sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olur.

714. Zeyd arâzî-i emiriyyeden tasarrufunda olan bir miktar yeri taraf-ı saltanattan kendine temlîk olunmadan bir cihete vakf eylese vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

715. Zeyd Amr zimmetinde olan şu kadar akçesini bir cihete vakf eylese vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

716. Zeyd şu kadar akçesini bir cihete vakf edip lakin teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmadan Zeyd fevt olsa veresi meblağ-ı mezbûri mîrâsa idhâle kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

717. Zeyd şu kadar akçesini bir cihete vakf edip lakin teslîm ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmasa Zeyd vakfından rucû' edip meblağ-ı mezbûri masârifine sarfa kâdir olur mu beyan buyrula?

el-Cevâb: Olur.

718. Zeyd sıhhatinde mülk-ü kitaplarını bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip **[43-b]** tescîl-i şer'î ettirdikten sonra Zeyd fevt olsa veresi vakf-ı mezbûri tutmazız demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

719. Zeyd bir miktar kitaplarını bir cihete vakf edip ba'dehû teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmadan Zeyd fevt olsa veresi ol kitapları mîrâsa idhâle kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

720. Zeyd bir kazğânı³²⁰ bir cihete vakf edip ba'dehû teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmadan Zeyd fevt olsa veresesi ol kazğânı mîrâsa idhâle kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

721. Zeyd Amr ile ale'l iştirâk mâlik olup kâbil-i kısmet olan menzilden hisse-i şâyiâsını bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirse vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olur.

722. Hind Zeynep ile ale'l iştirâk mâlik olduğu dükkânları Zeyneb'in izinsiz bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirse Zeynep hissesinde vakfı tutmayıp ol dükkânlardan hissesini zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

723. Zeyd Amr'ın mülk-ü menzilini Amr'ın izinsiz bir cihete vakf eylese Amr mucîz olmayıp menzil-i mezbûri mülkiyet üzere zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

724. Zeyd zevcesi Hind'in mülkünü Hind'in izinsiz bir cihete vakf edip ba'dehû Hind mucîze olmayıp Hind fevt olsa vakf-ı mezbûr bâtil olur mu?

el-Cevâb: Olur.

725. Zeyd mülk-ü menzilini bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirdikten sonra Zeyd nâdim olup vakfından rucû'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

726. Zeyd sıhhatinde mülk-ü menzilini bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirdikten sonra Zeyd fevt olsa veresesi vakf-ı tutmamağa kâdir **[44-a]** olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

³²⁰ Kazğân: Kazan.

727. Zeyd sıhhatinde mülk-ü akarını bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirdikten sonra Zeyd duyûnu terekesinden ezîd olduğu halde fevt olsa Zeyd'in dâyinleri vakfı tutmazız demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

728. Zeyd sıhhatinde mülk-ü menziline bir cihete vakf edip ba'dehû teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmadan Zeyd fevt olup veresi mütevellî ile kadıya murâfaa³²¹ olduklarında kadı İmam Ebû Yusuf kavli üzerine ol menzilin vakfiyetine hükm eylese vakf-ı mezbûr lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

729. Zeyd mülk-ü dükkânlarını bir cihete vakf edip ba'dehû teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmadan Zeyd fevt olsa veresi vakfı hâkime fesh ettirecek ol dükkânları mülkiyet üzere zabta kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

730. Hind mülk-ü menziline bir cihete vakf edip lakin teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î bulunmasa Hind fakîre olmakla vakfından rucû' edip hâkime fesh ettirecek menzili mezbûri mülkiyet üzere zabt ve bey'a kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olur.

731. Zeyd mülk-ü menziline câmi bina ve tarîkiyle mülkünden ifrâz edip salâta izin vermekle içinde cemaatle edâ-i salât olursa vakf-ı mezbûr lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

732. Zeyd sıhhatinde mülk-ü arsası üzere mescid binâ edip tarîkiyle mülkünden ifrâz ve vakf edip salâta izin vermekle içinde cemaat ile edâ-i salât olunup ba'dehû tescîl bulunmadan fevt olsa veresi mescidi mîrâsa idhâle kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

733. Hind maraz-ı mevtinde mülk-ü menziline bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirdikten sonra Hind fevt olup sülüsü müsâit olmasa veresi sülüsü müsâit olduğu miktarda vakfı tutmamağa kâdir olurlar mı? *el-Cevâb:* Olurlar.

³²¹ Murâfaa: Duruşma.

[44-b]

734. Zeyd maraz-ı mevtinde bazı eşyasını bir cihete vakf edip ba'dehû duyûnu terekesinden ezîd olduğu halde fevt olsa dâyinleri vakfı tutmayıp eşyâ-i mezbûreyi kısmet-i ğuremâde idhâle kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

735. Zeyd-i zımmî mülk-ü dükkânını bir kenîseye vakf eylese vakf-ı mezbûr sahîh olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

736. Zeyd maraz-ı mevtinde mülk-ü menziline bir cihete vakf ve teslîm-i ile'l mütevellî edip tescîl-i şer'î ettirdikten sonra Zeyd fevt olup sülüsü müsâit olsa veresesi vakfı tutmamağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

Fasl-u fî Tasarrufâtî'l-Mütevellî

737. Bir vakfın mütevellîsi Zeyd vakfın tamire muhtac olan müsakkafâtını vakıfta mevcûd-u galle olmamakla vakfa rucu' şartıyla emr-i hâkim ile kendi malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip müsakkafâtını tamir eylese halen Zeyd masrafını ğalle-i vakıftan istîfâ murâd ettikte vakfın nâzırı olan Amr benim iznim bulunmadı deyu Zeyd'i bi gayr-ı vech men'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

738. Zeyd mütevellîsi olduğu vakf-ı hamamı Amr'a îcâr ve teslîm ettikten sonra Amr hamamın tamir ile masrafını ücrete hesap ederim demekle Amr dahî malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip hamamı tamir edip ba'dehû masrafını ücretten istîfâ etmeden müddet-i icâre munkaziye olmakla Zeyd hamamı Amr'dan alıp âhara îcâr eylese Amr masrafından istîfâ etmediği miktarı Zeyd'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

739. Zeyd bir vakf-ı hamamın tamirine mütevellî izinsiz emr-i hâkim yok iken kendi malından şu kadar akçe sarf edip meremmet-i³²² müstehleke-i makûleyi meremmet eylese Zeyd vech-i muharrer üzere meremmeti için vakf-ı mezbûr mütevellîsinden nesne almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[45-a]

740. Zeyd'in mütevellîsi olduğu vakfın bazı müsakkafâtı tamire muhtac olup vakıfta mevcûd galle olmamakla Zeyd emr-i hâkimle vakfa rucû' şartıyla malından kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip tamir ettikten sonra masrafını istîfâ etmeden Zeyd ma'zûl³²³ olup yerine Amr mütevellî olsa Zeyd masrafını Amr'ın yedinde olan galle-i vakıftan almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

741. Zeyd'in mütevellîsi olduğu vakf-ı değirmen bi'l külliye münhedim³²⁴ olup vakıfta binâyâ müsâide olmamakla değirmenin nakzını binaya sarf mümkün olmasa Zeyd nakz-ı mezbûri semen-i misline bey' edip semeni vakıf için hıfza kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

742. Zeyd'in mütevellîsi olduğu vakf-ı menzil bi'l külliye münhedim olup vakıfta binaya müsâide olmamakla menzilin nakzını binaya sarf olunmak mümkün olmamakla Zeyd nakz-ı mezbûri Amr'a semen-i misli olan şu kadar akçeye bey' ve teslîm-ü arsa Amr'a senede ecr-i mislî olan şu kadar akçeye icâr edip Amr'a malıyla nefsi için binâyâ izin vermekle Amr dahî arsa-i mezbûre üzerine nefsi için menzil bina ettikten sonra birkaç sene murûrunda Zeyd'in yerine Bekir mütevellî olsa Amr arsanın ecr-i mislini Bekir'e verip binanın durması vakfa muzırr³²⁵ değil iken Bekir teannüten³²⁶ Amr'a binayı kal' ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

³²² Meremmet: Onarım.

³²³ Ma'zûl: Azil.

³²⁴ Münhedim: Yıkılmak.

³²⁵ Muzırr: Zararlı.

³²⁶ Teannüt: Zorlama.

743. Arsası mukâtaalı vakıf ve eşcârı izn-i mütevellî ile mülkiyet üzere ğars olunan eşcârın mâliki Zeyd arsanın mukâtaa-i mislini arsa mütevellîsine verip eşcârın durması vakfa muzırr değil iken mütevellî mukâtaa-i mislinden şu kadar ziyâde ver ve illâ eşcârını kal' eyle deyup Zeyd'e teannüten eşcârını kal' ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

744. Arsası mukâtaalı vakıf ve binası izn-i mütevellî ile mülkiyet üzere bina olunan menzilin mâliki Zeyd arsanın mukâtaa-i mislini arsa mütevellîsine verip binanın durması vakfa muzırr değil iken mütevellî mukâtaa-i **[45-b]** mislinden şu kadar ziyâde ver ve illâ binanı kal' eyle deyip Zeyd'e teannüten binasını kal' ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

745. Zeyd taht-ı icâresinde olan vakıf arsası üzerine mütevellîsi Amr'ın izni ve kendi malıyla nefsi için menzil bina ettikten sonra Amr fevt olup yerine Bekir mütevellî olsa Zeyd arsanın ecr-i mislini verip binanın durması vakfa muzırr değil iken Bekir Zeyd'e mücerred Amr'dan izn-i mütevellî almamakla binanı kal' eyle deyu Zeyd'e teannüten binasını kal' ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

746. Arsası mukâtaalı bir cihete meşrût Zeyd'in vakfı ve eşcârı Amr'ın cihet-i uhrâya meşrût vakfı olan bahçenin eşcârını eşcâr-ı mütevellîsi Bekir zabt edip arsa mütevellîsine arsanın mukâtaa-i mislini verirken arsa mütevellîsi eşcâr arsaya tâbî'dir deyu eşcârı Bekir'e zabt ettirmeyip nefsi için zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

747. Arsası mukâtaalı vakıf ve binası Zeyd'in mülkü olan dükkân muhterik olup eser-i bina kalmayıp bir sene haliye kalıp Zeyd mukâtaasını vermemekle mütevellî arsayı mukâtaa ile Amr'a verip Amr dahî üzerine dükkân bina eylese Zeyd mukaddemen üzerinde binam var idi deyu ol dükkâna müdâhaleye kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

748. Arsası mukâtaalı Zeyd'in vakfı ve binası Amr'ın cihet-i uhrâya meşrût vakfı olan menzilin binası bi'l külliye muhterik olup eser-i bina kalmayıp binaya vakfından müsaide olmamakla bina olunmayıp birkaç seneden beri arsanın mukâtaası verilmemekle arsa

mütevellîsi arsayı Bekir'e icâr edip binaya izin verilmekle Bekir dahî arsada nefsi için menzil bina eylese mütevellî mukaddemen arsada vakıf bina var idi deyu arsaya müdahaleye kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

749. Arsası mukâtaalı Zeyd'in vakfı ve eşcârı Amr'ın cihet-i uhrâya meşrût vakfı olan bahçenin eşcârı bi'l külliye kuruyup **[46-a]** kökleri çıkıp arsa sırf kalıp eşcâr vakfında müsâide olmamakla ğars olunmayıp birkaç seneden beri arsanın mukâtaası verilmese arsa mütevellîsi arsa-i mezbûreyi zabt ve âhara îcâre kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

750. Zeyd bir vakıf arsa üzerine izn-i mütevellî ve kendi malıyla nefsi için binâ ihdâs eylese ol binâ Zeyd'in mülkü olur mu?

el-Cevâb: Olur.

751. Mütevellî olmayan Zeyd bir vakıf arsa üzerine malıyla menzil binâ ettikte vakıf için ya nefsi için binâ ettiğini beyân eylemese hâlen Zeyd nefsim için binâ ettim deyip binâyı mülkiyet üzere zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

752. Mütevellî olmayan Zeyd bir vakıf arsa üzerine malıyla menzil binâ ettikte vakıf için ya nefsi için binâ ettiğini beyân etmeyip ba'dehû Zeyd fevt olsa veresesı Zeyd nefsi için binâ etti deyip binâyı mülkiyet üzere zabta kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

753. Zeyd bir vakıf arsa üzerine mütevellî izinsiz malıyla nefsi için menzil binâ ettikte Zeyd kal'ı arsaya muzırr olmamakla binâsını kal' etmek istedikte mütevellî binâsının kıymetini verip binâyı vakıf için zabt ederim demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

754. Zeyd arsası mukâtaalı vakıf ve binâsı mülkü olan dükkâna mutasarrıf iken fevt olsa ol binâ Zeyd'in veresesine intikâl eder mi?

el-Cevâb: Eder.

755. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf arsada malıyla dükkân binâ ettikte nefsi için binâ ettiğine eşhâd etmeyip beyân eylemese ol binâ Zeyd'in mülkü mü olur yoksa vakıf mı olur?

el-Cevâb: Vakıf olur.

756. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf arsa üzerine kendi malıyla nefsi için **[46-b]** değirmen binâ edip eşhâd eylese ol değirmenin binâsı Zeyd'in mülkü olur mu?

el-Cevâb: Olur.

757. Zeyd taht-ı icâresinde olan vakıf arsa üzerine malıyla binâ ihdâs ettikte şer'ân vakıf için binâ eyledim deyu eşhâd ettikten sonra Zeyd nâdim olup ol binâyı bey'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

758. Bir mescidin mütevellîsi Zeyd vakfin icârı mûcib-i muzâyefesi yok iken mescidin cürmünden olup icâr için muad olmayan arsayı Amr'a icâr ve teslîm edip Amr'a nefsi için binâyı izin verdikten sonra Zeyd ma'zûl olup yerine Bekir mütevellî olsa Bekir Amr'ı binâdan men' edip ol arsayı vuz'-u kadîmi üzere ibkâya kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

759. Süknâsı ulemâya meşrûr vakıf menzile ulemâdan Zeyd tevcîh-i hâkim ile mutasarrıf iken menzil-i mezbûrda vakıf için teberruan binâ ihdâs ettikten sonra Zeyd fevt olup menzil ulemâdan Amr'a tevcîh olursa Zeyd'in veresesı teberruâtını tutmazız deyip ol binâyı müdâhaleye kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

760. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf değirmeni ecr-i mislî ile anası Hind'e icâr etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

761. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf menzili ecr-i mislîyle oğlu Amr'a icâr etmek câiz olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

762. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf arsayı ecr-i mislî ile kendine îcâr etmek câiz olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

763. Bir vakıf dükkânın mütevellîsi Zeyd ol dükkânı nefsi için ecr-i misliyle isticâr etmek câiz olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

764. Ğallesi vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakıf arsayı evlâtdan mütevellî olan Zeyd zabt ve âhara îcâr murâd ettikte sâir evlâtta ğallesi bize meşrût olmakla arsa-i mezbûre beynimizde iktisâm ederiz deyip Zeyd'i îcârdan men'a kâdir olurlar mı?
el-Cevâb: Olmazlar.

[47-a]

765. Zeyd ve Amr bir vakıf dükkâna icâre ile ale'l iştirâk mutasarrıflar iken Zeyd Amr'a ba'de'l yevm dükkânı bozup binâsını beynimizde kısmet edip hisselerimizi müstakilen tasarruf edelim deyu cebre kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

766. Tevelliyesi bir mescid-i şerîfde imam olan Zeyd'e ve ğallesi Zeyd ile mescid-i mezbûrda müezzîn olan Amr'a meşrût vakf-ı menzili Zeyd ecr-i misliyle Bekir'e icâr ve teslîm ettikte Amr mücerred ğallesinin bazısı bana meşrût olmakla ben îcâr ederim demeğe kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

767. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf menzili Amr'a ecr-i misliyle müddet-i ma'lûme tamâmına dek icâre-i sahîha ile îcâr ve teslîm ettikten sonra Zeyd nâdim olup kable tamâmi'l müdde-i îcârei fesha kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

768. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf hamamı Amr'a ecr-i misliyle bir sene tamâmına dek icâre-i sahîha ile îcâr ve teslîm ettikten sonra Zeyd fevt olsa yerine mütevellî olan Bekir kalbe tamâmi'l müdde icâreyi fesha kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

769. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf hamamı ecr-i mislî olan şu kadar akçeye bir sene tamamına dek Amr'a îcâr ve teslîm ettikten sonra bazı kimesneler esnâ-i müddette ecr-i mislinden ziyâdeye kabûl ederiz deseler mütevellî mücerred ziyâdeye tâlibi vardır deyu kable tamâmî'l müdde îcârei feshâ kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

770. Müddet-i muayyene ile îcârı meşrût olmayan vakıf hamamın mütevellîsi Zeyd ol hamamı iki sene tamamına dek Amr'a îcâr ve teslîm eylese Zeyd vakfa nâfi' olmakla bir sene tamâmında ol hamamı Amr'dan alıp âhara îcâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

771. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf menzili ecr-i mislinden noksan-ı fâhiş ile Amr'a îcâr ve teslîm eylese Zeyd menzili Amr'dan alıp ecr-i misliyle âhara îcâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

[47-b]

772. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf menzili ecr-i mislinden noksan-ı fâhiş ile Amr'a îcâr ve teslîm Amr dahî bir müddet zabt ve tasarruf edip ecr-i müsemmâyı Zeyd'e verdikten sonra Zeyd'in yerine Bekir mütevellî olsa Bekir menzilin müddet-i mezbûreden ecr-i mislini Amr'a tekmîl ettirmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

773. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf hamamı müddet-i ma'lûmuna dek ecr-i mislinden noksan-ı fâhiş ile Amr'a îcâr ve teslîm ettikten sonra müddet-i icâre tamam olmadan Zeyd'in yerine Bekir mütevellî olsa Bekir hamamı ecr-i misliyle âhara îcâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

Fasl-u fî'l-İcârâtî'l-Ma'hûdeti fî Hâzihi'd-Diyâr

774. Zeyd fî diyârına müteârife olan icâre-i muaccele ve müeccele-i fâside ile tasarrufunda olan vakıf dükkânda Amr'dan bedel-i ferâğ nâmına şu kadar akçe almakla kasr-ı yed edip Amr dahî mütevellîden isticâr ettikte Amr Zeyd'e her ne zaman badel-i

ferâğ-ı merkûmi bana verirsen dükkânı sana ferâğat ederim deyu va'd eylese hâlen Zeyd va'd-i merkûma binâen aldıkları akçeyi Amr'a verip dükkânı cebren Amr'ın yedinden nez'³²⁷ ve istîcâr etmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

775. Zeyd arsa ve binâsı vakıf olan dükkânlara fî diyârına müteârife olan icâre-i muaccele ve müeccele-i fâside ile mutasarrıf iken muaccelesini istîfâ ettikten sonra Zeyd fevt olup zevcesi Hind'i ve oğlu Amr'ı terk ettikte Amr ol dükkânları izn-i mütevellî ile zabt eylese Hind ol dükkânları mîrâsa idhâl ederiz demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

776. Zeyd maraz-ı mevtinde fî diyârına müteârife olan icâre-i muaccele ve müeccele-i fâside ile tasarrufunda olan vakıf dükkândan kasr-ı yed edip Amr dahî dükkân-ı mezbûri icâre-i merkûme-i fâside ile mütevellîden istîcâr ettikten sonra Zeyd bilâ veled fevt olsa mütevellî dükkânı Amr'dan **[48-a]** alıp âhara icâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

777. Zeyd bir vakıf arsayı şu kadar akçe ücret-i muaccele ve müeccele ile mütevellîden alâ vechi'l icârei'l fâside istîcâr ettikten sonra birkaç sene zabt edip mütevellî müeccelesini talep ettikte inâden verse Zeyd verdiği muacceleyle istîfâ etmiş olmakla mütevellî arsayı Zeyd'den alıp âhara icâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

778. Zeyd bir vakıf menzile fî diyârına müteârife olan icâre-i muaccele ve müeccele-i fâside ile mutasarrıf iken Zeyd âhar diyâra gidip üç seneden beri hayâtı ve memâtı ma'lûm olmayıp kimesneye ısmarlamamakla müddet-i mezbûrede menzilin ücret-i müeccelesi mütevellîye vermekse Zeyd muaccelesini istîfâ etmiş olmakla mütevellî menzili âhara icâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

779. Zeyd bir vakıf menzile fî diyârına müteârife olan icâre-i muaccele ve müeccele ile alâ vechi'l icârei'l fâside mutasarrıf iken bilâ veled fevt olup mütevellî menzili vakıf için

³²⁷ Nez': Zorla alma.

zabt ve icâr murâd ettikte Zeyd'in veresesı bize intikâl eder deyu mütevellîyi men'a kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

780. Karındaşlar olan Zeyd ve Amr ve Bekir bir vakıf arsaya icâre-i muaccele ve müeccele-i fâside ile mutasarrıflar iken Zeyd ve Amr bilâ veled fevt olsalar mütevellî Zeyd ve Amr'ın hisselerini icâr murâd ettikte Bekir ben meccânen zabt ederim deyu mütevellîyi men'a kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

781. Zeyd arsa ve binası vakıf olan menzile icâre-i muaccele ve müeccele ile alâ vechi'l icâreti'l fâside mutasarrıf iken müflisen fevt olup menzili oğlu Amr zabt eylese Zeyd'in dâyini Bekir Amr'a mücerred menzili sen zabt etmekle Zeyd zimmetinde olan hakkımı malından edâ eyle demeğe kâdir **[48-b]** olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

782. Zeyd mütevellîsi olduğı vakıf menzili şu kadar akçe ücret-i muaccele ve müeccele-i ma'lûme ile Amr'a icâr ve teslîm edip muaccele-i merkûmeyi Amr'dan aldıktan sonra Amr muaccele-i mezbûreyi istîfâ etmeden zamân-ı kalîlde menzil bi emrillâh muhterik olsa Amr arsayı Zeyd'e redd edip muaccele-i merkûmeden istîfâ etmediğı miktârı Zeyd'den istirdâda kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

783. Zeyd mütevellîsi olduğı vakıf dükkânı şu kadar akçe ücret-i muaccele ve müeccele-i ma'lûme ile alâ vechi'l icâreti'l fâside Amr'a icâr ve teslîm ve ol kadar akçe-i muaccele-yi Amr'dan aldıktan sonra Amr bir sene tamamında muaccele-i merkûmeyi istîfâ etmeden bilâ veled fevt olup Zeyd dükkânı zabt ve âhara icâr eylese Amr'ın veresesı Amr'ın muaccele-i merkûmeden istîfâ etmediğı miktârı Zeyd'den istirdâda kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

Nev-ü fî mâ Yetealleku bi İstibdâli'l-Vakf

784. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf arsayı Amr'ın mülk-ü arsasıyla şerâit-i istibdâl³²⁸ mevcut olduğu halde ra'-yi hâkim ve emr-i sultânî ile istibdâl eylemek câiz olur mu?
el-Cevâb: Olur.

785. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf akarı şerâit-i istibdâl mevcut olduğu halde ra'-yi hâkim ve emr-i sultânî ile Amr'ın mülk-ü akarı istibdâl ettikten sonra hâkim-i âhar ben râzı olmam deyu istibdâl-i mezbûri nakza kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olur.

786. Zeyd mütevellîsi olduğu vakıf menzili şerâit-i istibdâl mevcut değil iken Amr'ın mülk-ü menzili ile istibdâl edip tarafeynden nekâyız bulunsa Zeyd Amr'ın menzilini Amr'a redd edip vakf-ı mezbûri Amr'dan almağa kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olur.

787. Bir karyenin ahâlisi perişan olup karye-i mezbûrede olan **[49-a]** câmi harap ve müsteğnî anh olmakla vakfın ğallesi ra'-yi hâkim ile ona garîb olup vakfı zayıf olan mescidin masârifine sarf olunmak câiz olur mu?
el-Cevâb: Olur.

Fî Damân-ı Mütevellî ve mâ Yetlif

788. Zeyd mütevellîsi olduğu vakfın ğallesinden şu kadar akçeyi kabz ettikten sonra mücehhelen³²⁹ fevt olsa terekesinden damân lâzım olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

789. Zeyd mütevellîsi olduğu nukûd-u mevkûfdan asl-ı mâl olan şu kadar akçeyi kabz ettikten sonra mücehhelen fevt olsa terekesinden damân lâzım olur mu?
el-Cevâb: Olur.

³²⁸ Şerâit-i istibdâl: Değiştirme şartları.

³²⁹ Mücehhel: Bilinmeyerek.

790. Zeyd mütevellîsi olduğu vakfın ğallesinden şu kadar akçeyi vakfın mesârîfine kadar-ı ma'rûf sarfında yemîni ile tasdik olunur mu?

el-Cevâb: Olunur.

791. Bir vakfın mütevellîsi Zeyd ma'zûl olup yerine Amr mütevellî oldukta Zeyd zamân-ı tevellîtimde vakfa rucû' şartıyla kendi malımdan vakfın tamirine şu kadar akçe sarf etmişim ğalle-i vakıftan bana ver deyu Amr'dan dava ve Amr inkâr eylese Zeyd yemîni ile tasdik olunur mu?

el-Cevâb: Olunmaz.

792. Zeyd mütevellîsi olduğu vakfın ğallesinden vakfın müsteğallâtı tâmirine kadar-ı ma'rûftan ziyâde-i fâhişe ile zâid şu kadar akçe sarf eylese ziyâdeyi Zeyd'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

793. Zeyd'in mütevellîsi olduğu vakfın müsteğallâtı tâmire muhtâc olmakla Zeyd ğalle-i vakıftan kadar-ı ma'rûf şu kadar akçe sarf edip tamir ettikten sonra Zeyd ma'zûl olup Amr yerine mütevellî olsa Amr sarfını tutmam deyu meblağ-ı mezbûru Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

794. Bir vakfın câbîsi³³⁰ Zeyd vakfın müsakkafât-ı müstâcirleri³³¹ zimmetlerinde olan şu kadar akçeyi mezbûrlardan aldıktan sonra vakfın mütevellîsi Amr Zeyd'den sen meblağ-ı mezbûrun şu miktârını bana verip ma'desi yedinde kaldı ver deyu dava eylese **[49-b]** Zeyd tamâmen sana verdim deyu üzerine redd ve damân lâzım olmadığına yemîn edecek Zeyd'in mütâlibesinden halâs olur mu?

el-Cevâb: Olur.

795. Zeyd mütevellîsi olduğu nukûd-u mevkûfeden şu kadar akçeyi bi gayr-ı hak kendi masârifine sarf ile istihlâk ettikten sonra dâmin olmadan Zeyd fevt olup yerine Amr mütevellî olsa Amr meblağ-ı mezbûri Zeyd'in terekesinde tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

³³⁰ Câbî: Tahsildar.

³³¹ Müsakkafât-ı müstâcir: Dükkân kiracısı.

796. Zeyd mütevellîsi olduğu nukûd-u mevkûfeden şu kadar akçeyi menziline hıfz üzere iken meblağ-ı mezbûr Zeyd'in teaddî ve taksîrinsiz sirkat olunup zâyî' olsa Zeyd'e damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

797. Zeyd mütevellîsi olduğu nukûd-u mevkûfeyi i'mâl etmeyip mürtezegaya vazîfeleri için asl-ı mâldan şu kadar akçe verdikten sonra Zeyd'in yerine Amr mütevellî olsa Amr meblağ-ı mezbûri Zeyd'e tazmîne kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

798. Bir vakfın câmi-i şerîfi harâb oldukta tamiri zarûri iken mütevellîsi Zeyd ğalle-i vakıftan yedinde olup tamire vâfî olan şu kadar akçeyi tamire sarf etmeyip mürtezekaya vermekle ğalle-i vakıftan tamire sarf olunacak nesne kalmasa Zeyd'e meblağ-ı mezbûri damân lâzım olur mu?

el-Cevâb: Olur.

Nev-i Âhar fî mâ Yetealleku'l-Vezâif

799. Müstegallâtı nukûd-u müsakkafât olan vakfın mürtezekâsından bazı kimesneler bilâ mesâğ-ı şer'î vakfın zevâyidinden vazîfe-i muayenelerine hilâf şart-ı vâkıf birer miktar akçe zam ve berât ettirseler mütevellî hâlen fî şart-ı vâkıf olmakla vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

800. Bu sûrette ol kimesneler vech-i muharrer üzere zam ettirdikleri akçe için mütevellîden cebren şu kadar akçe alsalar mütevellî meblağ-ı mezbûri ol kimesnelerden istirdâde kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

801. Müstegallâtı müsakkafât olan vakfın zevâidi evlâd-ı vâkıfa meşrût iken bazı kimesneler kendilere vakfın zevâidinden cihet nâmıyla bilâ mesâğ-ı [50-a] şer'î vazîfeler ihdâs ve berât ettirseler mütevellî hilâf-ı şart-ı vâkıf olmakla ol vazîfeleri vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

802. Müstegallâtı müsakkafât olan kâtibe ihtiyâcı yok iken Zeyd hilâf-ı şart-ı vâkıf bir miktar akçeye kitâbet vazîfesi ihdâs ve berât ettirse mütevellî hilâf-ı şart-ı vâkıf olmakla vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

803. Müstegallâtı nukûd olan vakfın câbiye ihtiyâcı yok iken Zeyd hilâf-ı şart-ı vâkıf bir miktar akçe cibâyet vazîfesi ihdâs ve berât ettirse mütevellî hilâf-ı şart-ı vâkıf olmakla vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

804. Evkâfı müsakkafâtı olan mescide imam olup âlim ve takvâ olan Zeyd'in vazîfe-i muayenesi az olup meûnetete kifâyet etmeyip vakıfta müsâid olmakla kadı Zeyd'in vazîfe-i muayenesine vakfın ğallesinden kifâyet miktârı şu kadar zam ve arz edip mûcibince berât verilse mütevellî mücerred hilâf-ı şart-ı vâkıftır deyu zam olunan miktarı vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

805. Müstegallâtı ----- ve müzâra'a olan vakfın zevâyidinden Zeyd kendine yevmiye şu kadar akçe ----- vazîfesi ihdâs ve berât ettirip ba'de edâi'l hizmet-i vazîfe-i muayyenesini mütevellîden talep ettikte mütevellî vakıfta müsâit var iken hilâf-ı şart-ı vâkıftır deyu vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

806. Müstegallâtı kırır ve müzâra'a olan vakfın zevâyidinden Zeyd kendine ----- nâmına şu kadar akçe vazîfe ihdâs ve berât ettirip lâkin vakıfta zevâyid olmasa Zeyd mücerred berâtım vardır deyu vazîfe-i merkûmeyi mütevellîden almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

807. Müstegallâtı kırır ve müzâra'a olan vakfın zevâyidinden Zeyd kendine yevmiye şu kadar akçe ----- ihdâs ve berât ettirip ba'de edâi'l hizmet mütevellîden vazîfe-i merkûmeyi talep ettikte vakıfta müsâit var iken mütevellî hilâf-ı şart-ı vâkıftır deyu vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[50-b]

808. Bir vakıftan hizmet mukâbelesinde vazîfeye mutasarrıf olan Zeyd bir müddet edâ-i hizmet edip lâkin ol senede ğalle hâsıla olmamakla vazîfe alamayıp ba'dehû sene-i uhrâ alacak sene-i uhrâda ğalle hâsıla olsa Zeyd ol senenin vazîfesini sene-i uhrâda hâsıla olan ğalleden almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

809. Bir vakfın mütevellîsi Zeyd bir sene edâ-i hizmet edip ol senenin ğallesini olmamakla vazîfesini alamasa Zeyd ol senenin vazîfesini sene-i uhrâ ğallesinden almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

810. Bir vakıftan hizmet mukâbelesinde şu kadar akçe vazîfeye mutasarrıf olan Zeyd bir müddet edâ-i hizmet edip müstehâk olduğu vazîfesini mütevellîsi Amr'ın yedinde olan sene-i merkûmenin ğalle-i vâfiyesinden talep ettikte mütevellî bi gayr-ı vech vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

811. Bir vakıftan şu kadar akçe vazîfe ile bir cihete mutasarrıf olan Zeyd ba'de edâi'l hizmet-i şart-ı vâkıf üzere vazîfesini mütevellîden talep ettikte mütevellî mücerred berâtında ol kadar yazılmamış deyu tamâmen vermemeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

812. Bir vakıftan hizmet mukâbelesinde şu kadar akçe vazîfeye mutasarrıf olan Zeyd bir müddet edâ-i hizmet etmese Zeyd müddet-i mezbûrede vazîfeye müstehak olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

813. Bir vakıftan hizmet mukâbelesinde vazîfeye mutasarrıf olan Zeyd'e mütevellî şart-ı vâkıf üzere müstehak olduğu vazîfe-i muayenesini verdikte Zeyd kanaat etmeyip mücerred vakıfta müsait vardır deyu ziyâdesini almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

814. Bir vakıftan hizmet mukâbelesinde vazîfeye mutasarrıf olan Zeyd bir müddet edâ-i hizmet edip müstehak olduğu vazîfesini almadan fevt olsa vereseşi meblağ-ı mezbûrî mütevellî yedinde olan müddet-i mezbûrenin ğallesinden almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

[51-a]

815. Mahsûlû senevî olan bir vakıftan hizmet mukâbelesinde vazîfeye mutasarrıf olan üç ay hizmet ettikten sonra fevt olup yerine Amr nasb olunmakla Amr dahî dokuz ay hizmet ettikten sonra hasad idrâk edip şer'an vakfa âit olan mahsûlû mütevellî kabz eylese hizmet-i mezbûre mukâbelesinde tâyin olunan vazîfe Zeyd'in vereseşiyle Amr'ın beynlerinde ne vechile kısmet olunur?

el-Cevâb: Şuhûra göre.

816. Mahsûlû senevî olan bir vakıftan hizmet mukâbelesinde vazîfeye mutasarrıf olan Zeyd altı ay hizmet edip ba'dehû Zeyd azl olup yerine Amr nasb olunmakla Amr dahî altı ay hizmet ettikten sonra hasad idrâk şer'an vakfa âit olan mahsulü mütevellî kabz eylese mahsul-ü mezbûrdan hizmet-i merkûme mukâbelesinde tâyin olunan vazîfe Zeyd ile Amr'ın beynlerinde ne vechile kısmet olunur?

el-Cevâb: Şuhûra göre.

El-Mesâilü'l-Müteallekat bi'l-Rakabet

817. Bir vakıf rakabeye muhtâc olup ra'-yi hâkimle rakabe olundukta nâzır ve kâtip ve câbiyenin vazîfeleri dahî rakabeye dâhil olur mu?

el-Cevâb: Olur.

818. Bir vakfın müstekallâtı tamire muhtâc olup vakıfta müsâit olmasa mütevellî ra'-yi hâkime mürtezekanın vezâyifini rakabe edip müstekallât-ı mezbûreyi tamire sarfa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

819. Bir vakfın müstekallâtı tamire muhtac olup lâkin vakıfta müsait olup rakabeye ihtiyaç yok iken mütevellî mürtezekanın vazîfelerini rakabe etmeğe kâdir olur mu? *el-Cevâb:* Olmaz.

820. Bir vakıf rakabeye muhtac olup ra’-yi hâkimle rakabe olundukta müderrisin vazîfesi rakabeye dâhil olur mu?
el-Cevâb: Olur.

821. Bir vakfın müstekallâtı tamire muhtac oldukta vakf-ı mezbûr [51-b] mütevellîsi Zeyd vakıfta mevcut ğalle olmamakla mürtezekanın vazîfelerini ra’-yi hâkimle rakabe edip müstekallâtı tamir murâd ettikte mürtezeka râziyeler olmayıp müstekallâtı malından tamir eyle deyu Zeyd’e cebre kâdir olurlar mı?
el-Cevâb: Olmazlar.

822. Bir vakfa zaaf târî olup ğallesi vezâyife vefâ etmemekle mürtezekanın vezâyifini mütevellî ra’y-i hâkimle ale’l hesâp tevzi’ üzere verdikte mürtezekadan kâtip olan Zeyd ben râzı olmam benim vazîfemi malından tekmîl eyle deyu mütevellîye cebre kâdir olur mu?
el-Cevâb: Olmaz.

Fasl-u fî mâ Yetealleku bi Şarti’l-Vakıf

823. Ğallesi mutlakan vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrûr vakfın ğallesi vâkıfın evlâd-ı zükûrî ile evlâd-i inâsî ne vechile iktisâm ederler?
el-Cevâb: Beraber.

824. Ğallesi vakfın ale’l ıtlâk evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrûr vakfın ğallesinden vâkıfın evlâd-ı zükûrîne evlâd-i inâsî müşârekete kâdir olurlar mı?
el-Cevâb: Olurlar.

825. Zeyd vakf ettiği akarın vakfiye-i ma’mûl-ü bihâsında akarın ğallesini evlâd-ı evlâdın alâ kadarı mevârisehum iktisâm edeler deyu şart eylese vâkıfın kızının oğlu Amr ile kızının kızı Hind ğalle-i vakfı ne vech üzere iktisâm ederler?
el-Cevâb: Li’z zekeri mislû hazzî’l ünseyeyn iktisâm ederler.

826. Ğallesi vâkıfın evlâdına ale's seviyye iktisâm edelim dedikte içlerinden Zeyd râzı olmayıp ziyâde almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

827. Ğallesinin masârıf-ı muayyeneden ziyâdesi vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakfın evlâd-ı vakıftan mütevellîsi olan Zeyd ğalle-i vakfın masârıf-ı muayyeneden ziyâdesini sâir evlâd ile iktisâm edelim dedikte sâir evlâd râziyeler olmayıp **[52-a]** ğallenin cümlesini zabt ve iktisâm ederiz demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

828. Zeyd-i vâkıf vakfının ğallesinden mesârif-i muayyeneden fazîlesini evlâdına şart edip lâkin vakıfta mesârif-i vakıftan fazlasına almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

829. Zevâyidi kimesneye meşrût olmayan vakfın mütevellîsi Zeyd vakfın zevâyidini vakıf için hıfz murâd ettikte vâkıfın evlâdı mücerred evlâdı olmakla biz alıp mesârifimize sarf ederiz demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

830. Ğallesi vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakfın ğallesini evlâtdan mütevellî olan Zeyd kabz eylese sâir evlâd ğalleden hisselerini Zeyd'den almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

831. Süknâsı ale'l itlâk vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakf-ı menzilin süknâsında vâkıfın evlâd-ı zekûrine evlâd-ı inâsi müşârekete kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

832. Ğallesi vâkıfın mutlakan evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakfın ğallesinde vâkıfın oğlunun oğluna ve kızının oğlu müşârekete kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

833. Zeyd-i vâkıf vakfının ğallesi için evlâdına şart eylese Zeyd'in evlâd-ı benâtı şart-ı mezbûrda dâhil olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

834. Mevlâna Şeyhülislâm'ın şu konu hakkındaki sözü nedir? Bir yer halkı küfür ehli ve harap bir belde. Yılların ve günlerin geçip gitmesiyle satışta belirsizlik oldu. O beldeyi imar ve inşa etmek istiyorlar ve buranın şer bir hükümle satışının olup olmadığını hiçbir kimse bilmiyor. Orayı imar ve inşa etmeyi takdir ediyorlar. O yer imar edip yenilerler ise yıkmak gerekir mi gerekmez mi?

el-Cevâb: O yeri imar ve inşa edemezler. İmar etmiş olsalar bile yıkmak gerekir.

835. Zeyd-i vâkıf vakfının ğallesinden mesârif-i muayyenesinden ziyâdesini ancak evlâdına şart eylese Zeyd'in evlâd-ı benâtı şart-ı mezbûrda dâhil olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

836. Zeyd vakf ettiği akârın ğallesini evlâdına ile'l infirâz [52-b] fukarâya şart edip Zeyd'in evlâd-ı sülbiyesi akarın ğallesine mutasarrıflar iken münferiz olsalar evlâd bir kere zikr olunacak akarın ğallesi Zeyd'in evlâd-ı evlâdına mı sarf olunur yoksa fukarâya mı?

el-Cevâb: Fukaraya sarf olunur.

837. Zeyd-i vâkıfın vakfının ğallesini utekâsının³³² evlâdına ba'de'l infirâz emmileri Amr ve Bekir'e şart eylese evlâdı bir kere zikr olunacak utekânın evlâd-ı evlâdı şart-ı mezbûrda dâhil olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

838. Zeyd mülk-ü menziline vakıf ve ğallesini ancak utekâsına ba'de'l infirâz bir mescidin müezzin-i sâni ve kayyım-ı sâni olanlara şart edip Zeyd'in utekâsı ol menzile mutasarrıflar iken münferiz olsalar hâlen mescid-i mezbûrda müezzin-i sâni olan Amr ve kayyım-ı sâni olan Bekir menzil-i mezbûri şart-ı vâkıf üzere zabt murâd ettiklerinde Zeyd'in evlâd-ı utekâsı Amr ve Bekir'i men'a kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

839. Zeyd vakf ettiği menzilin süknâsı evlâdına ve evlâd-ı evlâdına ba'de'l infirâz ğallesini medîne-i münevvere fukarâsına şart eylese vâkıfın evlâtları mevcûdlar iken

³³² Utekâ: Azat edilmiş köle.

medîne-i münevvere evkâf-ı mütevellîsi menzil-i mezbûre müdâhaleye kâdir olur mu? *el-Cevâb*: Olmaz.

840. Zeyd vakf ettiği menzilin süknâsını evlâdına ve evlâdına ba'de'l infirâz bir mescidde imam olanlara şart eylese Zeyd'in evlatları mevcûtlar iken mescid-i mezbûrda imam olan Amr ol menzile müdâhaleye kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

841. Ğallesi vâkıfın batnen ba'de batn evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakfın ğallesinde vâkıfın evlâdından batn evlâdın olan Zeyd'e batn-ı sâni'den olan Amr müşârekete kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

842. Tevelliyeti vâkıfın batnen ba'de batn evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrut [53-a] olan vakfın tevelliyeti evlâd-ı vâkıftan batn-ı evlattan olan Zeyd müstakilen zabt eylese batn-ı evlattan olan Amr tevelliyette Zeyd'e müşârekete kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

843. Zeyd-i vâkıf vakf ettiği akrarın vakfiye-i ma'mûl-u bihâsında ve şart-ı ğallete alâ evlâde'l zükûr ve'l inâs ale'l ferîzati'l şer'îyyeti lâ yüşârikuhum fî zâlike müşârik velâ münâze'a temme min ba'dihim alâ evlâd-ı ibnâne deyu tasrîh³³³ eylese Zeyd'in evlâd-ı sülbiyyesinden ancak Amr'a kalıp şart-ı vâkıf üzere ğalle-i vakfa mutasarrıf iken Zeyd'in evlâd-ü evlâdı ğalle-i vakıfta Amr'a müşârekete kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

844. Ğallesi vâkıfın mutlak olarak evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakfın ğallesinden evlâd-ı vâkıftan batn-ı evlattan olanlara batn-ı ----- olanlara müşârekete kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olurlar.

845. Zeyd-i vâkıf vakfının ğallesinden azadlılarını Hind ve Zeynep ve Hatice'ye yevmiye şu kadar akçe vazîfe verile vefatlarından sonra vazîfe-i merkûme evlatlarına verile deyu

³³³ Tasrîh: Açıkça belirtmek.

şart ettikten Hind ve Zeynep fevt olup Hatice kalsa Hatice hayatta oldukça vazîfe-i mezbûreden Hind ve Zeyneb'in hisseleri evlatlarına mı verilir yoksa fukarâya mı?

el-Cevâb: Fukarâya verilir.

846. Tevelliyeti ve süknâsı vâkıfın batnen ba'de batın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakıf menzili evlattan Zeyd icâre-i muaccele ve müeccele ile Amr'a icâr ve teslîm ettikten sonra Zeyd fevt olup yerine evlâd-ı vâkıftan Bekir mütevellî olsa Bekir menzili Zeyd'den alıp şart-ı vâkıf üzere içinde sâkin olmağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

847. Süknâsı Zeyd'e meşrût vakıf menzilde Zeyd sâkin olmayıp âhara icâra kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

[53-b]

848. Süknâsı vâkıfın evlâdına meşrût vakıf menzilde evlattan Zeyd sâyirlerin izinsiz müstakilen birkaç sene sâkin olsa hâlen Zeyd iştirâk üzere süknâyâ razı iken sâir evlat biz dahî ol kadar sene müstakilen sâkin olup ba'dehû iştirâk üzere sâkin olalım demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

849. Süknâsı vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakıf menzil harâbe-i müşerref vakıfta tamire müsait olmayıp evlâd tamirden ibâ eyleseler mütevellî menzilin havlinden bir miktar yeri ra'-yi hâkim ile tamire kifâyet edecek ücret hâsıla oluncaya dek âhara icâre edip menzili tamire kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

850. Tevelliyeti ve süknâsı vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakıf menzil tamire muhtac olup vakıfta tamire müsait olmayıp vâkıfın evlâd-ı evlâdından Hind dahî tamire kâdire olmasa Hind menzili ra'-yi hâkim ile tamire kifâyet edecek ücret hâsıla oluncaya dek âhara icâr edip ücretle menzili tamire kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

851. Tevelliyeti ve süknâsı vâkıfın evlâdına ve evlâd-ı evlâdına meşrût vakıf menzile evlâd-ı vâkıftan Zeyd mutasarrıf iken menzil harâb olup vakıfta tamire müsait olmayıp Zeyd dahî kâdir olmamakla tamire kifâyet edecek ücret hâsıla olunca icâr lâzım olup Zeyd menzili ra’-yi hâkimle Amr’a icâr eder oldukta aded-i eyyâm beyân olunmadan yevmiye şu kadar akçeye icâr ve teslim edip Amr’a menzili harâp evlâ mevâzi’ini tamir eyle masrafını istîfâ edinceye menzilde sâkin ol demekle Amr dahî malından kadar-ı ma’rûf şu kadar akçe sarf ve menzili tamir ettikten sonra masrafını istîfâ etmeden Zeyd fevt olup nöbet vâkıfın evlâdından Bekir’e gelse Amr Bekir’e masrafından istîfâ etmediğim miktârı bana edâ eyle ve illâ masrafımı istîfâ edince menzilde sâkin olayım derken Bekir râzı olmayıp menzili meccânen Amr’dan **[54-a]** almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

852. Süknâsı ulemâyâ meşrût vakıf menzilde ulemâdan Zeyd sâkin iken menzil harap olmakla Zeyd menzilin arsasında kendi malıyla nefsi için izn-i mütevellî ile müceddiden menzil binâ ettikten sonra Zeyd fevt olup menzil ulemâdan Amr’a tevcîh olursa Zeyd’in veresesı Amr’a binânın kal’i vakfa muzırr olmakla kıymetini ver yahut menzili hâkime icâr ettirip binânın kıymetini istîfâ edelim dediklerinde Amr râzı olmayıp ebniye-i merkûmeyi meccânen zabt ederim demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

853. Süknâsı ulemâyâ meşrût vakıf menzile mutasarrıf olan Zeyd menzil-i mezbûri meremmet-i müstehleke-i makûlesinden olan meremmet ile meremmet ettikten sonra Zeyd fevt olup menzil-i mezbûr ulemâdan Amr’a tevcîh olursa Zeyd’in veresesı vech-i muharrer üzere meremmeti için Amr’dan nesne almağa kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

854. Süknâsı ulemâyâ meşrût olan vakıf menzilde ulemâdan Zeyd sâkin iken menzil harap olmakla Zeyd menzilin arsasında kendi malıyla nefsi için izn-i mütevellî ile müceddiden menzil binâ ettikten sonra Zeyd fevt olup menzil-i mezbûr ulemâdan Amr’a tevcîh olursa Amr Zeyd’in veresesine dilerseniz kal’i vakfa muzırr olmamakla kal’ edin dedikte verese Amr’a binânın mebniyyen kıymetini bize verip binâyı aliko deyu cebre kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

855. Zeyd menziline vakf ettikte evlâd-ı vakf ettim deyip süknâ ve ğalleden birini tasrîh eylemese şart olan süknâmıdır yoksa ğalle mi?

el-Cevâb: Ğalledir.

856. Zeyd mülk-ü akarını vakf ve ğallesini bir cihete şart [54-b] edip teslîm-i ile'l mütevellî ve tescîl-i şer'î ettikte tebdîl ve tağyîr-i şurûtu yedinde komuş olmasa hâlen Zeyd şart-ı mezbûrdan rucû' edip ğallesini cihet-i uhrâya şarta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

857. Zeyd mülk-ü akarını vakf ve ğallesini bir cihete şart edip tescîl-i şer'î ettikte tebdîl ve teğayyür şurûtu yedinde komuş olsa Zeyd şurûttan rucû' edip ğallesini cihet-i uhrâya şarta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

858. Bir vakfın ğallesi kadîmden bir cihete sarf olunurken hâlen mütevellî masraf-ı kadîmi teğayyür edip ğalle-i mezbûreyi cihet-i uhrâya sarfa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

859. Hind mülk-ü arâzisini vakf ve ğallesini binâ ettiği mektebin masârifine şart edip ba'dehû mülk-ü hânını vakf ve ğallesini binâ ettiği karyesinin masârifine şart ettikten sonra her bir vakfına başka başka vakfiye tahrîr ettirip ba'dehû ol hân muhterik olsa mütevellîsi mücerred vâkıf bir olmakla mektebin masârifine meşrût olan arâzinin ğallesini hilâf-ı şart-ı vâkıf hânın imârına sarfa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

860. Zeyd vakf ettiği eczâ-i şerîfeyi falan câmide kıraat oluna deyu şart eylese ol eczâyı bize ver götürüp menzillerimizde kıraat edelim demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

861. Zeyd vakf ettiği eczâ-i şerîfeyi falan câmide kıraat oluna deyu şart eylese ol eczâyı âhar mahalle götürüp ol mahalde kıraat ettiririm demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

862. Zeyd-i vâkıf vakf ettiği akarın vakfiye-i ma'mûl-ü bihâsında veceale'l vâkıfı tevelliyetehû li nefsihî mâ dâme hayyen sümme ilâ veledihî Osmân sümme ba'dehû [55-a] ilâ evlâdihî deyu şart edip tasrîh ettikten sonra Zeyd ve Osman fevt olduklarında tevelliyeti Osman'ın evlâdı mutasarrıf olsalar Zeyd'in âhar oğlu Muhammed'in evlâdı vakfin tevelliyetinde Osman'ın evlâdına müşârekete kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

863. Tevelliyeti vâkıfın aslah evlâdına meşrût vakfin tevelliyetine vâkıfın evlâdından aslah olan Zeyd şart-ı vâkıf üzere mutasarrıf iken vâkıfın evlâdından aslah olmayan tevelliyetinde Zeyd'e müşârekete kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

864. Zeyd-i vâkıf vakfiye-i ma'mûl-ü bihâsında vekafe alâ ümmü veledihî mâ len tetezvevec deyu yazdırdıktan sonra Zeyd fevt olup ümmü veledi Hind ğalle-i vakfa mutasarrıf iken nefsihî Amr'a tezvîc eylese Hind ba'de't tezvîc ğalle-i vakıftan nesne almağa kâdire olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

865. Tevelliyeti vâkıfın evlâdına meşrût olmayan vakfin mütevellîsi Zeyd fevt oldukça vâkıfın evlâdından tevelliye lâıyık olan Amr mevcut iken hâkim tevelliyeti Amr'a tevcîh etmeyip ecânibden Bekir'e tevcîhe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Amr'a tevcîh etmek gerektir.

866. Tevelliyeti kimesneye meşrût olmayan vakfin tevelliyeti mahlûle oldukça vâkıfın ehl-i beytinden tevelliye müstehak olan Zeyd mevcut iken hâkim tevelliyeti Zeyd'e tevcîh etmeyip ecnebîye tevcîhe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Zeyd'e tevcîh etmek gerektir.

Fasl-u fî Da'va'l Vakf-ı ve mâ Yetealleku Beriyye

867. Zeyd'in yedinde olan dükkân için Amr'ın vakf-ı mütevellîsi Bekir Amr'ın vakf-ı müseccelidir deyu dava ve Zeyd mülkümdür deyu inkâr eylese Bekir müddeâsını vech-i şer'î üzere isbât edecek dükkânı vakıf için zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

868. Bir mescide imam olan Zeyd Amr'ın mülkiyeti üzere mutasarrıf olduğu [55-b] menzil için menzil-i mezbûr Hind'in tevelliyeti ve süknâsı mescid-i mezbûrda imam olanlara meşrû vakf-ı müseccelidir deyu dava ve Amr inkâr eylese Zeyd müddeâsını vech-i şer'î üzere isbât edecek menzili vakıf için Amr'dan alıp şart-ı vâkıf üzere süknâyâ kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

869. Zeyd'in vakfı olmak üzere mütevellîsi Amr'ın yedinde olan vakıf arsa için Bekir'in vakf-ı mütevellîsi Beşir Bekir'in vakfidır deyu dava edip lâkin müddeâsı sâbit olmasa kavlı-i mücerrediyile arsaya müdâhaleye kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

870. Zeyd'in vakfı olmak üzere mütevellîsi Amr'ın yedinde olan akar için Bekir'in vakf-ı mütevellîsi Beşir Bekir'in vakf-ı müseccelidir deyu dava ve müddeâsını vech-i şer'î üzere isbât edecek ol akarı Bekir'in vakfı için zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

871. Zeyd mülkiyet üzere yedinde olan menzil için Amr'ın vakf-ı mütevellîsi Bekir Amr'ın vakfidır deyu dava edip lâkin müddeâsı sâbit olmasa kavlı-i mücerrediyile ol menzile müdâhaleye kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

872. Mütevellî olmayan Zeyd bir vakıf arsa üzerine malıyla binâ ihdâs edip ba'dehû fevt oldukça mütevellîsi olan Amr Zeyd binâmız burayı teberruan vakıf için binâ etmişti bina vakıftır deyu dava ve Zeyd'in veresesı Zeyd nefsi için bina etmekle malımızdır deyu inkâr eyleseler Amr müddeâsını vech-i şer'î üzere isbât edecek ol binâyı vakıf için zabta kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

873. Hind bir menzile Zeyd'in karındaşı evlâdına meşrû vakfı olup Zeyd'in karındaşı evlâdından olmak üzere mutasarrıfa iken Zeynep zuhûr edip Zeyd menzil-i mezbûri karındaşı evlâdına şart etmeyip tevelliyet ve tasarrufunu utekâsının evlâd-ı evlâdından olmakla [56-a] hakk-ı tasarruf bitmiştir deyu dava ve Hind inkâr edip Zeyneb'in

müddeâsı sâbit olmasa kavî-i mücerrediyile menzîl-i mezbûrî Hind'den almağa kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

Mesâilü'l-Şey-i min-e'l Vakf

874. Bir vakf-ı şerîfin mütevellîsi Zeyd'in malı vakıf itlâf ihtimâli olmakla hâkim muhâsebesini görmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

875. Bir vakfın mütevellîsi Zeyd ma'zûl olup yerine Amr mütevellîsi oldukta hâkim Zeyd'in muhâsebesini görüp mahall-i şübhe yok iken vakfın mürtezekaşı Zeyd'in muhâsebesi tekrar görülsün demeğe kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

876. Bir vakfın mütevellîsi Zeyd ma'zûl olup hâkim muhasebesini gördükten sonra muhasebesinde mahall-i şüphe yok iken yerine mütevellî olan Amr taannüten Zeyd'in muhasebesini tekrar görülsün demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

877. Bir vakfın mütevellîsi Zeyd'in muhasebesini Amr-ı kadı gördükten sonra Amr ma'zûl olup yerine Bekir kadı olsa ol muhâsebede mahall-i şüphe yok iken ğaraz-ı fâside binâen muhâsebe-i mezbûreyi tekrar görürüm demeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

878. Bir vakfın meşrûtiyeti üzere mütevellîsi olan Zeyd'in mâl-ı vakfa hıyâneti sâbit olsa hâkim Zeyd'i azl edip yerine bir müstekîm kimesneyi mütevellî nasb etmeğe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olur.

879. Bir vakfın meşrûtiyeti üzere mütevellîsi olan Zeyd'in azli mûcip hâli yok iken hâkim Zeyd'i Azl edip tevelliyeti ecnebîye tevcîhe kâdir olur mu?

el-Cevâb: Olmaz.

880. Birkaç kimesnelerin taht-ı icâresinde olan vakıf odaları kârîz³³⁴ doldukta mezbûrlar kârîzi tefrîğ eyle deyu mütevellîsine cebre kâdir olurlar mı?

el-Cevâb: Olmazlar.

[56-b]

881. Zeyd arsası mukâtaalı vakıf ve binâsı mülk olan menzilin binasını Amr’a bey’ ettikte mütevellî izni lâzımmıdır?

el-Cevâb: Değildir.

³³⁴ Kârîz: Yer altı lağımı.

EK 2: MECMÛADA BULUNAN BÂBLAR VE FETVÂ SAYILARI

Tablo 21: Bâblara Göre Fetvâ Sayıları

Bâb Başlıkları	Fetvâ Sayıları
1- Kitâbü't-tahâret	6
2- Kitâbü's-salât	12
3- Bâb-u cenâiz	4
4- Kitâbü'z-zekât	19
5- Kitâbu's-savm	6
6- Kitâbü'l-hac	7
7- Kitâbü'n-nikâh	19
8- Fasl-u fi'l-muharremât	10
9- Bâb-ü'l-velî ve'l-küfûv	44
10- Fi'l-ihtilâf fi'l-cehâz	5
11- Bâb-ü'l-mehir	41
12- Fasl-u li'z-zevc ve'z-zevceti en-yef'ale	23
13- Bâb-u'r-radâ'	17
14- Kitâbü't-talâk	26
15- Bâb-u ta'liku't-talâk	67
16- Bâb-u'l-hul'	20
17- Bâb-u'l-iddet	14
18- Bâb-u subûtü'n-neseb	24
19- Bâb-ü'l-hidâne	26
20- Bâb-u'n-nafaka	19
21- Nev-i âhar mine'n-nafaka	27
22- Kitâbü'l-i'tâk	34
23- Bâb-u't-tedbîr	5
24- Bâb-u'l-istîlâd ve mâ yünâsibe	9
25- Bâb-u'l-mükâtebe	6
26- Bâb-u'l-velâ	12
27- Bâb-u'l-eymân	6
28- Kitâbü'l-hudûd	12
29- Nev-i âhar	2
30- Bâb-u't-tâ'zîr	38
31- Nev-i fî tecdîdî'l-îmân ve'n-nikâh	7
32- Kitâbü's-sirkat	1
33- Kat-i yed	3

Bâb Başlıkları	Fetvâ Sayıları
34- Bâb-u kat'î't-tarîk	3
35- Kitâb-u esîr	14
36- Fî İslâmî'l-zımmî	16
37- Nev-i âhar	16
38- Bâb-u'l-mürted ve'l-buğat	8
39- Fî'l-tımâr ve'l-livâ'	18
40- Kitâbü'l-âbik	8
41- Kitâbü'l-mefkûd	13
42- Kitâbü's-şirket	39
43- Kitâbü'l-vakf	30
44- Fasl-u fî tasarrufâtî'l-mütevellî	37
45- Fasl-u fî'l-icârâtî'l ma'hûdeti fî hâzihi'd-diyâr	10
46- Nev-ü fî mâ yeteallaku bi istibdâli'l-vakf	4
47- Fî damân-ı müvellî ve mâ yetlif	11
48- Nev-i âhar fî mâ yetealleku'l-vezâif	18
49- El-mesâilü'l-müteallekat bi'l-rakabet	6
50- Fasl-u fî mâ yetealleku bi şartî'l-vakıf	44
51- Fasl-u fî da'va'l-vakf-ı ve mâ yeteallaku beriyye	7
52- Mesâilü'l-şey-i mine'l-vakf	8

EK 4: MECMÛANIN KÜTÜPHANE KAYDI

Şekil 6: Mecmûanın Kütüphane Kaydı

Yazmalar x +

Güvenli değil | yazmalar.gov.tr/eser/mecmûa-i-fetava-ve-mesail-i-fikhîye/19605

TC Kültür ve Turizm Bakanlığı
Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı

Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fikhîye

Demirbaş No: 05 Ba 243/2

Sayfa > Detaylı Katalog Tarama > Katalog Sonuç Sayfası > 05 Ba 243/2

 Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fikhîye

Genel Bilgiler Özellikler Notlar Kullanıcı Notları Kitabı İşaretle Hata Bildirimi

Demirbaş No:	05 Ba 243/2
Eser Adı	Mecmû'a-i Fetâvâ ve Mesâ'il-i Fikhîye
Yazar Adı	İstanbul Kâdisi Şerîf-zâde Mehmed
Müstensih	
Konu	İslâm Dini-Fetvalar
Dili	Türkçe
Telif Tarihi Hicri (Miladi)	0 (0)
İstinsah Tarihi Hicri (Miladi)	0 (0)
Bulunduğu Yer	Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi
Koleksiyon	Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi
DVD Numarası	